

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Karolina Krůtová

**Mimotrestní působnost
státního zastupitelství
a její využití v trestním řízení-
se zaměřením na hospodářské trestné činy**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Katarína Tejnská, Ph.D.

Tematický okruh: trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 15.12.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 417 851 znaků včetně mezer.

Karolína Krůtová

V Praze dne 15. 12. 2021

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Kataríně Tejské, Ph.D., za její neocenitelné rady a připomínky k této práci, které mi ochotně poskytla, JUDr. Janu Svobodovi za nesčetné konzultace praktických případů a jeho výjimečný přístup k mimotrestní působnosti státního zastupitelství, a v neposlední řadě své rodině za nezměrnou trpělivost a podporu po celou dobu psaní této práce.

Obsah

Úvod	1
1. Právní předpisy upravující mimotrestní působnost státního zastupitelství	3
1.1 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, č. 2/1993 Sb., mezinárodní smlouvy	3
1.2 Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství	4
1.3 Další zákony upravující mimotrestní působnost státního zastupitelství	6
1.4 Prameny trestního práva související s mimotrestní působností státního zastupitelství	7
2. Historie postavení státního zastupitelství v civilním procesu	8
2.1 Období od roku 1848 do roku 1850	8
2.2 Období od roku 1851 do roku 1918	9
2.3 Období od roku 1918 do roku 1938	10
2.4 Období od roku 1939 do roku 1945	10
2.5 Období od roku 1945 do roku 1948	10
2.6 Období od roku 1948 do roku 1963	11
2.7 Období od roku 1963 do roku 1989	12
2.8 Období od roku 1989 do roku 1993	16
2.9 Období od roku 1993 do současné doby	17
3. Evropská úprava mimotrestní působnosti státního zastupitelství	19
4. Základní zásady a úkoly veřejné žaloby při výkonu mimotrestní působnosti	25
5. Soustava státního zastupitelství z pohledu mimotrestní působnosti	27
5.1 Obecně o soustavě státního zastupitelství z pohledu mimotrestní působnosti	27
5.2 Uspořádání mimotrestní působnosti státního zastupitelství	30
6. Veřejný zájem z pohledu státního zastupitelství	31
6.1 Základní kritéria vymezení veřejného zájmu pro účast státního zastupitelství v civilním procesu	32

6.2	Míra veřejného zájmu jako kritérium účasti státního zastupitelství v řízeních týkajících řízení insolvenčního, řízení ve věcech obchodních korporací a řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu.....	36
7.	Mimotrestní působnost státního zastupitelství	42
7.1	Výkon dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda	42
7.2	Výkon mimotrestní působnosti v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy III zákona č. 218/2003 Sb.	44
7.3	Působení státního zastupitelství v řízeních upravených předpisy civilního práva	45
8.	Postavení a účast státního zastupitelství v soudních řízeních řídicích se procesními předpisy občanského soudního řízení.....	47
8.1	Vstupová činnost státního zastupitelství do občanského soudního řízení	48
8.2	Vstupová činnost krajského státního zastupitelství podle § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s.	50
8.3	Vstupová činnost krajského státního zastupitelství do insolvenčního řízení.....	51
8.4	Návrhová činnost okresního státního zastupitelství	61
8.5	Návrhové oprávnění krajského státního zastupitelství	62
8.6	Žalobní oprávnění státního zastupitelství.....	67
9.	Prostředky určené k výkonu mimotrestní působnosti - část pátá ZSZ, podzákonné předpisy upravující činnost státního zastupitelství.....	67
9.1	Zákon o státním zastupitelství - část pátá.....	68
9.2	Pokyn obecné povahy č. 9/2008.....	69
9.3	Metodický pokyn krajského státního zástupce.....	74
9.4.	Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019.....	75

9.5	Nakládání s vytěženými poznatky pro obě působnosti státního zastupitelství obecně.....	77
10	Získávání poznatků pro výkon mimotrestní působnosti.....	83
10.1	Podněty fyzických a právnických osob, popř. jiných subjektů.....	83
10.2	Signalizace soudu podle § 6 odst. 9 písm. f) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy	86
10.3	Poznatky z vlastní činnosti – vytěžování z trestního řízení.....	89
10.4	Poznatky postoupené jinými státními zastupitelstvími	91
11	Trestné činy související s úpadkem a insolvenčním řízením	92
11.1	Trestný čin poškození věřitele.....	93
11.2	Trestný čin zvýhodnění věřitele	98
11.3	Trestný čin způsobení úpadku	104
11.4	Trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení.....	106
11.5	Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení	110
11.6	Další trestné činy související s úpadkem a insolvenčním řízením	114
11.7	Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění.....	115
11.8	Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí	117
11.9	Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku	118
11.10	Trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku.....	119
12	Vztah mezi insolvenčním řízením a trestním řízením obecně.....	124
12.1	Konkrétní problémy střetu insolvenčního řízení a trestního řízení	125
12.1.1	Problematika zániku právnické osoby.....	125
12.1.2	Problematika uplatňování náhrady škody a jiných sankcí	126
12.1.3	Problematika zjišťování úpadku.....	133
12.1.4	Problematika zajišťování majetku v případě zahájeného insolvenčního řízení.....	138

12.1.5	Problematika ukládání trestů právnickým osobám, proti nimž je zároveň vedeno insolvenční řízení	142
12.1.6	Shrnutí poznatků.....	143
13.	Souvislosti mezi výkonem trestní působnosti v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob a mimotrestní působností státního zastupitelství v oblasti právnických osob.....	144
13.1	Spolupráce trestních a netrestních specialistů při posuzování právnických osob jako tzv. prázdných schránek	145
13.2	Mimotrestní působnost ve vztahu k trestní odpovědnosti statutárních orgánů obchodní korporace a principu loajality podle předpisů civilního práva	151
14.	Význam mimotrestní působnosti ve vztahu k trestnímu řízení - shrnutí	157
	Závěr.....	165
	Seznam zkratk.....	172
	Seznam použitých zdrojů.....	173

Úvod

Veřejnost (laická i odborná) vnímá státní zastupitelství jako justiční orgán zastupující stát ve veřejné žalobě, jehož posláním je působení v trestním řízení. Státní zastupitelství je však složka justiční soustavy chránící veřejný zájem, a to v souladu se zákonem, nezávisle, efektivně a nestranně.

Ochrana veřejného zájmu pak spočívá na základních pilířích, přičemž těmi stěžejními jsou jednak výkon dozoru nad zákonností přípravného řízení trestního, zastupování veřejné žaloby před soudem a v neposlední řadě ochrana veřejného zájmu v řízeních mimotrestní povahy. Státnímu zastupitelství náleží tato role ochránce veřejného zájmu nejen historicky, ale i z pohledu evropských úprav se jedná o součást působnosti státního zastupitelství či prokuratury, a to právě včetně působnosti v mimotrestních řízeních.

Vzhledem k tomu, že mimotrestní působnost státního zastupitelství zasahuje nejen oblast občanského soudního řízení, ale i řízení dalších (insolvenčního, správního), je výkon této působnosti označován jako netrestní nebo mimotrestní, což ovšem neznamená, že se výkonu trestní působnosti nijak nedotýká. Naopak mimotrestní působnost státního zastupitelství je určitým spojovacím prvkem mezi zmíněnými druhy soudních řízení, kdy je zřejmé, že oblasti práva, kterých se působnost státního zastupitelství obecně týká, jsou právě zajišťováním výkonu mimotrestní působnosti propojeny. Státní zastupitelství tedy chrání veřejný zájem nejen prostřednictvím svého působení v trestním řízení, ale právě i v řízeních mimotrestních, která v sobě veřejný zájem nesou.

Pro mimotrestní řízení jsou pak poznatky z trestního řízení stěžejní, a jsou pro ochranu veřejného zájmu v těchto řízeních využívány. Zároveň mimotrestní působnost přispívá k účinnější ochranné funkci trestního práva, a na některé případy protiprávního jednání, kdy se naopak projevuje omezující zásada pomocné role trestní represe, může právě reagovat státní zastupitelství využitím mimotrestní působnosti a může tak při porušení práva aktivovat sankce za protiprávní jednání, která nedosahují takové míry porušení práva, aby na ně bylo nutné reagovat prostředky trestního práva.

Trestní právo nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů. Proti jednáním narušujícím civilněprávní vztahy nastupují v první řadě sankce soukromoprávní, při jejich nedostatečnosti je třeba uplatnit sankce správní, a až na posledním místě mohou být

uplatněny trestněprávní prostředky. Opačný postup, tedy použití trestněprávních norem, aniž by byly využity prostředky jiných právních odvětví, by bylo v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe. Mímotrestní působnost státního zastupitelství pak působí tam, kde by mírnější prostředky ochrany práv zůstaly z určitých důvodů nevyužity, kde je naopak ve veřejném zájmu, aby tyto sankce vůči porušení civilněprávních předpisů byly realizovány. Mímotrestní působnost tak nezasahuje do všech soukromoprávních vztahů, ale pouze do takových, kde míra veřejného zájmu dosahuje takové intenzity, že je třeba této mímotrestní působnosti státního zastupitelství využít a kde to je státnímu zastupitelství zákonem umožněno.

Cílem této práce je jednak popsat a přiblížit rozsah mímotrestní působnosti státního zastupitelství celkově a jednak se zaměřit na mímotrestní působnost ve vztahu k získávání a zpracování informací získaných z a pro trestní působnost státního zastupitelství.

Vzhledem k rozsahu mímotrestní působnosti je tato práce zaměřena zejména na okruh působnosti krajského státního zastupitelství v mímotrestním řízení, včetně využití poznatků z jeho mímotrestní působnosti zaměřené především na insolvenční a korporační oblast práva, a tudíž i související trestnou činnost, a dále na popis spolupráce státních zástupců trestních a netrestních oddělení státního zastupitelství, která je pro obě působnosti státního zastupitelství naplnění poslání státního zastupitelství jako ochránce veřejného zájmu nezbytná. Zároveň je cílem této práce poukázat na některé nedostatky ve vztahu mezi trestním právem (zejména úpadkovými trestnými činy) a právem insolvenčním a mezi zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a právem obchodních korporací obecně, neboť z poznatků z praxe (trestní i mímotrestní) vyplývá, že právě v těchto oblastech se objevuje určitá diskrepance, která vytváří v praxi obtížně řešitelné právní problémy.

Autorka je státní zástupkyně působící na netrestním úseku Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem, proto je v této práci na praxi tohoto státního zastupitelství poukazováno.

V této práci je pro jiná než trestní řízení používán pojem mímotrestní řízení a pro jinou než trestní působnost mímotrestní působnost, pro označení části státního zastupitelství, která se mímotrestní působností zabývá, je vžitý pojem netrestní úsek nebo netrestní oddělení, státní zástupci pověřeni touto agendou jsou pak netrestní specialisté, a v této práci jsou tato označení používána.

1. Právní předpisy upravující mimotrestní působnost státního zastupitelství

Právních předpisů zasahujících a upravujících mimotrestní působnost státního zastupitelství je celá řada. Počínaje právními předpisy nejvyšší právní síly, přes základní zákony upravující trestní působnost státního zastupitelství, až po podzákoné právní předpisy, jedná se o širokou škálu právních norem, kterými se státní zastupitelství musí řídit, aby bylo schopno dostát svým základním úkolům. V následující kapitole jsou uvedeny ústavní zákony, mezinárodní smlouvy, jakož i zákony upravující zejména mimotrestní působnost, podzákoným předpisům upravujícím mimotrestní působnost je věnována zejména kapitola IX této práce.

1.1 Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, č. 2/1993 Sb., mezinárodní smlouvy

Ústavním základem mimotrestní působnosti státního zastupitelství je čl. 80 odst. 1 Ústavy, ze kterého vyplývá, že státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení a vykonává další úkoly, stanoví – li tak zákon. Jeho postavení a působnost stanoví zákon (o státním zastupitelství). Kromě zastupování veřejné žaloby tak zákonodárce svěřil státnímu zastupitelství jako justičnímu orgánu další úkoly, které vyvstávají z jeho základního poslání, tj. působnosti v trestním řízení.

Úzký vztah k mimotrestní působnosti má pochopitelně i Listina základních práv a svobod, jež je součástí ústavního pořádku. Nejen, že formuluje významné zásady trestního práva, ale vymezuje i základní lidská práva pro mimotrestní působnost státního zastupitelství zejména týkající se zdraví, práv dítěte, rodinného života, nedotknutelnosti osoby, omezení osobní svobody, držení ve zdravotnickém zařízení bez souhlasu atd.

V neposlední řadě patří mezi prameny práva i mezinárodní smlouvy, např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.), Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.), Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.), Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č. 9/1996 Sb.).

1.2 Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Státní zastupitelství je zřízeno jako soustava úřadů státu určených k ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství. Státní zastupitelství tak působí jako „orgán právní ochrany sui generis“ směřující rysy moci výkonné a soudní, tedy jakýsi předstupeň moci soudní.¹

Působnost státního zastupitelství vymezuje ustanovení § 4 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství (dále jen ZSZ) tak, že státní zastupitelství svou působnost vykonává v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem. Kromě trestního řízení působí i v jiném než trestním řízení, vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je omezována osobní svoboda.

Založení působnosti státnímu orgánu v určité oblasti odpovídá nejen jeho oprávnění tuto působnost vykonávat, nýbrž i povinnost vykonávat ji řádně. Obecné povinnosti směřující k výkonu působnosti ukládá státnímu zastupitelství zákon o státním zastupitelství. Ustanovení § 2 odst. 1 zákona o státním zastupitelství představuje základní kámen těchto povinností. Státní zastupitelství je při výkonu mimotrestní působnosti povinno využívat všechny prostředky, které mu poskytuje zákon, je povinno dbát, aby jeho postup byl v souladu se zákonem, aby byl takový postup rychlý, účinný a odborný. Zároveň je státní zastupitelství tuto působnost vykonávat nestranně, respektovat a chránit přitom lidskou důstojnost a rovnost všech před zákonem a v neposlední řadě dbát na ochranu základních lidských práv a svobod. Tyto základní zásady postupu se samozřejmě týkají trestní i mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Konkrétní prostředky, které státní zastupitelství při výkonu mimotrestní působnosti využívá, budou popsány kapitolách IX., X. a XI. této práce.

Ochrana veřejného zájmu se vztahuje jak na trestní, tak na mimotrestní působnost státního zastupitelství. Státní zastupitelství tak zastupuje veřejný zájem na ochraně základních demokratických hodnot, lidských práv, životního prostředí a kulturního dědictví, při respektování rovného postavení účastníků takového řízení. Zároveň chrání veřejný zájem tam, kde by mohlo dojít s ohledem na specifické vlastnosti některých subjektů k porušení jejich základních práv v případě, že nejsou s to svá práva náležitě

¹LATA, J., PAVLÍK, J., ZEŽULOVÁ, J. Zákon o státním zastupitelství. Komentář [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-11]. ASPI_ID KO283_1993CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

hájit a mohlo by tak dojít k nezákonnému zásahu do jejich práv ze strany jiných účastníků nebo státu.

Ochrana veřejného zájmu zahrnuje jak odpovědnost za ochranu lidských práv v souvislosti s trestním řízením, tak ochranu veřejného zájmu, a tím i dodržování základních lidských práv v místech, kde dochází k omezování osobní svobody na základě zákonných předpisů. Mímotrestní působnost státního zastupitelství je tak možné rozdělit do dvou základních částí.

Jednak státní zastupitelství vykonává dozor v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda za podmínek a v rozsahu stanoveném zákonem. Rovněž dozor státního zastupitelství je vymezen zákonnými mantinely, přičemž i zde vykonává funkci ochránce veřejného zájmu. Předmětem dozorové činnosti je v tomto případě dodržování právních předpisů v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody, vazba, zabezpečovací detence, ochranná výchova nebo ústavní výchova, a to na základě příslušných právních předpisů. Jedná se o zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů a zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně některých zákonů.

Druhá podstatná část mímotrestní působnosti státního zastupitelství spočívá v působení v civilním řízení, v řízení insolvenčním a ve správním soudnictví, opět v rozsahu stanoveném zákonem. Mímotrestní působnost významným způsobem doplňuje působnost trestní, a to tak, že jí jednak může předcházet, jednak z trestní působnosti může vycházet nebo ji může doplňovat. Mímotrestní působnost může přispívat k odstraňování příčin a podmínek trestné činnosti právě v oblastech, kde může státní zastupitelství svou mímotrestní působnost vykonávat.² Projevem mímotrestní působnosti je činnost vstupová a návrhová.

Ochranu veřejného zájmu při výkonu mímotrestní působnosti je možné rozdělit do tří oblastí:

- a) ochrana veřejného zájmu na úseku ochrany dětí a osob, které pro svoji fyzickou a/nebo psychickou nezpůsobilost jsou na svých právech ohroženy,
- b) ochrana veřejného zájmu na úseku ekonomiky a sociálních věcí,

²LATA, J., PAVLÍK, J., ZEŽULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství. Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-11]. ASPI_ID KO283_1993CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

c) ochrana veřejného zájmu na úseku výkonu státní správy.

Určitá konkretizace ústavního základu mimotrestní působnosti je pak zřejmá z ustanovení § 5 odst. 1 zákona o státním zastupitelství, ze kterého vyplývá, že státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zahájení občanského soudního řízení anebo vstoupit do již zahájeného občanského soudního řízení jen v případech, které stanoví zákon. Podle § 5 odst. 2 zákona o státním zastupitelství pak procesní postavení, oprávnění a povinnosti státního zastupitelství, které podalo návrh na zahájení řízení nebo vstoupilo do řízení, stanoví občanský soudní řád. Z těchto ustanovení tak vyplývá, že státní zastupitelství při mimotrestní působnosti v občanském soudním řízení využívá dvou titulů (procesních oprávnění, která mají vliv na procesní postavení státního zastupitelství v řízení samotném), která mu účast v občanském soudním řízení umožňují. Státní zastupitelství může buď svým vlastním návrhem řízení zahájit, nebo může do již zahájeného občanského soudního řízení vstoupit.

Vzhledem k tomu, že státní zastupitelství plní roli ochránitele veřejného zájmu, potažmo základních lidských práv a svobod, jsou mu tato oprávnění (vstupová či návrhová) zákonodárcem svěřena příslušnými právními předpisy.

Ustanovení § 5 zákona o státním zastupitelství stanoví mimotrestní působnost státního zastupitelství u soudu v podobě jeho návrhového oprávnění a vstupového oprávnění. Výčet řízení, jichž se může státní zastupitelství účastnit na základě výše uvedených titulů (vstup do řízení nebo podání návrhu na zahájení řízení) stanoví po rekonstrukci soukromého práva (po 1. 1. 2014) především § 8 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Dále jde o věci vymezené dalšími zákony, neboť mimotrestní působnosti státního zastupitelství vyplývají z různých zákonů upravujících vztahy v rozličných právních oborech.³

1.3 Další zákony upravující mimotrestní působnost státního zastupitelství

Následující předpisy konkretizují procesní postavení a právní prostředky, které jsou státnímu zastupitelství při výkonu jeho mimotrestní působnosti svěřeny. V těchto předpisech je v podrobnostech upravena mimotrestní působnost státního zastupitelství. Mimotrestní působnost je však, jak již bylo výše opakovaně uvedeno, limitována v soukromoprávních vztazích a správněprávních vztazích ochranou veřejného zájmu, jehož míra musí dosáhnout patřičné intenzity, v některých případech musí být tato míra

³Záruba, J. Několik poznámek k rozvoji mimotrestních působností státního zastupitelství: Státní zastupitelství č. 1/2003, s. 13-16.

vyšší než přiměřená, přičemž se hovoří o závažném veřejném zájmu. Jedná se o následující předpisy:

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních,
- zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů,
- zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích,
- zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon),
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně některých zákonů,
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých zákonů,
- zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů,
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,
- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

1.4 Prameny trestního práva související s mimotrestní působností státního zastupitelství

Prameny trestního práva jsou při využití mimotrestní působnosti neméně důležité. Stěžejním pramenem trestního práva hmotného je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, základním pramenem trestního práva procesního je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Mimo tyto dva základní zákony jsou prameny trestního práva zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a další právní normy.

Trestní právo stojí na vrcholu hierarchie právní odpovědnosti. Trestní zákoník dává mimotrestní působnosti státního zastupitelství vodítko, jaká jednání a jaké trestné

činy má v jiném než trestním řízení, ve kterém je mu tato působnost svěřena, sledovat, vyhledávat a předávat pro trestní působnost státního zastupitelství, a to v případě, že je dána dostatečná míra veřejného zájmu k tomu, aby se takového řízení státní zastupitelství účastnilo. Ochrana veřejného zájmu v mimotrestní působnosti koresponduje s ochranou právem chráněného zájmu trestním právem, nicméně státní zastupitelství jako ochránce veřejného zájmu vstupuje i do řízení, ve kterých žádná trestněprávně relevantní jednání nevyhledává.

2. Historie postavení státního zastupitelství v civilním procesu

Působnost státního zastupitelství v jiném než trestním řízení není v právním pojetí novým institutem, ale pohledem do relativně nedávné historie je zřejmé, že státní zastupitelství, potažmo prokuratura, měly v právním řádu zakotvenou právě i mimotrestní působnost. Jak již bylo uvedeno výše, v současné době odborná veřejnost postavení státního zastupitelství v jiném než trestním řízení věnuje jen malou pozornost, pro veřejnost laickou (zejména starší spoluobčany) stále plní roli strážce zákonnosti, jak tomu bylo v době do roku 1989. Z historických právních pramenů je ale zřejmé, že státní zastupitelství při mimotrestní působnosti zasahovalo do řízení, ve kterých mohla být ohrožena práva dětí a osob s omezenými fyzickými či psychickými schopnostmi a mělo tak již v minulosti v postavení ochránce veřejného zájmu. Následující historický exkurs je zaměřen na období od roku 1848 do současnosti, neboť od tohoto období můžeme sledovat vývoj moderního justičního systému.

2.1 Období od roku 1848 do roku 1850

V době od roku 1848 se jedná o období utváření nezávislého justičního systému v českých zemích. Jeho základem se stala tzv. dubnová ústava z roku 1848, která oddělila soudnictví od státní správy. V polovině roku 1848 vznikala první provizorní státní zastupitelství, pro jejichž organizaci však byla rozhodující až tzv. Stadionova ústava z roku 1848, která v § 103 položila základ pro novou organizaci státního zastupitelství v českých zemích.⁴

⁴ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

Pro ustanovení státního zastupitelství bylo kromě již zmíněné ústavy rozhodující přijetí tzv. organického zákona⁵, který blíže vymezoval působnost státního zastupitelství v jiném než soudním řízení. Od roku 1850 mělo státní zastupitelství možnost aktivně zasáhnout do občanského soudního řízení buď návrhem, nebo vstupem. V konkrétních řízeních byla účast státního zastupitelství u krajských soudů a generálních prokurátorů u vrchních soudů pod sankcí absolutní neplatnosti povinná (§ 68 císařského patentu č. 266/1850 ř.z.). Konkrétně se jednalo o řízení ve věcech prohlášení osoby za mrtvou, rozluky manželství, ztráty občanství, adopce, omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům a ve věcech kompetenčních sporů mezi soudy či správními orgány, delegací a vyřizování stížností a stížnosti dětí. Do působnosti státního zastupitelství tak spadala široká oblast, která striktně vyžadovala povinnou účast státního zástupce ve všech řízeních bez ohledu na výsledek a míru veřejného zájmu.

2.2 Období od roku 1851 do roku 1918

Po odvolání Stadionovy ústavy došlo k omezení základních občanských práv. Zároveň došlo Císařským nařízením č. 27/1852 ř.z. k omezení působnosti státního zastupitelství na oblast trestního řízení, včetně již zmiňovaného § 68 organického zákona. Na více než třicet let se působnost státního zastupitelství přestala vztahovat na občanské soudní řízení.⁶

Změna nastala až v roce 1895, kdy s přijetím zákona č. 90/1896 ř.z., jímž se vydávají předpisy o obsazování, vnitřním zařízení a jednacím řádě soudů (zákon o soudní organizaci) a na základě dosud neúčinného civilního řádu soudního došlo k zakotvení možnosti pověřit státní zastupitelství některými úkony ve prospěch „chudých“. Nejednalo se o tedy o hájení veřejného zájmu, ale o kvaziprávní zastoupení těch účastníků, jež v jejich právech na spravedlivý proces omezovaly jejich finanční možnosti.

Teprve v roce 1916 došlo k přijetí řádu o zbavení svéprávnosti⁷, kdy státní zastupitelství mohlo podat na základě § 26 návrh na zahájení ve věci zbavení způsobilosti k právním úkonům. Tato právní úprava byla převzata do právního řádu nově vznikající Československé republiky.

⁵ Císařský patent č. 266/1850 ř.z., organický zákon pro státní zastupitelství.

⁶ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

⁷ Císařské nařízení č. 207/1916 ř.z., řád o zbavení svéprávnosti

2.3 Období od roku 1918 do roku 1938

Toto období po vzniku samostatného Československa je poznamenáno tzv. recepční normou (zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého)⁸. Organizace státního zastupitelství tedy navazovala na organizaci rakouskou, a to včetně zachování procesních právních předpisů. Ačkoli došlo ke změně procesních právních předpisů vztahujících se k trestnímu právu, ke změně v oblasti mimotrestní působnosti státního zastupitelství nedošlo.⁹

2.4 Období od roku 1939 do roku 1945

V době Protektorátu Čechy a Morava došlo k zásadním změnám v organizaci justice, sídla českých soudů byla přesunuta na území protektorátu a došlo k oddělení justičních pravomocí vůči českému a německému obyvatelstvu. Zejména vůči německému obyvatelstvu byla působnost státního zastupitelství ve věcech občanskoprávní koncipována tak, že intervence mohla být odůvodněna pouze zájmem národního společenství. Říšský občanský zákoník¹⁰ upravoval pro německé obyvatelstvo ve věcech rodinného práva a konkurzního práva širokou působnost navázanou na možnost státního zastupitelství vstoupit do všech řízení a činit různé procesní úkony.¹¹ Zároveň byl vrchní říšský zástupce oprávněn podat návrh na obnovu řízení v civilních věcech tam, kde byl předpoklad existence veřejného zájmu.

2.5 Období od roku 1945 do roku 1948

Původní předprotektorátní justice byla obnovena ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11/1944 úř. věstníku, o obnovení právního pořádku, republikovaném ve Sbírce zákonů pod č. 30/1945 Sb. Ústavní a jiné právní předpisy vydané do 30. 9. 1938 byly prohlášeny za československý právní řád. Naopak právní předpisy vydané od tohoto data až do 4. 5. 1945 nebyly součástí československého právního řádu. Právní předpisy neodporující svým obsahem československé ústavní listině mohly být používány na přechodnou dobu, používány však nemohly být předpisy občanského a trestního soudního řízení, občanského a rodinného práva. O tom, zda tyto předpisy splňovaly podmínku výše uvedenou, tj. že neodporovaly ústavní listině, mohl rozhodnout soud pouze v konkrétním

⁸DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

⁹ tamtéž

¹⁰ BGB z 18. 8. 1896

¹¹DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

případě. Zvláštní úprava se týkala rozhodnutí správních soudních, vyjma trestních rozhodnutí, pro které byly stanoveny zvláštní podmínky.

2.6 Období od roku 1948 do roku 1963

Toto období bylo výrazně poznamenáno změnou politické orientace na totalitní režim sovětského charakteru a justice se stala nástrojem uplatňování třídního boje v rámci mocenského monopolu Komunistické strany Československa. Státního zastupitelství se dotkly tyto změny stejně zásadním způsobem jako všech ostatních orgánů státní správy i samosprávy, soudů, stejně jako obyčejných občanů. S účinností od 1. 1. 1949, na základě zákona o zlidovění soudnictví¹² se státní zastupitelství označovala jako prokuratury. Zákony č. 64/1952, o soudech a prokuratuře, a zákonem č. 65/1952 vznikla prokuratura podle sovětského vzoru. Jednalo se o samostatný, na místních orgánech státní moci a správy nezávislý, jednotný, centralizovaný a monokratický orgán „nejvyššího dozoru“ nad přísným a přesným zachováváním a prováděním zákonů všemi ministerstvy a jinými úřady, soudy, národními výbory, orgány, institucemi a úředními osobami, jakož i občany.¹³ Funkce prokuratury se od úřadu veřejné žaloby v trestních věcech změnila na „orgán střežící socialistickou zákonnost“, zaměřený nejen na trestní řízení. Prokuratura vykonávala soudní dozor, a to zejména v oblasti trestního soudnictví, dozor byl však uplatňován i při občanském soudním řízení (tzv. občanskosoudní dozor). Podle § 2 písm. d) zákona o prokuratuře se prokurátor účastnil řízení před soudy podle ustanovení soudních řádů, dohlížel, aby soudy správně a jednotně užívaly zákonů, a zajišťoval ochranu zájmů státu a pracujících v řízení o věcech občanskoprávních. Rozsah činnosti prokuratury byl zákonem č. 65/1952 Sb. rozšířen o dozor nad místy, kde je omezoována osobní svoboda, tj. kde byla vykonávána vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova. Prokurátoři byli oprávněni se zúčastňovat s hlasem poradním zasedání vlády, sboru pověřenců a odpovídajících orgánů národních výborů. Prokuratura byla oprávněna napadnout protestem i obecně závazná nařízení národního výboru, tj. druh normativního právního aktu.¹⁴

Působnosti generálního prokurátora v civilním řízení se zčásti dotýkal zákon o prokuratuře¹⁵, který v § 2 písm. d) stanovil, že generální prokurátor, skrze nižší

¹² Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

¹³FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

¹⁴FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

¹⁵ Zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře

prokuratury, se účastní řízení před soudy podle ustanovení soudních řádů, dozírá, aby soudy správně a jednotně užívaly zákonů, a zajišťuje ochranu zájmů státu a pracujících v řízení ve věcech občanskoprávních. Pro působnost prokuratury v civilním řízení se stal nejvýznamnějším předpisem občanský soudní řád z roku 1950¹⁶, podle jehož § 6 mohl prokurátor vstoupit do všech již zahájených řízení, v samotném řízení pak byl oprávněn ke všem procesním úkonům jako účastníci těchto řízení. Ve vymezených případech byl prokurátor oprávněn podat návrh na zahájení řízení (např. v případě § 308 odst. 1 o.s.ř. v řízení ve věci důkazu smrti).¹⁷ Další rozšíření mimotrestní působnosti státního zastupitelství přinesla novela o.s.ř. Prokurátor byl oprávněn podat návrh na zahájení řízení ve všech věcech, ve kterých zákon návrh požadoval. Prokurátor byl sice označen jako účastník řízení, nicméně nebyl oprávněn s návrhem disponovat.¹⁸ Vstupy či návrhy byly vázány pouze na existenci veřejného zájmu, který byl v oné době představován podle § 6 odst. 1 novely zájmem státu a pracujících. Prokurátor byl pak oprávněn využít i opravné prostředky včetně stížnosti pro porušení zákona, pro kterou nebyla zákonem stanovena žádná procesní lhůta.¹⁹ V řízení o stížnosti pro porušení zákona rozhodoval soud bez nařízení jednání, avšak po slyšení prokurátora. Tato řízení potencionálně ohrožovala princip právní jistoty.

Občanský soudní řád, který byl novelizován v roce 1951, zakotvil možnost generálního prokurátora v obecném zájmu podat žalobu o popření otcovství, a to po uplynutí lhůty stanovené zákonem v rodinném právu. Nový zákon o prokuratuře²⁰ na působnost prokuratury v civilním řízení nezapomněl a díky ustanovení § 16, které se mimo jiné vztahovalo právě na působnost státního zastupitelství v civilních věcech, tak ponechal právní úpravu v procesních předpisech prakticky nezměněnou.²¹

2.7 Období od roku 1963 do roku 1989

V roce 1963 byl přijat nový občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb. Právní postavení prokuratury mezi ostatními státními orgány, úkoly prokuratury a tím i úkoly každého prokurátora vymezovala i nadále ústava z roku 1960, následně ve znění

¹⁶ Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních

¹⁷ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

¹⁸ tamtéž

¹⁹ tamtéž

²⁰ Zákon č. 65/1956 Sb., o prokuratuře

²¹ Viz poznámka pod čarou č. 15

ústavního zákona č. 155/1969 Sb., kterým se měnila a doplňovala hlava osmá ústavy, dále zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře ve znění pozdějších právních předpisů. Hlavním úkolem prokurátorů byl výkon dozoru nad důsledným prováděním a zachováváním zákonů a jiných právních předpisů v rozsahu uvedeném v § 1 odst. 1 a v dalších ustanoveních zákona o prokuratuře. V rámci jednotného prokurátorského dozoru vykonávali prokurátoři také dozor nad zákonností postupu a rozhodováním soudů a účastnili se řízení před soudy v občanskoprávních záležitostech (§ 20 až 23 zákona o prokuratuře).²²

Působnost prokuratury v občanském soudním řízení byla upravena v § 35 o.s.ř. v tehdy platném znění (z.č. 133/1982 Sb.). Prokurátor měl postavení tzv. „strážce socialistické zákonnosti“, jež vycházelo z doktríny, že uplatnění a ochrana práv není v socialistické společnosti jen záležitostí jednotlivce, ale řízení se účastní i orgány a organizace, které jsou představiteli zájmů společnosti. Účelem jejich účasti na řízení byly především posuzování zájmu společnosti na zachování pravidel socialistického soužití, jakož i ochrana práv občanů, péče o zjištění skutečného stavu věci a zvýšení výchovného účinku řízení (obdobná pravidla jako pro prokuraturu platila pro národní výbory - § 32 o.s.ř. ve znění z.č. 133/1982 Sb.).

Právě v období platnosti o.s.ř. ve znění citovaném výše lze vysledovat největší rozsah pravomocí prokuratury v jiném než trestním řízení. Pravomoci prokuratury byly výrazně posíleny o možnost vyvolat řízení u soudu i tam, kde tomu dosud bránilo to, že nemohl sám zajistit, aby předcházelo rozhodčí nebo smírčí řízení. Prokurátor mohl podat i návrh na obnovu řízení a návrh na nařízení výkonu rozhodnutí ve věcech splňujících podmínky podle § 35 odst. 1 a 2 o.s.ř., ačkoliv v nich nebyl účastníkem řízení. Roli „strážce socialistické zákonnosti“ plnil prokurátor i tam, kde se nepostupovalo podle § 35 o.s.ř. Postavení prokurátora bylo dále upraveno i v některých dalších právních předpisech, a to i hmotněprávních. Jednalo se o § 62 zákona o rodině, § 457 odst. 2 obč. zák. v tehdy platném znění a dále byla role prokurátora upravena např. v § 213 zákoníku práce v tehdy platném znění, § 87 zákona č. 122/1975 Sb., o zemědělském družstevnictví a § 129 odst. 2 zákona č. 84/1972 Sb., o objevech a vynálezech, zlepšovacích návrzích a průmyslových vzorech.²³

²² Handl, Vlastimil, Rubeš, Josef a kol. Občanský soudní řád, Komentář, I. díl: Praha: PANORAMA PRAHA, 1985, s. 216.

²³HANDL, V, RUBEŠ, J. a kol. Občanský soudní řád, Komentář, I. díl: Praha: PANORAMA PRAHA, 1985, s. 216.

I v tehdejší době byla zákonnou podmínkou pro účast prokurátora v řízení občanskoprávním existence „zájmu společnosti“ na účasti prokurátora v občanském soudním řízení, přičemž i v té době nebyl pojem „zájem společnosti“ přesněji definován a bylo nutné jej dovodit z obsahu jednotlivých právních předpisů, kde byl tento pojem použit, z obsahové náplně úkolů, které byly národním výborům a prokuratuře svěřeny, jakož i z povahy nároků, o nichž mělo být v soudním řízení jednáno nebo rozhodnuto. Významným zdrojem výkladu tohoto pojmu byly politickoideologické směrnice, zásady socialistické morálky a pravidla socialistického soužití.²⁴ Posouzení splnění uvedených podmínek bylo výhradním oprávněním prokurátorů, nezávislých na jiných orgánech (např. soudu). V řízení před soudem měl prokurátor postavení strany řízení, v jehož průběhu prokurátoři dozírali na pečlivé zjištění skutkového stavu věci, ze kterého vychází rozhodnutí soudu, na zachovávání procesních zásad a předpisů, na zjištění příčin trestné činnosti, na uložení odpovídajících trestů a na zachovávání práv společenských organizací a jejich zástupců. Prokurátoři tak byli oprávněni účastnit se občanského soudního řízení buď podáním návrhu na zahájení řízení, nebo vstupem do řízení již zahájeného. Prokurátor se mohl účastnit občanského soudního řízení jen v případě, že to vyžadoval zájem společnosti nebo ochrana práv občanů. Pro podání návrhu postačovalo splnění pouze jedné z těchto podmínek. Tuto otázku si prokurátor musel vyřešit jako „strážce socialistické zákonnosti“ sám. Soud proto neměl právo rozhodovat o přípustnosti účasti prokurátora v řízení, neměl právo prokurátorovi přikázat, aby podal návrh na zahájení řízení nebo aby vstoupil do řízení zahájeného před soudem. Takový příkaz byl možný pouze příslušným vyšším prokurátorem. Prokurátor byl v podání návrhu omezen pouze ohledně záležitostí, kde se jednalo o výhradní osobní právo občana, tehdejší občanský soudní řád pojednával o pojmu „ryzí osobní právo občana“, které zahrnovalo pouze ta práva, kterými je oprávněn subjekt disponovat jen jako subjekt hmotněprávního vztahu. K takovým návrhům náležely zejména návrhy v oblasti rodinněprávní, např. návrh na povolení uzavřít manželství, návrh na rozvod manželství § 24 zákona o rodině, na prohlášení manželství za neexistující, návrh na vyslovení neplatnosti manželství tam, kde bylo uzavřeno s osobou stíženou duševní poruchou, která měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, návrh na vyslovení neplatnosti manželství po smrti manžela, který podal návrh na prohlášení manželství za neplatné, návrh na osvojení a na zrušení osvojení dítěte, návrh na určení otcovství, a návrh na popření otcovství. Dále

²⁴tamtéž

k ryze osobním právům, ohledně nichž nebylo možné podat návrh na zahájení řízení, náleželo právo na ochranu osobnosti, právo na osobní autorská práva. Ve věcech, které bylo možné zahájit i bez návrhu, však toto omezení neplatilo. Prokurátor nemohl dále podat návrh na zahájení rozhodčího či smírčího řízení nebo vstoupit do takového řízení. Mohl však podat návrh na zahájení řízení nebo vstoupit do řízení před soudem ohledně těch sporů, kterým smírčí či rozhodčí řízení předcházelo.

V průběhu řízení mohl prokurátor svým návrhem disponovat v případě, že taková dispozice nebyla v rozporu se zájmy společnosti. Soud však nebyl oprávněn přezkoumávat správnost stanoviska prokurátora, ani zpětvzetí návrhu prokurátorem. Již tehdy platilo, že prokurátor byl oprávněn do řízení vstoupit kdykoli v průběhu řízení, stejně tak mohl kdykoli po úvaze z řízení vystoupit, a to v případě, pokud dospěl k závěru, že jeho další účast nevyžaduje zájem společnosti ani ochrana práv občanů.

Rozsah oprávnění a povinností prokurátora v průběhu řízení vyplýval z podmínek jeho účasti na řízení a z jeho funkce strážce socialistické zákonnosti. Prokurátor měl napomáhat soudu při zjišťování skutkového stavu a měl střežit zákonnost v průběhu řízení, kterého se měl současně aktivně účastnit, avšak jeho vystupování mělo být vůči ostatním účastníkům řízení nestranné, a to včetně těch, v jejichž zájmu prokurátor návrh podal. Pro doručování platila obdobná pravidla jako dnes, tedy soud byl povinen doručovat všechny písemnosti i prokuratuře. V případě uzavření smíru mezi účastníky se prokurátor na výzvu soudu vyjádřil k takovému návrhu, přičemž bylo povinností soudu prokurátorovi takový návrh smíru před jeho schválením zaslat. Prokurátor byl oprávněn podat návrh na obnovu řízení a návrh na výkon rozhodnutí.

Zároveň byl rozsah oprávnění prokurátora rozšiřován i dalšími právními předpisy, kdy řízení bylo zahájeno na základě návrhu prokurátora podle jiného právního předpisu než podle § 35 odst. 1 o.s.ř. Jednalo se zejména o návrh na zrušení pravomocného rozhodnutí rozhodčí komise nebo schválení smíru smírčí komisí, byla-li tato v rozporu s právními předpisy (§213 odst. 2 zákoníku práce v tehdy platném znění, podle § 87 zák. č. 122/1975 Sb., o zemědělském družstevnictví, podle § 129 zákona č. 84/1972, o objevech, vynálezech, zlepšovacích návrzích a průmyslových vzorech, podle § 62 zákona o rodině a podle § 457 odst. 2, odst. 3 obč. zák.). Prokurátor v těchto případech pochopitelně nebyl účastníkem hmotněprávních vztahů, ale výše uvedená ustanovení mu poskytovala možnost procesní legitimace k podání návrhu. K ustanovení § 457 obč. zák. se váže vymození majetkového prospěchu. Takový návrh bylo nutné podávat samostatně, i když poznatek vyšel najevo v řízení, do kterého prokurátor podle § 35 odst. 1 vstoupil.

Zároveň byl prokurátor oprávněn podávat i opravné prostředky, zejména pak stížnost pro porušení zákona podle § 236 o.s.ř., oproti předchozím právním úpravám byla stanovena lhůta 3 let. Na působnost prokurátora bylo v civilním řízení pamatováno také v ustanovení § 457 obč. zák.²⁵. Jestliže oba účastníci uzavřeli neplatnou smlouvu s úmyslem porušit zákon, mohl soud na návrh prokurátora vyslovit, že část anebo celé plnění připadá státu.²⁶

Zákon o prokuratuře z roku 1965 se problematice působnosti prokuratury v civilním řízení dotýkal celým oddílem, a to v § 20 až 23, nicméně nepřinesl žádnou změnu. Šlo o obdobné znění s ustanovením o.s.ř.²⁷, čímž došlo k dvojímu zakotvení působnosti prokurátora v civilním řízení. S ohledem na postavení prokurátora jako orgánu strážce socialistické zákonnosti a dozoru, se z prokuratury stal orgán oprávněný zasáhnout téměř do jakékoli oblasti práva procesního v širším slova smyslu, tedy jednak v oblasti trestního řízení, jednak civilního řízení a dokonce i v oblasti kontroly správy. Prokuratura mohla zasahovat i do sporných řízení, čímž mohla působit protichůdně vůči ústavně proklamované zásadě rovnosti účastníků, neboť podle samotného § 2 zákona o prokuratuře střežila, upevňovala a prosazovala socialistickou zákonnost bez jakýchkoli ohledů na místní vlivy.²⁸

2.8 Období od roku 1989 do roku 1993

Po listopadu 1989 v důsledku společenských změn došlo i ke změně v rozsahu působnosti prokuratury, a to zejména v její mimotrestní působnosti, které musely reflektovat požadavek na odstranění nedemokratických prvků z právní úpravy. Prokuratura již nemohla vystupovat jako strážce socialistické zákonnosti s ohledem na zrušení vedoucí úlohy KSČ a bylo třeba vyřešit otázku, do jaké míry ponechat prokuratuře její oprávnění v oblasti civilního práva, přičemž prokuratura byla vnímána jako prvek netypický pro civilní řízení, který mohl narušit zásadu rovnosti stran a který by v žádném případě neměl do civilního řízení zasáhnout proti vůli účastníků.²⁹ Novelou

²⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, až do novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník

²⁶ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

²⁷ Již zmiňovaný § 35 o.s.ř.

²⁸ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

²⁹ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

z roku 1991³⁰ byla mimotrestní působnost prokuratury omezena pouze na vstupové oprávnění do již zahájeného řízení ve třech zákonem stanovených případech, a to ve věci prohlášení za mrtvého, způsobilosti k právním úkonům a zápisu do obchodního rejstříku, bez možnosti podat opravný prostředek.³¹

Zrušením všeobecného dozoru a tím, že nebyl včas nahrazen jinými instituty, byla ve věcech mimotrestní povahy oslabena důvěra občana ve vymahatelnost práva. Původní právní úprava postavení a působnosti státního zastupitelství vycházela z toho, že státní zastupitelství působí téměř výhradně v trestním řízení jako orgán veřejné žaloby a orgán dozoru v přípravném řízení trestním. Tento stav se však postupem let projevil jako neúnosný.³²

2.9 Období od roku 1993 do současné doby

Po obsáhlých možnostech prokuratury působit v mimotrestní oblasti v době do 31. 12. 1991, kdy prokurátor vystupoval, jak již bylo uvedeno výše, jako „strážce socialistické zákonnosti“, byla právní úprava mimotrestní působnosti výrazně omezena. Prokurátor mohl vstoupit pouze do řízení o omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům, do řízení o prohlášení za mrtvého a do řízení o zápisu do obchodního rejstříku. Dále bylo státnímu zastupitelství přiznáno oprávnění podat v některých případech návrh na zahájení soudního řízení, jednak podle § 42 ZSZ, dále podle § 62 a § 62a zákona o rodině, podle § 21 a § 29 zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání ve znění pozdějších předpisů, jakož i podle § 68 odst. 6 a § 69b obchodního zákoníku. V nezměněné podobě zůstala právní úprava § 35 o.s.ř. ve vztahu k mimotrestní působnosti až do 31. 3. 2000.

Teprve od roku 2000 se začala mimotrestní působnost státního zastupitelství opět rozšiřovat. Tato oprávnění byla postupem času výrazně rozšířena v souvislosti se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, kdy společnost povyšuje ochranu soukromých práv naroveň ochrany veřejného zájmu.

Zároveň byla působnost státního zastupitelství rozšířena o mimotrestní působnost v oblasti obchodního a konkurzního práva. Je evidentní, že původní zavržení mimotrestní působnosti státního zastupitelství tak, jak bylo původně zavedeno zákonem o státním

³⁰ Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

³¹ DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

³²FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

zastupitelství v jeho prvotním znění, jež bylo vedeno snahou zahrnout mocenské zásahy státního orgánu do soukromoprávních vztahů, nereflektovalo potřeby společnosti na ochraně veřejného zájmu právě ve vztahu ke skupinám osob, jež jsou na svých právech potencionálně ohroženy pro specifické osobní vlastnosti. Stejně tak bylo postupem času zjištěno, že i zásahy ve vybraných věcech obchodních společností, veřejných rejstříků nebo konkurzního práva jsou svým obsahem způsobilé obsahovat veřejný zájem na tom, aby do takových řízení státní zastupitelství vstupovalo. Ustanovení § 35 o.s.ř. s výčtem řízení, do kterých je státní zastupitelství oprávněno vstoupit, doznalo změny spolu s přijetím zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), který nahradil zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. I nadále tak státnímu zastupitelství zůstalo zachováno vstupové oprávnění v oblasti úpadkového práva, neboť za určitých podmínek je dána míra veřejného zájmu na vstupu do těchto řízení. V souvislosti se zrušením zákona o konkursu a vyrovnání však nedošlo k zániku vstupového oprávnění, státní zastupitelství je i nadále oprávněno do probíhajících řízení v režimu zákona o konkursu a vyrovnání vstoupit podle § 35 o.s.ř. ve spojení s § 432 ins. zák.

Působnost státního zastupitelství v oblasti státní správy je od účinnosti zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, i nadále vyloučena.³³

Zásadní změny do mimotrestní působnosti státního zastupitelství pak přinesla rekodifikace soukromého práva od 1. 1. 2014. Návrhová oprávnění byla rozšířena o návrhy ve věcech domácího násilí, svéprávnosti, prohlášení za mrtvého, vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, vyslovení nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb a určení data narození. Naopak z návrhových oprávnění byla vypuštěna oprávnění ve věci obchodního rejstříku, rejstříku obecně prospěšných společností, nadačního rejstříku a rejstříku společenství vlastníků jednotek. Zrušeno bylo i oprávnění státního zastupitelství podat žalobu na neplatnost právního úkonu podle § 231 odst. 1 ins. zák. Se zrušením zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, zaniklo oprávnění státního zastupitelství jako státního orgánu podat návrh na zrušení obchodní společnosti, družstva nebo obecně prospěšné společnosti nebo ve věci obnovení likvidace. Naopak ve vztahu k obchodním korporacím bylo zakotveno návrhové oprávnění státního zastupitelství v § 93 zákona č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích. Ve vztahu k veřejným rejstříkům pak byla původní působnost

³³FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

státního zastupitelství nahrazena § 77 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů.

Rekodifikace soukromého práva se rovněž dotkla působnosti Nejvyššího státního zástupce a jeho oprávnění podávat žaloby o popření otcovství podle § 62 a 62a zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, který byl zrušen a nahrazen novým občanským zákoníkem. Bez náhrady byla ukončena mimotrestní působnost státního zastupitelství ve věcech návrhů v rejstříkovém řízení, ve věcech vstupů do řízení o neplatnosti veřejné dražby a bylo ukončeno oprávnění státního zastupitelství vstoupit do řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.

3. Evropská úprava mimotrestní působnosti státního zastupitelství

Stěžejním posláním státního zastupitelství jako justičního orgánu je nesporně ochrana veřejného zájmu a v tomto směru především ochrana základních lidských práv a svobod. V mnoha státech mají veřejní žalobci určité kompetence i mimo oblast trestního práva (mimo jiné v právu občanském, rodinném, pracovním, správním, v právu volebním, taktéž jsou činní v oblasti ochrany životního prostředí, sociálních práv a práv zranitelných osob jako jsou nezletilí, osoby handicapované a osoby s velmi nízkým příjmem). Pokud tedy žalobci disponují těmito kompetencemi, pak by jejich posláním mělo být reprezentovat obecný nebo veřejný zájem, chránit lidská práva a základní svobody a ctít zásady právního státu. Zároveň by žalobci měli pevně dodržovat demokratické principy a hodnoty deklarované Radou Evropy.³⁴

Pozice státního zastupitelství jako ochránce veřejného zájmu je deklarována v Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 19. 9. 2012 CM/Rec (2012)11 (dále jen Doporučení), o úloze veřejné žaloby v oblasti mimo systém trestní justice. Toto Doporučení vychází z doporučení Rec (2000) 19 členským státům o úloze veřejné žaloby v systému trestní justice a připomíná zásady právního státu a princip, že všechny osoby v jeho jurisdikci mají práva, jak jsou definována v Úmluvě o lidských právech a základních svobodách³⁵, přičemž cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy mimo jiné i v ochraně a uskutečňování ideálů a zásad, které jsou jejich společným dědictvím. Prokuratura s ohledem na právní tradici hraje roli i mimo systém trestního soudnictví a tato role se mezi jednotlivými právními systémy liší. Tato role může

³⁴ Stanovisko č. 9 (2014) Poradního výboru evropských prokurátorů pro Výbor ministrů Rady Evropy o evropských normách a zásadách týkajících se veřejných žalobců, Vysvětlující poznámka 2.2

³⁵ Úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod, sdělení Ministerstva zahraničí č. 209/1992

v jednotlivých členských státech zahrnovat ochranu obecného či veřejného zájmu, právní pomoc prokurátorů při ochraně lidských práv a základních svobod, zastoupení u soudů, kontrolu státních orgánů a dalších subjektů a poradní funkci soudu. Povaha této role se může lišit v závislosti na úpravě ve veřejném nebo soukromém právu.

Doporučení vychází ze zásadspolečného stanoviska Poradního výboru evropských soudců (CCJE) a Poradní rady evropských prokurátorů (CCPE) o soudcích a státních zástupcích v demokratické společnosti („deklarace z Bordeaux“) ze dne 18. listopadu 2009, stanoviska č. 3 (2008) Poradního sboru evropských prokurátorů (CCPE), zprávy z roku 2010 Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva o evropských normách týkajících se nezávislosti soudnictví (část II: Prokuratura) a o různých názorech na předmět působnosti. Doporučení tedy míří na členské státy k přijetí všech nezbytných a vhodných opatření k tomu, aby zajistily, že role veřejné žaloby mimo systém trestního soudnictví je vykonávána v plném souladu se zásadou právního státu a zejména se zásadou zachování práva na spravedlivý proces.

Doporučení obsahuje v příloze části A. až F., přičemž podle části A. platí tam, kdy vnitrostátní řád svěřuje prokuratuře roli mimo systém trestního soudnictví.

Pokud je prokuratuře svěřena kompetence a pravomoci mimo systém trestní justice, mělo by být jejím posláním zastupování obecného nebo veřejného zájmu, ochrana lidských práv a základních svobod a podpora právního státu.

Pravomoc a odpovědnost státních zástupců mimo systém trestní justice by měly být ve všech případech definovány zákonem. Doporučení klade důraz i na výkon kompetencí a pravomocí prokurátorů (státních zástupců) v mimotrestní oblasti v přísném souladu s principy zákonnosti, objektivitu, spravedlnosti a nestrannosti. Pro výkon pravomocí a kompetencí by měli státní zástupci být v obdobném postavení jako v systému trestní justice.

Zásady vztahující se na kompetence a zvláštní pravomoci prokuratury mimo systém trestního soudnictví jsou uvedeny v písm. D odst. 10 a 11 a jsou pojaty konkrétněji, a to přímo ve vztahu k účastníkům řízení, k jejich přístupu ke spravedlnosti a právním prostředkům. Prokuratura by neměla mít oproti účastníkům řízení žádné výhody v podobě svěřených pravomocí v mimotrestním řízení, které by omezily právo osob na uplatnění žalobního oprávnění nebo právo hájit své zájmy před nezávislým a nestranným soudem, i když prokuratura hodlá jednat nebo jedná jako účastník řízení.

Pokud je prokuratuře svěřena pravomoc vydávat rozhodnutí v mimotrestní oblasti, která ovlivňuje práva a povinnosti účastníků, měla by být tato pravomoc striktně

limitována, stanovena zákonem a nemělo by být dotčeno právo stran na odvolání ohledně skutkových a právních okolností k nezávislému a nestrannému soudu. Prokuratura by měla jednat nezávisle ve vztahu k dotčeným subjektům a její rozhodnutí musí být dotčeným subjektům oznámena. Z pohledu české právní úpravy státní zastupitelství nevydává rozhodnutí zakládající práva či povinnosti osob nebo autoritativně deklarující existenci těchto práv či povinností.

Konkrétně jsou pak zásady rozděleny na případy, kdy prokuratura vystupuje jako hlavní strana v řízení a na soudní řízení, do něhož prokuratura pouze vstupuje.

Pokud je prokuratura stranou soudního sporu, musí být zachován princip rovnosti zbraní a pro prokuraturu by nemělo její postavení znamenat výhody ve smyslu možnosti opatřování důkazů a provádění šetření před podáním žaloby. Zároveň by prokuratura neměla zatajit dokumenty relevantní pro problematiku sporu. K tomuto bodu je třeba uvést, že státní zastupitelství v prostředí českého práva využívá v občanském soudním řízení poznatky z trestního řízení. Postup k využívání poznatků z trestního řízení upravuje v současné době stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 2/2019³⁶, o kterém bude pojednáno v jiné části práce.

Stejná práva pro prokuraturu i ostatní účastníky by měla platit i v řízení o přezkoumání rozhodnutí soudem vyššího stupně, přičemž by měly být respektovány zásady právní jistoty a autority věci rozsouzené, kdy by měly být striktně vymezeny podmínky, za kterých prokuratura může požádat o přezkoumání věci pravomocně rozhodnuté, a to ve výjimečných případech a ve stanovené lhůtě. Stejně podmínky by měla prokuratura mít i ohledně lhůty, ve které je možné opravný prostředek podat. Tyto podmínky, ať se týkají provádění šetření před samotným procesem, nebo se týkají postavení prokuratury v řízení samotném, by dle doporučení měly být stanoveny zákonem. Státní zastupitelství vystupuje v mimotrestní působnosti v pozici představitele veřejného zájmu, přičemž ale musí být zachován tzv. princip rovnosti zbraní. Státní zastupitelství využívá poznatky získané z trestního řízení pro řízení civilní a má-li státní zastupitelství relevantní listiny k dispozici, tak je soudu předkládá, případně je navrhne soudu vyžádat, jde-li o spisy soudní nebo o spisy jiných orgánů veřejné správy.³⁷

³⁶Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

³⁷ Pro předkládání důkazů opatřených v trestním řízení a jejich využití v řízení civilním je třeba řídit se stanoviskem Nejvyššího státního zastupitelství č. 2/2019, viz poznámka č. 36

Podle odst. 15 je počítáno i s možností, kdy prokuratura zastupuje zájmy konkrétní osoby, přičemž tato osoba by měla být účastníkem řízení. Prokuratura by měla účastníkem řízení zůstat i v případě, že je ohrožen obecný nebo veřejný zájem. V současné české právní úpravě nezastupuje státní zastupitelství zájmy konkrétních osob. V minulosti (do platnosti a účinnosti nového obč. zák.) se jednalo o § 62 a § 62a zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině, kdy nejvyšší státní zástupce byl oprávněn podat návrh na popření otcovství.

Pokud je prokuratura účastníkem řízení, měli by být ostatní účastníci buď prokuraturou nebo soudem informováni o vstupu prokuratury do řízení, ať už jako vedlejšího účastníka, nebo připojené strany.³⁸

Vyjádření prokuratury by mělo být všem účastníkům známo s dostatečným předstihem, aby jej mohli ostatní účastníci posoudit a vyjádřit se k němu. Prokuratura se nesmí účastnit porady soudu, ani v účastnících vyvolávat dojem, že tak hodlá učinit. Vyjádření by mělo být dáno ze strany státního zastupitelství s předstihem, aby na něj mohli ostatní účastníci řízení reagovat.

Dle názoru Nejvyššího státního zastupitelství³⁹ by písemná vyjádření měla být předkládána v občanském soudním řízení pouze výjimečně, a to v případě, že je k tomu státní zastupitelství vyzváno soudem nebo tam, kde soud nenařizuje ústní jednání. Z hlediska právní etiky lze jistě s tímto názorem souhlasit, ale v praxi se státní zástupce nezdá setkávat s tím, že soudci nejsou schopni a ochotni řádně a kvalitně protokolovat vyjádření státního zástupce i přesto, že je to jejich povinností ve smyslu § 40 odst. 8 o.s.ř. a může tak docházet k dezinterpretaci ústního vyjádření státního zastupitelství. Tato okolnost plyne mimo jiné z toho, že na občanské soudní řízení nejsou kladeny tak přísné podmínky na protokolaci, neboť podle ustálené judikatury musí být přednesy a výpovědi osob zúčastněných při jednání zaprotokolovány tak, aby byl úplně a přesně vystižen protokolovaný projev. Pochybení při předkládání písemného vyjádření a závěrečného návrhu pouze písemnou formou může vést k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (ESLP – Lobo

³⁸Informace o vstupu státního zastupitelství do řízení se podává vstupovým prohlášením, které se v občanském soudním řízení podává v příslušném počtu vyhotovení, pokud je podáno v listinné podobě. Vstup do insolvenčního řízení je s ohledem na ustanovení §7c insolvenčního zákona ve spojení s § 71 a § 80a ins. zák. a podáván elektronicky do datové schránky soudu a v insolvenčním řízení je zveřejněn v rejstříku ISIR, čímž se stává dostupným nejen pro samotné účastníky řízení, ale i pro veřejnost. Pokud státní zastupitelství vstupuje do občanského soudního řízení (i do řízení insolvenčního) na základě podnětu, vyzoomívá podatele takového podnětu o tom, zda do řízení vstoupilo či nikoliv.

³⁹Zápis z pracovního setkání vybraných specialistů z netrestního úseku konaného dne 28. 2. 2013, sp. zn. 4 NZN 701/2013 ze dne 28. 2. 2013

Machado proti Portugalsku)⁴⁰. Jistě lze namítnout, že je možné proti nesprávné protokolaci vznést námitku a žádat opravu protokolu. V takovém případě je dle mého názoru na uvážení konkrétního státního zástupce, jakým způsobem bude se soudcem komunikovat vzhledem k tomu, o jakou nesprávnost v protokolaci se jedná. S ohledem na postavení státního zastupitelství v občanském soudním řízení by mělo státní zastupitelství napomáhat při objasňování skutkového stavu. Zvláště ve složitých kauzách může písemné vyjádření usnadnit rozhodování soudu v tom smyslu, že v něm bude zachycen přesně skutkový stav a právní názor tak, jak jej vidí státní zastupitelství. Na druhé straně se i v takto složitých případech (obvykle v incidenčních sporech) stává, že strany mění své procesní postoje velice rychle a v průběhu jednání samotného, přičemž svá vyjádření předkládají přímo u jednání, a jakkoli dobře míněné písemné vyjádření se může posléze jednání jevit jako irelevantní. V občanském soudním řízení, zejména v řízení podle § 8 odst. 1 písm.b) o.s.ř., ale i § 8 odst. 1 písm. d) o.s.ř. může v průběhu řízení před prvním i odvolacím soudem k takovým změnám v poměrech účastníků, že kvalifikovaně shrnout skutkový stav a vyslovit právní názor včetně závěrečného návrhu lze až po ukončení dokazování, případně podoplnění dokazování.⁴¹

Doporučení v písm. E vymezuje úlohu prokuratury jako kontrolního orgánu. Pokud je prokuratuře svěřena kontrolní pravomoc vůči národním, regionálním či místním orgánům nebo právníkům osobám s cílem zajistit jejich správnou a zákonnou činnost, musí vykonávat svoji pravomoc nezávisle, transparentně a plně v souladu s principem právního státu. V mimotrestní působnosti státního zastupitelství v České republice není vydáváno žádné rozhodnutí zakládající práva a povinnosti osob nebo autoritativně deklarující existenci těchto práv či povinností. Výjimku tvoří prostředky dozoru nad detencí, které se však vztahují k orgánům zabezpečujícím výkon působnosti. Zmíněné prostředky však mají povahu uvedeného závazného rozhodnutí. Podle Doporučení by měly být přezkoumatelné soudem.

Právníké osoby soukromého práva by měly být subjektem kontroly v případech, kdy existují rozumné a objektivní důvody domnívat se, že soukromý subjekt ve věci

⁴⁰Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2.1996, sp. zn. 15764/89 [ASPI ID: JUD358121CZ]

⁴¹ S nedostatečně kvalitní protokolací se krajské státní zastupitelství setkává jednak při provádění prověrek věcí vyřizovaných nižšími státními zastupitelstvími, jednak v případě účasti na odvolacích řízeních. Není však výjimkou ani v řízeních insolvenčních, potažmo incidenčních sporech. V praxi pak upozornění soude na nedostatečnou nebo nekvalitní protokolaci může naopak věci uškodit, nežádka pak vyvolat averzi konkrétního soudce vůči státnímu zastupitelství, ačkoli je snaha státního zastupitelství míněna tak, aby byla dodržována procesní pravidla a zachycen řádně průběh řízení.

porušil své zákonné povinnosti včetně těch, které vyplývají z mezinárodních smluv o lidských právech. Dotčeným subjektům by však mělo být zachováno právo vyjádřit se a napadnout přijaté opatření u soudu.

V neposlední řadě Doporučení poukazuje na potřebu spolupráce se subjekty veřejné správy a samosprávy, jakož i se zástupci občanské společnosti i nevládních organizací a neopomíjí ani důraz na dostatečné finanční zajištění a vhodné prostředky, které by umožňovaly efektivně plnit úkoly na úseku mimo systém trestního soudnictví.

Z výše uvedeného vyplývá, že členské státy Rady Evropy mají zájem na sjednocení pravidel výkonu mimotrestní působnosti státního zastupitelství/prokuratury tak, aby byl náležitě chráněn veřejný zájem a zároveň nebylo zasahováno nadbytečně a libovolně do práv jednotlivců.

V právním prostoru České republiky je Doporučení realizováno pomocí zákonných předpisů, požadavek transparentnosti vyplývá z procesních předpisů. Dále je zajištěna skrze pokyny obecné povahy, stanoviska a formy metodického působení, jež plní důležitou funkci při sjednocování postupu v podobných případech, které zamezují libovůli postupu státního zastupitelství v mimotrestní oblasti. Výkon mimotrestní působnosti justičním orgánem zajišťuje vysokou míru profesionality.

Dle vyjádření tehdejšího ředitele odboru veřejné žaloby v netrestních věcech Nejvyššího státního zastupitelství Mgr. Jana Záruby⁴² je transparentnost výkonu mimotrestní působnosti státního zastupitelství zajištěna zejména procesními předpisy, kdy státní zastupitelství nemá více práv v řízení než ostatní účastníci, pokud samo není přímo účastníkem v případě podání návrhu na zahájení řízení. Transparentnost postupu je zajištěna rovněž skrze pokyny obecné povahy, stanoviska a formy metodického postupu. Zároveň jsou kladeny vysoké požadavky na profesionální výkon netrestních specialistů, přičemž v této souvislosti Mgr. Záruba připomíná nutnost vzdělávacích akcí s aktivním přístupem účastníků.⁴³

Lze tedy shrnout, že kompetence vykonávané veřejnou žalobou při mimotrestní působnosti je třeba vykonávat následující způsobem:

- respektovat princip dělby moci;
- respektovat princip nezávislosti soudů a jejich roli v oblasti ochrany lidských práv, rovnosti stran, rovnosti zbraní a princip nediskriminace;

⁴²Zápis z pracovního setkání vybraných specialistů z netrestního úseku konaného dne 28. 2. 2013, sp. zn. 4 NZN 701/2013 ze dne 28. 2. 2013

⁴³ tamtéž

- kompetence musí být upraveny zákonem a co nejpřesněji vymezeny a definovány a jejich výkon by měl podléhat přesně vymezeným pravidlům, aby nedocházelo k nejasnostem;
- musí být zajištěno, že do činnosti veřejné žaloby nebude nezákonně zasahováno zvenčí;
- musí být respektována práva všech fyzických i právnických osob, které se nachází v postavení žalovaného, hájit své zájmy před nezávislým a nestranným soudem, a to i v případech, kde je daný veřejný žalobce stranou;
- nesmí být zasahováno do principu závaznosti pravomocných soudních rozhodnutí (*res iudicata*) vyjma případů upravených v souladu s mezinárodními závazky, a to včetně judikatury Evropského soudu pro lidská práva;
- musí být zajištěno a upraveno, že se dotčené fyzické či právnické osoby mohou domoci přezkoumání rozhodnutí učiněných žalobcem;
- musí být zajištěno právo dotčených fyzických a právnických osob v soukromoprávních věcech použít procesního prostředku proti rozhodnutí žalobce či v případě jeho nečinnosti⁴⁴.

4. Základní zásady a úkoly veřejné žaloby při výkonu mimotrestní působnosti

Základní zásady veřejné žaloby jsou zakotveny v § 2 zákona o státním zastupitelství. Jsou to zásada zákonnosti, objektivita, nestrannosti a účinnosti. Tyto zásady vyplývají i ze Stanoviska č. 9 (2014) Poradního výboru evropských prokurátorů pro Výbor ministrů Rady Evropy o evropských normách a zásadách týkajících se veřejných žalobců. Toto stanovisko obsahuje Římskou chartu, která deklaruje základní zásady výkonu funkce veřejných žalobců.

Podle čl. I veřejní žalobci ve všech právních systémech přispívají k zajištění právního státu především prostřednictvím spravedlivého, nestranného a efektivního výkonu spravedlnosti, a to ve všech případech a ve všech stádiích řízení, která spadají do jejich působnosti.

Podle čl. II veřejní žalobci jednájí v zastoupení společnosti a ve veřejném zájmu, za současného respektování ochrany lidských práv a základních svobod, tak jak jsou

⁴⁴ Stanovisko č. 9 (2014) Poradního výboru evropských prokurátorů pro Výbor ministrů Rady Evropy o evropských normách a zásadách týkajících se veřejných žalobců, Vysvětlující poznámka 2.2

současně zakotveny zejména v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

Veřejní žalobci jsou veřejnými úřady (orgány), které jménem společnosti a ve veřejném zájmu zajišťují aplikaci práva v těch případech, kdy s sebou porušení práva nese trestní sankci, přičemž v potaz je třeba brát práva jednotlivců a nutnou efektivitu systému trestní justice. Pravomoc veřejné žaloby může taktéž zasahovat mimo systém trestní justice, pokud tak stanoví právní řád daného státu.⁴⁵

Veřejný žalobce, který vystupuje v řízení před soudem mimo oblast trestní justice, by:

- měl mít stejná práva a povinnosti jako ostatní strany řízení,
- neměl zadržovat důkazy relevantní k předmětu sporu,
- neměl by zasahovat do úvah soudu, ani by neměl vzbuzovat podezření, že tak činí,
- v případech, kdy je žalobce oprávněn podat odvolání proti soudnímu rozhodnutí, by měl disponovat stejnými právy jako ostatní strany řízení a zároveň nikdy nesmí nahrazovat odvolání ostatních stran svým odvoláním,
- měl vykonávat svou funkci nezávisle, transparentně a zcela v souladu s principy právního státu,
- měl vstupovat do řízení proti právnickým osobám v případech, kde existují rozumné a objektivní důvody domnívat se, že dotčené soukromoprávní subjekty neplní své právní závazky, a to včetně těch, jež pro ně vyplývají z mezinárodních smluv o lidských právech.

Základními úkoly veřejné žaloby jsou ochrana obecných/veřejných zájmů společnosti, resp. ochrana dodržování zákona a účast na soudním řízení. V případě prvního z obou jde o ochranu zájmů, které musí stát při plnění svých funkcí občanské společnosti garantovat (ochrana lidských práv, ochrana státního majetku, životního prostředí, života a zdraví fyzických osob, dětí a mládeže, práv státních občanů atd.) jako svůj cíl při plnění tzv. společenské smlouvy. Ve druhém případě veřejní žalobci požadují v uvedeném zájmu aplikaci příslušného zákonného ustanovení před soudem. Nerozhodují tedy o vině a trestu nebo o jiném než trestním nároku, ale usilují o to, aby stav, kdy došlo k porušení veřejného zájmu, byl uveden ve stav předešlý, resp. aby veřejný zájem byl

⁴⁵Doporučení Rec (2012) 11 Výboru ministrů Rady Evropy o roli veřejné žaloby mimo systém trestní justice ze dne 19. 9. 2012, čl. 2

respektován. Tento úkol se týká jak trestního řízení, tak i jiných druhů řízení, jichž se veřejná žaloba účastní.⁴⁶

Zásada nezávislosti veřejné žaloby patří ke stěžejním předpokladům pro výkon funkce veřejné žaloby, a přestože nemůže být na úrovni nezávislosti moci soudní⁴⁷, může se této nezávislosti blížit tak, aby žalobce mohl prostřednictvím prosazování veřejného zájmu spolupůsobit při spravedlivém rozhodnutí soudu v konkrétní věci.

5. Soustava státního zastupitelství z pohledu mimotrestní působnosti

5.1 Obecně o soustavě státního zastupitelství z pohledu mimotrestní působnosti

Soustavu státního zastupitelství tvoří Nejvyšší státní zastupitelství, vrchní státní zastupitelství, krajská státní zastupitelství a okresní státní zastupitelství (§ 6 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství). Podle § 7 zákona o státním zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toto státní zastupitelství působí, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak. To platí jak pro trestní, tak pro mimotrestní působnost státního zastupitelství. Trestní řád ve svém § 12 vymezuje některé pojmy, včetně pojmu orgánů činných v trestním řízení, kterým je kromě soudu a policie i státní zástupce. Státní zástupce v trestním řízení prosazuje veřejný zájem na adekvátní reakci prostředky trestního práva proti pachatelům trestné činnosti, na vyloučení takové reakce vůči osobám, které se žádné trestné činnosti nedopustily, a na zákonném a účinném průběhu přípravného řízení.

Na rozdíl od soudu trestní řád nesvěřuje postavení orgánu činného v trestním řízení státnímu zastupitelství jakožto celku, tj. jakožto orgánu veřejné moci (resp. soustavě těchto orgánů), ale osobě ve funkci státního zástupce činné u tohoto orgánu. Jde ovšem pouze o formulační rozdíl bez hlubšího praktického významu, neboť to neznamená, že by orgánem činným v trestním řízení byl z pohledu trestního řádu v konkrétní věci vždy pouze jeden konkrétní státní zástupce. Distribuce úkolů jednotlivých státních zástupců je vnitřní věcí soustavy státního zastupitelství a řídí se zejména zákonem o státním zastupitelství, jednacím řádem státního zastupitelství a

⁴⁶FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

⁴⁷Nález Ústavního soudu – plénaze dne 28. 6.2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10 - 2 [ASPI ID: JUD201055CZ]

pokyny obecné povahy nejvyššího státního zástupce⁴⁸. V civilním řízení, tedy v oblasti mimotrestní působnosti upravené předpisy občanského soudního řízení (ať už se jedná o působnost okresního státního zastupitelství vymezenou v § 8 z.ř.s., jakož i působnost vymezenou v hlavě III ZSM), je subjektem tohoto řízení státní zastupitelství; státní zástupce je v tomto případě pouze osobou vykonávající věci svěřené do působnosti státního zastupitelství⁴⁹. Naopak pravomoc k podání žaloby ve smyslu § 65 s.ř.s. v řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu je výlučným subjektem této žaloby nejvyšší státní zástupce, nikoli nejvyšší státní zastupitelství. Jde tedy o pravomoc nejvyššího státního zástupce k ochraně veřejného zájmu k zajištění dodržování právního řádu tam, kde neexistují jiné prostředky ochrany nebo jsou z různých důvodů v praktickém životě neúčinné.⁵⁰

Podstatnou součástí působnosti státního zastupitelství je dohled uvnitř soustavy, upravený v § 12c až 12e zákona o státním zastupitelství. Podrobněji je pak výkon dohledu upraven ve vyhlášce č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších změn. Výkon dohledu je zaměřen zejména na dodržování a aplikaci právních předpisů v působnosti státního zastupitelství, a v činnosti státních zástupců, dodržování pokynů vyššího státního zastupitelství a vedoucích státních zástupců, na organizaci a řízení práce a na plnění pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce. Výkon dohledu může být zaměřen i na postup nižšího státního zastupitelství, který je rovněž výkonem dohledu. V takovém případě ale vyšší státní zastupitelství zaměřuje svou pozornost pouze na hodnocení úrovně a účinnosti tohoto dohledu.

Výkon dohledu je rozlišován na dohled instanční a dohled vnitřní. K výkonu instančního dohledu, upraveného v ustanovení § 12d zákona o státním zastupitelství, je oprávněno nejblíže vyšší státní zastupitelství („dohledové státní zastupitelství“). Instanční dohled spočívá zejména v dohledu nad postupem nižšího státního zastupitelství nad postupem při vyřizování věci v působnosti státního zastupitelství. Vnitřní dohled je

⁴⁸PROVAZNÍK, Jan. § 12 Výklad některých pojmů. In: DRAŠTÍK, Antonín, Jaroslav FENYK aj. *Trestní řád: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-26]. ASPI_ID KO141_1961CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

⁴⁹BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7.* Vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s ISBN 80-7179-378-7

⁵⁰KÜHN, Zdeněk a Tomáš KOCOUREK. § 66 Zvláštní žalobní legitimace k ochraně veřejného zájmu. In: KÜHN, Zdeněk, Tomáš KOCOUREK aj. *Soudní řád správní: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-26]. ASPI_ID KO150_2002CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

pak oprávněním vedoucího státního zástupce vůči ostatním státním zástupcům činným na státním zastupitelství, v jehož čele tento vedoucí státní zástupce stojí. Vnitřní dohled vedoucího státního zástupce zajišťuje především jednotný postup konkrétního státního zastupitelství, může udělovat pokyny státním zástupcům v konkrétních věcech, tak i obecně pro určitý druh věcí (např. apобаční a organizační řád). Vnitřní dohled je určující pro vedoucího státního zástupce a je nástrojem pro plnění jeho vedoucí funkce.

Nejvyšší státní zastupitelství je v rámci dohledu nad dohledem vrchního státního zastupitelství oprávněno zaměřovat svou pozornost na hodnocení úrovně a účinnosti tohoto dohledu, nikoli na zákonnost postupu, který byl předmětem výkonu původního dohledu.

Výkon dohledu platí v soustavě státního zastupitelství nejen při výkonu trestní působnosti státního zastupitelství, ale i při výkonu působnosti mimotrestní. Výkon dohledu a zejména pokyny udělené nižšímu státnímu zastupitelství nejsou závazné pro postup a rozhodnutí soudu, jak se mylně někteří účastníci řízení domnívají. Stejně tak někteří účastníci občanského soudního řízení (včetně řízení insolvenčního a konkurzního) nesprávně vnímají státní zastupitelství jako „dozorce nad zákonností“ v konkrétním řízení. Jak již bylo rozebráno v jiné části této práce, státní zastupitelství vystupuje v roli ochránce veřejného zájmu (nikoli tedy strážce zákonnosti) a je v případě vstupu do řízení zvláštním procesním subjektem, který vzhledem ke svému poslání (§ 1 odst. 1 zákona o státním zastupitelství), sleduje v řízení právě zachování hledisek veřejného zájmu, nikoli hledisek soukromého zájmu jednotlivých účastníků řízení. Aktivita státního zastupitelství v občanském soudním řízení má směřovat k ochraně veřejného zájmu, naopak se státní zastupitelství musí vyvarovat vystupování na straně některého z účastníků řízení, bezpodmínečně tedy musí vystupovat v řízení nestranně, ačkoli se může některým účastníkům řízení zdát, že státní zastupitelství hájí zájmy jedné či druhé strany. Tak tomu však z principu být nemůže, a ani nesmí, neboť by byla narušena zásada rovnosti účastníků.

Prostředky dohledu vyššího státního zastupitelství jsou adresovány jen bezprostředně nižšímu státnímu zastupitelství, nikoli soudu. Soud je zcela nezávislým justičním orgánem, který samostatně a nezávisle hodnotí i procesní úkony státního zastupitelství (i když byly učiněny pod vlivem pokynu vyššího státního zastupitelství, který je pro nižší státní zastupitelství závazný).

Obrátí-li se účastník řízení v průběhu řízení, kterého se účastní i státní zastupitelství, s podnětem k výkonu dohledu na vyšší státní zastupitelství s cílem, aby

bylo státní zastupitelství usměrněno v postupu v procesu podle představ podatele, byť by byly vyjádřeny v dobré víře, pak státní zastupitelství příslušné k výkonu dohledu dbá, aby uvedená rovnost účastníku nebyla narušena, zvláště když ostatní účastníci řízení ani soud nejsou s podnětem seznamováni, protože je podatelem zasílán vyššímu státnímu zastupitelství, a tudíž nemohou reagovat na iniciativu podatele požadujícího zásah do jednoho procesního subjektu, jímž je státní zastupitelství.

5.2 Uspořádání mimotrestní působnosti státního zastupitelství

Každé okresní státní zastupitelství musí zajistit personálně mimotrestní působnost. Obvykle má jednoho nebo dva netrestní specialisty.

Krajská státní zastupitelství mají samostatná netrestní oddělení, která mohou být rozdělena na samostatné oddělení netrestní a oddělení výkonu dozoru v místech, kde je omezována osobní svoboda. Vrchní státní zastupitelství v Praze disponuje netrestním a analytickým odborem, pod nějž spadá netrestní oddělení. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci má netrestní odbor. Nejvyšší státní zastupitelství je pro výkon netrestní působnosti vybaveno odborem veřejné žaloby v netrestních věcech.

Náplní okresních státních zastupitelství je mimotrestní působnost vymezená ustanovením § 8 odst. 1 z.ř.s., přičemž se jedná o věci, které v prvním stupni spadají do působnosti okresního soudu. Řízení o otázkách týkajících se právnických osob a svěrenských fondů a řízení ve věcech rejstříkových náleží do působnosti krajského státního zastupitelství.

Podle velikosti a personální obsazenosti státního zastupitelství náleží do mimotrestní působnosti okresního státního zastupitelství věci uvedené výše, samostatnou kapitolu pak tvoří v mimotrestní působnosti řízení ve věcech hlavy páté zákona č. 283/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, kdy se jedná o řízení vedené proti dětem mladším 15 let.

Jak již bylo uvedeno výše a jak vyplývá ze zákona o státním zastupitelství, ve věcech, kdy okresní státní zastupitelství působí v řízení u okresního soudu jako soudu prvního stupně, působí krajské státní zastupitelství v případě řízení odvolacího jako orgán druhého stupně, tedy odvolacího. Zároveň je zmocněno vykonávat dohled podle § 12c až 12g zákona o státním zastupitelství.

Stejně tak působení krajského státního zastupitelství ve věcech týkajících se právnických osob, jakož i ve věcech insolvenčního řízení, kdy je k řízení příslušný

krajský soud, a v odvolacím řízení soud vrchní, je příslušné k účasti na odvolacím řízení a k výkonu dohledu vrchní státní zastupitelství.

Samostatnou kapitolu pak tvoří ta část mimotrestní působnosti státního zastupitelství zaměřená na výkon dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova. Tato část mimotrestní působnosti není zahrnuta v této práci, stejně jako podrobný rozbor mimotrestní působnosti okresních státních zastupitelství v případech vymezených § 8 odst. 1 z.ř.s.

6. Veřejný zájem z pohledu státního zastupitelství

Veřejný zájem není právně vymezeným pojmem, jeho obsah lze dovodit v oblasti veřejného práva instituty, které veřejný zájem chrání. Státní zastupitelství představuje svým postavením ochránce veřejného zájmu, a tím i základních lidských práv a svobod.

Pojem veřejný zájem je obtížně definovatelný, jeho legální definice je považována za prakticky nemožnou, neboť se jeho obsah v čase mění a vyvíjí. Obecně jej lze vymezit společenskými hodnotami na ochranu demokracie, lidských práv, a to především života a zdraví fyzických osob, životního prostředí, kulturního dědictví, majetku státu při respektování zásady, že žádná forma majetku nebude upřednostňována před jinou. Veřejný zájem je zpravidla spatřován v ochraně práv těch osob, jejichž základní práva a svobody by mohly být pro jejich specifické vlastnosti a schopnosti ohroženy jinými účastníky právních vztahů.

Zájem státu na ochraně veřejného zájmu v jiném než trestním řízení vychází z liberalistické koncepce právního řádu, vybudované z myšlenky zásadního rozdílu mezi právem soukromým a veřejným. Je však obtížně rozlišitelné, který konkrétní zájem byl porušen. Zájmy jednotlivců v některých případech ustupují zájmům společnosti a naopak. Okruh těchto zájmů se v čase proměňuje a podléhá pochopitelně společenským změnám. Ochrana veřejného zájmu v trestním řízení veřejným žalobcem je nezpochybnitelná, jedná se však o malou výseč oblasti práva, kde je ochrana veřejného zájmu dostatečným způsobem zajištěna. Důsledky porušení práva jsou v mnoha oblastech společensky citelné a tam, kde není dostatek sil, prostředků na to, aby nebylo třeba státního orgánu

k jeho prosazení, mohou být důsledky ještě bolestnější. Proto v řadě zemí svěřuje právní řád ochranu veřejného zájmu veřejnému žalobci i v mimotrestní sféře.⁵¹

Činnost veřejné žaloby v jiné než trestní sféře je zpravidla činností podmíněnou, resp. dochází k jejímu naplnění jen za podmínky, že zde není jiného orgánu, jenž by tyto povinnosti na sebe převzal. V některých zemích např. povinnosti zastupovat stát, státní jmění a veřejné statky plní finanční prokuratury nebo orgány jim podobné (např. Rakousko, předválečné Československo a Německo).⁵²

Podle právního slovníku je veřejný zájem druhem zájmu, který je obecně prospěšný (zejména zájem státu či jiné veřejnoprávní korporace), opak čistě soukromého zájmu. Uplatňuje se v tvorbě, interpretaci, a v aplikaci práva, zvláště jako jeden ze dvou důvodů zákonné limitace základních práv a svobod. Protože se jedná o jeden z právních pojmů, s neostrým významem, měl by být v zákonech blíže specifikován a definován.⁵³

Veřejný zájem je tedy opakem tzv. soukromého, resp. soukromých zájmů. Jedná se o pojem, který platná právní úprava výslovně obsahově nevymezuje, nicméně který, a to zejména ve správním právu, poměrně často používá (např. u institutu vyvlastnění), a to ve smyslu tzv. neurčitých pojmů ve správním právu.

Z povahy věci lze dovodit, že jde o takový zájem, resp. zájmy, jež by bylo možno označit za obecné či veřejně resp. obecně prospěšné, zájmy, jejichž nositeli jsou blíže určené, nicméně alespoň rámcově determinovatelné okruhy či společenství osob jako tzv. veřejnost, popř. zájmy, u nichž jde o tzv. zájmy společnosti (celospolečenské zájmy). Tyto zájmy nesmí být v rozporu s platnými právními předpisy a jako takové musí být aprobovány orgány veřejné moci.

6.1 Základní kritéria vymezení veřejného zájmu pro účast státního zastupitelství v civilním procesu

Veřejný zájem jako kritérium účasti státního zastupitelství v občanském soudním řízení je často diskutovanou problematikou netrestními specialisty napříč soustavou státního zastupitelství. Bez patřičné míry veřejného zájmu nelze účast státního zastupitelství v občanském soudním řízení nebo v řízení správním dostatečným způsobem odůvodnit a obhájit. V případě, že není dána dostatečná míra veřejného zájmu,

⁵¹FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

⁵² tamtéž

⁵³HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník. 3. podstatně rozšířené vydání* Praha: C. H. Beck, 2012, 11459 s. ISBN 978-80-7400-059-1

a přesto se státní zastupitelství občanského soudního řízení (případně řízení správního) účastní, jedná se o nepřípustnou libovůli státního zastupitelství a tento stav by měl být v rámci výkonu dohledu v soustavě státního zastupitelství odstraněn (ať už formou dohledu nebo metodických návodů). V případech, kde není dána dostatečná míra veřejného zájmu, pak nemůže státní zastupitelství při jeho ochraně efektivně plnit svou funkci nehledě na to, že pokud se zcela nadbytečně účastní občanských soudních řízení, ve kterých není míra veřejného zájmu odůvodněná, nelze vyloučit, že může dojít k přehlédnutí případů, ve kterých je míra veřejného zájmu minimálně sporná, k neúčasti v těch řízeních, ve kterých by naopak dosáhla míra veřejného zájmu takové intenzity, že by účast státního zastupitelství byla na místě.

Veřejný zájem na vstupu státního zastupitelství do příslušného, zákonem vymezeného řízení, je možné rozčlenit do tří základních okruhů:

- a) jedná se o ochranu veřejného zájmu na úseku ochrany dětí a osob, které pro svoji fyzickou nebo psychickou nezpůsobilost jsou na svých právech ohroženy,
- b) dále o ochranu veřejného zájmu na úseku ekonomiky a sociálních věcí,
- c) a dále o ochranu veřejného zájmu na úseku výkonu státní správy.⁵⁴

Obdobné členění je uvedeno níže, kdy veřejný zájem je dán:

- a) na ochraně fyzických osob, které pro svoje osobní vlastnosti nebo pro svoje zvláštní poměry mohou být na svých právech ohroženy,
- b) na ochraně nezletilých osob,
- c) na ochraně zdraví nebo morálky,
- d) na zachování veřejnoprávních povinností,
- e) na tom, aby v řízení uvedeném v § 120 odst. 2 o.s.ř. byly provedeny i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než které navrhovali účastníci.⁵⁵

Státní zastupitelství nemůže libovolně vstupovat do všech řízení, ve kterých má zákonem danou možnost do takového řízení vstoupit, nemůže ani podat libovolně návrh na zahájení občanského soudního řízení tam, kde mu to zákon umožňuje. Podstatná pro účast státního zastupitelství v občanském soudním řízení je míra veřejného zájmu, která

⁵⁴LATA, J., PAVLÍK, J., ZEŽULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství. Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-11]. ASPI_ID KO283_1993CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

⁵⁵Záruba, J. Komentář k § 35 zákona č. 99/1963 Sb., stav k 7. 4. 2015 do částky 31/2015 Sb. a 14/2015 Sb. m. s. Systém ASPI

musí být pro každý konkrétní případ zvlášť hodnocena. Mimotrestní aktivity státního zastupitelství pak odvisí od potřeby zajistit účast u občanských soudních řízení, ovšem nikoli na úkor řízení trestních, která jsou stěžejní z hlediska postavení státního zastupitelství a plnění jeho zákonných úkolů. Z druhé strany však nelze mimotrestní působnost vnímat jako okrajovou záležitost působnosti státního zastupitelství.

V řízeních, kde je shledána dostatečná míra veřejného zájmu, je třeba zajistit procesní aktivitu státního zastupitelství bez ohledu na množství případů. Plněním na úkor trestní působnosti státního zastupitelství je míněna taková praxe některých státních zastupitelství, kdy je bez ohledu na míru veřejného zájmu vstupováno do co možná největšího množství civilních řízení, mylně za účelem ovlivnění systemizace a personálního obsazení státního zastupitelství, případně ve snaze prokazovat vyšším státním zastupitelstvím aktivitu na netrestním úseku.

Návrhové oprávnění podle § 42 zákona o státním zastupitelství je specifickým oprávněním vyplývajícím nikoli z předpisů civilněprávních, ale přímo ze zákona o státním zastupitelství. Toto oprávnění má být uplatněno vždy, jde-li o absolutní neplatnost smlouvy o převodu vlastnického práva z důvodu zákonného omezení smluvní volnosti převodce nebo nabyvatele a je-li dán veřejný zájem na určení neplatnosti smlouvy.⁵⁶ Veřejný zájem pro uplatnění tohoto návrhového oprávnění je dán v případech, kdy by mohlo docházet ke zneužití vlastnictví na úkor práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy, přičemž je zakotveno v čl. 11 odst. 3 LZPS.

Veřejný zájem na podání návrhu podle § 42 zákona o státním zastupitelství je dán zejména v případech, kdy⁵⁷:

- a) je účastníkem smlouvy stát, státní podnik, státní organizace nebo obchodní společnost, na níž má stát většinový majetkový podíl, anebo osoba, která k úhradě převodu vlastnictví použila veřejné prostředky;
- b) je neplatnou smlouvou o převodu vlastnictví přímo nebo zprostředkovaně poškozen stát a orgán ochrany jeho majetkových zájmů je v dané věci nečinný;
- c) kdy jde o neplatný převod vlastnictví v rámci privatizačního nebo restitučního procesu, upraveného zákonem č. 427/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů,

⁵⁶Záruba, J. *Návrhy státního zastupitelství na zahájení soudního řízení v mimotrestní oblasti po rekonstrukci soukromého práva*, Brno 2013, 2014

⁵⁷KOCOUREK, J., ZÁRUBA, J. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-761-8., 621 s.

zákonem č. 92/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 87/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů;

- d) jednou ze smluvních stran je obec nebo kraj, jedná-li se o převod vlastnictví z regionálního hlediska významný, jehož navrácení obci nebo kraji by mohlo mít pozitivní dopad na regionální rozpočet;
- e) důsledky neplatné smlouvy je mohou mít negativní dopad na větší počet osob, a to bez zřetele na hodnotu převáděného majetku;
- f) neplatná smlouva o převodu vlastnictví byla uzavřena se záměrem dosáhnout nepoctivého obohacení účastníka nebo někoho jiného na úkor majetku státu nebo jiných právnických osob a jejich společníků, členů či zakladatelů;
- g) vyžaduje to ochrana práv občanů, kteří pro své osobní vlastnosti nebo pro své zvláštní poměry nejsou schopni jako účastníci smlouvy podat návrh na určení neplatnosti smlouvy podle § 80 z.ř.s.

Za ustanovení omezující smluvní volnost jsou považována ta ustanovení, která pod sankcí absolutní neplatnosti zakazují smluvní převod vlastnictví nebo stanoví obecně závazné podmínky, za nichž lze tento převod uskutečnit.⁵⁸ Tímto ustanovením bylo státnímu zastupitelství svěřeno návrhové oprávnění, které zasahuje do soukromoprávních vztahů prosazením zákonnosti mimo vůli subjektů dotčeného právního vztahu z důvodu ochrany veřejného zájmu.⁵⁹

Je evidentní, že toto ustanovení je pozůstatkem ochrany veřejného zájmu zejména při privatizaci majetku ve smyslu zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění pozdějších předpisů. Státní zastupitelství je věcně legitimováno k podání žaloby o určení neplatnosti smlouvy o převodu obecního nemovitého majetku, kterou za převádějící obec při absenci předchozího rozhodnutí zastupitelstva obce uzavřel starosta obce.⁶⁰ Podle výkladového stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství č. 19/2000 byly smlouvy o převodu vlastnictví, uzavřené v rozporu se zákonem č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, smlouvami, jejichž neplatnost lze napadnout žalobou ve smyslu § 42 zákona o státním zastupitelství.

⁵⁸LATA, J., PAVLÍK, J., ZEŽULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství. Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-11]. ASPI_ID KO283_1993CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

⁵⁹Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2743/2004

⁶⁰Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 30 Cdo 999/2015

6.2 Míra veřejného zájmu jako kritérium účasti státního zastupitelství v řízeních týkajících řízení insolvenčního, řízení ve věcech obchodních korporací a řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu

Pro hodnocení míry veřejného zájmu potřebného ke vstupu krajského státního zastupitelství do insolvenčního řízení a incidenčních sporů platí stejná obecná kritéria, jaká byla uvedena v předchozí kapitole, přičemž tato kritéria jsou pochopitelně modifikována specifickým předmětem insolvenčního řízení, kterým je úpadek dlužníka a jeho řešení. Příčinná míra veřejného zájmu je dána více kritérii, kdy tím podstatným, nikoli však nezbytně nutným, je probíhající trestní řízení vůči dlužníkovi, jeho statutárním orgánům, případně skutečným majitelům, pokud se jedná o osobu právnickou. Veřejný zájem na vstupu do těchto řízení je dán kromě již výše zmíněného vedeného trestního řízení souvisejícího s podnikatelskou činností dlužníka tehdy, odůvodňují-li okolnosti případu závěr, že v řízení mohou vyplynout skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu, Významným kritériem pro vstup do insolvenčního řízení může být skutečnost, že dlužníkem je podnikatel nebo obchodní korporace, jež je z regionálního hlediska významná, dále obchodní korporace, ve které má obec, vyšší územně samosprávný celek nebo stát většinový majetkový podíl, a dále případy, kdy je veřejný zájem spatřován v ochraně práv věřitelů, u kterých je ztíženo nebo ohroženo účinné uplatňování procesních oprávnění v průběhu řízení pro jejich osobní poměry, přičemž takových věřitelů je vyšší počet. V praxi se tak může jednat o vstupy do insolvenčních řízení vedených proti dlužníkovi zaměstnávajícímu vyšší počet osob se zdravotním postižením, dále proti dlužníkovi provozujícímu zdravotnická zařízení⁶¹, dále proti dlužníkovi s vysokým počtem věřitelů a velkým objemem přihlášených pohledávek. V neposlední řadě je pak veřejný zájem shledán v případě, že se jedná o šikanózní insolvenční návrh.

Zvlášť obtížné je pak vytyčit míru závažného veřejného zájmu, jak jej předpokládá jako osvědčení procesní legitimace státního zastupitelství § 93 ZOK. Závažný veřejný zájem bude obvykle naplněn v případech, kdy se jedná činnost nebo nečinnost obchodní korporace související s trestnou činností. Dále může být závažný veřejný zájem naplněn tehdy, pokud se bude jednat tzv. fiktivní obchodní korporace, které budou sloužit k trestné činnosti a legalizaci výnosů z trestné činnosti. V takových případech tedy může státní zastupitelství podat návrh na zrušení obchodní korporace za

⁶¹ Např. Lužická nemocnice a poliklinika, a.s.

předpokladu, že takový veřejný zájem na jejím zrušení shledá. Zároveň dle čl. 6 Pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008 o netrestní působnosti musí být odůvodnění závažného veřejného zájmu v takovém návrhu obsaženo. Z tohoto pohledu vyžaduje povaha závažného veřejného zájmu do značné míry individualizaci podle každého jednotlivého případu zvlášť, přičemž vyšší stupně státního zastupitelství vyžadují jednoznačnou, konkrétní a přesvědčivou argumentaci k odůvodnění závažného veřejného zájmu. Protože jde ale o pojem, který není nikde definován a k jeho obsahu je nutné dojít výkladem, považují vyšší stupně státního zastupitelství za účelné provést charakteristiku závažného veřejného zájmu ve svých metodických pokynech pro nižší stupně státního zastupitelství. Míra závažného veřejného zájmu se tak bude podle provedeného šetření podle části páté zákona o státním zastupitelství lišit případ od případu.

Jak již bylo uvedeno, závažný veřejný zájem je dán v případech, kdy naplnění důvodu zrušení obchodní korporace podle § 93 ZOK bude souviset s trestnou činností.

Vrchní státní zastupitelství v Praze ve své metodické pomůcce⁶² příkladmo uvádí, kde lze spatřovat závažný veřejný zájem. Může jít o dlouhodobé neodstranění důvodu ke zrušení obchodní korporace, a to ani k výzvě soudu, z čehož je možné dovozovat, že zde není jiný oprávněný subjekt, který by reagoval, resp. chtěl reagovat na současný stav a podal návrh na zrušení obchodní korporace, a tudíž je návrh státního zastupitelství v podstatě jediným reálným prostředkem směřujícím za daných okolností k nápravě, tedy ke zrušení obchodní korporace, která není schopna řádného výkonu své činnosti.

Závažný veřejný zájem na zrušení obchodní korporace lze spatřovat také v nezbytné ochraně práv třetích osob, které jednájí v důvěře v zápis ve veřejném rejstříku a vstoupily, vstupují nebo mohou vstoupit do právních vztahů s předmětnou obchodní korporací, která však není dle zjištění státního zastupitelství z některého důvodu uvedeného v § 93 ZOK schopna vykonávat svou činnost a existuje pouze formálně.

Pokud je splněna tato podmínka, která zároveň představuje aktivní procesní legitimaci k podání návrhu, může státní zastupitelství návrh podat. Existenci závažného veřejného zájmu na podání návrhu si posoudí státní zastupitelství samo. Soud není

⁶² Sjednocení činnosti nižších státních zastupitelství v obvodu Vrchního státního zastupitelství v Praze při podávání návrhů na zrušení obchodní korporace podle § 93 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů, Vrchní státní zastupitelství, netrestní a analytický odbor, č.j. VZC 360/2020-28 ze dne 10. 11. 2020

oprávněn tuto otázku přezkoumávat.⁶³ Nicméně je považováno za vhodné, aby byla v návrhu na zahájení řízení podle § 93 ZOK existence závažného veřejného zájmu odůvodněna, neboť je tím zároveň odůvodněna procesní legitimace státního zastupitelství k podání návrhu. Státní zastupitelství tedy posoudí závažný veřejný zájem se zřetelem ke zjištěnému důvodu, pro který lze obchodní korporaci zrušit. Procesní legitimace státního zastupitelství tedy nenastává přímo ze zákona, neboť zákon předpokládá, že bude dána teprve poté, co státní zastupitelství shledá takové okolnosti, z nichž lze podle jeho úvahy dovodit závazný veřejný zájem na podání návrhu. Kdyby podání návrhu státního zastupitelství na zrušení obchodní korporace nebylo podmíněno tím, že na tom státní zastupitelství shledá závažný veřejný zájem, pak by postačilo k doložení legitimace jen odkázat na příslušné zákonné ustanovení, které se o ní zmiňuje.⁶⁴

Závažný veřejný zájem na podání návrhu bude zpravidla dán v případech tzv. fiktivních obchodních korporací, které mohou být nástrojem trestné činnosti, zejména pak nástrojem získání nelegitimních výnosů.⁶⁵

Státní zastupitelství může být v některých případech jediným subjektem, který může takový návrh podat, tj. jeho návrh je jediným prostředkem ke zjednání nápravy. Tato okolnost zvyšuje závažný veřejný zájem na podání návrhu na zrušení obchodní korporace. Návrh podle § 93 ZOK lze podle Nejvyššího státního zastupitelství podat i tehdy, vyvolalo by tím státní zastupitelství rozhodnutí, které by mělo judikatorní význam. V řadě případů pak bude dán závažný veřejný zájem vzhledem k intenzitě nebo rozsahu dopadu jednotlivých důvodů na práva či právem chráněné zájmy ostatních osob.⁶⁶

Lze tedy uzavřít, že procesní legitimace státního zastupitelství vychází z předpokladu existence závažného veřejného zájmu, který musí státní zastupitelství ve svém návrhu osvědčit a toto tvrzení je tak náležitostí návrhu na zrušení obchodní korporace podle § 93 ZOK. Právě toto tvrzení obsažené v návrhu, jeho odůvodnění a navržené relevantních důkazů zachovává princip zákazu libovůle. Kdyby tedy v návrhu na zahájení řízení státní zastupitelství alespoň stručně neuvedlo tvrzení o okolnostech, v nichž podle vlastní úvahy spatřuje závažný veřejný zájem na podání návrhu, pak by bylo zpochybněno nejen to, že návrh není výsledkem libovůle, ale i to, že je vůbec

⁶³ Záruba, J. Návrhy státního zastupitelství na zahájení soudního řízení v mimotrestní oblasti po rekonstrukci soukromého práva, Brno 2013, 2014

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ tamtéž

⁶⁶ tamtéž

legitimováno k podání návrhu, když se patrně vůbec nezabývalo existencí závažného veřejného zájmu na podání uvedeného návrhu.⁶⁷

Při hodnocení míry veřejného zájmu je nutné zaměřit pozornost na dlouhodobé porušování povinností vůči obchodnímu rejstříku, konkrétně povinnosti zakládat do sbírky listin výroční zprávy, řádné, mimořádné a konsolidované účetní závěrky, případně další listiny podle § 66 písm. c) zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů. Dalším závažným porušením povinností vůči obchodnímu rejstříku, které může mít vliv na hodnocení míry veřejného zájmu, může být dlouhodobé porušování § 14 odst. 3 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů, kdy obchodní korporace nedisponuje právním důvodem k užívání prostor zapsaných jako sídlo, případně obchodní korporace dlouhodobě zachovává stav, kdy ohledně jiné podstatné skutečnosti obsah zápisu ve veřejném rejstříku odporuje donucujícímu ustanovení zákona.

Významnými okolnostmi zvyšujícími míru veřejného zájmu jsou i další obdobná zjištění o naplnění i jiných skutečností, se kterými jsou spojeny i možnosti zrušení obchodních korporací soudem i bez návrhu. Jedná se např. o § 172 odst. 1 a § 211 odst. 2 obč. zák., kdy se jedná o případy vyvíjení nezákonné činnosti v míře narušující veřejný pořádek, nesplnění předpokladů pro vznik právnické osoby vyžadované zákonem, trvající neschopnost statutárního orgánu usnášet se, pokles členů statutárního orgánu pod hranici stanovenou zákonem, přičemž v těchto a dalších případech je nutné, aby soud vyzval právnickou osobu k odstranění nezákonného stavu a poskytl jí k tomuto kroku lhůtu.

V ustanovení § 9 odst. 1 a v ustanovení § 105 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů umožňuje zrušit obchodní korporaci v případě, že obsah zápisu ve veřejném rejstříku odporuje donucujícím ustanovením zákona. I v tomto případě je možné právnickou osobu zrušit s likvidací, přičemž k nápravě nezákonného stavu jí musí být poskytnuta lhůta. Zvláštní právní úprava obsažená v § 105a zákona o veřejných rejstřících pak umožňuje zrušit obchodní korporaci i bez likvidace za splnění zákonem stanovených podmínek.

Další obdobná ustanovení obsahuje zákon o obchodních korporacích, zejména v § 149 odst. 4, § 198 odst. 3, § 201 odst. 4, § 215 odst. 1, § 443, § 453 odst. 1, § 455 odst. 2, § 456 odst. 2, § 713, § 726 odst. 1, § 757, § 773 atd. Jedná se o ustanovení, která upravují

⁶⁷ Záruba, Jan., Návrhy státního zastupitelství na zahájení soudního řízení v mimotrestní oblasti po rekodifikaci soukromého práva. Brno: 2013, s. 53

postup při změnách v osobách statutárních orgánů obchodních korporací a nabývání podílů v obchodních korporacích. Cílem je stanovit postup a sankci pro případ, že by statutární orgán nebyl dlouhodobě obsazen, nebo společnost nabyla svůj vlastní obchodní podíl, ale dále s ním zákonným způsobem nenaložila. Cílem je zabránit nežádoucím stavům v existenci samotné právnické osoby a vyhnout se situacím, kdy za ni např. nemá kdo činit právní jednání, v krajním případě je třeba zabránit zneužití právnické osoby k páčání protiprávní činnosti. Nezákonný stav je stížen sankcí zrušení právnické osoby a nařízení její likvidace.

Státním zastupitelstvím musí být před podáním návrhu (či podnětu) tyto okolnosti řádně prověřeny a relevantní důvody (které mohou, ale nemusí mít podklad v trestním řízení) by měly být (při zachování zásad umožňujících využití důkazů opatřených v trestním řízení pro řízení civilní) patřičně odůvodněny.

Míru závažného veřejného zájmu nutně zvyšuje okolnost, zda byla právnická osoba vyzvána k odstranění nedostatků prostřednictvím rejstříkového soudu a v případě, že ani po výzvě a uložení pořádkové pokuty soudem i nadále zápis v rejstříku odporuje donucujícím ustanovením zákona, je třeba hodnotit takový postoj obchodní korporace (nebo spíše opomenutí) jako zvýšenou míru veřejného zájmu ke zrušení obchodní společnosti.

Jako problematické se jeví obchodní společnosti, které jsou využívány k protiprávnímu jednání. Typicky mohou být obsazeny osobami tzv. bílých koní⁶⁸, které za společnost ve skutečnosti nejednají, případně udělí třetí osobě plnou moc. Plná moc k jednání může být udělena jak bývalým statutárním orgánům, případně třetím osobám, které nemají se společností na první pohled nic společného. Tato třetí osoba pak může páchat trestnou činnost právě s využitím obchodní společnosti vlastněné tzv. bílým koněm. Za vedení účetnictví a chod společnosti tak formálně odpovídá „bílý kůň“. V praxi se často jedná o trestné činy podvodu podle § 209 tr. zák., úvěrového podvodu podle § 211 tr. zák., může jít i o trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 tr. zák., případně některý z úpadkových trestných činů (trestný čin poškození věřitele podle § 222 tr. zák., porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle

⁶⁸ Za tzv. bílého koně je označována osoba, která je v obchodní korporaci zapsána pouze formálně, nevykonává žádnou činnost související s chodem společnosti, obvykle nemá představu o právech a povinnostech člena statutárního orgánu a společníka. Často se jedná o osoby nemajetné, bez stálého bydliště, které funkci převzaly za úplatu v řádu max. tisícikorun. Není neobvyklé, že jsou to osoby drogově či jinak závislé. Ovšem existují i profesionální bílí koně, kteří nemusí být osobami z okraje společnosti. Jejich motivaci k takovému jednání se mi však doposud nepodařilo pochopit.

§ 225 tr. zák. nebo porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 tr. zák.). V těchto případech je při kumulaci výše uvedených skutečností jednoznačně dána míra veřejného zájmu na podání podnětu ke zrušení takové obchodní společnosti, a často dosahuje i míry závažného veřejného zájmu odůvodňující využití ustanovení § 93 ZOK a podání návrhu na její zrušení.

Závažný veřejný zájem jako podmínka pro procesní legitimaci je vyžadován i v případech podání žaloby proti rozhodnutí správního orgánu nejvyšším státním zástupcem ve smyslu § 66 s.ř.s. Zároveň je narušení závažného veřejného zájmu přezkoumáváno správním soudem ve fázi posuzování důvodnosti žaloby. Z důvodové zprávy k soudnímu řádu správnímu vyplývá, že může jít o případy nepříliš časté, ale veřejností citlivě vnímané, např. tam, kde nezákonné rozhodnutí bylo dosaženo úplatkem a není tu již jiná právní cesta, kterou by bylo možné takové rozhodnutí odstranit.⁶⁹ Závažný veřejný zájem v případě podání žaloby podle § 66 s.ř.s. nejvyšším státním zástupcem je obvykle shledáván např. v těchto okolnostech:

- zneužití vlivu vedoucího správního orgánu, jehož úřad rozhodoval v jeho zájmové věci (závažný veřejný zájem směřoval k ochraně proti zneužití veřejné moci),
- zájem na důsledném respektování práv dětí ve výkonu ústavní výchovy (tedy tzv. zranitelných osob) při rozhodování o příspěvku na jejich péči ve školském zařízení,
- zájem na důsledném respektování zákonem stanovené cizinecké a azylové politiky státu,
- zájem na důsledném a řádném posuzování předpokladů pro bezpečné provozování energetických zařízení a zájem na zabránění zneužití zákonem garantovaných podpor provozu fotovoltaických elektráren,
- zájem na podání žalob proti některým rozhodnutím vydaným ve stavebním řízení, který vyplynul z poznatků z trestního řízení.⁷⁰

⁶⁹KÜHN, Z., KOCOUREK T. § 66 Zvláštní žalobní legitimace k ochraně veřejného zájmu. In: KÜHN, Zdeněk, Tomáš KOCOUREK aj. *Soudní řád správní: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-26]. ASPI_ID KO150_2002CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

⁷⁰ V podrobnostech viz Rozbor uplatňování žalobního oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního (zákona č. 150/2002 Sb.), Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 NZC 2546/2020

Uvedená kritéria hodnocení závažného veřejného zájmu vyplývají mj. i z judikatury, kdy se touto problematikou zabýval jak Ústavní soud, tak Nejvyšší správní soud.⁷¹

Z výše rozebrané problematiky veřejného zájmu a jeho hodnocení jako kritéria pro činnost státního zastupitelství při výkonu mimotrestní působnosti vyplývá, že státní zastupitelství vedle ochrany veřejného zájmu v trestním řízení chrání veřejný zájem i v jiných řízeních, kde jsou využívány poznatky z trestního řízení nebo naopak jsou z těchto mimotrestních řízení poznatky pro trestní působnost získávány.

7. Mimotrestní působnost státního zastupitelství

Mimotrestní působnost státního zastupitelství lze rozdělit do dvou, resp. tří oblastí. Jedná se o výkon dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda, dále o výkon působnosti v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy III. zákona č. 218/2003 Sb. a v neposlední řadě mimotrestní působnost v řízeních upravených předpisy civilního práva. Tyto oblasti výkonu mimotrestní působnosti představují v rámci státního zastupitelství různorodou agendu, která zdánlivě s hlavní působností státního zastupitelství jako veřejné žaloby příliš nesouvisí, ale je tomu právě naopak. Souvislost mezi těmito mimotrestními agendami a trestní působností státního zastupitelství je vyjádřena společným objektem ochrany, kterým je veřejný zájem, který je pak konkretizován v každém jednotlivém případě zvlášť.

7.1 Výkon dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda

První oblast spočívá ve výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda. Jedná se o výkon dozoru v intencích zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících předpisů, dále zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a v neposlední řadě pak zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně některých zákonů. Výkon této mimotrestní působnosti státního zastupitelství se týká přímo základních lidských práv a

⁷¹ Např. Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 946/16, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 8. 2015, sp. zn. 2 As 103/2015

otázky jejich dodržování, neboť osobám omezeným na osobní svobodě náleží zajištění ochrany jejich práv, zlepšení jejich situace a umožnění jejich úspěšného návratu do společnosti. Předmětem dozoru je dodržování právních předpisů uplatňovaných vazební věznicí, věznicí, ústavem pro výkon zabezpečovací detence, školským zařízením pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, a to v místech, kde je omezována osobní svoboda.⁷² Předmětem dozoru naopak není dodržování interních předpisů dozorovaného subjektu, ani vhodnost či účelnost jeho postupu nebo akty, které mají pouze povahu organizační, řídicí nebo hospodářskou.⁷³

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda, ve znění pozdějších změn, pak rozlišuje v podrobnostech výkon dozoru v zařízeních, kde je vykonávána ústavní výchova a ochranná výchova, v zařízeních určených pro výkon vazby, v zařízeních, kde je vykonáván trest odnětí svobody, v zařízení, kde je vykonáván trest odnětí svobody mladistvými, v zařízení, kde je trest odnětí svobody vykonáván odsouzenými matkami, dále jsou dána specifika pro výkon dozoru při výkonu trestu odnětí svobody odsouzenými s duševními poruchami a s poruchami chování a při výkonu zabezpečovací detence. Podrobnosti tohoto výkonu stanoví právě výše citovaný pokyn obecné povahy. V poslední době se hovoří o rozdělení tohoto pokynu obecné povahy na dva samostatné pokyny, a to na pokyn vztahující se na zákon č. 109/2002 Sb., tedy na provádění výkonu dozoru v zařízeních, kde je vykonávána ochranná výchova a ústavní výchova od výkonu dozoru v ostatních zařízeních, a samostatný pokyn obecné povahy týkající se výkonu dozoru v zařízeních, kde je omezována osobní svoboda, tj. ve věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence. Společným jmenovatelem pro oba typy zařízení je především veřejný zájem spočívající v ochraně lidských práv a svobod v místech, kde je osobní svoboda omezována. Dále jsou ale mezi těmito typy zařízení zásadní rozdíly. Výkon ústavní výchovy se týká nezletilých do 18 let a důvody jejího stanovení mohou mít různý základ. Dle mého názoru se nejedná o omezení osobní svobody v pravém slova smyslu, ale o zájem státu na zajištění zdravého vývoje dětí v těch případech, kdy je jejich vývoj z nějakého důvodu ohrožen (ať už je to nevhodné sociální prostředí, ve kterém se dítě nachází, absence osob, které by o dítě měly pečovat, případně výchovné problémy dítěte, které nejsou osoby za dítě odpovědné schopny zvládnout vlastními silami, a další vývoj

⁷² Čl. 1 odst. 1 Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2012

⁷³ Čl. 1 odst. 2 Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2012

dítěte je ohrožen). Účelem trestu v trestním právu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránění páchaní další trestné činnosti pachateli, výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život a preventivně výchovné působení na společnost (generálně preventivní účinek trestu). Proto by i pokyny obecné povahy ve vztahu k výkonu dozoru v těchto zařízeních měly reflektovat tyto odlišnosti.

7.2 Výkon mimotrestní působnosti v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy III zákona č. 218/2003 Sb.

Druhá část mimotrestní agendy je tvořena oprávněním státního zastupitelství podávat návrh na zahájení řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. Tato část mimotrestní agendy je upravena v hlavě III. zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). V hlavě třetí tohoto zákona je tedy upraven způsob projednávání činů jinak trestných a okruh opatření, která jsou vůči dětem mladším patnácti let uplatňována jako reakce na činy jinak trestné. Jedná se však o řízení *sui generis*, neboť se toto řízení řídí předpisy upravujícími občanské soudní řízení. Řízení o činu jinak trestném, kterého se dopustilo dítě mladší 15 let, je soudem zahájeno na návrh státního zastupitelství, které je povinno jej bezodkladně podat poté, co se dozvědělo o tom, že trestní stíhání je nepřípustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná (§ 90 odst. 1 ZSM). Soud je oprávněn zahájit řízení i bez návrhu, přičemž zejména toto ustanovení vnáší do řízení ve věcech dětí mladších patnácti let prvky nesporného soudního řízení, které se řídí zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Proto je tato agenda řazena do okruhu mimotrestní působnosti státního zastupitelství.

Jak již bylo uvedeno výše, jedná se specifickou kombinaci řízení, kdy první část spočívá v objasnění samotného skutku, ustanovení pachatele, opatření důkazů se závěrem, že skutek byl spáchán dítětem mladším 15 let, které není trestně odpovědné a trestní řízení je podle § 159a odst. 2 tr. řádu odloženo, neboť trestní stíhání je nepřípustné podle § 11 odst. 1 písm. d) tr. řádu, tedy jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Po právní moci usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 2 tr. řádu následuje další fáze řízení, upravená právě v hlavě III. ZSM. Státní zastupitelství je povinno podat návrh na uložení opatření dítěti mladšímu 15 let, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné z důvodů uvedených výše. V tomto směru je třeba poznamenat, že na okresních státních zastupitelstvích je obvyklé, že trestní věc a následně

řízení podle hlavy III. ZSM zpracovává stejný státní zástupce. Toto opatření je vhodné nejen z důvodu komplexní znalosti věci konkrétním státním zástupcem, ale i z důvodu nutnosti specializace státních zástupců na tuto problematiku. V tomto směru je třeba připomenout, že tyto věci jsou specifické nejen z důvodu subjektu, tj. nezletilého pachatele mladšího 15 let, ale i z důvodů procesních, kdy první část řízení je vedena podle tr. řádu, druhá část řízení (před soudem) je vedena podle o.s.ř. ve smyslu § 96 ZSM. K tomu je třeba poznamenat, že podle § 4 zákona o soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.

Pokud je předmětem řízení skutek dítěte mladšího 15 let, který svou právní kvalifikací spadá do věcné působnosti krajského státního zastupitelství, je od zahájení úkonů trestního řízení až po odložení věci podle § 159a odst. 2 tr. řádu toto řízení vedeno státním zástupcem krajského státního zastupitelství. Po odložení věci podle § 159a odst. 2 tr. řádu je věc předána netrestnímu úseku krajského státního zastupitelství, prostřednictvím kterého je bezodkladně předána místně příslušnému okresnímu státnímu zastupitelství k postupu podle § 90 a násl. ZSM. V mimotrestní působnosti krajského státního zastupitelství pak zůstává případné odvolání účastníků řízení podle ZSM proti rozhodnutí soudu prvního stupně. V praxi krajského státního zastupitelství se tak děje pouze ve výjimečných případech, odvolání je obvykle podáváno osobami odpovědnými za nezletilé dítě z různých důvodů, např. při nesouhlasu s uloženým opatřením. Odvolání těchto osob nebývá důvodné, v těchto řízeních se často projeví sociální status nezletilého a osob odpovědných za jeho výchovu (zejména rodičů). Pokud podává výjimečně odvolání státní zastupitelství, je důvodem nezákonně uložené opatření (např. neuložení ochranné výchovy tam, kde ji zákon obligatorně vyžaduje, tj. v ustanovení § 93 odst. 2 ZSM.

Celý rozbor problematiky soudnictví ve věcech mládeže a dětí mladších 15 let by vydal na samostatnou práci, což však cílem této práce není. Tím je přiblížení mimotrestní působnosti státního zastupitelství, zejména pak s přihlédnutím k působnosti krajského státního zastupitelství.

7.3 Působení státního zastupitelství v řízeních upravených předpisy civilního práva

Podstatnou část mimotrestní působnosti státního zastupitelství tvoří řízení vymezená v § 8 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Jedná se

o následující řízení, kterých se může státní zastupitelství na základě zákonného oprávnění účastnit:

- řízení ve věcech osvojení, a to do části, ve které je rozhodováno o tom, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení,
- řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o ručení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu,
- řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí,
- řízení o svéprávnosti,
- řízení o prohlášení za mrtvého,
- řízení o určení data smrti,
- řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče nebo vyslovení o nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb,
- řízení o umoření listin,
- řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob.

Dále se státní zastupitelství může účastnit podle § 7c ins. zák. na základě svého vstupu insolvenčního řízení, včetně incidenčních sporů a moratoria. Dle § 77 zákona o veřejných rejstřících fyzických a právnických osob může státní zastupitelství vstoupit do již zahájeného řízení ve věcech veřejného rejstříku. Podle § 42 zákona o státním zastupitelství podat návrh na zahájení občanského soudního řízení o neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví v případech, kdy při jejím uzavírání nebyla respektována ustanovení omezující volnost jejich účastníků. Do této skupiny mimotrestní působnosti lze zařadit i oprávnění vstoupit do zahájeného řízení u Nejvyššího soudu o uznání pravomocných cizích rozhodnutí ve věcech rozvodu manželství, zákonného odloučení, prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není za podmínky, kde je alespoň jeden z účastníků řízení státní občan České republiky, a to ve smyslu § 51 odst. 2 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Podrobnosti k mimotrestní působnosti spočívající v účasti na soudním řízení (jak v postavení navrhovatele, tak zvláštního procesního subjektu), ať už insolvenčním, nebo tzv. řízením nesporném, jsou popsány v následující kapitole.

8. Postavení a účast státního zastupitelství v soudních řízeních řídicích se procesními předpisy občanského soudního řízení

Vstupová a návrhová činnost státního zastupitelství se nejvíce projevuje v řízeních podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění. V těchto řízeních je soustředěna největší část civilní pravomoci státního zastupitelství. V řízeních, do kterých může dle z.ř.s. státní zastupitelství vstoupit, případně i podat návrh na jeho zahájení, reprezentuje státní zastupitelství veřejný zájem státu na jejich řádném průběhu a na ochraně práv jejich účastníků. Nikdy však nestojí na straně některého z účastníků řízení, ale je samostatným zvláštním procesním subjektem. Fakt, že v některých případech může být názor státního zastupitelství shodný s názorem některého z účastníků řízení, neznamená, že státní zastupitelství nezachovává svou nestrannost.

Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, vymezuje povinnosti státního zastupitelství v občanském soudním řízení, do kterého státní zastupitelství vstoupilo, ustanovení § 2 odst. 1 a odst. 2 zákona o státním zastupitelství. Jednak je státní zastupitelství povinno využívat pro výkon mimotrestní působnosti všechny prostředky, které mu poskytuje zákon, jednak je povinno postupovat v souladu se zákonem, rychle účinně a odborně. Mimotrestní působnost je povinno vykonávat nestranně, s respektováním a ochranou lidské důstojnosti, rovnosti před zákonem a je povinno dbát na ochranu základních lidských práva a svobod.

Z pozice ochránce veřejného zájmu a základních lidských práva a svobod státní zastupitelství zaměřuje svou činnost při mimotrestní působnosti zejména na působení v těch řízeních vymezených zákonem, kde se vyskytují osoby, které by mohly být na svých právech ohroženy pro svůj věk, fyzické nebo duševní schopnosti a vlastnosti, přičemž je povinno při ochraně veřejného zájmu a potažmo práva těchto osob postupovat tak, aby práva těchto osob neutrpěla žádnou újmu, a zároveň nebylo pochyb o jeho nestrannosti.

Státní zastupitelství patří z pohledu civilního procesu mezi zvláštní procesní subjekty. Jedná se o subjekty, které mohou v určitých druzích civilního procesu v případech, kdy jim právní normy přiznávají takové právo, tento proces ovlivňovat. Zvláštní procesní subjekty působí vedle procesních subjektů základních (soud a účastníci řízení). Mohou svými úkony průběh řízení ovlivňovat, čímž se liší od osob na řízení zúčastněných (jedná se o osoby, které mají v řízení povinnosti, ale nemohou svými úkony jeho průběh jakkoli ovlivňovat, např. svědci, znalci, plátcí mzdy apod.). Civilněprocesní

teorie vymezuje jako zvláštní procesní subjekty státní zastupitelství a Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, dále pak insolvenční správce, kterým bylo toto postavení přiznáno insolvenčním zákonem, na pomezí zvláštního procesního subjektu pak stojí správce závodu, neboť je v rámci své funkce oprávněn činit opatření.⁷⁴ Státní zastupitelství jako zvláštní procesní subjekt může svoji pravomoc v civilním řízení vykonávat trojím způsobem, kdy pouze v jednom z těchto způsobů ji vykonává jako zvláštní procesní subjekt. Jeho postavení je vymezeno jednak v § 35 o.s.ř., jednak zvláštními právními předpisy; v jeho rámci je pak třeba odlišit následující oprávnění:

- 1) oprávnění vstoupit do již zahájeného civilního soudního řízení,
- 2) oprávnění civilní soudní řízení (jiné než nalézací řízení sporné povahy) zahájit návrhem,
- 3) oprávnění (legitimace) podat žalobu.⁷⁵

O jednotlivých oprávněních bude v podrobnostech pojednáno v následujících podkapitolách, zvláštní pozornost je pak zaměřena na působnost krajského státního zastupitelství při vstupové a návrhové činnosti.

8.1 Vstupová činnost státního zastupitelství do občanského soudního řízení

Oprávnění vstoupit do již zahájeného civilního soudního řízení musí pro státní zastupitelství vždy vyplývat přímo ze zákona (§ 35 o.s.ř.). Důvodem pro takovou ingerenci do řízení je ochrana veřejného zájmu, proto je tento postup typický spíše pro řízení nesporná, popř. jiné druhy civilního procesu. Státní zastupitelství může do řízení vstoupit kdykoli po jeho zahájení. Nevstoupilo-li do řízení před soudem prvního stupně, může vstoupit také do uplynutí lhůty pro podání odvolání posledního z účastníků (§ 203 odst. 2 o.s.ř.). Státní zastupitelství může podat z důvodů uvedených v § 229 o.s.ř. žalobu pro zmatečnost jen ve věcech, do nichž může podle zákona vstoupit nebo v nichž může podat návrh na zahájení řízení.⁷⁶

Zásadní změny vstupové činnosti státního zastupitelství proběhly po rekodifikaci soukromého práva provedené občanským zákoníkem účinným od 1. 1. 2014. Základní

⁷⁴ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 458 s. ISBN 978-80-7400-279-3

⁷⁵ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 458 s. ISBN 978-80-7400-279-3

⁷⁶ Výjimkou je usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, č.j. 29 ICdo 69/2017: „[S]tátní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení, není oprávněno k podání žaloby pro zmatečnost podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. e) o. s. ř. proti rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku vydanému na základě insolvenčního návrhu dlužníka, ani proti rozhodnutí o povolení reorganizace dlužníka.“

rozsah působnosti vyplývá ze dvou procesních zákonů, a to ze zákona č. 99/1963 Sb., o.s.ř. a zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Oproti původním vstupovým oprávněním byla tato oprávnění rozšířena na řízení o ochraně proti domácímu násilí a o vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb.

Dle § 8 z.ř.s. je státní zastupitelství oprávněno vstoupit do řízení:

- ve věcech osvojení, a to do části, ve které je rozhodováno o tom, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení,
- ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu,
- ve věcech ochrany proti domácímu násilí,
- o svéprávnosti,
- o prohlášení za mrtvého,
- o určení data smrti,
- ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče nebo vyslovení o nepřipustnosti držení v zařízení sociálních služeb,
- o umoření listin,
- o některých otázkách týkajících se právnických osob.

Dle § 7c ins. zák. může státní zastupitelství vstoupit do již zahájeného insolvenčního řízení, včetně incidenčních sporů a moratoria.

Vstoupilo-li státní zastupitelství do již zahájeného civilního soudního řízení, nestává se účastníkem řízení, ale právě v tomto případě získává postavení zvláštního procesního subjektu. Jeho oprávnění v řízení vyplývají z § 35 odst. 2 o.s.ř., v souladu s nímž je oprávněno ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony, které může vykonat jen účastník právního poměru. Státní zastupitelství není proto oprávněno disponovat právy a povinnostmi vyplývajícími z právního poměru, který je předmětem řízení. Není tak možné, aby uzavřelo soudní smír či uznalo nárok. Protože není účastníkem řízení, nepřísluší mu ani disponovat návrhem, tedy např. změnit jej nebo vzít zpět.⁷⁷

Podle § 77 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob je státní zastupitelství oprávněno vstupovat do zahájeného řízení

⁷⁷ Opět viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, č.j. 29 ICdo 69/2017

ve věcech veřejného rejstříku (spolkového rejstříku, nadačního rejstříku, rejstříku ústavů, rejstříku společenství vlastníků jednotek, obchodního rejstříku a rejstříku obecně prospěšných společností).

Okresní státní zastupitelství je příslušné ke vstupu do zahájeného řízení u okresního soudu ve věcech vymezených v § 8 odst. 1 písm. a) až h) z.ř.s. Krajské státní zastupitelství je příslušné ke vstupu do zahájeného řízení insolvenčního u insolvenčního soudu ve smyslu § 7 c zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákona) a dále do řízení u krajského soudu v řízeních podle § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s. Do stejných druhů řízení jako krajské státní zastupitelství může vstoupit vrchní státní zastupitelství, pokud v nich probíhá odvolací řízení u vrchního soudu.

Ustanovení § 35 o.s.ř. hovoří také o oprávnění nejvyššího státního zástupce. Před nabytím účinnosti nového obč. zák. bylo nejtypičtějším případem jeho působnosti v civilním soudním řízení podat žalobu na popření otcovství. Toto oprávnění však bylo s účinností od 1. 1. 2014 zrušeno. Nejvyšší státní zastupitelství může vstoupit do zahájeného řízení u Nejvyššího soudu o uznání pravomocných cizích rozhodnutí ve věcech rozvodu manželství, zákonného odloučení, prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není, byl-li alespoň jedním z účastníků řízení státní občan České republiky (§ 51 zákona č. 91/2012 Sb. v platném znění).⁷⁸

8.2 Vstupová činnost krajského státního zastupitelství podle § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s.

Státní zastupitelství může vstoupit do zahájeného soudního řízení podle § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s. týkající se právnických osob. Věcná působnost krajského státního zastupitelství je odvislá od působnosti soudu v těchto věcech, neboť všechna níže uvedená řízení spadají do působnosti krajských soudů. Jedná se o řízení, která vyplývají z ustanovení obč. zák., ZOK a zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů.

Řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob jsou vymezeny následovně:

⁷⁸ Záruba, J. Mimotrestní působnost státního zastupitelství po 1. 1. 2014, kdy nastává účinnost rekodifikace soukromého práva. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 4 NZN 1003/2014 ze dne 2. 1. 2014

- a) řízení ve statusových věcech právnických osob, včetně jejich zrušení a likvidace, jmenování a odvolávání členů jejich orgánů nebo likvidátora, přeměn a otázek statusu veřejné prospěšnosti;
- b) řízení o jmenování znalce;
- c) řízení ve věcech právnických osob, nejde-li o řízení podle písm. a) vyplývá-li ze zákona, že je lze zahájit i bez návrhu;
- d) řízení ve věcech opatrovnictví právnických osob.

Řízení lze rozdělit podle zákonné právní úpravy, tj. ve kterém z výše uvedených předpisů je konkrétní řízení uvedeno, nebo podle zaměření řízení, do kterých je krajské státní zastupitelství oprávněno vstoupit.

Jedná se o řízení ve statusových věcech právnických osob, řízení ve věci zrušení a likvidace právnických osob, řízení o jmenování a odvolávání členů orgánů právnických osob, řízení o jmenování a odvolávání likvidátora, řízení ve věcech statusu veřejné prospěšnosti, řízení o jmenování znalce, řízení ve věcech opatrovnictví právnických osob a další řízení ve věcech právnických osob, která lze zahájit i bez návrhu.⁷⁹ Jde o celou řadu řízení týkajících se právnických osob, jmenování a odvolávání členů statutárních orgánů, likvidátora atd., přičemž u každého jednotlivého řízení, které je možno zahájit i bez návrhu, je tak stanoveno přímo v občanském zákoníku nebo zákoně o obchodních korporacích. Výčet těchto řízení pro potřeby státního zastupitelství je zpracován v metodické pomůcce Nejvyššího státního zastupitelství.⁸⁰

8.3 Vstupová činnost krajského státního zastupitelství do insolvenčního řízení

V působnosti krajského státního zastupitelství při výkonu mimotrestní působnosti by se dala označit vstupová činnost do řízení insolvenčního za jednu ze stěžejních agend, a to zejména ve vztahu k vytěžování poznatků pro trestní působnost státního zastupitelství a přenos poznatků z trestního řízení do řízení insolvenčního a naopak právě prostřednictvím mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Poznatky k insolvenčním řízením státního zastupitelství získává z různých zdrojů. Jedná se o poznatky zaslané státnímu zastupitelství věřiteli, insolvenčními správci, dlužníky, insolvenčním soudem, a dále jsou poznatky získávány z vlastní činnosti státního zastupitelství, zejména z trestního řízení, ačkoli i v mimotrestní oblasti se může vyskytnout poznatek využitelný pro

⁷⁹ § 85 z.ř.s.

⁸⁰Mimotrestní působnosti státního zastupitelství po 1. 1. 2014, kdy nastává účinnost rekodifikace soukromého práva, 4 NZN 1003/2014

insolvenční řízení. Míra zastoupení jednotlivých poznatků je u každého krajského státního zastupitelství jiná, ostatně i skladba dlužníků v jednotlivých krajích souvisí se socioekonomickou situací v daném regionu.

Prvotní poznatky o probíhajícím řízení pocházejí z větší části z vytěžovací činnosti státních zastupitelství, a to jak okresních, tak krajského státního zastupitelství.

U Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem byla zavedena praxe monitoringu insolvenčního rejstříku, neboť jak již bylo uvedeno výše, insolvenčního řízení se s ohledem na jeho veřejnou přístupnost prostřednictvím insolvenčního rejstříku netýká povinnost soudní kanceláře o zahájených řízeních informovat státní zastupitelství. Monitoring insolvenčního rejstříku spočívá v tom, že každý měsíc je prověřen insolvenční rejstřík se zaměřením na zahájená insolvenční řízení proti právnickým osobám, poznatky o těchto osobách jsou dále konfrontovány s údaji vloženými do systému ISYZ a v případě pozitivní lustrace je poznatek dále zpracován ve spise civilního soudního řízení, závěrem šetření prováděné podle části páté zákona o státním zastupitelství pak může být buď odložení poznatku či vstup do zahájeného insolvenčního řízení. Šetření podle části páté zákona o státním zastupitelství v takových případech obvykle obnáší jednak zjištění obsahu listin založených v insolvenčním rejstříku – insolvenčním návrhu včetně příloh, zhodnocení, zda návrh podal dlužník či věřitel, vyjádření dlužníka, věřitelů apod., a dále připojení poznatků ze spisů trestních, zejména usnesení o zahájení trestního stíhání, obžaloba, různé listinné důkazy, výpovědi svědků, obviněných atd.

Poznatky o dlužnících - fyzických osobách - jsou čerpány zejména z vytěžovací činnosti státních zastupitelství, tj. z trestního řízení, které však nemusí být nutně vedeno proti dlužníku, ale může být vedeno i proti jiným účastníkům právního vztahu. U dlužníků - fyzických osob tedy monitoring insolvenčního rejstříku prováděn není, neboť s ohledem na množství podaných návrhů spojených s návrhem na povolení oddlužení není možné tuto agendu personálně obsáhnout. Poznatky k dlužníkům - fyzickým osobám jsou tak převážně čerpány z řízení trestního, případně se jedná o podněty soudu, insolvenčního správce nebo věřitelů.⁸¹

⁸¹ Za příkladný a zároveň výjimečný poznatek vytěžený z trestního řízení je dlužnice – oznamovatelka trestného činu, kterou hlídka PČR zastihla v herně, jak hraje na výherních automatech. Sama dlužnice hlídce (v podnapilém stavu) uvedla, že je na ni vedeno insolvenční řízení. Tento poznatek byl vytěžen pro potřeby netrestního úseku krajského státního zastupitelství, aby bylo následně zjištěno, že dlužnici byly povoleny nižší splátky. V tomto případě bylo do insolvenčního řízení vstoupeno a soudu byl dán podnět k výkonu dohlédací činnosti a kontrolu splátkového kalendáře včetně odnětí výhody nižší splátky.

Jistou nevýhodu při provádění lustrace představuje neprostupnost systému ISYZ, tedy rejstřík je veden pro každé státní zastupitelství zvlášť, ale informace uložené v tomto rejstříku nejsou jinému státnímu zastupitelství dostupné. Pokud je vedeno trestní řízení například proti dlužníkovi u okresního státního zastupitelství, bez vytěžení takového poznatku se krajské státní zastupitelství o tomto trestním řízení nemusí dozvědět⁸². Naopak krajské státní zastupitelství může využít svého vstupového oprávnění do insolvenčního řízení dlužníka a nezávisle na tomto úkonu mohou být zahájeny proti dlužníkovi úkony trestního řízení okresním státním zastupitelstvím, aniž by se o vstupu do insolvenčního řízení dozvědělo. Krajské státní zastupitelství má v rámci své mimotrestní působnosti pochopitelně povinnost vytěžovat poznatky z těch řízení, do kterých je oprávněno vstoupit. Ne vždy je však možné takový poznatek z insolvenčního řízení vytěžit bezprostředně po vstupu do řízení a může se tak stát, že trestní řízení je zahájeno z jiného podnětu (např. trestní oznámení třetí osoby), a může se tak stát i dříve, než je do insolvenčního řízení vstoupeno.

V tomto směru byly zjištěny jisté nedostatky v činnosti policejního orgánu, když v rámci šetření k osobě obviněného neprovede lustraci v insolvenčním rejstříku a tuto lustraci neprovede ani státní zástupce. Je třeba poznamenat, že tento administrativní úkon zabere doslova pár desítek vteřin, nicméně jeho neprovedení může ve svém důsledku vést k nezákonnému rozhodnutí soudu.

Pro výkon mimotrestní působnosti je tak jednou z pomůcek Centrální evidence stíhaných osob (CESO), která by měla obsahovat údaje o stíhaných fyzických i právnických osobách v ČR. Pokud tedy státní zastupitelství provádí šetření podle části páté zákona o státním zastupitelství, lze využít informací z Centrální evidence stíhaných osob, aby byly o dlužníkovi, případně o dalších subjektech (věřitelích, účastnících řízení v rámci incidenčních sporů), shromážděny co nejkomplexnější údaje.

Fakt, že proti dlužníkovi (nebo jiným osobám) je vedeno trestní řízení, nutně neznamená odůvodněnost vstupu státního zastupitelství do konkrétního insolvenčního řízení. Vstup do řízení musí být dostatečně odůvodněn patřičnou mírou veřejného zájmu. Ne každé trestní řízení může mít spojitost s konkrétním insolvenčním řízením. Pozornost netrestního specialisty státního zastupitelství proto musí být při hodnocení míry veřejného

⁸² Insolvenční soud sice uveřejňuje podání účastníků i dalších procesních subjektů, nicméně v praxi může dojít ke zpoždění uveřejnění dokumentů. Zároveň je z praxe známo, že ani státní zástupci, ani policejní orgány rejstřík ISIR nesledují, tudíž nejsou se stavem insolvenčního řízení obeznámeni.

zájmu ke vstupu do řízení zaměřena zejména na trestnou činnost, která může s insolvenčním řízením souviset. O trestných činech, které nejvíce souvisí s řízením insolvenčním, je pojednáno v jiné části této práce.

Do řízení insolvenčního je státní zastupitelství oprávněno vstoupit podle § 7c zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění. Státní zastupitelství může vstoupit do zahájeného insolvenčního řízení, včetně incidenčních sporů, a moratoria.

I předchozí právní úprava úpadkového práva, kterou byl zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, umožňovala prostřednictvím § 35 o.s.ř. státnímu zastupitelství vstoupit do řízení konkurzního a vyrovnacího. Vzhledem k tomu, že § 432 odst. 1 ins. zák. stanoví, že řízení zahájená před účinností ins. zák., tj. do 31. 12. 2007, se řídí i nadále zákonem č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, a řada těchto řízení není dosud ukončena, je státní zastupitelství činné i v těchto řízeních, do kterých vstoupilo jednak do 31. 12. 2007, jednak do těchto řízení může vstoupit i nadále podle § 35 o.s.ř. ve spojení s § 432 ins. zák. Pokud probíhá řízení podle ZKV, lze předpokládat, že se jedná o řízení problematické, obvykle s trestněprávními dopady, které vyvstávají v jeho průběhu. V působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem je v současné době evidováno celkem 6 spisů řízení vedených podle ZKV, do posledního řízení bylo vstupováno z podnětu konkurzního soudu v roce 2021.

Do některých z těchto řízení bylo vstoupeno v době platnosti původní právní úpravy, tj. zákona o konkurzu a vyrovnání, jsou však u Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem minimálně 4 případy, kdy státní zastupitelství do takového řízení vstoupilo nově nebo opakovaně po výstupu z řízení, který byl odůvodněn většinou ukončením souvisejícího řízení trestního, kdy vyvstaly okolnosti odůvodňující znovu míru veřejného zájmu na vstupu do řízení. V těchto případech se jedná o opakovanou defraudaci ze strany správců konkurzní podstaty, ve třech případech pak o problémového, obstruujícího dlužníka. Nelze ani pominout ty případy, kdy do konkurzního řízení bylo vstoupeno z důvodu trestné činnosti správce konkurzní podstaty, po jeho pravomocném odsouzení pro různé trestné činy související s tímto konkurzním řízením a jeho odvoláním z funkce bylo z tohoto konkurzního řízení vystoupeno, načež nově jmenovaný konkurzní správce se zachoval obdobně a na zbytku konkurzní podstaty spáchal další trestnou činnost, tudíž státní zastupitelství učinilo vstup do tohoto řízení znovu.

V této souvislosti je třeba připomenout § 128 odst. 1 tr. zák., podle kterého je postavení správce konkurzní podstaty, předběžného správce konkurzní podstaty, zvláštního správce konkurzní podstaty, zástupce správce konkurzní podstaty a vyrovnacího správce stejné jako u insolvenčního správce. Podle § 128 odst. 2 tr. zák., se insolvenčním řízením rozumí i řízení konkurzní a vyrovnací.⁸³

Účast státního zastupitelství v insolvenčním řízení může být založena po jeho zahájení v kterékoli fázi. Státní zastupitelství může vstoupit zároveň i do souvisejících incidenčních sporů, pro každý nový incidenční spor však musí učinit nové vstupové prohlášení k tomuto konkrétnímu sporu. Vždy je však třeba, aby se státní zastupitelství účastnilo insolvenčního řízení, než je učiněn vstup do konkrétního incidenčního sporu. Vstupové oprávnění se týká i reorganizace a moratoria, jedná se však o méně obvyklá řízení, alespoň v obvodu Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem.

Ze samotného insolvenčního návrhu dlužníka či věřitele obvykle lze jen velmi obtížně odhalit bez dalšího nepoctivý záměr, šikanózní charakter návrhu nebo vytěžit poznatek, který by nasvědčoval spáchání trestného činu některým z účastníků insolvenčního řízení. Proto je do insolvenčního řízení vstupováno až po provedení šetření podle části páté zákona o státním zastupitelství. Pokud je proti některému z účastníků vedeno trestní řízení, měl by být vstup do insolvenčního řízení zvážen s ohledem na souvislosti s trestním řízením a jeho průběhem, aby nedošlo ke zmaření tohoto trestního řízení. V takových případech je třeba postupovat v souladu se stanoviskem Nejvyššího státního zástupceč. 2/2019.

Insolvenční zákon nahradil původní zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání s účinností od 1. 1. 2008 obsahuje oproti zákonu o konkurzu a vyrovnání podrobnou úpravu úpadkových pravidel včetně insolvenčního řízení. Insolvenční zákon nově podrobně vymezil práva o povinnosti účastníků insolvenčního řízení, počínaje dlužníkem, přes insolvenčního správce, věřitele a další osoby. V případě jejich porušení umožňuje tato právní úprava účinněji vyvozovat i trestní odpovědnost za tzv. úpadkové delikty a další související trestné činy. Zároveň tak insolvenční zákon dovoluje poněkud lépe vymezit i hranice trestní represe.⁸⁴

⁸³PŮRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

⁸⁴PŮRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

Insolvenční zákon tak vymezuje základní otázky důležité pro vyvozování trestní odpovědnosti, např. definici úpadku (§3 ins. zák.), vymezení zásad insolvenčního řízení (§ 5 ins. zák.), stanovení předmětu úpravy, od něhož se dovozuje účel insolvenčního řízení (§1 ins. zák.), postavení, práva a povinnosti insolvenčního správce (§ 21 a násl. ins. zák.), včetně stanovení jeho povinnosti postupovat svědomitě a s odbornou péčí (§ 36 odst. 1 ins. zák.), dále věřitelské orgány (§ 46 a násl. ins. zák.) atd.⁸⁵ Insolvenční zákon tak představuje důležitý nástroj pro úvahy o možnostech subsidiárního uplatnění trestní represe.

Ačkoli trestní zákoník obsahuje skutkové podstaty tzv. trestných činů úpadkových, podle nichž je trestní odpovědnost pachatele přímo podmíněna tím, že je pachatel spáchal v průběhu insolvenčního řízení (§ 225 TrZ, § 226 TrZ, § 227 TrZ v návaznosti na §§ 214 až 216 ins. zák.), kdy se jedná o porušení specifických povinností vyplývajících přímo z ins. zák., a trestné činy, související s úpadkem a jeho řešení, kdy trestní odpovědnost není podmíněna zahájením a průběhem insolvenčního řízení, při kterých se uplatní některé zásady insolvenčního práva (§ 222 TrZ, § 223 TrZ, § 224 TrZ) a nejsou vyloučeny ani další skutkové podstaty, je třeba vždy uplatňovat právě zásadu subsidiarity trestní represe, jak ji formuluje § 12 odst. 2 TrZ a z ní vyplývající pojetí trestního práva jako *ultima ratio*, tedy jeho použití jako nejzazšího prostředku určeného k ochraně práv a svobod pouze tam, kde prostředky jiných právních odvětví nejsou dostatečné, jsou neúčinné nebo nevhodné.⁸⁶

Z ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. vyplývá povinnost orgánů činných v trestním řízení uplatňovat trestní represi pouze v případech společensky škodlivých, v nichž mimotrestní prostředky práva nepostačují k ochraně ohrožených či porušených práv, přičemž v této souvislosti z hlediska *ultima ratio* budou za společensky škodlivé posuzovány ty případy, v nichž byla ohrožena práva většího množství věřitelů, pohledávky věřitelů dosahovaly vyšších hodnot, pachatel nakládal s rozsáhlejším majetkem dlužníka nebo pachatel ve více případech porušil své povinnosti vyplývající z ins. zák. nebo dalších navazujících právních předpisů. Významnou roli hraje pochopitelně individuální posouzení každého případu, obecně však platí, že každý protiprávní čin, který vykazuje všechny znaky uvedené v trestním zákoníku, je trestným činem a zásadně je třeba vyvodit trestní odpovědnost za jeho spáchání.

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶PŮRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

Insolvenční zákon v zásadě neobsahuje ucelený systém mimotrestní odpovědnosti dlužníka, účastníků a případně dalších osob, které jsou např. povinny vydat věc nebo plnění do majetkové podstaty dlužníka. Na některé případy insolvenční zákon pamatuje instituty odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu, neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů jako určitou sankci za porušení práva, vyskytují se však i situace, na které nepamatuje ani právo insolvenční, ani právo trestní. V těchto okamžicích je zřejmé, že dlužník, věřitel nebo jiná osoba (případně jsou tyto osoby různě smlouveny a postupují po vzájemné dohodě) obchází svým jednáním účel ins. zák. a jeho základní principy (tj. poměrné uspokojení věřitelů), nicméně takové jednání nelze postihnout ani v rámci insolvenčního, ani v rámci trestního práva, kdy není tímto jednáním naplněna žádná skutková podstata popsanych úpadkových (nebo souvisejících) trestných činů.

U odpovědnosti za škodu se jedná např. o odpovědnost insolvenčního správce za škodu nebo jinou újmu podle § 37 ins. zák., o odpovědnost osob a orgánů za nesplnění povinnosti poskytnout součinnost insolvenčnímu soudu nebo insolvenčnímu správci podle § 44 odst. 3 ins. zák., o odpovědnost členů a náhradníků věřitelského výboru za škodu při výkonu své funkce podle § 60 odst. 1 ins. zák., o odpovědnost za škodu způsobenou nepodáním návrhu dlužníka na zahájení insolvenčního řízení podle § 98 ins. zák., o odpovědnost dlužníka za porušení povinnosti v době trvání moratoria podle § 127 ins. zák., o odpovědnost věřitele jako insolvenčního navrhovatele za škodu nebo jinou újmu podle § 147 IZ, o odpovědnost dlužníka za škodu nebo jinou újmu při nakládání s majetkovou podstatou při reorganizaci podle § 330 odst. 2 ins. zák.

Insolvenční zákon obsahuje vlastní úpravu neúčinnosti a neplatnosti právních úkonů v §§ 231-243 ins. zák., a to včetně neúčinnosti zvýhodňujících právních úkonů (§241 IZ). Některé povinnosti lze vynucovat uložením pořádkové pokuty podle § 53 o.s.ř. Insolvenční zákon pak obsahuje některá preventivní opatření zabraňující podávání šikanózních insolvenčních návrhů, v případě odmítnutí návrhu pak může být navrhovatelí uložena pořádková pokuta podle § 128a odst. 3 ins. zák.

V neposlední řadě pak lze po osobách, které zavinily úpadek dlužníka, vyžadovat vydání prospěchu ze smlouvy o výkonu funkce, jakož i případný prospěch získaný ze smlouvy o výkonu funkce, jakož i jiný prospěch, který obdržel člen statutárního orgánů od obchodní korporace, a to za období 2 let zpět před právní mocí rozhodnutí o úpadku (§ 66 ZOK), jedná-li se o insolvenční návrh jiné osoby než dlužníka. Soud může i bez návrhu rozhodnout o vyloučení člena statutárního orgánů obchodní korporace, který v posledních 3 letech porušil opakovaně nebo závažně své povinnosti při výkonu funkce,

příčemž tak může rozhodnout i bez návrhu v případě, že byla dotyčnému uložena povinnost podle § 66 odst. 1 ZOK. Tohoto řízení, neboť jej lze zahájit i bez návrhu, se může státní zastupitelství účastnit.

Obecnou úpravu odpovědnosti účastníků závazkových vztahů obsahuje občanský zákoník, tedy v případech, které neobsahuje přímo insolvenční zákon jako *lex specialis*, ale tam, kde se v návaznosti na insolvenční řízení může objevit potřeba uplatnění odpovědnosti za vady plnění, odpovědnosti za prodlení, za škodu, bezdůvodné obohacení apod. Zároveň občanský zákoník obsahuje řadu zajišťovacích institutů pro případ nesplnění závazku, úpravu neplatných právních jednání, relativní neúčinnost právních jednání atd. Nicméně i přes všechny tyto odpovědnostní instituty civilního práva je třeba v každém konkrétním případě vyhodnotit, zda narušenému právnímu vztahu poskytl dostatečnou ochranu a případnou sankci.

Zajímavým je v tomto směru § 40 ZOK, který omezuje rozdělení a výplatu podílu na zisku nebo jiných vlastních zdrojích. Podle tohoto ustanovení kapitálová společnost nebo družstvo nesmí rozdělit zisk nebo jiné vlastní zdroje, pokud se ke dni skončení posledního účetního období vlastní kapitál vyplývající z řádné nebo mimořádné účetní závěrky nebo vlastní kapitál po tomto rozdělení sníží pod výši upsaného základního kapitálu zvýšeného o fondy, které nelze podle zákona nebo společenské smlouvy rozdělit. Rozhodnutí nejvyššího orgánu učiněné v rozporu s tím nemá právní účinky. Jsou-li v aktivech rozvahy vykazovány náklady na vývoj, nesmí kapitálová společnost nebo družstvo rozdělit zisk nebo jiné vlastní zdroje, pokud není částka k rozdělení podle § 34 odst. 2 alespoň rovna neodepsané části nákladů na vývoj. O částku neodepsaných nákladů na vývoj se snižuje částka k rozdělení podle § 34 odst. 2. Rozhodnutí nejvyššího orgánu učiněné v rozporu s tím nemá právní účinky. Obchodní korporace nesmí vyplatit podíl na zisku nebo jiných vlastních zdrojích, pokud by si tím přivodila úpadek podle jiného právního předpisu. To platí i pro výplatu zálohy na podíl na zisku.

Právo na podíl na zisku nebo jiných vlastních zdrojích, který nebyl v důsledku odstavce 3 vyplacen do konce účetního období, zaniká. Nevyplacený zisk nebo jiné vlastní zdroje kapitálová společnost nebo družstvo převede na účet nerozděleného zisku minulých let. To neplatí pro společníky veřejné obchodní společnosti a komplementáře.

Obchodní korporace nesmí poskytnout bezúplatné plnění společníkovi nebo osobě jemu blízké. To neplatí, jedná-li se o

- a) obvyklé příležitostné dary,
- b) věnování učiněné v přiměřené výši na veřejně prospěšný účel,

- c) plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti, nebo
d) výhodu poskytovanou obchodní korporací podle zákona.⁸⁷

Ustanovení § 40 odst. 3 platí obdobně při poskytnutí zálohy, zápůjčky nebo úvěru obchodní korporaci pro účely získání jejích podílů nebo poskytnutí zajištění obchodní korporací pro tyto účely (dále jen „finanční asistence“) a při nabývání akcií zaměstnanci za zvýhodněných podmínek.⁸⁸

Je tedy zřejmé, že zákon o obchodních korporacích reaguje na zakázané jednání společníků neúčinností právního úkonu. Tato neúčinnost se může promítnout v insolvenčním řízení žalobou insolvenčního správce na neúčinnost právních úkonů podle § 240, § 241 nebo § 242 ins. zák., ale i v řízení trestním v tom smyslu, že uvedené jednání může být vyhodnoceno jako trestný čin způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. b) tr. zák.

Trestní právo v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe počítá s postihem závažnějších úpadkových deliktů, přičemž není vyloučeno souběžné uplatňování trestní odpovědnosti a odpovědnosti za škodu. Samotné využití institutů neúčinnosti a neplatnosti právních jednání nemusí garantovat dostatečnou ochranu a nápravu narušených právních vztahů.⁸⁹

Státnímu zastupitelství svěřil v tomto směru zákonodárce nikoli nepodstatnou roli strážce veřejného zájmu i v insolvenčním řízení, kde by mohlo docházet k porušování práv většího množství subjektů, porušování povinností by mohlo narušovat závazkové vztahy a takové jednání dosahuje míry, že je třeba právě v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe přistoupit k trestněprávnímu postihu narušitele práva. Státní zastupitelství do insolvenčního řízení vstupuje jednak z důvodu uplatnění poznatků získaných v trestním řízení, jednak z důvodu přenosu poznatků z řízení insolvenčního do řízení trestního, ať už se jedná o trestní řízení, které již probíhá, nebo o podezření, že mohlo jedním z účastníků dojít k trestnému činu. V takových řízeních považují účast státního zastupitelství v řízení za nezastupitelnou, neboť zejména v těch insolvenčních řízeních, která buď na první pohled nevykazují nestandardní jednání subjektů, nebo je o nestandardním jednání státního zastupitelství upozorněno účastníky,

⁸⁷ § 40 ZOK

⁸⁸ § 41 ZOK

⁸⁹ PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

může státní zastupitelství vyhodnotit takové jednání jako společensky natolik škodlivé, že k jeho postihu normy soukromého práva nepostačují.

Do insolvenčního řízení, jak již bylo výše uvedeno, může státní zastupitelství vstoupit téměř v jakékoli jeho fázi (ovšem takový vstup musí být učiněn s předpokladem, že z takového vstupu bude těžit jak státní zastupitelství, tak účastníci insolvenčního řízení a vstup tedy nesmí být pouze formální). Státní zástupce, který vyhodnocuje poznatky ve vztahu ke konkrétnímu insolvenčnímu řízení, musí zaměřit svou pozornost na nejrůznější závadová jednání účastníků insolvenčního řízení, ze kterých lze případně dovodit jejich trestní odpovědnost. Zároveň musí umět využít případné poznatky získané z trestního řízení, které by mohly mít na rozhodování soudu a např. jednání insolvenčního správce ve vztahu k majetkové podstatě zásadní vliv. V rámci insolvenčního řízení je pro efektivní využití mimotrestní působnosti státního zastupitelství stěžejní sledování tzv. incidenčních sporů a účast v nich, která je státnímu zastupitelství umožněna stejným zákonným ustanovením jako účast v samotném insolvenčním řízení. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o samostatná soudní řízení, je potřeba, aby do těchto řízení učinilo státní zastupitelství vstup.

Incidenční spory jsou vymezeny v § 159 odst. 1 ins. zák. Jsou to:

- a) spory o pravost, výši nebo pořadí přihlášených pohledávek,
- b) spory o vyloučení věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty z majetkové podstaty nebo o vydání výtěžku zpeněžení podle § 225 odst. 5,
- c) spory o vypořádání společného jmění dlužníka a jeho manžela,
- d) spory na základě odpůrcí žaloby,
- e) spory o náhradu škody na majetkové podstatě vzniklé porušením povinností insolvenčním správcem,
- f) spory o platnost smluv, kterými došlo ke zpeněžení majetkové podstaty prodejem mimo dražbu,
- g) spory o určení, zda tu je či není právní vztah nebo právo týkající se majetku nebo závazků dlužníka, je-li na takovém určení naléhavý právní zájem,
- h) další spory, které zákon označí jako spory incidenční

Dikce § 240 a násl. ins. zák. se překrývá s ustanoveními tr. zák. týkajícími se tzv. úpadkových trestných činů. Vzhledem ke skutečnosti, že tyto incidenční spory lze zahájit až v průběhu insolvenčního řízení v době, kdy již bylo rozhodnuto o úpadku dlužníka a byla soudem zvolena některá z variant jeho řešení, musí státní zastupitelství ve své činnosti vyčkat do okamžiku, než správce zjistí, zda činnost dlužníka nenaplnila některou

ze skutkových podstat § 240 a násl. ins. zák., aby mohl incidenční spor vyvolat. Hradišťan⁹⁰ ve svém článku „Možnosti státního zastupitelství v insolvenčním řízení z pohledu praxe“ uvádí, že jsou to často insolvenční správci, kteří podávají trestní oznámení pro podezření ze spáchání tzv. úpadečného trestného činu. Často pak (většinou z popudu věřitelů), podává odpůrčí žalobu, založenou na stejných okolnostech jako trestní oznámení. Podstatou jeho činnosti je dostat majetek zpět do majetkové podstaty dlužníka. K tomuto názoru lze uvést, že se praxe jednotlivých insolvenčních správců liší, a není možné (alespoň pro KSZ Ústí nad Labem) vést stejnou myšlenku ohledně působnosti insolvenčních správců. Aktivita a zkušenosti jednotlivých insolvenčních správců je poměrně odlišná, a ne každý využije cestu trestního oznámení. Zároveň je třeba bohužel uvést, že se incidenční spory (a insolvenční řízení obecně) časově nepotkávají s řízením trestním. Pokud vytěží státní zástupce poznatek z probíhajícího nebo počínajícího incidenčního sporu, může se stát, že tento incidenční spor je ukončen dříve, než vůbec policejní orgán dospěje do stádia sdělení obvinění konkrétním osobám, přičemž právě v trestním řízení mohou být zjištěny okolnosti, které by mohly mít na výsledek incidenčního sporu vliv. Opačný sled událostí, tedy ukončené trestní řízení a následující incidenční spor, je pro výsledek incidenčního sporu příznivější, neboť již státní zástupce disponuje důkazy, které mohou mít vliv na výsledek incidenčního sporu.

8.4 Návrhová činnost okresního státního zastupitelství

Stejně jako vstup do výše popsaných druhů řízení může státní zastupitelství učinit pouze na základě zákonných zmocnění, tak i na zahájení řízení může státní zastupitelství podat, jen pokud tak výslovně stanoví zákon (§ 35 o.s.ř.). Podle § 8 odst. 2 z.ř.s. může státní zastupitelství svým návrhem zahájit následující řízení:

- ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jde-li o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu,
- ve věci ochrany proti domácímu násilí,
- o svéprávnosti,
- o prohlášení za mrtvého,

⁹⁰ HRADIŠŤAN, R. Možnosti státního zastupitelství v insolvenčním řízení z pohledu praxe. Státní zastupitelství, č. 6/2014, s. 4

- ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče nebo vyslovení nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb.

V těchto případech ale státní zastupitelství nemá postavení zvláštního procesního subjektu. V postavení návrhovatele má plnohodnotné postavení účastníka řízení se všemi procesními právy a povinnostmi z toho vyplývajícími. Je oprávněno disponovat návrhem, tj. vzít jej zpět nebo změnit. Platí však pro ně rovněž omezení podle § 35 odst. 2 o.s.ř., tj. není oprávněno činit úkony, které může činit jen účastník právního poměru.

S ohledem na to, že do vše výše uvedených řízení může státní zastupitelství i vstoupit, bude jeho procesní pozice (buď zvláštní procesní subjekt, nebo účastník řízení) v řízení závislá na tom, zda bylo řízení zahájeno návrhem právě státního zastupitelství, nebo jinak.

K výše uvedeným návrhům je věcně příslušné okresní státní zastupitelství. Pro veškerou návrhovou činnost státního zastupitelství platí, že návrh musí obsahovat náležitosti obecné, stanovené § 42 odst. 4 o.s.ř. a dále náležitosti specifické pro jednotlivý druh řízení (např. § 35 z.ř.s.). Návrh státního zastupitelství bude podán v těch případech, kdy bude státním zástupcem odůvodněna dostatečná míra veřejného zájmu k podání takového návrhu. Zjišťování a zdůvodnění patřičné míry veřejného zájmu k podání takového návrhu bylo již popsáno v kapitole VI. této práce.

8.5 Návrhové oprávnění krajského státního zastupitelství

Krajské státní zastupitelství je oprávněno podat návrh na zrušení obchodní korporace podle § 93 ZOK v případě, že v podání tohoto návrhu shledá závažný veřejný zájem. Míra veřejného zájmu musí v takovém případě dosáhnout vyššího stupně, než je tomu u návrhů, ke kterým je legitimováno státní zastupitelství podle § 8 odst. 2 z.ř.s. Ohledně míry veřejného zájmu bylo pojednáno v kapitole VI. Závažný veřejný zájem je zároveň procesní legitimací státního zastupitelství k podání tohoto návrhu. Podle § 93 ZOK soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem, nebo na návrh státního zastupitelství, pokud na tom shledá závažný veřejný zájem, zruší obchodní korporaci a nařídí její likvidaci také, jestliže

- a) pozbyla všechna podnikatelská oprávnění; to neplatí, byla-li založena i za účelem správy vlastního majetku nebo za jiným účelem než podnikání,
- b) není schopna po dobu delší než 1 rok vykonávat svou činnost a plnit tak svůj účel,
- c) nemůže vykonávat svou činnost pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky, nebo

d) provozuje činnost, kterou podle jiného právního předpisu mohou vykonávat jen fyzické osoby, bez pomoci těchto osob.

Podle písm. a) je důvodem zrušení obchodní korporace ztráta všech podnikatelských oprávnění bez ohledu na to, zda se jedná o živnostenská oprávnění nebo oprávnění podle jiného právního předpisu. Pokud byla společnost založena za účelem správy vlastního majetku, nemusí být tento údaj z obchodního rejstříku zřejmý. V takovém případě je doporučeno konfrontovat údaje zapsané v živnostenském rejstříku s informacemi uvedenými v Registru ekonomických subjektů.⁹¹

V ustanovení § 93 písm. b) je důvodem zrušení obchodní korporace skutečnost, že společnost není schopna po dobu delší než jeden rok vykonávat svou činnost a plnit tak svůj účel. Tyto podmínky, tj. neschopnost objektivního charakteru, doba delší než jeden rok a plnění účelu, musí být splněny kumulativně. Neschopnost obchodní korporace vykonávat svou činnost není možné zaměňovat s nečinností. Nečinnost obchodní korporace je pouze nezbytným projevem neschopnosti obchodní korporace svou činnost provozovat. Neschopnost obchodní korporace vykonávat svou činnost nelze současně zaměňovat ani s neschopností vykonávat svou činnost řádně (tento závěr doslova převzal i Nejvyšší soud, viz NS 27 Cdo 4030/2017). Pokud například obchodní korporace, jejímž předmětem podnikání je stavební činnost, není schopna dokončit dílo tak, aby bylo bez jakýchkoliv vad, nejde o důvod, pro který by soud mohl takovou obchodní korporaci zrušit podle § 93 písm. b). Neschopnost se musí týkat veškeré činnosti, za jejímž účelem byla obchodní korporace založena, tedy nesmí být schopna vykonávat žádnou činnost v rámci svého předmětu podnikání, případně činnosti. Zákon o obchodních korporacích nevynechává, kdy je obchodní korporace neschopna vykonávat svou činnost. S ohledem na textaci § 93 písm. a) je však zřejmé, že zahrnuje i jiné skutečnosti, než je ztráta všech podnikatelských oprávnění. V opačném případě by § 93 písm. b) byl bez právního významu. Neschopnost vykonávat svou činnost může být objektivní nebo subjektivní povahy. Objektivní neschopnost obchodní korporace vykonávat svou činnost nastane například tehdy, „ztratí-li“ obchodní korporace všechny fyzické osoby, jejichž prostřednictvím může vykonávat svou činnost ve smyslu § 2 odst. 2. Subjektivní neschopnost vykonávat činnost může nastat v případě, rezignují-li členové

⁹¹ Registr ekonomických subjektů je vedený Českým statistickým úřadem podle § 20 zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě. V tomto seznamu jsou vedeny právnické osoby, fyzické osoby podnikající a organizační složky státu. Údaje v registru jsou dostupné veřejnosti, kromě názvu a právní formy jsou zde evidovány údaje o sídle, oborech činnosti a rozdělení do kategorií podle počtu zaměstnanců.

statutárního orgánu, ač ve funkci, zcela na plnění svých povinností, uskutečňování podnikatelské nebo jiné činnosti apod. Pokud se obchodní korporace například aktivně brání v řízení o svém zrušení, může tato skutečnost naznačovat, že je (pravděpodobně) schopna vykonávat svou činnost. A obráceně, neúčastní-li se aktivně obchodní korporace řízení o svém zrušení, lze usuzovat, že budou naplněny předpoklady pro její zrušení a nařízení její likvidace podle § 93 písm. b) (viz NS 27 Cdo 4030/2017).

Neschopnost obchodní korporace vykonávat svou činnost musí trvat alespoň 1 rok. Uvedená doba běží ode dne, kdy naposledy byla obchodní korporace schopna svou činnost vykonávat, nikoliv ode dne, kdy naposledy svou činnost fakticky vykonávala. Stane-li se v průběhu jednoroční doby obchodní korporace opět schopnou vykonávat svou činnost, pak se běh jednoroční doby přerušuje a začíná běžet zase od začátku ode dne, kdy se obchodní korporace opět stane neschopnou vykonávat svou činnost. Neschopnost obchodní korporace vykonávat svou činnost po dobu delší než 1 rok musí vést k tomu, že obchodní korporace není schopna plnit svůj účel. Účelem je nutné rozumět schopnost vykonávat svůj podnikatelský účel, nepodnikatelský účel, případně účel v podobě správy vlastního majetku ve smyslu § 2 odst. 1 v závislosti na tom, pro jaký účel byla konkrétní obchodní korporace založena. Mezi neschopností vykonávat svou činnost a neschopností plnit svůj účel přitom musí být dána příčinná souvislost.⁹²Z pohledu státního zastupitelství je tento důvod zrušení obchodní korporace využíván zřejmě nejčastěji. Výše uvedeným podmínkám typicky odpovídají tzv. prázdné schránky, tedy společnosti nevlastnící žádný majetek, neplnící své povinnosti vůči orgánům veřejné správy, věřitelům apod., sídlo je pouze fiktivní, a pokud má společnost statutární orgány a společníky (nikoli pouze uvolněný podíl), jedná se obvykle o tzv. bílé koně, tedy osoby bez jakéhokoli vztahu ke společnosti a vůči se společností zacházet jako s ekonomickým subjektem. Poznatky k takovým společnostem obvykle vyplynou z trestního řízení a státní zastupitelství by mělo svého návrhového oprávnění v takovém případě bezesbytku využít, neboť se jedná o jedinou možnost, jak takový nežádoucí subjekt z podnikatelského prostředí odstranit zákonnou cestou.

V případě ustanovení § 93 písm. c) ZOK se jedná o důvod zrušení pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky. Posouzení nepřekonatelných rozporů se bude

⁹²Díl 10 Zrušení a zánik obchodní korporace a ustanovení o likvidaci. In: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP, Jana SKÁLOVÁ aj. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-28]. ASPI_ID KO90_2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

vždy odvíjet od individuálních skutkových okolností. V každém případě bude však nutné posuzovat intenzitu existujících rozporů a příčinnou souvislost (arg. „pro nepřekonatelné rozpory“) mezi nepřekonatelnými rozpory mezi společníky a neschopností obchodní korporace vykonávat svou činnost. Tato neschopnost, resp. nepřekonatelné rozpory se mohou projevat například tím, že společníci nejsou dlouhodobě schopni dohodnout se na obsazení volených orgánů obchodní korporace. Zrušení obchodní korporace se v takovém případě může domáhat kterýkoliv společník. S ohledem na množné číslo („rozpory“) by bylo možné dovozovat, že nepostačí zcela ojedinělý konflikt, jakkoliv je nepřekonatelný. Klíčová je intenzita existujícího rozporu (existujících rozporů) optikou schopnosti obchodní korporace vykonávat svou činnost, nikoliv počtem existujících konfliktů. Z hlediska § 93 písm. c) není rozhodující, který ze společníků existenci nepřekonatelných rozporů případně zavinil (srov. usnesení Nejvyššího soudu 29 Cdo 4837/2008). Není-li tak obchodní korporace schopna (podnikatelské) činnosti pro rozpory mezi společníky (a nejsou-li společníci ani schopni se na řešení vzniklé situace dohodnout), představuje zrušení společnosti nástroj zachovávající rovné postavení společníků. Proto v podmínkách společnosti s ručením omezeným například ani nelze postupovat podle právní úpravy ukončení účasti společníka ve společnosti ve smyslu § 205 ZOK (srov. usnesení Nejvyššího soudu 29 Odo 389/2005), resp. podle pravidel vyloučení společníka dle § 204 ZOK.⁹³

Poznatky k využití tohoto důvodu pro podání návrhu na zrušení obchodní korporace jsou rovněž čerpány z trestního řízení. V působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem byl zachycen jeden případ takových rozporů mezi společníky. Bohužel pro nevytěžení takového poznatku dozorovým státním zástupcem ve fázi prověřování došlo k eskalaci vztahů mezi společníky, kteří zneužili pro řešení svých sporů insolvenční řízení. Pokud by byl tento poznatek vytěžen již v počátku trestního řízení, mohlo být využito návrhu ke zrušení společnosti, aniž by společníci dále pokračovali v nezákonných praktikách, počínaje obcházením ustanovení o svolání valné hromady a odmítáním vydání účetnictví insolvenčnímu správci konče.

Posledním důvodem, který podle § 93 může vést k tomu, že bude obchodní korporace rozhodnutím soudu zrušena, je skutečnost, že obchodní korporace provozuje

⁹³Díl 10 Zrušení a zánik obchodní korporace a ustanovení o likvidaci. In: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP, Jana SKÁLOVÁ aj. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-28]. ASPI_ID KO90_2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

činnost, kterou podle jiného právního předpisu mohou vykonávat jen fyzické osoby, bez pomoci těchto osob. V tomto ohledu § 93 písm. d) navazuje na § 2 odst. 2, podle kterého činnosti, které podle jiného právního předpisu mohou vykonávat pouze fyzické osoby, mohou být předmětem podnikání nebo činnosti obchodní korporace, bude-li tato činnost vykonávána pomocí osob, které jsou k tomu oprávněny podle jiného právního předpisu. Ztratí-li obchodní korporace takové osoby oprávněné podle zvláštního právního předpisu, nevede tato skutečnost sama o sobě k důvodu, pro který soud může obchodní korporaci podle § 93 písm. d) zrušit, ledaže obchodní korporace bude i nadále takovou činnost bez těchto fyzických osob vykonávat. Bude tedy rozhodující faktický výkon činnosti ze strany obchodní korporace, nikoliv skutečnost, že obchodní korporace nemá žádné fyzické osoby, jejichž prostřednictvím by mohla předmětnou (podnikatelskou) činnost ve smyslu § 2 odst. 2 vykonávat. Nicméně skutečnost, že obchodní korporace nedisponuje žádnou fyzickou osobou, jejímž prostřednictvím by mohla (podnikatelskou) činnost vykonávat, může založit důvod, pro který by soud mohl obchodní korporaci zrušit z důvodů vymezených v § 93 písm. a) nebo b).⁹⁴

Ustanovení § 93 doplňuje důvody, za kterých může soud rozhodnout o zrušení obchodní korporace v souladu s § 172 odst. 1 obč. zák., podle kterého soud může na návrh toho, kdo na tom osvědčí právní zájem, nebo i bez návrhu, zrušit obchodní korporaci a nařídit její likvidaci, jestliže: a) vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek, b) již nadále nesplňuje předpoklady vyžadované pro vznik obchodní korporace zákonem, c) nemá déle než dva roky statutární orgán schopný usnášet se, nebo d) tak stanoví zákon.⁹⁵ V případech stanovených právě v ustanovení § 172 obč. zák. nedisponuje státní zastupitelství návrhovým oprávněním, nicméně pokud disponuje poznatky z trestního řízení, které by odůvodňovaly zrušení právnické osoby právě z těchto zákonných důvodů, nic státnímu zastupitelství nebrání, aby podalo podnět ke zrušení právnické osoby. V praxi je tento nastíněný postup využíván častěji než podání návrhu podle § 93 ZOK, přičemž po zahájení řízení o zrušení obchodní korporace soudem státní zastupitelství může využít svého vstupového oprávnění a do tohoto zahájeného řízení vstoupit.

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ Díl 10 Zrušení a zánik obchodní korporace a ustanovení o likvidaci. In: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP, Jana SKÁLOVÁ aj. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-28]. ASPI_ID KO90_2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

Zrušení obchodní korporace podle § 93 ZOK, popř. podle § 172 obč. zák. konkuruje trestnímu řízení vedenému proti právnické osobě podle TOPO. V případě, že je vedeno řízení podle předpisů civilního práva a zároveň je vedeno řízení podle TOPO, je třeba řízení podle předpisů civilního práva přerušit. Je však otázkou, zda je takové přerušování účelné, zvláště za situace, kdy společnost nemá prokazatelně žádný majetek a v civilním řízení se právnická osoba ruší bez likvidace, jak to umožňuje § 105a ZVR.

Možnost zrušení právnické osoby na návrh nebo na podnět státního zastupitelství nebyla dle mého názoru v celém systému trestní odpovědnosti právnických osob a ukládání trestů právnickým osobám zohledněna.

8.6 Žalobní oprávnění státního zastupitelství

Legitimace k podání civilní soudní žaloby státním zastupitelstvím se v českém právu objevuje výjimečně. Dle § 29 zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, může státní zastupitelství podat žalobu na určení nezákonnosti výluky ke krajskému soudu, v jehož obvodu má sídlo příslušný zaměstnavatel, proti němuž tento návrh směřuje. Dle § 42 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, může podat žalobu o neplatnosti smlouvy o převodu vlastnictví v případech, kdy při jejím uzavírání nebyla respektována ustanovení omezující volnost jejich účastníků. V těchto případech má státní zastupitelství rovněž postavení účastníka řízení, a to žalobce se všemi pro něj z toho vyplývajícími procesními právy a povinnostmi. Do těchto řízení však nikdy nemůže vstoupit jako zvláštní procesní subjekt.

9. Prostředky určené k výkonu mimotrestní působnosti - část pátá ZSZ, podzákoné předpisy upravující činnost státního zastupitelství

Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, je státní zastupitelství ve smyslu § 2 odst. 1 zákona o státním zastupitelství povinno využívat při výkonu své působnosti prostředky, které mu poskytuje zákon. Kromě zákonných předpisů, kterými jsou při výkonu mimotrestní působnosti jednak zákon o státním zastupitelství, občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních, insolvenční zákon, zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivné výchovné péči ve školských zařízeních a soudní řád správní, je mimotrestní působnost státního zastupitelství vymezena a upravena interními předpisy, kterými jsou pokyny obecné povahy nejvyššího státního zástupce a metodické pokyny, přičemž pokyny obecné povahy jsou závazné na rozdíl od metodických pokynů.

9.1 Zákon o státním zastupitelství - část pátá

V části páté zákona o státním zastupitelství jsou upraveny právní prostředky zajišťující činnost státního zastupitelství. Pro výkon mimotrestní působnosti je nutné, aby si státní zastupitelství opatřovalo informace podstatné k jejímu výkonu, k čemuž slouží konkrétně část pátá zákona o státním zastupitelství, tj. ustanovení § 14, § 15 a § 16 zákona o státním zastupitelství.

Podle § 14 zákona o státním zastupitelství jsou ministerstva a jiné státní orgány, orgány územní samosprávy, jakož i orgány profesní a zájmové samosprávy povinny státnímu zastupitelství při výkonu jeho působnosti v konkrétní věci bez průtahů zapůjčovat spisy a doklady, státní zástupci mají právo v mezích výkonu působnosti státního zastupitelství do zapůjčených spisů a dokladů nahlížet a pořizovat z nich opisy a výpisy, dále jsou tyto subjekty povinny bez průtahů vyhovět dožádáním státního zastupitelství činěným v mezích jeho působnosti a podávat mu potřebná vysvětlení. Tyto povinnosti se vztahují na právnické osoby, na osoby fyzické pouze v rozsahu, ve kterém je jim zvláštním právním předpisem svěřen výkon státní správy⁹⁶ nebo ve kterém vykonávají podnikatelskou činnost.

Součinnost státnímu zastupitelství jsou pochopitelně povinny poskytovat i soudy, a to v rozsahu, kdy státní zastupitelství je oprávněno nahlížet při výkonu jeho působnosti do soudních spisů, pořizovat si z nich opisy a výpisy, stejně tak může státní zastupitelství požádat soud o zapůjčení spisu. Tato oprávnění vůči soudu nejsou vázána na konkrétní řízení, do kterého by státní zastupitelství vstoupilo, ale obecně se týká všech soudních spisů. Soudu tuto součinnost může odmítnout pouze ze závažných důvodů, např. proto, že spis se nachází u odvolacího soudu.

Výjimku tvoří pouze řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, neboť dle § 1 odst. 2 vyhlášky č. 483/2000 Sb., musí obsah spisu zůstat utajen a státnímu zastupitelství je povoleno nahlédnout do tohoto spisu v případě, že do tohoto řízení vstoupilo.

Oprávněním státního zastupitelství vymezeným v ustanovení § 14 odst. 1 až 4 zákona o státním zastupitelství není dotčena povinnost vyplývající ze zvláštních právních předpisů o ochraně utajovaných informací, ochrana obchodního tajemství, ani ochrana zákonem uložené nebo uznané povinnosti mlčenlivosti, vyjma povinnosti mlčenlivosti,

⁹⁶ např. lesní nebo rybářská stráž

jejíž rozsah není vymezen zákonem, ale vyplývá z právního úkonu učiněného na základě zákona.

V praxi bývají tato zákonná ustanovení při výkonu mimotrestní působnosti hojně využívána, kdy se jedná běžně o zapůjčování spisů vedených obchodním rejstříkem, spisů trestních, dotazy na orgány sociálně právní ochrany dětí a jiné instituce, např. Plavební správu, a pod. Zároveň s postupující digitalizací odpadají písemné žádosti státního zastupitelství např. na katastr nemovitostí nebo na Ministerstvo vnitra týkající se pobytu cizinců, neboť je státnímu zastupitelství umožněn do těchto databází dálkový přístup k nahlížení.

Dalším prostředkem k výkonu mimotrestní působnosti je institut podání vysvětlení podle § 15 zákona o státním zastupitelství. Každý je povinen se na výzvu státního zastupitelství dostavit a podat zde potřebné vysvětlení. O obsahu a o průběhu tohoto úkonu se sepíše záznam, přičemž omezení se týkají utajovaných informací nebo zákonem uložené nebo uznané mlčenlivosti, s výjimkou zproštění této mlčenlivosti tím, kdo je k tomu podle zvláštního právního předpisu oprávněn. Zároveň vysvětlení může odeprít osoba, která by tím sebe nebo osobu blízkou vystavila nebezpečí trestního stíhání. Důvody je státní zástupce oprávněn přezkoumat. Možnost státního zastupitelství vyzvat určitou osobu k podání vysvětlení při mimotrestní působnosti je v praxi Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem využívána např. ve vztahu k tzv. bílým koním, tedy nastrčeným statutárním orgánům a týká se praktického ověření skutečnosti, zda o existenci společností tento statutární orgán vůbec ví a zda tyto společnosti vykonávají ekonomickou činnost.

Takto zjištěné poznatky, pokud mají trestněprávní relevanci, mohou být netrestním specialistou vytěženy pro trestní působnost státního zastupitelství.

9.2 Pokyn obecné povahy č. 9/2008

Za stěžejní podzákoný předpis lze považovat pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008 o netrestní působnosti v platném znění. Tento pokyn obecné povahy ukládá vedoucím státním zástupcům přijetí organizačních opatření k důslednému využívání všech poznatků pro výkon působnosti na netrestním úseku, zejména pro využívání všech poznatků z trestního řízení. Těmito opatřeními se rozumí metodické pokyny vrchních a krajských státních zástupců a dále okresních státních zástupců k výkonu mimotrestní působnosti státního zastupitelství a k vytěžování a využívání poznatků z trestního řízení při výkonu mimotrestní působnosti.

POP v čl. 1a upravuje věcnou a místní příslušnost. Odvolání podává státní zastupitelství, které podalo návrh, jednání u odvolacího soudu se pak účastní státní zastupitelství působící u odvolacího soudu. Pro určení věcné a místní příslušnosti jsou rozhodující občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních a insolvenční zákon, kterými je založena věcná příslušnost konkrétního stupně soustavy státního zastupitelství. Odvolací řízení pak stejně jako u soudní soustavy vyřizuje nejbližší vyšší státní zastupitelství. Dispozici s návrhem a odvoláním má však v případě podaného odvolání vždy státní zastupitelství, které vystupuje u odvolacího soudu. Čl. 1a POP dále upravuje i postup státního zastupitelství při postoupení věci jinému státnímu zastupitelství, dále při provádění dokazování u dožádaného soudu a odejmutí věci státnímu zastupitelství vyšším státním zastupitelstvím a její přikázání jinému státnímu zastupitelství stejného stupně. Zároveň toto ustanovení řeší i situace, kdy s ohledem na poměr státního zástupce k věci nebo k účastníkům řízení, jejich zástupcům nebo zmocněncům mohou vzniknout pochybnosti o objektivitě státního zástupce. Pokud existují pochybnosti o objektivitě státního zástupce, je tento povinen vyhotovit záznam o věci a vyjádřit se jednak k podání jiné osoby, jež zpochybňovala nepodjatost tohoto státního zástupce, a jednak státní zástupce uvede, zda je vhodné, aby ve věci nadále působil. Tento záznam předloží bezprostředně nadřízenému státnímu zástupci.

Čl. 2 POP konkretizuje postup státního zastupitelství při využití návrhového oprávnění (resp. podání žaloby) podle § 42 zákona o státním zastupitelství, které se uplatňuje vždy, jde-li o absolutní neplatnost smlouvy o převodu vlastnictví z důvodu zákonného omezení smluvní volnosti převodce nebo nabyvatele a je-li dán veřejný zájem na určení neplatnosti. Státní zastupitelství je povinno zjistit, zda některý z účastníků neplatné smlouvy již nepodal žalobu na určení neplatnosti smlouvy nebo žalobu na plnění restituce. Podání žaloby na určení neplatnosti smlouvy se neuplatní, jestliže nabyvatel neplatně převedenou věc nabyt vydržením, dále jestliže účastníci uzavřeli novou platnou smlouvu o převodu vlastnictví, účastníci splnili restituční povinnost nebo by šlo o ochranu osob tak, kde jsou tyto osoby úmyslně nečinné, pokud současně nedošlo k poškození majetku státu či územně samosprávních celků.

Návrhová oprávnění státního zastupitelství jsou konkretizována v čl. 4, 5 a 6 POP. Článek 4 se dotýká návrhu na uložení opatření dítěti nebo mladistvému, přičemž se jedná o návrhy, kdy se dítě mladší 15 let dopustilo činu jinak trestného, dále mladistvý, proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno, protože v době spáchání činu nedosáhl rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat nebezpečnost spáchaného činu pro společnost

nebo ovládat své jednání, anebo není z jiných důvodů trestně odpovědný. Čl. 4 stejně jako zákon o soudnictví ve věcech mládeže zdůrazňuje zásadu bezodkladnosti podání návrhu na uložení opatření dítěti mladšímu 15 let a zároveň jako důkazy využitelné v takovém návrhu je třeba použít usnesení o odložení věci a spisový materiál policie. Na uvážení státního zástupce pak stojí i posouzení podání návrhu vůči mladistvému, který není trestně odpovědný, zda je možné vůči němu využít některého opatření uplatňovaných u dětí mladších 15 let.

Návrh ve věci ústavní výchovy státní zastupitelství dle čl. 5 POP podá, pokud není možné využít podání návrhu na uložení opatření podle ZSM. Podání takového návrhu nemusí nutně vyplývat z protiprávního jednání nezletilého dítěte. Návrh na nařízení ústavní výchovy může obvykle mít svou podstatu v neutěšené sociální situaci dítěte (nikoli však ryze materiální), v některých případech je to přímo osobní stav dítěte (např. záškoláctví podporované skrytě rodinou, závadové nebo nebezpečné chování dítěte, o kterém rodina nevěděla nebo není schopna jej zvládnout). Pokud je takový návrh podáván, nelze ani vyloučit uložení opatření podle ZSM (např. napomenutí s výstrahou a zároveň podání návrhu na stanovení soudního dohledu nad dítětem podle § 925 odst. 1 písm. b) obč. zák.). Výjimku tvoří nemožnost souběhu ústavní výchovy a ochranné výchovy, jak judikoval Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1158/2007. Obecně lze však konstatovat, že řízení ve věcech dětí mladších 15 let je řízením „sui generis“, které, ačkoli začíná jako řízení trestní, končí civilněprávním rozsudkem, popř. usnesením.

Další zásadní návrhové oprávnění, které bylo státnímu zastupitelství přiřčeno, je podání návrhu na zrušení obchodní korporace podle § 93 ZOK. K podání tohoto návrhu je příslušné krajské státní zastupitelství, které návrh podá, shledá-li na podání tohoto návrhu veřejný zájem. Okolnosti shledání závažného veřejného zájmu a jeho důvodech musí být obsahem návrhu na zahájení řízení (čl. 6 POP).

Čl. 8 POP konkretizuje postup státního zastupitelství při využití vstupového oprávnění do konkrétních řízení vymezených zejména § 8 odst. 1 z.ř.s. a dále § 7b ins. zák. Podmínkou pro vstup do řízení je, aby toto řízení nebylo pravomocně ukončeno, a takový vstup musí být ve veřejném zájmu. Do řízení lze vstoupit s podáním odvolání ve věci samé, pokud neuplynula odvolací lhůta všem účastníkům řízení. Dále čl. 8 odst. 2 stanoví náležitosti vstupového prohlášení, které musí zejména obsahovat:

- označení účastníků,

- prohlášení o vstupu do řízení,
- návrhy na provedení důkazů, pokud nebyly účastníky řízení již uplatněny,
- jméno a podpis vedoucího státního zástupce.

Vstupové prohlášení lze učinit i ústně do protokolu, a to v případě, že je nezbytné do řízení vstoupit neodkladně a tam, kde není potřeba činit při vstupu procesní návrhy, skutkové přednesy nebo důkazní návrhy.⁹⁷

Pokud ke vstupu došlo pouze ústně, měl by státní zástupce dbát na to, aby jeho prohlášení bylo pojato do protokolu. Takové vstupní prohlášení není nutné doplňovat písemně, jak se někteří státní zástupci domnívají.

Odst. 5 tohoto článku ukládá státnímu zastupitelství, které vstoupilo do řízení, ve kterém soud nenařídil ústní jednání, protože k tomu není ze zákona povinen, aby předložilo soudu písemné vyjádření. Toto ustanovení může být problematické v např. v okamžiku, kdy odvolací soud nenařídí jednání a věc zruší a vrátí soudu 1. stupně. O takovém postupu není soud 1. stupně povinen státní zastupitelství informovat, přičemž s ohledem na charakter řízení, do kterých může státní zastupitelství vstupovat skutkový stav se tak může zásadním způsobem v průběhu řízení měnit, nelze považovat podání vyjádření za aplikovatelné na všechny tyto situace. Lze si jej představit v případě zrušení obchodní korporace, kdy soudy obvykle jednání ve věci nenařizují, ovšem při odvolacím řízení (ve věcech upravených v § 8 odst. 1 ZŘS) má smysl vyjádření podávat až v samém závěru řízení, neboť poměry účastníků se mohou v průběhu řízení měnit.⁹⁸

Velmi zásadní je pak následující věta, a to že ze spisu občanského soudního řízení musí být patrný skutkový a právní rozbor, důkazní návrhy a závěrečný návrh. Toto opatření není samoúčelné. Jednak je skutkový a právní rozbor podstatný pro státního zástupce, který se účastní konkrétního soudního jednání, přičemž se nemusí jednat o státního zástupce, který návrh sepisoval, jednak pro případné řízení před odvolacím soudem, kdy se dohledové státní zastupitelství musí seznámit se spisovým materiálem a úvahami, které státního zástupce k podání návrhu nebo vstupu do řízení vedly. Současně slouží i pro orientaci ve spise při výkonu dohledu dohledovým státním zastupitelstvím.

⁹⁷ Nejde o časté případy, kdy státní zastupitelství vstupuje do řízení ústně do protokolu, nicméně tyto případy se v praxi vyskytují. Ne vždy se podaří s předstihem předmětné řízení zachytit a vstoupit do něj písemným vstupovým prohlášením. K tomuto kroku dochází tedy zejména v určité časové tísni, kdy je zřejmé, že odeslání písemného vstupového prohlášení by do soudního spisu nedošlo před nařízeným jednáním.

⁹⁸ Je zcela běžné, že v průběhu odvolacího řízení (resp. od vyhlášení rozsudku soudem) dojde ke změně stavu u některého z účastníků řízení, který významně ovlivní jeho průběh.

Kromě vstupové a návrhové činnosti upravuje POP v čl. 10 upozornění a podněty podávané státním zastupitelstvím rejstříkovému soudu. Tento článek vychází z mimotrestní činnosti státního zastupitelství zejména ve vztahu ke vstupovému či návrhovému oprávnění týkající se obchodních korporací a zároveň i poznatkům vytěženým z trestního řízení. S ohledem na ustanovení § 80 zákona o veřejných rejstřících tak POP reflektuje povinnost subjektů oznámit zjištěný rozpor mezi zapsaným údajem a skutečným stavem, který je pro právní jistotu subjektů nežádoucí, a nejedná se jen o subjekty občanskoprávních a obchodněprávních vztahů, ale veřejné rejstříky ze své podstaty poskytují informace i orgánům veřejné správy a soudům. Zjištěné nesrovnalosti nezřídka vyplynou v průběhu trestního řízení a je pak třeba na tyto nesrovnalosti reagovat a odstranit je, což je při vymezení úlohy státního zastupitelství realizováno právě v rámci mimotrestní působnosti.

V odst. 2 čl. 10 POP je stanoveno, že státní zastupitelství využije poznatky k podání podnětu příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo příslušnému soudu, z nichž vyplývají skutečnosti vyžadující opatření těchto orgánů, přičemž se jedná opět o takové poznatky z trestního řízení, které přesahují zejména do oblasti občanskoprávní. Může se jednat např. o případy pachatelů trestných činů, u nichž je trestní řízení zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. e) tr.ř., případně ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) a znaleckým posudkem vypracovaným pro účely trestního řízení je dána pochybnost o svéprávnosti dotyčného. Po vyhodnocení všech okolností případů pak může státní zastupitelství podat podnět příslušnému soudu k zahájení řízení o omezení svéprávnosti osoby. Stejně tak ve vztahu k nezletilým jsou podávány podněty OSPODu při zjištění, že např. matka nezletilého dítěte je uživatelkou omamných a psychotropních látek, dále v případě trestního řízení vedeného pro přečiny ohrožování výchovy dítěte podle § 201 tr. zák. je podnět soudu k nařízení soudního dohledu obvykle využíván. Při trestných činech spáchaných proti osobě nezletilé jeho rodičem je obvykle zpochybněna rodičovská odpovědnost, stejně tak ze strany pěstounů může dojít k útoku na nezletilého způsobem, kdy nezletilého není vhodné v takovém výchovném prostředí ponechat.

Zaslání podnětu příslušnému soudu ještě neznamená, že soud takové řízení zahájí. Pokud se jedná o řízení, do kterého může státní zastupitelství vstoupit, pak tak zpravidla učiní, neboť již podáním podnětu deklaruje určitou míru veřejného zájmu na vstupu do tohoto řízení. Je-li ke vstupu příslušné jiné státní zastupitelství, zašle státní zastupitelství, které podnět podalo, tento podnět věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství. Toto ustanovení POP, kdy podnět podává státní zastupitelství, které tuto nesrovnalost

zjistilo (zejména se jedná o věci veřejných rejstříků), by bylo vhodné upravit s ohledem na skutečnost, že nesrovnalost může vyplynout z činnosti věcně a místně nepřislušného státního zastupitelství, přičemž místně a věcně příslušné státní zastupitelství již obdobný nebo stejný podnět soudu podalo. Je vysoce pravděpodobné, že místně a věcně příslušné státní zastupitelství má o dané věci více informací, často komplexního charakteru, které v rámci své mimotrestní působnosti využívá. Bohužel z důvodu nepropojenosti administrativních systémů nelze v rámci soustavy státního zastupitelství dohledat, zda konkrétní článek soustavy již činil příslušná opatření ve vztahu ke zjištěné nesrovnalosti tohoto mimotrestního charakteru. V tomto směru by bylo vhodné (a často tak státní zastupitelství činí) postoupit takový poznatek věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství, aby takový podnět podalo samo, neboť právě toto státní zastupitelství může již být ve věci činné (a většinou je činné).

Konkretizaci postupu státního zastupitelství při využívání poznatků z trestního řízení pro mimotrestní působnost a naopak poznatků získaných z mimotrestní působnosti pro trestní řízení upravuje pro jednotlivá krajská státní zastupitelství a okresní státní zastupitelství v soustavě státního zastupitelství metodický pokyn vydávaný krajským státním zástupcem.

9.3 Metodický pokyn krajského státního zástupce

V případě Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem se jedná o metodický pokyn krajského státního zástupce za tímto účelem vydaný pod sp. zn. 1 SPR 225/2007, který sice reflektuje původní pokyn obecné povahy č. 15/2001 ve znění pozdějších změn a doplňků, nicméně po změnách provedených metodickým pokynem sp. zn. 1 SPR 122/2011 je postup státních zástupců k využití poznatků z trestního řízení pro mimotrestní působnost stále aktuální.

Čl. 1 – 3 konstatuje rozsah působnosti státního zastupitelství, jakož nutnost získávat v rámci vymezené působnosti poznatky využitelné na jiných úsecích působnosti státního zastupitelství. V části druhé metodického pokynu je upraven postup při vytěžování poznatků z trestního řízení pro mimotrestní působnost. Jedná se o poznatky využitelné pro návrhovou či vstupovou činnost státního zastupitelství. Státní zástupce, který vykonává dozor nebo dohled v přípravném řízení nebo který koná vyšetřování či zkrácené přípravné řízení podle § 161 odst. 3, odst. 4 tr. řádu, resp. 179a odst. 3 tr. řádu (§ 10 odst. 1 písm. e) vyhl. č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, je povinen takový poznatek vytěžit.

Při vytěžování poznatku státní zástupce vyhotoví záznam o vytěžení poznatku pro mimotrestní působnost a tento záznam postoupí specialistovi činnému na netrestním úseku okresního či krajského státního zastupitelství. Jedno vyhotovení záznamu je ponecháno v dozorovém spise, na jehož obale musí být zřetelně vyznačeno, že byl poznatek vytěžen a jedno vyhotovení je předáno do sběrného spisu týkajícího se evidence vytěžených poznatků. Dále pak poskytuje netrestnímu specialistovi na jeho žádost potřebnou součinnost. Státní zástupce činný na netrestním úseku kontroluje obsah sběrného spisu nejméně jedenkrát za měsíc.

Zároveň i na činnost netrestního specialisty se vztahuje povinnost vytěžovat poznatky zjištěné při podávání návrhu na zahájení řízení, při realizaci vstupových oprávnění v řízeních podle z.ř.s., a dále při výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody a dále pak při výkonu dozoru a dohledu nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. O vytěženém poznatku se vyhotoví záznam, který je v jednom vyhotovení ponechán v příslušném spise a v jednom vyhotovení je předán do sběrného spisu týkajícího se evidence poznatků vytěžených z mimotrestní působnosti. Opět je státní zástupce činný na netrestním úseku povinen poskytnout součinnost příslušnému trestnímu specialistovi. Sběrný spis, ve kterém jsou evidovány tyto poznatky, kontroluje měsíčně státní zástupce pověřený touto činností vedoucím státním zástupcem.

9.4. Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019⁹⁹

Toto Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019 vydané Nejvyšším státním zastupitelstvím dne 16. 4. 2019 pod sp. zn. 1 SL 706/2018(dále jen stanovisko 2/2019) reaguje na potřeby netrestního úseku státních zastupitelství, kdy využívání důkazů z trestního řízení je jedním ze způsobů přenosu důkazů do řízení občanskoprávního, popř. správního, ve kterých může státní zastupitelství působit. Stanovisko 2/2019 tedy podává postup státním zástupcům

⁹⁹Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

k vytěžování poznatků z jedné působnosti státního zastupitelství pro jinou působnost státního zastupitelství.

Zároveň stanovisko 2/2019 upravuje i vytěžování poznatků z mimotrestní působnosti do trestního řízení. Kromě využití poznatků z insolvenčního řízení poukazuje na možnost vytěžení takových poznatků z řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, v řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí, ve věcech svéprávnosti, insolvenčních řízeních a dalších, které zavdávají příčinu k prověření, zda nedošlo ke spáchání trestného činu.

Ze stanoviska je 2/2019 vyplývají následující závěry:

- I. Smysl zákonem vymezené mimotrestní působnosti státního zastupitelství stojí na využívání poznatků z civilního řízení pro trestní řízení a naopak na využívání poznatků z trestního řízení pro civilní řízení, a to při zastupování veřejného zájmu.
- II. Státní zastupitelství je povinno samo posoudit, zda v dané věci existuje dostatečný veřejný zájem na využití poznatků z trestního řízení k důkazu v mimotrestním řízení u soudu, kterého se státní zastupitelství účastní z důvodu vstupu nebo návrhu na zahájení řízení a že tento veřejný zájem převáží nad jinými oprávněnými zájmy dotčených osob, které mohly být uvedeným procesním úkonem dotčeny.

Využití důkazů z trestní působnosti pro výkon mimotrestní působnosti je možné. Důkazy musí být opatřeny orgány činnými v trestním řízení pro potřeby trestního řízení v souladu s příslušnými procesními předpisy. Státní zastupitelství tyto důkazy převzalo na mimotrestní úsek za účelem plnění svých povinností v rámci své působnosti vymezené v § 4 odst. 1 písm. c) zákona o státním zastupitelství.

- III. Státní zastupitelství může a mělo by postoupit civilnímu soudu poznatek získaný při výkonu své působnosti v trestním řízení, je-li důležitý pro meritorní rozhodnutí soudu v již probíhajícím řízení nebo může-li být důležitým podnětem pro zahájení řízení bez návrhu.

Státní zastupitelství je tedy při výkonu své působnosti povinno využívat všech prostředků, které mu zákon o státním zastupitelství v § 2 odst. 1 poskytuje. Řádnému výkonu působnosti obecně pak odpovídá využívání poznatků z jednoho úseku činnosti na jiném úseku činnosti svěřené státnímu zastupitelství zákonem ve smyslu § 12g odst. 1 zákona o státním zastupitelství. Státní zastupitelství jsou povinna si poskytovat vzájemně

informace, které potřebují k plnění svých úkolů, přičemž se jedná o informace a údaje, které státní zastupitelství získalo při výkonu své působnosti, přičemž se musí jednat o informace, které:

- a) státní zastupitelství potřebuje pro plnění svých úkolů,
- b) představují údaje o postupu státního zastupitelství při výkonu jeho působnosti v určité věci,
- c) představují údaje, jež v této souvislosti státní zastupitelství zjistilo.

9.5 Nakládání s vytěženými poznatky pro obě působnosti státního zastupitelství obecně

Úprava týkající se vytěžování a poskytování poznatků umožňuje poskytnout nejen informace vyžádané, ale i poznatky zjištěné v souvislosti s výkonem vlastní působnosti, k jejichž vyřízení je příslušné jiné státní zastupitelství (postoupení poznatku).¹⁰⁰

Mimotrestní působnost státního zastupitelství naplňuje požadavek zákonodárce na využití poznatků dokládajících trestnou činnost pro účely trestního řízení a naopak poznatky z trestního řízení využít v civilním řízení při zastupování veřejného zájmu.¹⁰¹

Poznatky z trestního řízení, popř. důkazy z tohoto řízení využitelné v mimotrestním řízení, kterého se státní zastupitelství účastní na základě návrhu či vstupu, musí být využity, jinak by státní zastupitelství porušilo ustanovení § 2 odst. 1 zákona o státním zastupitelství. Využití takových poznatků může spočívat nejen v důkazním návrhu, ale i v případě samotného návrhu na zahájení řízení, v písemném vyjádření ve věci či v závěrečném návrhu atd. Pokud by využití poznatků náleželo do místní a věcné působnosti jiného státního zastupitelství, než které z úřední činnosti takový poznatek získalo, je povinností tohoto státního zastupitelství postoupit tento poznatek věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství k přijetí dalších opatření.

Není rozhodující, zda získání poznatků pro výkon mimotrestní působnosti realizoval státní zástupce, který vykonával dozor nad zákonností v přípravném řízení nebo státní zástupce činný na netrestním úseku. Zajištění důsledného využívání poznatků pro výkon z jednoho úseku působnosti do druhého pro uplatnění působnosti státního zastupitelství je otázkou organizace práce.

¹⁰⁰Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

¹⁰¹ tamtéž

V působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem se poznatky potencionálně využitelné pro mimotrestní působnost shromažďují ve sběrném spise, a je na rozhodnutí netrestního specialisty, aby takový poznatek vyhodnotil a pro mimotrestní působnost státního zastupitelství jej využil nejen v řízeních, ve kterých toto konkrétní státní zastupitelství samo působí, nýbrž takový poznatek nebo důkaz postoupí věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství. Z vlastní mimotrestní působnosti je mi známo, že se obvykle nejedná o jednorázový poznatek, ale v trestním řízení se v jeho průběhu objevují relevantní informace využitelné jednak pro různé fáze civilního řízení, a jednak poznatky z jednoho trestního řízení mohou být využívány pro různá občanskoprávní řízení (např. řízení o omezení svéprávnosti, zbavení nebo omezení rodičovské odpovědnosti, péče soudu o nezletilé atd.). I při postoupení poznatku do mimotrestní působnosti z trestního řízení tedy může mimotrestní specialista požadovat různá doplnění poznatků, případně vytěžení nových poznatků z tohoto trestního řízení.

Postavení státního zastupitelství v civilním řízení je stejné jako postavení ostatních účastníků řízení (státní zastupitelství je zvláštním procesním subjektem), proto i důkazy navržené v řízení státním zastupitelstvím mají stejnou váhu jako ostatních účastníků s tím rozdílem, že důkazy navržené státním zastupitelstvím primárně slouží k ochraně a zachování veřejného zájmu.

Státní zástupce v civilním řízení může přistoupit k využití poznatků z řízení trestního několika způsoby. Jednak je možné navrhnout k důkazu trestní spis nebo listiny obsažené v tomto spise. Provedení důkazu trestním spisem nepovažuji za přínosné s ohledem na rozsáhlost trestního spisu, a jednak jsou v trestním spise obsaženy listiny, které nemusí s civilním řízením vůbec souviset. Netrestní specialista by tak měl označit konkrétní listiny z trestního spisu, kterými navrhuje provést důkaz. Při provedení důkazu celým trestním spisem by v této souvislosti mohlo dojít k ohrožení práv jednotlivce použitím důkazů z trestního řízení (např. u poškozené/ho při trestném činu znásilnění v souvislosti s omezením svéprávnosti posuzované/ho). Zároveň je pro civilní řízení přínosná i informace o stavu řízení trestního a v této souvislosti musí být vždy zvažováno, jaké dopady by mohlo mít poskytnutí informací z trestního řízení ve smyslu zmaření průběhu trestního řízení. Důkazy jsou zásadně navrhovány k objasnění skutečností, které jsou předmětem mimotrestního řízení (jiného druhu řízení), tedy ke splnění důkazní povinnosti stanovené zákonem, a to v souladu se svou zákonnou povinností chránit veřejný zájem (§ 1 odst. 1 zákona o státním zastupitelství). V žádném případě nejsou

činěny k prokázání viny účastníka řízení.¹⁰² Typicky se jedná o případ vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 tr. zák., neboť současně může probíhat řízení podle § § 59 a násl. z.ř.s. § 22 odst. 3 zákona č. 301/2000 Sb., o určení data smrti. Orgány činné v trestním řízení disponují znaleckým posudkem, případně lékařskou (pítevní) zprávou, ze které je patrné, kdy nastala smrt osoby a pokud je časový údaj širší, je obvykle korigován výpověďmi svědků. Pro řízení o určení data smrti jsou pak tyto poznatky přenositelné prostřednictvím mimotrestního úseku státního zastupitelství, které může do tohoto řízení vstoupit a tyto důkazy k provedené v civilním řízení navrhnout, aniž by se jednalo o rozhodování o vině pachatele. V případě určení data smrti se pak matce dítěte ustanovuje opatrovník, neboť její zájmy jsou v rozporu se zájmy dítěte (byť mrtvého).

Zásah do základních práv a svobod účastníků souvisí se způsobem, jakým je s údaji obsaženými v důkazním návrhu naloženo a dále zacházeno, tj. zda nedochází k neoprávněnému zveřejnění údajů dotčených osob či k jejich neoprávněnému zpřístupnění jiným osobám, kdy se jednalo o e-mailovou komunikaci s právním zástupcem stěžovatele zařazenou do insolvenčního spisu, proti čemuž stěžovatel namítal, že tímto došlo ke zpřístupnění jeho e-mailové komunikace s právním zástupcem věřitele v insolvenčním spise účastníkům insolvenčního řízení. Ústavní soud¹⁰³ k této námitce stěžovatele uvedl, že „namítaný zásah, spočívající ve zpřístupnění uvedené e-mailové komunikace účastníkům insolvenčního řízení, má zákonný základ. Jeho smyslem je umožnit účastníkům řízení uplatňování svých práv v rámci insolvenčního řízení, což nezbytně předpokládá jejich přístup do insolvenčního spisu. Nelze navíc přehlédnout, že předmětná e-mailová komunikace byla zaslána krajským státním zastupitelstvím jako důkazní návrh na podporu návrhu na odvolání společnosti XY z věřitelského výboru a stala se podkladem pro rozhodnutí o tomto návrhu. V tomto ohledu namítaný zásah sleduje legitimní cíla je vhodný a potřebný k jeho dosažení, když alternativou k umožnění přístupu je pouze jeho odepření. Nadto platí, že zájem na přístupu účastníků k soudnímu spisu za situace, kdy tito účastníci jsou jinými povinnostmi omezení v možnosti volně nakládat s údaji v tomto spisu obsaženými, obecně převáží nad zájmem jednotlivce plynoucím z jeho práva na soukromí, aby tyto údaje nebyly zpřístupňovány jiným

¹⁰² Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

¹⁰³ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2975/18

osobám. Žádná zvláštní okolnost, která by opodstatňovala odlišné posouzení, nebyla v případě e-mailové komunikace shledána.¹⁰⁴

Postoupení a využití poznatků z trestního řízení pro mimotrestní působnost musí vždy proběhnout tak, aby nebyl ohrožen účel trestního řízení (§ 1 odst. 1 tr. řádu). Využití poznatku by mělo být vždy konzultováno s dozorovým státním zástupcem, neboť trestní řízení se může nacházet v takové fázi, kdy zveřejnění určitého poznatku může být pro další vývoj trestního řízení nepříznivé. Nadto je třeba zdržet se zásahů do osobnostních práv jiných osob ve smyslu § 81 obč. zák., případně jiné povinnosti stanovené zvláštními zákony.¹⁰⁵ Na využití poznatků při mimotrestní působnosti se nevztahuje ustanovení § 8a až 8dtr. řádu. Jako problematické se však v tomto směru jeví uveřejňování písemností v rejstříku ISIR, což je veřejný informační systém, kde jsou uveřejňovány všechny listiny došlé insolvenčnímu soudu. Je třeba, aby státní zástupce – mimotrestní specialista, upozornil soud na potřebu anonymizace konkrétního podání nebo údajů v něm, když podle ustanovení § 422 ins. zák. , na žádost fyzické osoby může soud některé osobní údaje této osoby rozhodnout, že některé údaje o této osobě neuveřejní. Do insolvenčního rejstříku se dále nevkládají podání či jiné písemnosti, které podléhají utajení podle zvláštního právního předpisu. Skutečnost, že se ve spise nachází podání, které z uvedeného důvodu nebylo zveřejněno v insolvenčním rejstříku vyznačena společně s údaji o charakteru podání. Účastníci insolvenčního řízení mohou nahlédnout do insolvenčního spisu stejně jako v jiných řízeních.

Stanovisko 2/2019 se podrobněji zabývá využitelností důkazů získaných z trestní působnosti pro výkon mimotrestní působnosti. Odkazuje na judikaturu Nejvyššího správního soudu, který ve správním řízení připustil využití důkazů opatřených v trestním řízení pro řízení správní¹⁰⁶. Ve svých rozhodnutích tedy Nejvyšší správní soud konstatoval, že „mohou-li být podle § 50 odst. 1 správního řádu podklady pro vydání rozhodnutí podklady od jiných orgánů veřejné moci(...), lze nepochybně dospět i k závěru, že důkazní prostředky opatřené v souladu se zákonem v trestním řízení jsou důkazními prostředky, kterými lze provést důkaz v následném správním řízení“.

¹⁰⁴Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

¹⁰⁵Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

¹⁰⁶např. rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j. 2 Afs 19/2009-57 ze dne 13. 5. 2009

Podle Nejvyššího správního soudu může za důkaz sloužit vše, co může objasnit skutkový stav věci, vyloučeno není ani použití úředního záznamu podle § 158 odst. 6 tr. řádu, nicméně takový úřední záznam musí být hodnocen společně s ostatními důkazy. Zároveň je připuštěn i protokol o výslechu svědka nebo úřední záznam o podaném vysvětlení, jestliže jsou způsobilé věrohodně prokázat určitou rozhodnou skutečnost.¹⁰⁷

Dle stanoviska 2/2019 jsou tedy důkazy opatřené v trestním řízení využitelné při mimotrestní působnosti státního zastupitelství, pokud byly získány orgány činnými v trestním řízení v trestní věci pro trestní řízení (zákonnou cestou) a nezávisle na řízení, v němž soud rozhoduje, do sféry soudu se dostaly zákonným způsobem a byly subjektu zpřístupněny, aby se mohl seznámit s jejich obsahem a případně navrhnout další důkazy.

Zásadně vyloučeny jsou důkazy, které byly v trestním řízení opatřeny způsobem podle § 88, § 88a, § 158d tr. řádu.

Obsahem stanoviska je pak postup státního zastupitelství při využití důkazů opatřených v trestním řízení v řízení civilním, kterého se státní zastupitelství neúčastní, neboť do tohoto řízení nevstoupilo nebo nedisponovalo vstupovým oprávněním do takového řízení, nebo toto řízení nezahájilo vlastním návrhem, přičemž jde o skutečnosti důležité pro vlastní meritorní rozhodnutí soudu.

Poznatky z trestního řízení, které mohou zásadním způsobem ovlivnit rozhodování soudu v řízení civilním, zvyšují intenzitu veřejného zájmu na vstupu do takového řízení. Pokud se jedná o řízení, do kterého není státní zastupitelství oprávněno vstoupit a disponuje přitom poznatky zásadními pro rozhodnutí ve věci samé, mělo by státní zastupitelství zvážit, zda takový podnět nemá soudu podat v případech, kdy lze řízení nesporné zahájit i bez návrhu.

Podnět vytěžený z trestního řízení soud nezavazuje k zahájení řízení, nicméně bude na posouzení soudu, zda řízení i bez návrhu zahájí a následně si od státního zastupitelství poznatky vyžádá pro potřebu svého vlastního rozhodnutí.

Typicky se může jednat o řízení o ustanovení opatrovníka, do kterého není státní zastupitelství oprávněno vstoupit. Státní zastupitelství může z trestního řízení ohledně takové osoby, která by člověku posuzovanému nebo omezenému ve svéprávnosti mohla opatrovníka vykonávat, disponovat právě poznatky o jejím jednání s trestněprávními následky, které buď přímo ovlivnilo, nebo do budoucna mohlo ovlivnit výkon jeho funkce opatrovníka a mohlo by zasáhnout nepříznivě do sféry posuzovaného, ať už majetkové

¹⁰⁷Rozsudek Nejvyššího soudu sp.zn. 21 Cdo 1084/2009 ze dne 8. 4. 2010

nebo duševní. Poznatky z trestního řízení je třeba v takovém případě opatrovnickému soudu signalizovat, aby funkci opatrovníka nemohla vykonávat osoba na úkor posuzovaného nebo omezeného ve svéprávnosti.

Stejně tak může státní zastupitelství signalizovat soudu poznatek z trestního řízení, pro ustanovení opatrovníka otci nezletilého dítěte, vůči kterému se otec dopustil trestného činu ublížení na zdraví. Zdravotnické zařízení požadovalo od rodičů souhlas s postupem „DNR“¹⁰⁸. Vzhledem k tomu, že otec se vůči dítěti dopustil tohoto trestného činu, není v souladu se zájmy dítěte, aby k takovému úkonu dával souhlas – dovedeno do důsledků – pachatel by dával souhlas s odpojením své oběti od přístrojů udržujících životní funkce.

Pokud by šlo o řízení o ustanovení opatrovníka dítěte, kterého se státní zastupitelství neúčastní, pak lze signalizaci poznatku podpořit i čl. 3 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať již uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí proto všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

Závěrem stanovisko uvádí, že samotná skutečnost, že státnímu zastupitelství není pro určitou oblast civilního práva a potažmo civilního řízení svěřena žádná působnost, je právě důvodem, proč poznatek postoupit, a nikoli překážkou postoupení. Státní orgány jsou součástí jednoho celku, tedy státu, a je nebo by mělo být obvyklé, že poznatky k výkonu působnosti zejména v závažných věcech si vzájemně postupují. Úsilí o dodržování zákonnosti musí být v rámci systému státních orgánů vyvíjeno společně a patří k tomu i vzájemné informování o důležitých skutečnostech vztahujících se k výkonu působnosti. Pro ústřední orgány státní správy stanoví podobnou povinnost kompetenční

¹⁰⁸ z anglického „Do-not-resuscitate“; postup zdravotnického zařízení, že u pacienta nebude prováděna kardiopulmonární resuscitace v případě, že jeho srdce nebo plíce přestanou vykonávat činnost, a to v případě, že zdravotní stav dotyčné osoby je tak beznadějný a tíživý, že resuscitace a prodloužení života pomocí přístrojů by způsobovalo nezměrné útrapy a takové omezení základních životních funkcí, které jsou pro zdravého jedince zcela samozřejmé.

zákon¹⁰⁹, není ovšem důvod, proč by si ostatní státní orgány, resp. všechny orgány veřejné moci, měly počínat jinak.¹¹⁰

10 Získávání poznatků pro výkon mimotrestní působnosti

Poznatky pro mimotrestní působnost státního zastupitelství jsou získávány z různých zdrojů, přičemž není podstatné, zda se jedná o poznatky signalizované soudem nebo o poznatky fyzických osob či poznatky vytěžené z trestní působnosti. Netrestní specialista by měl všem poznatkům věnovat stejnou pozornost a odbornou péči a všechny poznatky patřičně vyhodnotit. Je zřejmé, že lišit se mohou podněty dlužníků a insolvenčních správců nebo soudu, nicméně s ohledem na osobu, která poznatek přináší, je pak třeba přizpůsobit např. poučení k doplnění takového podnětu nebo vyrozumění podatele o způsobu vyřízení.

10.1 Podněty fyzických a právnických osob, popř. jiných subjektů

Podněty fyzických a právnických osob nejsou častým zdrojem poznatků využitelných pro mimotrestní působnost státního zastupitelství. V působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem dochází v tomto směru nejčastěji k podnětům využitelným v insolvenčním řízení, popřípadě k podnětům ve vztahu k řízením podle § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s.

Nejčastěji se jedná o podněty insolvenčních správců v konkrétních insolvenčních řízeních. Jejich podněty se týkají jednak dlužníků, v jejichž jednání je spatřován nepoctivý záměr, ať už se jedná o dlužníky – fyzické osoby nebo dlužníky – právnické osoby, potencionální poškození nebo zvýhodnění věřitele dlužníkem, resp. osobami za dlužníka jednajícími (statutární orgány, jejich členové, zmocněnci apod.), které se projeví po zahájení insolvenčního řízení v okamžiku, kdy insolvenční správce začne přezkoumávat přihlášené pohledávky a konfrontuje je s účetnictvím dlužníka (pokud jej má k dispozici), dále se může jednat o postavení věřitelů a dlužníka navzájem, propojenost věřitelů a v neposlední řadě právní jednání dlužníka, který svými neúčinnými, případně neplatnými úkony úmyslně zmenšil svůj majetek na úkor uspokojení věřitelů. V poslední době nejsou neobvyklé ani případy, kdy se podnět týká

¹⁰⁹ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰ Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

dlužníka nebo jeho zaměstnavatele v souvislosti s prováděním resp. neprováděním stanovených srážek z dlužníkovy mzdy ve prospěch majetkové podstaty při plnění oddlužení formou splátkového kalendáře. V takovém případě obvykle insolvenční správci adresují svůj podnět krajskému státnímu zastupitelství. V některých případech takové poznatky signalizuje krajskému státnímu zastupitelství přímo insolvenční soud (což může plynout i z podnětu insolvenčního správce). Méně časté bývají podněty věřitelů, kteří v jednání dlužníka spatřují nepoctivý záměr. Jedná se obvykle o věřitele nebo skupinu věřitelů, obvykle tyto věřitelé nesouhlasí i se způsobem řešení dlužníkovy úpadku, v krajním případě tyto věřitelé namítají nepříslušnost Krajského soudu v Ústí nad Labem, kdy dlužník má sídlo nebo bydliště formálně v obvodu tohoto soudu, avšak věřitelé z činnosti dlužníka získávají dojem, že má bydliště nebo sídlo v obvodu jiného soudu nežli Krajského soudu v Ústí nad Labem. Podnět může pochopitelně podat i samotný dlužník, který obvykle poukazuje na nezákonný postup soudu nebo insolvenčního správce. Ani tyto podněty nejsou v působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem zaznamenávány nikterak výjimečně.

Samostatnou kapitolou je podnět insolvenčního soudu krajskému státnímu zastupitelství týkající se činnosti insolvenčního správce v konkrétním řízení.

Takové podněty došlé krajskému státnímu zastupitelství týkající se konkrétního insolvenčního řízení nemusí být zapsány jako trestní oznámení, ale jsou přímo přiděleny netrestnímu úseku k vyhodnocení, nezřídka se však stane, že podnět je netrestním specialistou vyhodnocen jako trestní oznámení, a zároveň se založením spisu v občanském soudním řízení (insolvenčním řízení) je poznatek postoupen prostřednictvím trestního oddělení krajského státního zastupitelství k vyřízení místně a věcně příslušnému státnímu zastupitelství. O postoupení je pak podatel vyrozuměn ve smyslu § 16a odst. 6 zákona o státním zastupitelství.

Ojediněle dochází k postoupení poznatku obchodním rejstříkem k nestandardnímu chování obchodních společností nebo společenství vlastníků. Posledním takovým případem byla signalizace obchodního rejstříku, kdy došlo k pokusu o nezákonnou změnu v obsazení statutárních orgánů společenství. Z hlediska mimotrestní působnosti byl poznatek signalizovaný rejstříkovým soudem obratem vyhodnocen a po nahlédnutí do rejstříkových spisů dotčených společenství bylo zjištěno, že návrh na zápis změn v obchodním rejstříku byl podán jednou z několika obchodních společností, které zastupoval člen statutárního orgánu. Obchodní rejstřík však shledal podání vadnými a vyzval dotyčného k odstranění vad. Zároveň byla oslovena i dotčená společenství

vlastníků, která soudu obratem sdělila, že žádný takový návrh nemohl být společenstvem odhlasován a podán s návrhem na provedení změn obchodnímu rejstříku. Provedeným šetřením byly zachyceny listiny nasvědčující podvodnému jednání (zfalšování podpisů původních členů představenstva). O zjištěných skutečnostech byl sepsán záznam a ten byl postoupen k dalšímu řízení věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství. Již z podání obchodního rejstříku vyplynulo, že se nejednalo o ojedinělý případ v obvodu Krajského soudu v Ústí nad Labem, ale jednalo se o celorepublikový problém.¹¹¹

Méně obvyklé jsou podněty jiných orgánů státní správy, resp. tyto podněty primárně směřují k působnosti trestní, přičemž podnět má určitou část mající mimotrestní přesah, kterým se pak zabývá mimotrestní specialista. Příkladem může být poznatek úřadu práce k vypláceným dávkám státní sociální podpory, kdy bylo v rámci šetření v domácnosti poživatelky těchto dávek a zároveň opatrovnice osoby s omezenou svéprávností, že jednak tyto dávky opatrovnice nevyužívá ve prospěch osoby s omezenou svéprávností, jednak tuto osobu zneužívá způsobem budícím podezření z některého z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Na základě tohoto podnětu bylo nejen zahájeno trestní řízení, ale byl dán místně příslušnému soudu podnět ohledně osoby opatrovnice, přičemž tato byla za shledání zásadních pochybení vůči opatrovance této funkce zbavena.

V poslední době se pak mimotrestní specialisté setkávají s praxí orgánů sociálně-právní ochrany dětí, které ačkoli vědí o problémových rodinách a nezletilých, jež by vyžadovaly opatření ve smyslu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, případně obč. zák., přenáší své povinnosti na státní zastupitelství tím, že dají podnět, zda by státní zastupitelství nezahájilo svým návrhem např. řízení o uložení opatření ve výchově podle § 925 obč. zák., resp. řízení podle § 8 odst. 1 písm. b) z.ř.s. Pokud státní zastupitelství shledá na podání takového návrhu veřejný zájem, mělo by jej podat, ze strany orgánů sociálně-právní ochrany dětí dochází k obcházení zákona s odůvodněním, že s rodinami potřebují spolupracovat a mít s nimi dobré vztahy, proto nebudou takové řízení sami iniciovat, ačkoli byly splněny podmínky pro podání návrhu či podnětu ze strany OSPOD.

¹¹¹Srov. Stanovisko K problematice aktivity státního zastupitelství na netrestním úseku v případech zneužití § 19 zákona č. 191/2020 Sb. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 NZC 2558/2020 ze dne 9. 2. 2021

10.2 Signalizace soudu podle § 6 odst. 9 písm. f) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Jak již bylo uvedeno výše, státní zastupitelství je pro výkon své působnosti povinno využívat všech prostředků, které jsou mu právním řádem umožněny. Pro výkon mimotrestní působnosti zakotvené v §5 odst. 1 zákona o státním zastupitelství a v této souvislosti v § 35 odst. 1 o.s.ř. a navazujícího § 8 odst. 1 z.ř.s., podle kterého může státní zastupitelství vstoupit do již zahájeného občanského soudního řízení, je zdrojem poznatků signalizační povinnost soudu, zakotvená v § 6 odst. 9 písm. f) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. Tato signalizační povinnost se vztahuje na řízení, do kterých je státní zastupitelství oprávněno vstoupit.

Jednotlivá řízení, do kterých může státní zastupitelství vstoupit, vyplývají zejména z obč. zák. a ZOK. Seznam těchto řízení pro potřeby mimotrestních specialistů krajských státních zastupitelství byl zpracován Nejvyšším státním zastupitelstvím a je publikován na extranetu Nejvyššího státního zastupitelství.¹¹²

Tento seznam obsahuje konkrétní zákonná ustanovení řízení spadajících do mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Např. Krajský soud v Ústí nad Labem signalizuje státnímu zastupitelství toliko řízení o zrušení obchodní korporace nebo družstva, nařízení likvidace, jmenování likvidátorem. Jiná řízení jsou krajským soudem signalizována pouze výjimečně. Otázkou tedy zůstává, zda se jedná o faktický stav (tato řízení nejsou zahajována) nebo administrativní nedostatky ze strany soudu (ostatní řízení nejsou soudem signalizována).

Krajské státní zastupitelství na základě vyhodnocení Nejvyššího státního zastupitelství¹¹³ pro posouzení obsahu signalizovaných poznatků stanovilo kritéria, podle kterých hodnotí míru veřejného zájmu. Ta byla stanovena následovně:

- pozitivní lustrace v systému ISYZ, který obsahuje přehled věcí vedených na daném státním zastupitelství¹¹⁴

¹¹²Záruba, J. Mimotrestní působnosti státního zastupitelství po 1. 1. 2014, kdy nastává účinnost rekodifikace soukromého práva. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 4 NZN 1003/2014 ze dne 2. 1. 2014

¹¹³Vyhodnocení zjišťování poznatků získaných podle § 12h odst. 1 zákona o státním zastupitelství o využívání pravomoci podle § 8 odst. 1 písm. i) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 0 NZC 2021/2014 z 18. 12. 2014

¹¹⁴Metodika Nejvyššího státního zastupitelství uvádí skončené či probíhající trestní řízení proti některému z účastníků, to by však ze strany netrestního specialisty vyžadovalo provedení lustrace v Centrální evidenci stíhaných osob, popř. alespoň v rejstříku trestů, což dle mého názoru není prvotní hodnocení, ale šetření podle části páté zákona o státním zastupitelství.

- okolnosti případu nasvědčují tomu, že z civilního řízení mohou teprve vyplynout skutečnosti nasvědčující spáchání trestného činu,
- související insolvenční řízení, do nějž státní zastupitelství vstoupilo či hodlá vstoupit,
- podnikatelská činnost právnické osoby je z republikového či regionálního hlediska významná pro svůj charakter, objem zakázek, počet zaměstnanců apod.,
- účastníky řízení jsou státní orgány či právnické osoby, v nichž má stát nebo obec významný majetkový podíl,
- právnická osoba uspokojuje důležité životní potřeby obyvatel či obecně prospěšné cíle,
- vyžaduje to ochrana práv fyzických osob, u nichž je ztíženo nebo ohroženo účinné uplatňování procesních oprávnění v průběhu řízení pro jejich osobní vlastnosti nebo zvláštní poměry,
- jedná se o netransparentní či fiktivní společnosti, jež opakovaně porušují zákony a jež jsou zneužitelné k páčání trestné činnosti,
- jedná se o mediálně sledovanou kauzu.

Tato kritéria platí jak pro řízení zahrnutá v ustanovení § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s., tak pro řízení insolvenční.

Signalizací je pověřen nebo pověřena vedoucí soudní kanceláře. Pod pojmem signalizace je ve smyslu § 6 odst. 9 písm. f) jednacího řádu pro okresní a krajské soudy rozuměno zasílání usnesení o zahájení řízení nebo návrh na zahájení tohoto řízení. K uvedenému je třeba podotknout, že signalizace se ročně týká desítek tisíc usnesení o zahájení příslušného řízení.¹¹⁵

Toto množství signalizovaných věcí klade pochopitelně velké nároky na státní zastupitelství ohledně personálního zajištění této agendy.

Je zřejmé, že všechna signalizovaná zahájená řízení nenaplňují patřičnou míru veřejného zájmu k tomu, aby do všech signalizovaných řízení státní zastupitelství vstoupilo. Využívání signalizace se proto napříč republikou liší a je ovlivňována různými faktory. Dle mého názoru je podstatné před vstupem do řízení samotného vyhodnotit míru veřejného zájmu ke vstupu do příslušného řízení a v každém případě uvést, z jakého důvodu bude nebo nebude signalizace využito ke vstupu do řízení.

¹¹⁵Podle Vyhodnocení využívání signalizace soudů ke vstupu státního zastupitelství do řízení podle z.ř.s. za rok 2019 bylo za rok 2019 signalizováno soudy 66.280 řízení, z toho 54.411 okresními soudy podle § 8 odst. 1 písm. a) až h) z.ř.s., a 11.869 krajskými soudy k řízením podle § 8 odst. 1 písm. i) z.ř.s.

Signalizace představuje pro okresní státní zastupitelství podstatný zdroj poznatků pro vstupovou činnost, která ale nemůže být efektivně realizována bez provázanosti s trestní působností státního zastupitelství. Právě poznatky vytěžené z trestního řízení pro mimotrestní působnost jsou jedním z hodnotících kritérií pro stanovení míry veřejného zájmu pro vstup do řízení, neboť bez těchto poznatků by bylo obtížně rozpoznatelné, která soudem signalizovaná řízení vykazují takovou míru veřejného zájmu, aby byly vstup a intervence státního zastupitelství obhajitelné.

Státní zastupitelství by tedy mělo vstupovat do těch řízení, která vykazují určitou míru nestandardního postupu či chování účastníků, popřípadě soudu, přičemž v těchto řízeních platí, že cílem je efektivní ochrana lidských práv v těch řízeních, kdy některým účastníkům hrozí pro jejich specifické vlastnosti, že budou na svých právech kráceni nebo ohroženi. Signalizaci soudu ke vstupu do jednotlivých řízení tak nelze využít stoprocentně. Zároveň nelze srovnávat pouze na základě procentních hodnot a počtu signalizací a počtu vstupů jednotlivá státní zastupitelství. Každý okres má co do sociální skladby a demografické situace svá specifika, roli pochopitelně hraje i personální obsazení na jednotlivých státních zastupitelstvích. Pokud státní zastupitelství vstupuje do všech nebo téměř všech soudem signalizovaných věcí, ukazuje to na nějaký problém – buď nejsou vstupy státního zastupitelství odůvodněny patřičnou mírou veřejného zájmu, nebo značí nefunkčnost soudu v tom smyslu, zda soud rozhoduje zákonným způsobem při šetření základních lidských práv.

Státnímu zastupitelství nejsou signalizována zahájená insolvenční řízení. Vzhledem ke skutečnosti, že zahájená insolvenční řízení jsou až na výjimky publikována v insolvenčním rejstříku, má státní zastupitelství možnost se s těmito řízeními seznámit a vyhodnotit míru veřejného zájmu. Jako problematické se jeví to insolvenční řízení, které není v insolvenčním rejstříku zveřejněno ve smyslu § 100a ins. zák. v případě, že má soud pochybnosti o důvodnosti insolvenčního návrhu podaného věřitelem. Právě tato řízení by pro mimotrestní a následně trestní působnost státního zastupitelství poskytovala poznatky v trestním řízení využitelné, popřípadě pokud by státní zastupitelství již poznatky z trestního řízení disponovalo, mohlo by je bezodkladně uplatnit (bylo-li by to možné) a zamezit zneužití insolvenčního řízení. V tomto směru se tedy nabízí doplnění jednacího řádu pro okresní a krajské soudy o signalizaci řízení insolvenčních, na které se vztahuje „informační embargo“.

10.3 Poznatky z vlastní činnosti – vytěžování z trestního řízení

Trestní řízení lze označit jako nejzákladnější a nejzásadnější působnost, která je zákonem o státním zastupitelství tomuto orgánu svěřena. V průběhu trestního řízení může vyjít najevo řada poznatků využitelných pro mimotrestní působnost státního zastupitelství. Tyto poznatky mohou být velice různorodé a pro státního zástupce soustředícího se na trestněprávní rovinu věci mohou být tyto mimotrestní poznatky obtížně uchopitelné.

Netrestní úsek Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem vyvíjí metodickou činnost k tomu, aby byli státní zástupci v jeho obvodu nejen seznámeni s metodickými pokyny, které povinnost vytěžování poznatků pro mimotrestní působnost zakotvují, ale především s konkrétními poznatky, které jsou vhodné k vytěžení pro mimotrestní působnost. Za tímto účelem jsou pro porady vedoucích státních zástupců (okresních státních zástupců) a porady státních zástupců krajského státního zastupitelství zpracovávány prezentace vysvětlující jednotlivé mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Je zde vysvětlováno, jaké poznatky jsou vhodné k vytěžení z trestního řízení, postupy, jak správně tyto poznatky vytěžovat, v neposlední řadě je pak popisováno, jak je s jednotlivými poznatky naloženo a pro jaké druhy řízení jsou tyto poznatky využitelné.

Vymezení mimotrestní působností státního zastupitelství pak nabízí široké spektrum poznatků vhodných pro vytěžení. Jedná se o různorodé poznatky týkající se nezletilých a mladistvých – jejich osobních a rodinných poměrů, tendence k páčání trestné činnosti, poznatky k fyzickým osobám, zejména k jejich psychickým schopnostem, psychiatrické zátěži, která se projevívá právě v trestním řízení, ať jsou již tyto osoby v postavení podezřelého/obviněného, poškozeného či svědka, dále poznatky k právnickým osobám – zda vyvíjí nějakou činnost či zda se jedná o tzv. mrtvé společnosti a v neposlední řadě i poznatky z trestné činnosti fyzických i právnických osob týkající se fungování obchodních korporací nebo týkající se insolvenčního řízení.

Řada státních zástupců považuje mimotrestní působnost státního zastupitelství za zcela nadbytečnou agendu a plní svou vytěžovací povinnost pouze formálně vyplněním příslušného formuláře (ať už založeného ve spise nebo na deskách spisu), kde uvedou, že v řízení nebyly shledány poznatky pro výkon mimotrestní působnosti (obvyklou praxí v obvodu Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem je vyplnění příslušného řádku na deskách spisu, kde se uvede datum a vytěženo/nevytěženo/NE/0). Z poznatků získaných při dohledových prověrkách prováděných u okresních státních

zastupitelství v obvodu Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem je možné konstatovat, že v mnohých trestních řízeních lze získat poznatek pro výkon mimotrestní působnosti. S trestným činem podvodu a úvěrového podvodu obvykle souvisí insolvenční řízení dlužníků formou oddlužení, a takové poznatky je třeba insolvenčnímu soudu signalizovat. Důsledky nedostatečné signalizace na obě strany (trestnímu soudu i insolvenčnímu soudu) pak může vyústit ve vydání nezákonného rozhodnutí.

Netrestní specialisté by s ohledem na všeobecný pohled ostatních státních zástupců měli svým kolegům poskytnout odbornou podporu, pokud jsou dány pochybnosti, zda je poznatek vhodný k vytěžení pro mimotrestní působnost. Pokud se jedná o poznatek pro mimotrestní působnost okresního státního zastupitelství, netrestní specialisté jsou schopni určit, pro které konkrétní řízení je takový poznatek využitelný. Pokud se poznatek týká působnosti krajského státního zastupitelství, je takový poznatek postoupen z důvodu věcně příslušnosti právě krajskému státnímu zastupitelství.

Krajské státní zastupitelství při výkonu trestní působnosti pochopitelně získává i poznatky pro netrestní úsek, může se ale jednat o poznatky spadající do působnosti okresního státního zastupitelství. V takovém případě je postup obdobný, po vytěžení poznatku jej netrestní specialista postoupí místně příslušnému okresnímu státnímu zastupitelství. V takovém případě pak může i s ohledem na § 12c a § 12d zákona o státním zastupitelství v téže věci vykonávat nad nižším státním zastupitelstvím dohled. Předmětem dohledu může být zjištění, jakým způsobem bylo naloženo s vytěženým poznatkem, jaká přijalo příslušné státní zastupitelství opatření (podání podnětu či návrhu ve věci), případně další plnění povinností stanovených vnitřními předpisy státního zastupitelství. K výkonu dohledu nejbližší vyššího státního zastupitelství je využívána metoda pravidelných prověrek, případně mimořádné prověrky vykonané v určité věci mimotrestní agendy.

Pakliže se jedná o poznatek vytěžený okresním státním zastupitelstvím pro působnost okresního státního zastupitelství v obvodu jiného krajského státního zastupitelství, měl by takový poznatek být postoupen okresním státním zastupitelstvím přímo.

Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že netrestní specialista by měl poskytovat odbornou pomoc ostatním státním zástupcům v oblasti civilního práva, pokud v průběhu trestního řízení narazí na specifický civilněprávní problém. Jednak může přispět právním rozbořením problematiky z pohledu civilněprávního, a jednak netrestní specialista může disponovat poznatkem, které nevyužívá přímo formou vytěžení poznatku, ale při konzultaci

s ostatními státními zástupci může mít nejrůznější informace o společnostech v obvodu své působnosti obecně, osobách tzv. bílých koní, sídel společností, omezení svéprávnosti, fungování konkrétní rodiny apod., a tyto informace může v rámci konzultace svým kolegům sdělit, následně mohou být získány zcela oficiální cestou (např. vytěžením poznatku). Tyto informace mohou být prospěšné v průběhu trestního řízení, přičemž na určitou problematiku má jiný náhled policejní orgán a jiný náhled státní zastupitelství za využití právě poznatků získaných v rámci mimotrestní působnosti.

Takovým specifickým problémem může být např. oznámení úpadce na správce konkurzní podstaty k jeho činnosti v rámci konkurzního řízení probíhajícího podle zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání. Vzhledem k tomu, že tento zákon upravoval řešení úpadku do roku 2007 (a poté pouze u řízení zahájených v době jeho účinnosti a dosud neskončených), může být pro policejní orgán a leckdy i státní zástupce tato problematika složitější. Proto může netrestní specialista pomoci dozorovému státnímu zástupci s rozбором konkrétního konkurzního řízení, podat o něm zprávu a upozornit na nesrovnalosti, které podatel uvádí oproti faktům zjištěným z konkurzního spisu.

10.4 Poznatzky postoupené jinými státními zastupitelstvími

K vytěžování poznatků z trestního řízení dochází pochopitelně u státních zastupitelství na všech stupních soustavy. Rozhodné pro využití poznatku jsou charakter poznatku a určení věcné a místní příslušnosti státního zastupitelství, které tento poznatek pro mimotrestní působnost využije. To se týká především poznatků, které vyžadují vstup státního zastupitelství do již zahájeného řízení, nebo na tento poznatek dopadá přímo návrhová činnost státního zastupitelství. Poznatzky vytěžené z trestního řízení, které jsou využitelné k podání podnětu, má ve smyslu čl. 10 POP č. 9/2008¹¹⁶ využít to státní zastupitelství, které se o takovém poznatku dozví. Jedná se o podněty podávané obchodnímu rejstříku, zejména o poznatzky k absenci listin zakládaných do sbírky listin veřejného rejstříku či poznatzky k odsouzení statutárního orgánu nebo jeho člena a ztráty bezúhonnosti ve smyslu § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon ve spojení s § 46 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech. Tyto podněty mohou být podány kterýmkoli subjektem, a tedy i kterýmkoliv státním zastupitelstvím, a příslušný soud rozhodne o zahájení či řízení nebo se podnětem nebude zabývat. Toto státní zastupitelství pak postoupí obsah spisu s poznatzkem věcně a místně

¹¹⁶ Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008

příslušnému státnímu zastupitelství a informuje věcně a místně příslušné státní zastupitelství o podání podnětu a zároveň i soud o tom, že pokud bude zahájeno příslušné řízení, jedná se o řízení, do kterého může státní zastupitelství vstoupit.

Tento postup považují za problematický, neboť v praxi opakovaně dochází k podání podnětu místně nepřislušným státním zastupitelstvím (které poznatek vytěžilo), přičemž příslušný soud, který vede obchodní rejstřík, popřípadě obchodní úsek tohoto soudu, již takovým poznatkem disponuje z podnětu místně příslušného státního zastupitelství, popřípadě již místně příslušné státní zastupitelství podalo návrh ve věci samé. Nejen, že je tak práce státního zástupce místně nepřislušného státního zastupitelství nadbytečná, ale ve vztahu k soudu pak státní zastupitelství působí poměrně nekoordinovaně.

11 Trestné činy související s úpadkem a insolvenčním řízením

Za úpadkové trestné činy označuje odborná literatura trestný čin poškození věřitele (§ 222 tr. zák.), zvýhodnění věřitele (§ 223 tr. zák.), způsobení úpadku (§ 224 tr. zák.), porušení povinnosti v insolvenčním řízení (§ 225 tr. zák.) a pletichy v insolvenčním řízení (§ 226 tr. zák.). Jedná se o ty trestné činy, které souvisejí s právními vztahy mezi dlužníky a věřiteli, avšak této skupině trestných činů je společný skupinový objekt, jímž je ochrana práv věřitelů. Veřejný zájem je dán na odpovídajícím řešení úpadkového stavu dlužníka a na řádném průběhu insolvenčního řízení.¹¹⁷

Z těchto uvedených trestných činů pouze u trestného činu poškození věřitele podle § 222 tr. zák. není nutné, aby bylo vedeno insolvenční řízení, neboť zákonnými znaky nejsou ani mnohost věřitelů, ani stav předlužení nebo platební neschopnost dlužníka, které by odůvodňovaly zahájení a vedení takového řízení, což ovšem spáchání takového trestného činu v průběhu insolvenčního řízení nevylučuje. Jednání pachatele v tomto případě směřuje proti pohledávce věřitele, jímž je osoba, která má vůči pachateli, popř. vůči jiné osobě, právo na plnění zejména na základě existujícího závazkového právního vztahu (§ 1721 a násl. obč. zák.)¹¹⁸

¹¹⁷ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

¹¹⁸PŮRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

11.1 Trestný čin poškození věřitele

Podle ustanovení § 222 odst. 1 tr. zák. bude potrestán trestem odnětí svobody až na 2 roky nebo trestem zákazu činnosti ten, kdo, byť jen částečně, zmaří uspokojení svého věřitele tím, že

- a) zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní, byť jen část svého majetku,
- b) postoupí svou pohledávku anebo převezme dluh jiného,
- c) zatíží věc, která je předmětem závazku, nebo ji pronajme,
- d) předstírá nebo uzná neexistující závazek nebo právo,
- e) předstírá nebo uzná závazek nebo právo ve větším rozsahu, než odpovídá skutečnosti,
- f) předstírá splnění závazku,
- g) předstírá svůj úpadek nebo svůj majetek jinak zdánlivě zmenšuje nebo předstírá jeho zánik,

a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.

Obecně lze konstatovat, že trestný čin poškození věřitele zasahuje především širokou škálu podnikatelských i nepodnikatelských vztahů, které jsou založeny na závazkových právních vztazích. Zde se otvírá prostor pro řadu negativních jevů označovaných jako finanční kriminalita. Tato jednání mohou zasahovat bankovní sektor (ostatně v případě insolvenčních řízení jsou banky i nebankovní finanční instituce obvyklými a častými věřiteli), investory a obchodníky s cennými papíry apod.

Znaky spočívající v tom, že pachatel poškodí, zatají, zcizí nebo odstraní část svého majetku, postoupí svou pohledávku anebo převezme dluh jiného, zatíží věc, která je předmětem závazku, nebo ji pronajme ve smyslu § 222 odst. 1 písm. a) až c) tr. zák., mohou spočívat např. v některých pochybných převodech majetku nebo v jiných dispozicích, které se navenek mohou jevit jako provedené v souladu s pravidly hospodaření a nelze je bez dalšího považovat za protiprávní, ale ve svém důsledku poškozují majetek dlužníka. Může jít taktéž o prodej určité majetkové hodnoty za ekonomicky nevýhodnou nízkou cenu, nebo naopak nákup „bezpečných“ majetkových hodnot (např. cenných papírů) za vysokou cenu, poskytnutí různých neúročených „záloh“ na budoucí neisté plnění, nedůvodné převzetí cizích závazků. Jde o skutečné odčerpání

majetku podnikatelského subjektu použitelného k uhrazení jeho závazků vůči jiným osobám, nebo o zatížení tohoto majetku právy třetích osob na úkor původních věřitelů.¹¹⁹

Znaky spočívající v tom, že pachatel předstírá nebo uzná neexistující právo nebo závazek, předstírá nebo uzná právo nebo závazek ve větším rozsahu, než odpovídá skutečnosti, ve smyslu § 222 odst. 1 písm. d) a e) tr. zák., mohou být naplněny např. fingoanými převody majetkových hodnot, které se neuskutečnily, předstíráním dluhů vůči spřízněným osobám, účelovým nadhodnocováním výše dluhů nebo hodnoty práv třetích osob vůči dlužníkovi, vyplácením vysokých částek jiným podnikatelům, za tzv. poradenskou nebo podobnou činnost, která vůbec nebyla poskytnuta. Takové jednání bude zpravidla směřovat k tomu, aby následně došlo ke skutečnému odčerpání použitelného majetku na úkor věřitelů ve smyslu § 222 odst. 1 písm. a) tr. zák.¹²⁰ Nelze vyloučit ani možnost souběhu tohoto trestného činu s trestným činem zpronevěry podle § 206 tr. zák.

Vyhotovení nepravdivých dokladů dlužníkem o údajném splnění svého dluhu, které následně předložil i ve vykonávacím řízení, v němž věřitel vymáhal zaplacení své pohledávky po dlužníkovi, může naplnit skutkovou podstatu ustanovení § 222 odst. 1 písm. f) tr. zák.

Pokud pachatel předstírá svůj úpadek nebo svůj majetek zdánlivě zmenšuje, lze ustanovení § 222 odst. 1 písm. g) tr. zák. naplnit takovým jednáním, pokud podnikatelský subjekt řádně nezaúčtuje přírůstek majetku, k němuž ve skutečnosti došlo, nebo naopak s uvedeným záměrem činí různé machinace v účetnictví, jejichž výsledkem má být deklarování legálního odlivu majetku, a to případně až do takové míry, že je fingoána platební neschopnost dlužníka nebo jeho předlužení (tedy úpadek), anebo jsou nižší vykazované bilanční hodnoty oproti skutečnosti, což může být rovněž jen prostředkem k tomu, aby byl skutečný přírůstek použitelného majetku následně odčerpán na úkor věřitelů způsobem podle § 222 odst. 1 písm. a) tr. zák.¹²¹

Skutková podstata ustanovení § 222 odst. 1 tr. zák. dopadá na případy záměrného snižování hodnoty majetku dlužníka, ať již skutečného nebo fiktivního, jimiž dochází k nebo má dojít k úbytku právě takových majetkových hodnot, které jsou použitelné k uspokojení pohledávek věřitelů. Jde o postižení úmyslného způsobení insolventnosti podnikatelského subjektu, ztráty jeho likvidity, tedy schopnosti transformováním jiných

¹¹⁹ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ tamtéž

majetkových hodnot získat peníze či další majetkové hodnoty potřebné k úhradě závazků dlužníka. V daném kontextu je tedy uspokojení pohledávky zmařeno tehdy, jestliže věřitelům nemůže poskytnout plnění přímo dlužník (např. banka není schopna vyplatit vklady), který již nemá vliv ani na to, zda tak učiní někdo jiný (např. v případě bank Fond pojištění vkladů). Otázku dokonání trestného činu v tomto případě bude nutno posuzovat i se zřetelem k tomu, zda se dlužník, je-li podnikatelem, nachází v likvidaci, zda vůbec něco připadne věřitelům z likvidačního zůstatku, zda probíhá insolvenční řízení atd. Určitou výjimkou je v tomto směru alternativa podle § 222 odst. 1 písm. f) tr. zák., která se přímo nedotýká majetku dlužníka, byť ani zde nejsou vyloučeny fiktivní dispozice s majetkem dlužníka, které mají svědčit o splnění jeho dluhu vůči věřiteli.¹²²

Trestní odpovědnost za trestný čin poškození věřitele je podmíněna vznikem škody nikoli malé na cizím majetku. Poškozující jednání směřuje vůči majetku dlužníka, ale v konečném důsledku poškozuje majetek věřitelů. Zákonným znakem tohoto trestného činu tedy není mnohost věřitelů ani stav předlužení nebo platební neschopnosti, ale předpokladem trestní odpovědnosti je závazkový vztah mezi dlužníkem a věřitelem. Otázku existence tohoto právního vztahu si orgány činné v trestním řízení musí posoudit jako předběžnou otázku (§ 9 odst. 1 tr. řádu). V případě pravomocného rozhodnutí soudu nebo jiného státního orgánu jsou však orgány činné v trestním řízení tímto rozhodnutím vázány, pokud nejde o posouzení viny obviněného. Pokud byla existence takového závazkového právního vztahu již deklarována pravomocným rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení, které nemá konstitutivní povahu, pak tímto rozhodnutím sice není soud v trestním řízení vázán, avšak nemůže je pominout, proto jím provede důkaz, zhodnotí je v souladu s ustanovením § 2 odst. 6 tr. řádu a ve svém rozhodnutí se s jeho argumenty vypořádá.¹²³

Na majetku věřitele tedy došlo k jeho zmenšení o částku, kterou mu měl dlužník splnit k uspokojení jeho pohledávky. Věřitel tedy neobdržel od dlužníka plnění k uspokojení své pohledávky, které by obdržel v případě, kdy by si dlužník nepočínal způsobem předvídaným v ustanovení § 222 tr. zák. Věřitel se tedy může domáhat uspokojení z majetku dlužníka, přičemž pomineme-li občanskoprávní způsob vymáhání pohledávek, je škoda nikoli malá ve smyslu § 138 odst. 1 tr. zák. vymezena částkou

¹²²ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

¹²³R 17/2009; Bohužel nezdědkakdy se stává, že orgány činné v trestním řízení neumí závazkové právní vztahy mezi dlužníky a věřiteli správně vyhodnotit, v případě vytěžení takového poznatku při mimotrestní působnosti se lze setkat s nepochopením civilněprávní problematiky, jakož i insolvenčního řízení a jeho souvislostí s řízením trestním.

50.000 Kč a její výše se odvíjí od výše pohledávky věřitele a hodnoty majetku, jehož se týkají dispozice pachatele.¹²⁴ Škoda je v případě naplnění skutkové podstaty podle § 222 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) dána hodnotou zničeného, poškozeného, zcizeného, zatajeného, neupotřebitelného či odstraněného majetku dlužníka, který by bylo možné použít k uspokojení pohledávek věřitelů. Celé výši zmařených pohledávek odpovídá jedině tehdy, pokud hodnota uvedeného majetku dlužníka je stejná nebo vyšší. V ostatních případech je třeba zjistit, v jakém rozsahu bylo dotčeno plnění ve prospěch věřitele, tj. zejména zda bylo zmařeno uspokojení jeho pohledávky zcela nebo jen zčásti a zda dlužník byl i před spácháním trestného činu schopen splnit celý svůj dluh nebo jen část.¹²⁵

Způsoby poškození vlastního věřitele jsou taxativně vymezeny v ustanovení § 222 odst. 1 písm. a) tr. zák., počínaje hmotnou likvidací majetku tak, že majetek přestane mít hodnotu a není možné, aby nadále plnil svůj účel. Obdobně je pak chápáno poškození tohoto majetku s tím rozdílem, že hodnota majetku je snížena v takové míře, že je snížena její užitná hodnota nebo tržní cena. Zatajením se rozumí proces, kdy dlužník předstírá, že majetek nemá (např. neuvede jej do soupisu, vyjme jej z účetní evidence nebo je do ní vůbec nevloží). Dlužník majetek zcizuje právním jednáním, kterým jej převádí na třetí osobu. Za zcizenou majetkovou hodnotu pak dlužník neobdrží do svého majetku přiměřenou protihodnotu vhodnou k uspokojení pohledávky věřitele.¹²⁶ Dalšími formami poškození vlastního věřitele jsou učinění majetku neupotřebitelným a odstranění majetku nebo jeho části z dosahu věřitele. Neupotřebitelností se rozumí snížení jeho kvality, posuzuje se však podle účelu, k němuž měl majetek sloužit. Při odstranění majetku si dlužník ponechává možnost s majetkem disponovat a využívat jej, věřiteli je upřena možnost se k majetku dlužníka dostat.

Další způsoby poškození věřitele vymezuje ust. § 222 odst. 1 písm. b) tr. zák., jedná se o postoupení pohledávky, kterou má dlužník za třetími osobami nebo o převzetí dluhu. Pohledávky za třetími osobami jsou předmětem soupisu do majetkové podstaty dlužníka, a jako takové pochopitelně majetek dlužníka tvoří. Převzetí dluhu třetí osobou znamená zatížení majetku dlužníka v tom smyslu, že dlužník tímto jednáním vytvoří

¹²⁴PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

¹²⁵tamtéž

¹²⁶Na taková jednání dlužníka je třeba při výkonu mimotrestní působnosti zaměřit pozornost při vstupech do insolvenčních řízení a v této souvislosti zejména pak vstupovat do incidenčních sporů o neúčinné právní úkony ve smyslu § 242 ins. zák. .

dalšího věřitele, který se z jeho majetku může hojit, přičemž původním věřitelům se tím sníží míra uspokojení jejich pohledávek.

Pokud podle § 222 odst. 1 písm. c) dlužník zatíží věc, která je předmětem závazku, nebo tuto věc pronajme, znamená to, že k předmětné věci zřídí právo třetí osoby, obvykle právo zástavní (§ 1309 a násl. obč. zák.), zřídí věcné břemeno (§ 1257 a násl. obč. zák.), ve prospěch třetí osoby, pronajme věc třetí osobě, ať už se jedná o obecný nájem věci podle § 2201 obč. zák., nájem bytu nebo domu podle § 2235 a násl. obč. zák., nájem prostoru sloužícího k podnikání podle § 2302 obč. zák., podnikatelský pronájem věci movitých podle § 2316 a násl. obč. zák., nájem dopravního prostředku podle § 2321 a násl. obč. zák. a pacht podle § 2332 a násl. obč. zák. Takovým jednáním se věc musí stát pro věřitele neupotřebitelnou či neprodejnou.

Ustanovení § 222 odst. 1 písm. d) tr. zák. předpokládá dlužníkovu jednání spočívající v předstírání nebo uznání svého neexistujícího práva nebo závazku. Jedná se o práva nebo závazky, které buď nikdy nevznikly, nebo již zanikly jejich splněním, popř. prekluzí (nikoli závazky promlčené). Neexistujícím právem je fiktivní závazek třetí osoby, aby jí bylo plněno z majetku dlužníka, neexistujícím závazkem je pak fiktivní povinnost dlužníka poskytnout plnění ze svého majetku třetí osobě. V obou případech dlužník cíleně maří uspokojení svých věřitelů (věřitele). Obdobné jednání je předpokládáno i ustanovením § 222 odst. 1 písm. e) a tr. zák., rozdíl spočívá v tom, že právo nebo závazek existují, avšak ve skutečnosti v menším rozsahu, než je dlužníkem deklarováno, což je opět na úkor věřitele, kterému se sníží kvantitativně možnost uspokojit svou pohledávku z majetku dlužníka.

Jednání dlužníka spočívající v předstírání splnění závazku podle § 222 odst. 1 písm. f) tr. zák. předpokládá fingoovaný zánik závazku dlužníka vůči třetí osobě. Pachatel tedy předstírá v rozporu se skutečností zánik závazku splněním dluhu (§ 1908 a násl. obč. zák.). Jednání pachatele může spočívat ve vyhotovení dokumentů potvrzujících splnění dluhu. Splnění dluhu se projeví zejména vůči věřiteli (předkládáním padělaných listin ohledně splnění dluhu), přičemž důsledky tohoto jednání se mohou promítnout v případném soudním sporu mezi věřitelem a dlužníkem ohledně splnění závazku a následně do řízení vykonávacího. Toto jednání dlužníka může být spojeno i se zkraslováním účetnictví, pokud je dlužník účetní jednotkou.

Předstírání úpadku a zdánlivé zmenšování majetku je upraveno ust. § 222 odst. 1 písm. g) tr. zák. Tato skutková podstata zahrnuje dva typy jednání. Úpadek může být předstírán jednak machinacemi v účetnictví, pokud je dlužník účetní jednotkou, nebo

v součinnosti s dalšími osobami jako domnělými věřiteli. Druhým typem jednání pachatel předstírá úbytek svých majetkových hodnot např. v důsledku spotřebování, darování, ztráty nebo jiných okolností (živelní katastrofa, odcizení neznámou osobou apod.). Může jít i o zmenšení majetku za součinnosti třetích osob, s nimiž pachatel uzavřel fingoané smlouvy o převodu majetku. Toto ustanovení zahrnuje různorodá jednání pachatele, která nelze podřadit pod ustanovení § 222 odst. 1 písm. a) až f) tr. zák.

Samostatnou skutkovou podstatu upravenou v § 222 odst. 2 tr. zák. tvoří trestný čin poškození cizího věřitele, přičemž pachatelem je jiná osoba než dlužník a osoba odlišná od osob, které dlužníka zastupují nebo za něj jednají. Dlužník nemusí o jednání pachatele vědět, nicméně dohoda dlužníka s touto osobou vyloučena není, a pak se může jednat o spolupachatelství pachatelů trestných činů poškození věřitele podle § 222 odst. 1 tr. zákona a § 222 odst. 2 tr. zákona.¹²⁷

Právní jednání, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele, jsou označovány insolvenčním zákonem jako neúčinné právní úkony. Neúčinnými právními úkony jsou i úmyslně zkracující právní úkony, kterými dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám nebo jí se zřetelem ke všem okolnostem musel být znám. Právní úprava těchto neúčinných jednání dlužníka se nachází v ustanovení § 235 až 243 ins. zák. a v souvislosti s trestným činem poškození věřitele podle § 222 tr. zák. otevírá mimotrestní působnost státního zastupitelství v insolvenčním řízení jednak pro působení v tomto řízení při prokazování neúčinnosti těchto úkonů, jakož i vytěžení primárního poznatku k protiprávnímu jednání dlužníka, případně třetích osob s trestněprávními následky, jednak pro vytěžení poznatků pro trestní řízení a přenos těchto poznatků z insolvenčního řízení do řízení trestního a naopak. O neúčinných právních úkonech v insolvenčním řízení a o praxi přenosu poznatků bude pojednáno v jiné části této práce.

11.2 Trestný čin zvýhodnění věřitele

Trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 tr. zák. se dopustí ten, kdo jako dlužník, který je v úpadku, zmaří, byť jen částečně, uspokojení svého věřitele zvýhodněním jiného věřitele, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli malou. Přísnější trestní sazba je i v tomto případě stanovena tehdy, pokud takovým činem způsobí pachatel buď škodu velkého rozsahu nebo způsobí-li takovým činem úpadek jiného.

¹²⁷Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1249/2016

Vzhledem k tomu, že trestní zákoník nedefinuje stav úpadku, je třeba vycházet z definice úpadku obsažené v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

Dle § 3 ins. zák. je dlužník v úpadku, jestliže je v platební neschopnosti, tj. má více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (platební neschopnost); dlužník není schopen plnit své závazky, jestliže zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků nebo je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti nebo není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí nebo nesplnil soudem uloženou povinnost předložit seznamy majetku, závazků, zaměstnanců a listiny dokládající úpadek nebo hrozící úpadek ve smyslu § 104 odst. 1 ins. zákona.

Podle § 3 odst. 4 ins. zák. je v úpadku dlužník (právnícká nebo fyzická osoba, která je podnikatelem) i tehdy, je-li předlužen, tzn. má více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se přihlíží také k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat.

Neschopnost plnit své závazky je dlužníkův objektivní stav, a nelze jej zaměňovat s neochotou plnit závazky. Pokud tedy dlužník není ochoten svůj závazek splnit, o výši a oprávněnosti pohledávky vede spor, nejsou splněny podmínky úpadku ve smyslu § 3 odst. 1 ins. zák.¹²⁸

Novelou ins. zák. provedenou zákonem č. 291/2017 Sb., byl do ins. zák. zakomponován nástroj ke zjišťování úpadkového stavu dlužníka za pomoci výkazu stavu a vývoje likvidity, který měl zabránit šikanózním insolvenčním návrhům. Dlužník je tedy dle ustanovení § 3 odst. 3 ins. zák. schopen plnit své peněžité závazky, pokud rozdíl mezi výší jeho splatných peněžitých závazků a výší jeho disponibilních prostředků nazývaných jako „mezera krytí“ stanovený právě výše zmiňovaným výkazem likvidity představuje méně než desetinu výše jeho splatných peněžitých závazků, anebo pokud výhled vývoje likvidity sestavený podle prováděcího právního předpisu osvědčuje, že mezera v krytí klesne v období, na které je výhled sestaven, pod jednu desetinu jeho splatných peněžitých závazků.

¹²⁸ např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 29 Odo 257/2002, Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2012, sp. zn. 29 Cdo 4462/2011

Trestní zákoník však úpadek formou předlužení vztahuje nejen na právnické osoby a fyzické osoby jako podnikatele, ale umožňuje postihnout jakoukoli fyzickou osobu nezávisle na tom, zda je či není podnikatelem. V tomto případě se stav úpadku dovozuje analogicky podle § 3 odst. 4 ins. zák., tedy skutečnosti, že dlužník má více věřitelů a souhrn jejich závazků přesahuje hodnotu majetku dlužníka.

Podmínkou trestní odpovědnosti dlužníka za trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 není zahájené insolvenční řízení proti dlužníkovi. Obecně lze konstatovat, že v řadě případů je nutné stav úpadku zjistit pomocí znaleckého posudku odpovídajícího zaměření.

Samotný úpadek dlužníka ve smyslu § 3 odst. 1, odst. 2 ins. zák. nestačí k dovození trestní odpovědnosti dlužníka, což by bylo v rozporu s ústavní zásadou vyjádřenou v čl. 8 odst. 2 věta druhá, podle které nesmí být nikdo zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát svým smluvním závazkům. Dlužník tedy musí nadto učinit právní jednání vedoucí ke zvýhodnění jednoho věřitele na úkor druhého věřitele. K takovému jednání může docházet zejména v době bezprostředně předcházející zahájení insolvenčního řízení, neboť v této době dochází k největšímu protiprávnímu odlivu majetku dlužníka. Od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, je dlužník povinen zdržet se takového nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, který by do ní mohl náležet, pokud by mělo dojít k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku (§ 111 ins. zák.). Omezení se netýká povinností stanovených zvláštními předpisy, provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvracení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí. Dále se toto omezení nevztahuje na pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky postavené jim na roveň (§ 168 a 169 ins. zák.). Právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s těmito omezeními, jsou vůči věřitelům neúčinné, ledaže si k nim dlužník nebo jeho věřitel vyžádal předem souhlas insolvenčního soudu.¹²⁹ Po rozhodnutí soudu o úpadku je dlužník v dispozicích s majetkem omezen, neboť toto právo přechází na insolvenčního správce.

¹²⁹ V tomto směru na sebe právní úprava insolvenčního řízení a řízení trestního naráží při realizaci účinné lítosti ve smyslu § 241 tr. zák. V praxi jsem zatím nezaznamenala případ, že by dlužník požádal v této fázi insolvenčního řízení insolvenční soud o souhlas s uhrazením pohledávky finančního úřadu, aby dosáhl účinné lítosti. Dle mého názoru není řešením ani to, že by za dlužníka uhradila pohledávku vůči finančnímu úřadu třetí osoba, neboť se stále jedná o dispozici s majetkem dlužníka, resp. dlužník sice jednoho věřitele uspokojí, ale vznikne mu závazek nový. Soud by s takovým právním jednáním mohl vyslovit souhlas po zhodnocení výše takového závazku, vlivu na uspokojení ostatních věřitelů atd.

Trestný čin tedy může být spáchán bez ohledu na to, zda a kdy bylo insolvenční řízení zahájeno a zda k takovému řízení vůbec došlo. Ani vlastní dodatečný návrh na zahájení řízení dlužníkem jej trestní odpovědnosti nezbavuje.

V případě trestného činu zvýhodnění věřitele dlužník nezmenšuje objem svého majetku (jeho reálné či fiktivní snížení) na úkor všech svých věřitelů, ale jednomu z věřitelů poskytne plnění na uspokojení jeho pohledávky, ostatním věřitelům však nikoli. Plným uspokojením tohoto věřitele tak zkracuje uspokojení ostatních věřitelů. V úpadkovém stavu je dlužník povinen uspokojovat své věřitele podle zásad insolvenčního práva, tj. poměrným a rovnoměrným způsobem, čímž je dosaženo poměrného uspokojení všech přihlášených věřitelů zákonem předvídaným postupem. Věřitel zasažený nezákonným postupem dlužníka nezíská z jeho majetku buď žádné, nebo částečné plnění na uspokojení své pohledávky v rozsahu, který by odpovídal poměrnému a rovnoměrnému uspokojení.

Na takové jednání dlužníka pamatuje samotný insolvenční zákon v ustanovení § 241, upravující neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů. Za zvýhodňující právní úkon je považován takový úkon, kterým dlužník:

- splnil dluh dříve, nežli se stal splatným,
- dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch
- prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva,
- poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci.

Oproti zvýhodnění věřitele ve smyslu § 223 tr. zák. dlužník v rámci insolvenčního řízení zvýhodní věřitele i v okamžiku, kdy jeho právní jednání předpokládané insolvenčním zákonem vede k jeho úpadku.¹³⁰ Insolvenční zákon navíc presumuje, že plnění osobám blízkým nebo osobám tvořícím s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku.¹³¹ Insolvenční zákon pak dává insolvenčnímu správci pochopitelně nástroj, jak dosáhnout navrácení majetku do majetkové podstaty dlužníka, resp. přiměřeného protiplnění. Zároveň insolvenční zákon vymezuje, co není zvýhodňujícím právním úkonem. Jedná se o zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za něj přiměřené protiplnění, dále právní úkon učiněný za obvyklých obchodních zvyklostí, na

¹³⁰ § 241 odst. 2 ins. zák.

¹³¹ Pojem koncern je upraven v § 79 a násl. ZOK, pojem osoby blízké v § 22 obč. zák.

základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, nejednalo-li se o úkon učiněný ve prospěch osoby blízké dlužníkovi nebo osoby, která s ním tvoří koncern, a že osoba, v jejíž prospěch dlužník takový úkon učinil, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že je dlužník v úpadku nebo že takový úkon by mohl vést k úpadku. V neposlední řadě se pak nemůže jednat o neúčinný právní úkon, pokud jej dlužník učinil po dobu trvání moratoria (§ 116 ins. zák.) nebo právní úkon učiněný po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených insolvenčním zákonem.

V závazkových vztazích však může dojít k situaci, kdy věřitel má výhodnější postavení oproti jiným věřitelům. Jedná se o věřitele, jehož pohledávka je zajištěna zástavním právem a jedná se tak o zajištěného věřitele (§ 167 odst. 1 ins. zák. a § 298 odst. 1 ins. zák.). Výjimku představuje i takové jednání dlužníka, které je upraveno v ustanovení § 111 ins. zák. Toto ustanovení primárně omezuje dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, pokud by se mělo jednat o podstatnou změnu ve skladbě, využití nebo jeho určení, nebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Zároveň je však povoleno dlužníkovi činit právní jednání (právní úkony), které jsou považovány za nutné ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvracení hrozící škody, k plnění vyživovacích povinností a plnění procesních sankcí. Pokud takové právní jednání dlužník učinil, je stíženo sankcí neúčinnosti vůči věřitelům, ledaže si k nim dlužník nebo věřitel vyžádali souhlas insolvenčního soudu. Omezení se rovněž nevztahuje na pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky postavené jim na roveň, pokud je jejich uspokojení s ohledem na stav majetkové podstaty možné. Dlužník je tak oprávněn uhradit zálohu na náklady insolvenčního řízení, aniž by tento úkon byl úkonem neúčinným, neboť právě úhradou nákladů dlužník deklaruje vůči uspokojit své věřitele v souladu se zásadami insolvenčního řízení.¹³²

V insolvenčním řízení obvykle insolvenční správce obvykle zjišťuje, zda dlužník nečinil v posledních pěti letech právní jednání, kterým by se zbavoval části svého majetku nebo třetím osobám naopak např. uznáním neexistujícího závazku umožnil část svého majetku za blíže neurčené výhody získat. Tato jednání jsou neúčinnými právními úkony ve smyslu § 239 a násl. ins. zák.

¹³²Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, č.j. 2 VSOL 176/2010-A-86

Podle ustanovení § 3 odst. 4 ins. zák. je dlužník v úpadku také tehdy, je-li předlužen, a to za podmínky, že má více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Přednostní uspokojení některého z věřitelů dlužníkem, který je v úpadku, samo o sobě nestačí k dovození trestní odpovědnosti. Jednání dlužníka musí být úmyslné s cílem zmařit alespoň částečně uspokojení pohledávek ostatních věřitelů. Úmyslným jednáním se pak rozumí takové jednání dlužníka, který ví o svém úpadku, přičemž jedná se záměrem vyhnout se poměrnému uspokojení věřitelů a chce alespoň z části zmařit uspokojení jejich pohledávek, případně si musí být takového následku vědom, a pro případ, že jej způsobí, je s ním srozuměn (R 10/2003)¹³³.

Na úmysl dlužníka lze usuzovat ze všech okolností, za nichž dlužník, který je v úpadku, přednostně uspokojil některého ze svých věřitelů. Při posuzování těchto okolností je třeba všimnout si právních jednání, která dlužník činí ve vztahu k věřitelům, zda byl již podán insolvenční návrh, zda si je dlužník vědom vícera svých dluhů. Pro stanovení trestní odpovědnosti dlužníka za protiprávní jednání musí být zároveň vyřešena i otázka, v jakém rozsahu byl majetek, z něhož mělo dojít ke zvýhodnění některého z věřitelů a zda byl tento majetek použitelný alespoň k částečnému uspokojení jiného věřitele (věřitelů), který byl takovým jednáním dlužníka znevýhodněn¹³⁴. Úmysl však nelze spatřovat v takovém jednání dlužníka, kterým by plně uspokojil jediného věřitele za předpokladu, že tímto uspokojením vytvoří potřebné podmínky pro získání dostatečných majetkových prostředků pro následné uspokojení ostatních věřitelů a zároveň tím zabrání úplnému přerušování podnikatelských aktivit, z nichž by bylo možné reálně očekávat prostředky k uspokojení pohledávek ostatních věřitelů. Očekávané zlepšení finanční situace musí mít reálný ekonomický základ a musí být důvodné, nestačí pouze obecný předpoklad a spoléhání na náhodu.

Ustanovení § 223 tr. zák. předpokládá tedy mnohost věřitelů a úpadkový stav dlužníka, z více věřitelů, které dlužník má, musí být alespoň jeden zvýhodněn a uspokojení alespoň jednoho z nich musí být alespoň částečně zmařeno. Zároveň platí, že se musí jednat o věřitele se splatnými pohledávkami, přičemž obecně lze konstatovat, že závazek je splatný, jestliže nastala doba, aby dlužník poskytl plnění ve prospěch svého

¹³³PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

¹³⁴ K rozsahu majetku je však nutné opatřit účetnictví dlužníka, což obvykle není jednoduché, neboť dlužníkové účetnictví chybí, nebo je neúplné.

věřitele. Má-li dlužník věřitelů více a je v úpadku, obecně platí, že je má uspokojit zásadně poměrně, přičemž nerozhoduje pořadí, kdy se závazky staly splatnými.

Další podstatnou okolností je, že insolvenční řízení nemusí být pro posouzení trestnosti jednání pachatele zahájeno, nemusí být ani podaný návrh na zahájení insolvenčního řízení. Postačuje, že dlužník je v úpadku. Zároveň je možné vysledovat, že jednání pachatele (dlužníka nebo osobu za dlužníka jednající) je datováno do doby bezprostředně předcházející zahájení insolvenčního řízení, nicméně tato doba může mít různou délku trvání v řádu týdnů až měsíců před zahájením insolvenčního řízení, kdy dlužník jedná tak, že má snahu disponovat svým majetkem a odklidit jej z dosahu věřitelů dříve, než bude v tomto směru omezen zahájením insolvenčního řízení, které pochopitelně omezuje dispoziční práva s majetkem dlužníka ve vztahu k majetkové podstatě, pokud by mělo dojít k zásadní změně v majetku dlužníka. Pokud je však podán dlužníkem posléze insolvenční návrh, nezbavuje jej to trestní odpovědnosti za spáchaný trestný čin.

11.3 Trestný čin způsobení úpadku

Trestný čin způsobení úpadku je vymezen v § 224 tr. zák. Jedná se o dvě relativně samostatné skutkové podstaty, které mají společný úpadkový stav pachatele. Může jít jako o stav předlužení (§ 3 odst. 4 ins. zák.), tak o stav platební neschopnosti (§ 3 odst. 1 ins. zák.), přičemž pro trestnost jednání pachatele je dostačující jedna z variant. Stav úpadku není trestním zákoníkem definován, v tomto směru je třeba opět vyjít z definice úpadku uvedené v § 3 ins. zák., jak již bylo uvedeno výše. K trestní odpovědnosti nestačí samotný úpadkový stav dlužníka, což by bylo v rozporu s ustanovením čl. 8 odst. 2 Listiny, neboť nikdo nemůže být zbaven osobní svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

První skutková podstata je zahrnuta v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zák., podle které se trestného činu způsobení úpadku se dopustí ten, kdo

- a) činí vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům,
- b) spravuje svůj majetek způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru,
- c) užívá poskytnutý úvěr v rozporu nebo hrubému nepoměru s jeho účelem,
- d) poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, ač to je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, nebo

- e) učiní nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchod nebo operaci, která nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům.

Pachatel se tedy do úpadkového stavu musí dostat některou z variant jednání uvedených výše, aby bylo možné dovést jeho trestní odpovědnost. Podmínkou pro dovození trestní odpovědnosti však není zahájení insolvenčního řízení. Úpadkový stav dlužníka může trvat různě dlouhou dobu, než je insolvenční řízení zahájeno a insolvenční soud zjišťuje úpadek nebo hrozící úpadek k okamžiku zahájení insolvenčního řízení. Z tohoto důvodu musí orgány činné v trestním řízení okamžik stavu úpadku dlužníka zjistit prostřednictvím znaleckého posudku, bez ohledu na zahájení insolvenčního řízení.

Ve všech výše uvedených alternativách se dlužník dopouští jednání, se kterým jsou spojené trestněprávní důsledky a pokud by uvedeným způsobem nejednal, stav úpadku by nenastal. Pokud se dlužník do stavu úpadku dostane jiným jednáním, než je uvedeno v ustanovení § 224 odst. 1 tr. zák., nemůže být za svůj úpadek trestně odpovědný. Trestní odpovědnost ve smyslu § 224 odst. 1 tr. zák. nelze dovést v případě, že pachatel jedná z hrubé nedbalosti, ale toto jednání nemá za následek stav úpadku. V úvahu zde však připadá posouzení jeho jednání jako jiného trestného činu.

Druhou skutkovou podstatou tohoto trestného činu definuje § 224 odst. 2 tr. zák. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo byť i z hrubé nedbalosti, přijme nový závazek nebo zřídí zástavu, ač ví, že je v úpadku, a tím zhorší postavení dosavadních věřitelů.

Stejně jako u předchozí skutkové podstaty není podmínkou trestní odpovědnosti zahájení insolvenčního řízení. V tomto případě však není rozhodující, jakým způsobem se dlužník do stavu úpadku dostal, neboť jeho protiprávní jednání nastává až v okamžiku, kdy se již ve stavu úpadku nachází a jedná některým z vymezených způsobů, tj. přijme nový závazek nebo zřídí zástavu, ačkoli ví, že je v úpadku. Tímto jednáním dlužník zhorší postavení svých dosavadních věřitelů, přičemž dlužníkovu jednání se promítne i do majetkových poměrů těchto nových věřitelů. Nelze však vyloučit takové jednání pachatele, kdy přijetím nového závazku nebo zřízením zástavy sice naplní formální znaky této skutkové podstaty, nicméně v konečném důsledku nevede ke zhoršení postavení věřitelů, ale naopak k sanaci jeho majetkových a finančních poměrů. Ostatně na tomto principu, za splnění zákonem stanovených podmínek, je založena reorganizace ve smyslu § 316 a násl. ins. zák. Pak ovšem takové jednání pachatele není trestně postižitelné.

V neposlední řadě je třeba uvést, že ustanovení § 224 tr. zák. je subsidiárním ve vztahu k ustanovení § 222 tr. zák.

Při právní kvalifikaci je třeba zaměřit se na záměnu s jinými trestnými činy, např. s poškozením věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) tr. zák., s trestným činem úvěrového podvodu podle § 211 tr. zák. nebo trestným činem dotačního podvodu podle § 212 tr. zák. Vyloučit nelze ani jednání, které je kvalifikováno nikoli jako trestný čin způsobení úpadku podle § 224 tr. zák., ale jako trestný čin podvodu podle § 209 tr. zák.

Jak již bylo uvedeno výše, upravuje zákon o obchodních korporacích ve svém § 40 omezení výplaty a rozdělení podílu na zisku nebo jiných vlastních zdrojích v případě, že by si tím způsobila úpadek. Pakliže tak obchodní korporace a osoby oprávněné za ni jednat učiní právě v rozporu s ustanovením § 40 ZOK, nejen, že se vystavují riziku neúčinného právního úkonu, ale i trestněprávní odpovědnosti za tento trestný čin.

11.4 Trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení

Tento trestný čin vymezený v ustanovení § 225 tr. zák. je rovněž úpadkovým trestným činem, jehož charakteristika tkví v ohrožení nebo poškození práv věřitelů na uspokojení jejich pohledávek. Zároveň je trestním zákoníkem chráněn zájem na zákonném řešení úpadku dlužníků. Přímo je pak touto skutkovou podstatou postihováno jednání, kterým pachatel ohrožuje účel insolvenčního řízení mařením nebo hrubým ztěžováním funkce insolvenčního správce. Vzhledem ke skutečnosti, že se tento trestný čin váže na insolvenční řízení, je podmínkou, aby toto insolvenční řízení ve vztahu ke konkrétnímu dlužníkovi bylo zahájeno. Zároveň po skončení insolvenčního řízení již tento trestný čin spáchat nelze. Vymezení insolvenčního řízení, jeho zahájení, jakož i účinky a povinnosti jednotlivých subjektů jsou popsány v jiné části této práce, nicméně lze konstatovat, že tohoto trestného činu se pachatel může dopustit výhradně vůči insolvenčnímu správci jako osobě ustanovené soudem k vypořádání majetkových a finančních poměrů dlužníka, proti němuž bylo zahájeno insolvenční řízení. Může jít jak o osobu insolvenčního správce, tak předběžného insolvenčního správce, odděleného insolvenčního správce, zvláštního insolvenčního správce, na jejich zástupce, a v neposlední řadě toto ustanovení dopadá i na správce konkurzní podstaty a vyrovnací správce. Na rozdíl od definice úpadku jsou pojmy insolvenční správce a insolvenční řízení vymezeny v ustanovení § 128 tr. zák. Ačkoli v současné době nemůže být zahájeno konkurzní a vyrovnací řízení, neboť zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, byl nahrazen zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), i nadále některá konkurzní řízení zahájená před účinností insolvenčního zákona

stále probíhají. V těchto konkurzních řízeních jsou to obvykle obstruující úpadci, kteří systematicky vyvíjejí činnost směřující k maření nebo hrubému ztěžování výkonu funkce správce konkurzní podstaty.

K jednání zakládajícímu trestní odpovědnost pachatele může v případě ustanovení § 225 tr. zák. dojít dvěma základními způsoby:

- neposkytnutím zákonem předpokládané součinnosti insolvenčnímu správci (a pochopitelně i ostatním správcům v obdobném postavení, jak je vymezují výše citované zákony), nebo
- nepřijatelným nátlakem na takové správce.

Neposkytnutí náležité součinnosti insolvenčnímu správci v zákonem předpokládané intenzitě může spočívat zejména v porušení nebo nesplnění povinností různých subjektů vůči němu. Tyto povinnosti vyplývají z postavení insolvenčního správce a mají je vůči němu zvláště dlužníci, ale i jiné osoby zavázané k povinnosti poskytnout mu při výkonu jeho funkce náležitou součinnost. Dlužníkovy povinnosti směřují především ke zjišťování majetkové podstaty (např. § 210 a násl. a § 104 ins. zák.). Skutkovou podstatu trestného činu podle § 225 tr. zák. však může dlužník naplnit i nerespektováním omezení v nakládání s majetkovou podstatou po zahájení insolvenčního řízení (§ 111 a § 113 ins. zák.), činěním právních úkonů (právních jednání) zakázaných zákonem pro období po prohlášení konkurzu (§ 246 ins. zák.) apod. Další osoby, se pak mohou tohoto trestného činu dopustit zejména nesplněním povinnosti poskytnout insolvenčnímu správci potřebnou součinnost (§ 43 a 44 ins. zák.), ale i neoznámením toho, že mají u sebe majetek dlužníka (§ 213 ins. zák.), nevydání plnění z neúčinných právních úkonů dlužníka (§ 237 ins. zák.) apod.¹³⁵

Nepřijatelný nátlak na insolvenčního správce může mít podobu určitých slovních projevů, činěných ve snaze odradit ho od toho, aby řádně vykonával svou funkci a naplnil účel insolvenčního řízení, stejně jako podobu přímých fyzických útoků na jeho osobu, na osoby jemu blízké a na jeho majetek. Ony slovní projevy mohou mít zejména formu různých výhrůžek na jeho adresu nebo na adresu osob mu blízkých s cílem negativně ovlivnit výkon jeho funkce, fyzické útoky pak například podobu ublížení na zdraví, ať už jemu samotnému nebo osobě jemu blízké, anebo podobu poškození jeho majetku, to vše v zájmu znemožnění nebo alespoň podstatného ztížení výkonu jeho funkce. Takovým

¹³⁵DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. aj. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: WoltersKluwer, 2015, 3264 s. ISBN 978-80-7478-790-4

jednáním současně může pachatel naplnit znaky skutkových podstat některých dalších trestných činů, zvláště vydírání podle § 175 tr. zák., ublížení na zdraví podle § 145 nebo § 146 tr. zák. a poškození věci podle § 228 tr. zák. To vše obdobně platí též ve vztahu k ostatním správcům působícím v insolvenčním řízení a v řízení konkurzním a vyrovnacím. Ze správců působících v řízení o konkurzu a vyrovnání má v tomto ohledu klíčové místo správce konkurzní podstaty a povinnosti různých subjektů vůči němu (viz. §§ 4a, 9d, 9e, 15, 17, 17a, 17b, 18, 43 a 47 zákona o konkurzu a vyrovnání).¹³⁶

Samotným mařením výkonu funkce insolvenčního správce – a obdobně mařením výkonu funkcí ostatních správců působících v insolvenčním řízení a v řízení o konkurzu a vyrovnání – je míněno jednání bránící jim v provedení úkonů insolvenčního řízení, resp. řízení o konkurzu a vyrovnání, uložených zákonem nebo rozhodnutím soudu. Při maření výkonu jejich funkcí tedy jde o znemožnění výkonu jejich funkcí v době, kdy mají být splněny, na místě, kde mají být splněny. Jednání pachatelů přitom musí být způsobilé zmařit výkon jejich funkcí, avšak nemusí se jim podařit ho zmařit. Jejich trestní odpovědnosti tedy nebrání to, že příslušným správcům se podaří provést stanovené úkony a překonat tak jejich mařící jednání (R 36/2007).¹³⁷

Hrubým ztěžováním výkonu funkce insolvenčního správce – a obdobně mařením výkonu funkcí ostatních správců působících v insolvenčním řízení a v řízení o konkurzu a vyrovnání – je míněno jednání, jímž je navozen stav, kdy tito musí vyvinout podstatně větší aktivitu při provádění stanovených úkonů insolvenčního řízení – resp. řízení o konkurzu a vyrovnání – než v případech, kdy k takovému jednání nedojde. Zpravidla takové jednání vede rovněž k tomu, že musí na provedení daných úkonů vynaložit více času a prostředků, než by jinak bylo třeba. Na rozdíl od maření výkonu jejich funkcí v případech ztěžování jejich výkonu posléze vždy dojde k provedení stanovených úkonů, byť komplikovaněji a s vynaložením mnohem většího úsilí než obvykle.

Z praxe Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem mohu říci, že se s tímto trestným činem setkáváme ve formě hrubého ztěžování funkce insolvenčního správce dlužníkem spočívající v podstatné míře nesoučinnosti s insolvenčním správcem. Dlužník (případně osoba oprávněná za dlužníka jednat) se správcem obvykle nekomunikuje vůbec nebo velmi omezeně, správce tedy má velice omezené možnosti, jak zjistit rozsah majetku dlužníka, dlužník obvykle odmítá vydat

¹³⁶ tamtéž

¹³⁷DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. aj. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: WoltersKluwer, 2015, 3264 s. ISBN 978-80-7478-790-4

spíše pasivní formou insolvenčnímu správci své účetnictví (buď jej vůbec nevede, nebo jej vede ve formě neodpovídající zákonu o účetnictví, případně došlo k zašantročení účetnictví)¹³⁸, neodpovídá na výzvy insolvenčního správce, nedostavuje se k jednání insolvenčního soudu. Tímto pasivním jednáním v podstatě nutí dlužník insolvenčního správce ke zvýšenému úsilí spojenému s dohledáním jeho majetku, závazků, pohledávek atd., spojenému se zvýšenými náklady, které by insolvenční správce při běžné součinnosti dlužníka vynaložit nemusel.

Nejen dlužník může samozřejmě naplnit svým jednáním zákonné znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu. Může jím být např. i zaměstnavatel dlužníka, který, ač mu byla povinnost provádět srážky z dlužníkovy mzdy na účet majetkové podstaty známa, tyto srážky formálně na výplatní pásce dlužníka deklaruje, ale ve skutečnosti tyto finanční prostředky do majetkové podstaty neodvádí. Pokud jej od tohoto jednání neodradí ani výzva insolvenčního soudu a opakované udělení pořádkové pokuty, nezbytně nutně nastupuje trestní represe, pokud je zároveň zřejmé, že tímto jednáním tento subjekt ohrozil průběh insolvenčního řízení (např. dlouhodobým neplněním této povinnosti).¹³⁹

S formou maření funkce insolvenčního správce jsem se v praxi zatím nesetkala, z insolvenčních řízení, která krajské státní zastupitelství sledovalo ať už pasivně, či aktivně formou účasti jako zvláštního procesního subjektu, že by dlužník (nebo osoba dlužníka zastupující) aktivní činností mařil výkon funkce insolvenčního správce. Pokud jde o konkrétní způsoby maření výkonu funkce insolvenčního správce, tyto jsou popsány např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu č.j. 5 Tdo 1032/2019. Tím, že dlužnice neumožnila prohlídku nemovitostí za účelem ocenění pro zpeněžení, dále neumožnila prohlídku nemovitostí zájemcům při procesu zpeněžování veřejnou dražbou a její následné požadavky vůči insolvenčnímu správci a nabyvatelům nemovitosti, mohlo mít její jednání vliv na výši ceny dosažené vydražením, a tím i míry uspokojení věřitelů (tedy v konečném důsledku pachatelka ohrozila účel insolvenčního řízení).

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu č.j. 5 Tdo 313/2015 vyplývá, že pokud dlužnice (společnost) neměla žádný majetek použitelný pro uspokojení pohledávek věřitelů, nemohl být ohrožen ani účel insolvenčního řízení. Samotné úmyslné nepředání účetních dokladů a soupis majetku dlužníkem insolvenčnímu správci nestačí k dovození trestní

¹³⁸Tento postup dlužníka může vést i k naplnění trestného činu zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 tr. zák., jak bylo judikováno např. v usnesení Nejvyššího soudu č.j. 5 Tdo 1226/2015 ze dne 27. 1. 2016

¹³⁹ Tyto skutečnosti signalizuje státnímu zastupitelství zpravidla buď insolvenční soud nebo insolvenční správce.

odpovědnosti. Pro její dovození je třeba tyto účetní doklady specifikovat a zároveň dlužník musí mít tyto doklady ve své dispozici. Závěry tohoto judikátu korespondují s rozhodovací praxí ve věci vymezení účelu ins. zák., tedy že smyslem a účelem insolvenčního řízení je § 1 ins. zák. uspořádat majetkové poměry dlužníka a jeho věřitelů. Za situace, kdy neexistuje žádný majetek na straně dlužníka, insolvenční řízení postrádá podklad, protože neexistuje hmotný substrát, na základě kterého by k uspořádání vztahů s věřiteli došlo. (1 VSPH 742/2010-A-10 ve věci MSPH 77 INS 8044/2010). S ohledem na shora uvedené je otázkou, jak by mělo být kvalifikováno jednání dlužníka, který se správcem odmítá vstoupit do jakéhokoli kontaktu, a správce o dlužníkových majetkových hodnotách nemusí mít úplné informace. Nejprve musí insolvenční správce vynaložit úsilí ke zjištění, jaký je rozsah majetkové podstaty, a v případě nespolupracujícího dlužníka musí vynaložit větší úsilí, než předpokládá insolvenční zákon. I zjištění, že dlužník nedisponuje žádným majetkem, předpokládá činnost insolvenčního správce. V některých případech lze závěr o nedostatku majetku dlužníka učinit až po proběhnutých incidenčních sporech, ve kterých bude insolvenční správce vymáhat neúspěšně majetek do majetkové podstaty, tedy teprve poté bude podávat aktualizovaný soupis majetkové podstaty s konstatováním, že dlužník žádný majetek nemá.

Je evidentní, že i v oblasti insolvenčního řízení k nespolupracujícím dlužníkům (a jiným osobám) se státnímu zastupitelství nabízí poměrně široké pole působnosti k vytěžování poznatků pro trestní řízení. Insolvenční správci často takovéto závadové jednání dlužníka neřeší trestním oznámením, ale snaží se dlužníka ke spolupráci přesvědčit prostřednictvím insolvenčního soudu. V některých případech je tak státní zastupitelství aktivováno sdělením soudu a nikoli insolvenčního správce.

11.5 Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení

Tohoto trestného činu se podle § 226 odst. 1 dopustí ten, kdo jako věřitel v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení přijme nebo si dá slíbit v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení majetkový nebo jiný prospěch. Podle odst. 2 tohoto ustanovení pak bude stejně potrestán ten, kdo věřiteli v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení poskytne, nabídne nebo slíbí v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení majetkový nebo jiný prospěch. Podle § 226 odst. 3 pak vyšší trestní sazba nebo zákaz činnosti trestá toho, kdo jako insolvenční správce, člen věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů v insolvenčním řízení přijme

nebo si dá slíbit pro sebe nebo jiného ke škodě věřitelů majetkový nebo jiný prospěch, který mu nepřísluší.

Podstatou těchto trestných činů není přímý útok na majetek dlužníka, který má sloužit k poměrnému uspokojení věřitelů, ale nekalé jednání osob zainteresovaných na insolvenčním řízení, které ve svém důsledku brání náležitému uspořádání majetkových vztahů dlužníka, nebo ztěžuje dosažení cíle insolvenčního řízení. Tento trestný čin lze spáchat pouze v průběhu insolvenčního (případně konkurzního či vyrovnacího) řízení. Podstatou jednání v odst. 1 je tzv. pasivní úplatkářství, kdy si pachatel nechá slíbit nebo přijme majetkový nebo jiný prospěch v rozporu s pravidly insolvenčního řízení. Přijetí takového prospěchu však musí souviset s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení. V případě § 226 odst. 2 tr. zák. je podstatou trestného činu aktivní úplatkářství v insolvenčním řízení.

Hlasování v insolvenčním řízení je nástrojem věřitelů, kterým významným způsobem ovlivňují průběh insolvenčního řízení, a tím i dosažení jeho účelu. Insolvenční zákon vymezuje, co vše spadá do působnosti schůze věřitelů, které mají právo se zúčastnit přihlášení věřitelé, dlužník, insolvenční správce a státní zastupitelství, pokud se insolvenčního řízení účastní a v případě, že má dlužník zaměstnance, má právo účasti také odborová organizace, která u dlužníka působí (§ 47 ins. zák.). Schůzi věřitelů svolává a řídí insolvenční soud buď z vlastní iniciativy, na návrh insolvenčního správce, věřitelského výboru nebo alespoň dvou věřitelů, jejichž pohledávky počítané podle výše činí alespoň desetinu přihlášených pohledávek (§ 49 odst. 1 ins. zák.). Schůzi věřitelů může být projednán jen předmět jednání, který byl uveden v oznámení o jejím svolání. Pokud jsou na schůzi věřitelů přítomni všichni věřitelé, mohou se usnést i na dalším předmětu jednání. Zásadními a zákonem stanovenými předměty jednání schůze věřitelů jsou způsob řešení dlužníkovy úpadku, pokud o něm soud ještě nerozhodl, volba věřitelského výboru a usnesení o odvolání a ustanovení insolvenčního správce, zpráva insolvenčního správce o jeho dosavadní činnosti, a byl-li ustanoven věřitelský výbor, zpráva o činnosti věřitelského výboru (§ 48 odst. 2 ins. zák.). Insolvenční zákon dále obsahuje podmínky, za kterým mohou hlasovat věřitelé, jejichž pohledávka byla popřena, nebyla dosud zjištěna nebo je sporná (§ 51 a 52 ins. zák.), a dále insolvenční zákon řeší nepřipustnost hlasování věřitelů, kteří s dlužníkem tvoří koncern nebo jsou osobou dlužníkovi blízkou, resp. zákon stanoví výjimky, kdy tito věřitelé hlasovat mohou. Zároveň má insolvenční soud k dispozici jakousi brzdu v podobě ustanovení § 54 ins. zák., tedy v případě, že usnesení schůze věřitelů odporuje společnému zájmu věřitelů,

může jej insolvenční soud do skončení schůze zrušit, a může tak učinit pouze na návrh insolvenčního správce nebo věřitele, který hlasoval proti přijetí tohoto usnesení. Insolvenční soud však nemůže zrušit usnesení schůze věřitelů o odvolání a ustanovení insolvenčního správce (§ 29 odst. 1 ins. zák.), usnesení o hlasování věřitelů s popřenou pohledávkou (§ 51 odst. 1 ins. zák.) a o usnesení o způsobu řešení dlužníkovy úpadku, o reorganizačním plánu a způsobu oddlužení. Z tohoto je patrné, že schůze věřitelů může zásadním způsobem ovlivňovat průběh insolvenčního řízení a může se zde otvírat prostor pro potencionální trestnou činnost zvláště v situaci, kdy mezi věřiteli existují neshody ohledně způsobu zpeněžování dlužníkovy majetku, ohledně výší a oprávněnosti jejich pohledávek atd.

Co se týče věřitelského výboru, jedná se o orgán, který má chránit společný zájem věřitelů a v součinnosti s insolvenčním správcem má přispívat k naplnění účelu insolvenčního řízení (§ 58 odst. 1 ins. zák.). Činnost věřitelského výboru spočívá zejména v dohledu nad činností insolvenčního správce, poskytnutí podpory při činnosti insolvenčního správce, udělování souhlasu insolvenčnímu správci nebo dlužníkovi s dispozičními oprávněními k uzavírání smluv o úvěrovém financování, schvaluje průběžně výši a správnost hotových výdajů insolvenčního správce a nákladů spojených s udržováním a správou majetkové podstaty, může nahlížet do dlužníkovy účetnictví, nebo evidence vedené podle zvláštního právního předpisu, může rozhodnout o ověření řádné účetní závěrky nebo mimořádné účetní závěrky auditorem, může nahlížet do dlužníkových písemností ve stejném rozsahu jako insolvenční správce, plní úkoly stanovené insolvenčním zákonem nebo insolvenčním soudem, a v neposlední řadě je oprávněn podávat insolvenčnímu soudu návrh týkající se průběhu insolvenčního řízení, včetně návrhů na uložení procesních sankcí (§ 58 odst. 2 ins. zák.). Dále zákon stanoví podmínky pro jmenování členů a náhradníků tohoto orgánu. Nelze ani pominout ustanovení § 60 ins. zák., podle kterého členové a náhradníci věřitelského výboru jsou povinni postupovat s odbornou péčí a odpovídají za škodu nebo jinou újmu, kterou působili porušením svých povinností nebo neodborným výkonem funkce. Zároveň jsou povinni dát přednost společným zájmům věřitelů před zájmy vlastními a zájmy jiných osob. I zde je zřejmé, že věřitelský výbor významným způsobem ovlivňuje průběh insolvenčního řízení a jeho členové mohou být pod vlivem různých zájmů a tlaků, končících protiprávním jednáním s trestněprávními následky.

Pachatelem trestného činu podle § 226 odst. 1 tr. zák. je věřitel v insolvenčním řízení. Podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení

proti nim může být pachatelem i právnická osoba s ohledem na negativní výčet podle § 7 tohoto zákona. Podle § 226 odst. 2 je pachatelem kterákoli osoba (fyzická nebo právnická) mimo věřitele, kterému byl poskytnut, slíben nebo nabídnut úplatek. Může jít o jiného věřitele, dlužníka nebo osobu jinou, která není účastníkem insolvenčního řízení. U obou skutkových podstat je předpokládáno úmyslné zavinění pachatele, přičemž se musí jednat o rozpor se zásadami insolvenčního řízení.

Majetkový prospěch má povahu úplatku, tedy významnější materiální i nemateriální neoprávněné výhody. Může spočívat v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok (§ 334 odst. 1 tr. zák.)¹⁴⁰. V insolvenčním řízení může být takovým prospěchem každá výhoda, kterou se zmenšuje újma hrozící konkrétnímu věřiteli z řešení úpadku dlužníka konkurzem, reorganizací, oddlužením nebo zvláštními způsoby řešení úpadku některých dlužníků. Nezáleží na tom, zda byl úplatek poskytnut přímo či zastřeně, a nemusí spočívat v poskytnutí úplaty v hotovosti.¹⁴¹

Poskytnutím majetkového nebo jiného prospěchu (úplatku) je nejen jeho přímé bezprostřední předání ve formě peněz nebo jiných materiálních hodnot, ale i nepřímé poskytnutí materiální či jiné výhody nebo tzv. protislužby. Nabídnutí takového prospěchu spočívá v jakémkoli návrhu, jímž pachatel projeví výslovně nebo konkludentně ochotu poskytnout tento prospěch konkrétnímu věřiteli. Z časového hlediska může být nabídka úplatku formulována tak, že k plnění z ní by mohlo dojít okamžitě po její akceptaci, anebo v budoucnu, a to jak před hlasováním v insolvenčním řízení, tak i po něm. Slib majetkového nebo jiného prospěchu je vyjádřením závazku pachatele poskytnout takový prospěch buď ještě před hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení, nebo po něm. Slib je zpravidla méně konkrétní než nabídka a směřuje do budoucna. Nezáleží na tom, kdy a kde dojde k poskytnutí, nabídce nebo slibu majetkového prospěchu, podstatná je jen souvislost s příslušným druhem hlasování věřitelů v insolvenčním řízení.¹⁴²

Samostatnou skutkovou podstatou je ustanovení § 226 odst. 3 tr. zák., kdy je postihován zvláštní případ pasivního úplatkářství ze strany osob, které se v určitém postavení účastní insolvenčního řízení. Pachatelem je zde insolvenční správce,

¹⁴⁰ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

¹⁴¹ tamtéž

¹⁴²PŮRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

člen věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů, který přijímá nebo si dá slíbit pro sebe nebo jiného ke škodě věřitelů majetkový nebo jiný prospěch, který mu nepřísluší.¹⁴³

Neoprávněný prospěch podle § 226 odst. 3 tr. zák. může pachatel přijmout nebo si nechat slíbit též pro jiného, nikoli jen pro sebe. Kromě pachatele tedy může jít o dlužníka, některého z (dalších) věřitelů nebo o jinou osobu, která není účastníkem insolvenčního řízení. Pachatel, který je příjemcem úplatku nebo slibu, ho tedy buď využije pro sebe, nebo je pachatel jen prostředníkem k předání prospěchu další osobě. Zpravidla však v takovém případě půjde o přijetí prospěchu nebo o příslib prospěchu pro pachatele i pro jinou osobu zároveň.¹⁴⁴

Trestnost činu podle § 226 odst. 3 tr. zák. je vázána na přijetí nebo příslib takového prospěchu, který pachateli nepřísluší. Insolvenční správce, člen věřitelského výboru a zástupce věřitelů mají nárok na odměnu a na náhradu hotových, resp. nutných výdajů (§ 38, § 39, § 60 odst. 2 a odst. 4, § 68 odst. 2 ins. zák., vyhl. č. 313/2007 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Prospěch, který jim nepřísluší, bude tedy takový, který svým obsahem nebo rozsahem jde nad rámec uvedených nároků.¹⁴⁵

Nejvyšší soud se zabýval otázkou vztahu ustanovení § 226 tr. zák. k § 334 odst. 3 tr. zák. ve svém usnesení ze dne 14. 8. 2013 sp. zn. 7 Tdo 311/2013. Z tohoto usnesení byly vyvozeny závěry, že je nezbytné primárně posuzovat aktivní i pasivní úplatkářství související s výkonem funkce insolvenčního správce podle § 331 a § 332 tr. zák. za použití ustanovení § 334 odst. 3 tr. zák., zatímco skutková podstata podle § 226 tr. zák. zde má jen subsidiární uplatnění.¹⁴⁶ Opačný názor je však prezentován v komentáři k trestnímu zákoníku k § 226, v odst. 17 komentáře k tomuto ustanovení, ovšem zřejmě s ohledem na dobu vydání nebyl výše citovaný judikát zohledněn¹⁴⁷.

11.6 Další trestné činy související s úpadkem a insolvenčním řízením

Výčet a stručný popis trestných činů uvedený v předchozí kapitole nepostihuje samozřejmě všechna protiprávní jednání, kterých se mohou různé osoby v průběhu insolvenčního řízení a za stavu úpadku dopouštět. V této souvislosti lze jako trestné činy související s úpadkem a insolvenčním řízením označit trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 tr. zák., trestný čin porušení povinnosti

¹⁴³ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

¹⁴⁴ tamtéž

¹⁴⁵Púry, F: *Úpadkové trestné činy v České republice*, Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 113

¹⁴⁶ tamtéž

¹⁴⁷ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

při správě cizího majetku podle § 220 tr. zák. a § 221 tr. zák., trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 tr. zák. a v neposlední řadě trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 3 písm. a) tr. zák.

11.7 Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění

Tento trestný čin upravený v § 254 tr. zák. nelze v souvislosti s insolvenčním právem a právem obchodních korporací (právnických osob) pominout. Řádné vedení a uchování účetnictví a dalších dokladů sloužících k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole je stěžejní pro vypořádání závazků v případě likvidace a insolvenčního řízení. U řady dlužníků bývá složité pro insolvenčního správce účetnictví získat, a pokud se tak stane, může účetnictví vykazovat chyby, nesrovnalosti a chybějící účetní doklady v různém rozsahu. To však neplatí jen pro insolvenčního správce, ale i pro likvidátory jmenované soudem. Zároveň je ustanovením § 254 tr. zák. chráněn i zájem na pravdivosti informace ve veřejných rejstřících. Adresátem není jen stát, ale nepravdivé nebo neúplné a chybějící informace se mohou dotknout i obchodních partnerů, akcionářů, společníků atd.

Ustanovení § 254 obsahuje dvě základní skutkové podstaty (odst. 1 a odst. 2, rozdělené do 3 alinea) a dále jsou v odstavci 3 a 4 vymezeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Podle § 254 odst. 1 tr. zák. postihuje takové jednání, kdy je porušena povinnost vést a uchovávat nezkreslené účetní doklady a další doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku, přičemž tato povinnost primárně vychází ze zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví a souvisejících právních předpisů. Trestněprávně relevantní jednání dopadá na ty případy, které znamenají zásah do majetkových práv jiného nebo ohrožují zájem státu na řádném a včasném splnění daňové povinnosti. Pachatelé tohoto trestného činu totiž často nevedou nebo zkreslují údaje v účetnictví nebo jiných dokladech sloužících k přehledu o stavu hospodaření nebo majetku nebo k jejich kontrole v úmyslu vyhnout se správné výši vyměření daně nebo jejímu odvodu. Z tohoto hlediska je § 254 ve vztahu k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobných povinných poplatků podle § 240 ustanovením subsidiárním.¹⁴⁸

Druhá základní skutková podstata trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 2 tr. zák. se vztahuje k jednotlivým veřejným rejstříkům právnických a fyzických osob a evidenci svěrenských fondů ve smyslu zákona

¹⁴⁸ Beck-online - § 254: Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Trestní zákoník

č. 304/2013 Sb., přičemž trestní sankcí jsou postiženy osoby nesoucí odpovědnost za pravdivost údajů v podkladech sloužících pro zápis do některého z veřejných rejstříků, včetně zfalšování nebo jiného ovlivnění podkladů sloužících pro vypracování znaleckého posudku, jenž se přikládá k návrhu na takový zápis, nebo osoby, které jiného ohrozí nebo omezí na právech tím, že ač jim to ukládá zákon, včas nepodají návrh na zápis stanoveného údaje nebo neuloží určenou listinu do sbírky listin, která je součástí obchodního rejstříku, což navazuje na princip formální a materiální publicity veřejných rejstříků.

Judikatura ke skutkovým podstatám trestného činu § 254 tr. zák. primárně není spojena se spácháním skutku v souvislosti s insolvenčním řízením. Jak již bylo uvedeno výše, věřitelů a naplnění účelu insolvenčního řízení se dotkne ve smyslu ohrožení jejich majetkových práv. V souvislosti s problematikou úpadku a insolvenčního řízení jsou zaznamenány takové útoky vůči účetním a podobným dokladům, jimiž se zkresluje existence či výše pohledávek věřitelů příslušné účetní jednotky, nebo se machinacemi v účetnictví zatajuje skutečná (vyšší) hodnota majetku dlužníka použitelného k uspokojení pohledávek věřitelů, anebo se naopak zakrývá skutečný (nepříznivý) majetkový stav určitého dlužníka, který svědčí o jeho úpadku nebo hrozícím úpadku ve smyslu § 3 ins. zák., apod.¹⁴⁹

O tomto trestném činu je namístě podrobněji pojednat v kapitole 15. této práce, zejména ve vztahu k převádění podílů na tzv. bílé koně, čemuž spíše odpovídá i judikatura vztahující se k trestnému činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 tr. zák. Obdobně tento závěr platí i ve vztahu k § 254 odst. 2 tr. zák., tedy pro skutkovou podstatu spočívající v tom, že pachatel předkládá podklady pro zápis do příslušného veřejného rejstříku (pro změnu zápisu nebo výmaz) nebo pro vypracování znaleckého posudku přikládaného k takovému zápisu, nebo kdo je podle zákona povinen podat návrh na zápis do některého z veřejných rejstříků nebo v něm uložit listinu, jestliže tak neučiní.

Konkrétní případ řešilo státní zastupitelství v souvislosti s přijetím zákona č. 191/2020 Sb. (tzv. lex Covid), konkrétně jeho ustanovení § 19, kterým bylo umožněno orgánům obchodních korporací přijímat rozhodnutí per rollam při rozhodování o změnách a struktuře statutárního orgánu. Obchodnímu rejstříku byly předloženy padělané listiny, a to zejména návrh rozhodnutí mimo zasedání shromáždění,

¹⁴⁹PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

vyhodnocení hlasování per rollam ke změnám v obsazení a struktuře statutárního orgánu společenství vlastníků a zvolení společnosti XY s.r.o., případně jiné jmenované společnosti předsedou společenství, a dále nové stanovy společenství. Změny stanov by pak mohly zasáhnout zásadním způsobem do dispozice k majetku společenství, popřípadě i vlastníků jednotek. Tato okolnost byla mimotrestním úsekem vytěžena a bezprostředně po provedení šetření byla předána k výkonu trestní působnosti státního zastupitelství. Věc byla postoupena věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství k dalšímu opatření. V tomto případě by bez ostražitosti obchodního rejstříku a předání informací o podezřelých právních jednáních došlo k nezákonnému převzetí společenství vlastníků. Důsledkem by byly pravděpodobně ztráty finančního majetku společenství na účtech.

11.8 Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí

Maření výkonu úředního rozhodnutí ve vztahu k ochraně věřitelů lze posoudit pouze ve vztahu k ustanovení § 337 odst. 3 písm. a) tr. zák., přičemž znaky této skutkové podstaty naplní ten, kdo zmaří nebo podstatně ztíží výkon rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci tím, že zničí, poškodí, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní věc, které se takové rozhodnutí týká. Rozhodnutí, jehož řádnému výkonu poskytuje ochranu § 337 odst. 3 písm. a) tr. zák., musí být buď pravomocné, anebo alespoň vykonatelné; takovým rozhodnutím může být i rozhodnutí o nařízení předběžného opatření vydaném v občanskoprávním řízení ve smyslu § 74 a násl. o.s.ř., případně podle § 12 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V insolvenčním řízení může soud nařídit předběžné opatření, pokud je již v průběhu insolvenčního řízení zřejmé, že věřiteli vznikla škoda nebo jiná újma porušením povinnosti podat insolvenční návrh. Povinné osobě se uloží, aby tuto částku složila do úschovy u soudu přiměřenou peněžitou částku (§ 100 ins. zák.). Lze si představit situaci, kdy se povinná osoba zbaví svého majetku s cílem zamezit složení takové částky na náhradu škody. Dalším předběžným opatřením v insolvenčním řízení je ustanovení § 113 ins. zák., kdy insolvenční soud může i bez návrhu dlužníkovi nařídit, aby nedisponoval s určitými věcmi nebo právy náležejícími do majetkové podstaty. Stejně tak může insolvenční soud nařídit osobám, které mají závazky vůči dlužníkovi, aby je neposkytovaly dlužníkovi, ale předběžnému správci. Co se týče činnosti dlužníka, bude takové jeho jednání naplňovat skutkovou

podstatu trestného činu poškození věřitele podle § 222 tr. zák., a nikoli § 337 odst. 3 písm. a) tr. zák.

Ve vztahu k insolvenčnímu řízení (a konkurznímu řízení) je podstatné pro posouzení trestněprávně relevantního jednání pachatele skutečnost vztahující se k exekučnímu řízení. Exekuci v insolvenčním řízení sice nelze provést, lze ji však nařídit nebo zahájit (§ 109 odst. 1 písm. c) ins. zák.). Proto lze taková rozhodnutí mařit ve smyslu § 337 odst. 3 písm. a) tr. zák. Zároveň není podstatné, o kolik se snížila hodnota věci, které se takové rozhodnutí týká. Podstatné je, že se v době nařízení exekuce nejednalo o věc bezcennou, ale její hodnota ji umožňovala zahrnout do soupisu movitých věcí a provést mobiliární exekuci (viz Usnesení Nejvyššího soudu č.j. 3 Tdo 1425/2014 ze dne 26. 11. 2014)

Podle § 109 odst. 1 písm. c), věta druhá ins. zák., pro pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň postavené (§ 169 ins. zák.) však lze provést nebo vést výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka, na základě rozhodnutí insolvenčního soudu vydaného podle § 203 odst. 5 ins. zák. a s omezeními tímto rozhodnutím založenými.

S ohledem na výše citovaný judikát Nejvyššího soudu je ohledně insolvenčního a konkurzního řízení zcela evidentní, že k trestnému činu maření úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 3 písm. a) může dojít v průběhu insolvenčního řízení (případně řízení konkurzního vedeného podle zákona o konkurzu a vyrovnání).

11.9 Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku

Trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 tr. zák. se vztahuje nejen na insolvenční řízení, ale i na řízení vykonávací před soudem a řízení před jiným orgánem. Trestně odpovědným je ten, kdo nesplní svou zákonnou povinnost a takové prohlášení neučiní, resp. se takové povinnosti vyhýbá, a ten, kdo v takovém prohlášení uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje.

Zákonná povinnost učinit pravdivé prohlášení o majetku je zakotvena v § 260a a násl. o.s.ř., tato povinnost je uplatňována v souvislosti s výkonem rozhodnutí. Obdobná povinnost pak vyplývá z § 50 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., exekučního řádu, při exekučním řízení, kdy k prohlášení o majetku vyzývá povinného exekutor pověřený exekucí. Povinnost učinit pravdivé prohlášení o majetku je zakotvena i § 5 odst. 2 zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení, nebo i podle § 180 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu v platném znění.

V insolvenčním řízení je povinnost dlužníka učinit takové prohlášení zakotveno v ustanovení § 214 ins. zák., kdy insolvenční soud může na návrh insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předvolat dlužníka nebo osoby za dlužníka jednající k výslechu a vyzvat je k prohlášení o majetku. Předvolaný je povinen dostavit se osobně, a jestliže se bez omluvy nedostaví, může být předveden. Obsah prohlášení o majetku je vymezen v ustanovení § 215 ins. zák.

Insolvenční soud obvykle k tomuto kroku sáhne v okamžiku, kdy dlužník z nějakého důvodu odmítá spolupracovat s insolvenčním správcem. Insolvenční správce může mít poznatky o tom, že dlužník svůj majetek nebo jeho určitou část skrývá, protože nechce být zbaven možnosti později (po ukončení insolvenčního řízení) tento majetek využívat pro svou potřebu. Pokud se dlužník, popř. osoba oprávněná za dlužníka jednat k prohlášení o majetku nedostaví, popřípadě se dlouhodobě z tohoto úkonu omlouvá, ačkoli skutečný důvod nemá, může svým jednáním naplnit tuto skutkovou podstatu. Státní zastupitelství může být informováno buď insolvenčním soudem, insolvenčním správcem nebo některým z věřitelů, že dlužník má k dispozici majetek, který do soupisu majetkové podstaty neuvedl, a v takovém případě musí státní zastupitelství takový podnět vyhodnotit a rozhodnout, zda je naplněna dostatečná míra veřejného zájmu ke vstupu do tohoto řízení. Poznatek ohledně skrytého majetku dlužníka může vyplynout i z jiného trestního řízení (které nemusí být vedeno ani proti dlužníkovi, příp. osobě za dlužníka jednající), pak může dát státní zastupitelství po vstupu do insolvenčního řízení podnět k výkonu dohlédací činnosti a následně soud uváží, zda je nutné předvolat dlužníka k prohlášení o majetku ve smyslu § 214 a násl. ins. zák. Pakliže se dlužník nedostaví, jak bylo uvedeno výše, je třeba poznatek k případnému trestnému činu podle § 227 tr. zák. vytěžit pro trestní působnost státního zastupitelství. V případě, že se dlužník dostaví a vyjde najevo, že má majetek postižitelný v rámci insolvenčního řízení, který před věřiteli nějakým způsobem skryl, mohl by naplnit skutkovou podstatu přečinu poškození věřitele podle §222 tr. zák., a v neposlední řadě je na místě takovou situaci řešit v incidenčním sporu na neúčinné právní jednání.

11.10 Trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku

Trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku není primárně trestným činem úpadkovým, ale je řada jednání, která mohou naplňovat skutkovou podstatu tohoto trestného činu, resp. trestných činů, což se děje právě při insolvenčním, případně konkurzním řízení.

Trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 odst. 1 tr. zák. se dopustí ten, kdo poruší zákonem uloženou nebo smluvně převzatou povinnost opatrovat nebo spravovat cizí majetek, a tím jinému způsobí škodu nikoli malou. Kvalifikované skutkové podstaty pak ve vztahu k insolvenčnímu řízení jsou navázány na výši způsobené škody, což ovlivňuje výši ukládaného trestu.

Podstatou skutkové podstaty tohoto trestného činu je úmyslné jednání (konání nebo opomenutí) pachatele, na základě kterého vznikne škoda na cizím majetku. Ze strany pachatele nemusí nutně nastat obohacení nebo získání jiné výhody. V této souvislosti může obohacení nebo získání takové výhody být kvalifikováno jako jiná skutková podstata (např. trestný čin zpronevěry, pokud si pachatel přisvojí věc z cizího opatrovaného nebo svěřeného majetku, nebo se může jednat o sbíhající se trestné činy (např. porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 tr. zák., případně o zneužití informací v obchodním styku podle § 225 tr. zák.). Předmětem útoku podle ustanovení § 220 tr. zák. je majetek, který vůbec nebo zčásti nepatří pachateli. K trestní odpovědnosti se vyžaduje způsobení škody nikoli malé, přičemž vznik škody musí být v příčinné souvislosti s porušením povinnosti spravovat nebo opatrovat cizí majetek, resp. musí být alespoň jednou z příčin, bez nichž by škoda nevznikla buď vůbec, nebo nikoli v takové výši, v jaké k tomu došlo.

Povinností opatrovat majetek může být v různých právních předpisech formulována různě – může se jednat o péči o majetek, péči řádného hospodáře, odbornou péči, náležitou péči, nakládání nebo hospodaření s majetkem, právo činit úkony s majetkem atd. Tuto povinnost má uloženou ze zákona řada osob na základě různých právních předpisů. Zákonem stanovenou povinnost lze dovést v souvislosti s úpadkovými delikty a insolvenčním řízením v následujících případech:

1. jde-li o obecnou povinnost ke správě cizího majetku podle § 1400 až § 1447 obč. zák., v rámci svěřenského fondu podle § 1448 až § 1474 obč. zák. Správa cizího majetku zde zahrnuje i povinnost správce vykonávat svou působnost a plnit povinnosti s péčí řádného hospodáře (§ 1411 obč. zák.), přičemž se rozlišuje prostá správa cizího majetku (§ 1405 až § 1408 obč. zák.) a plná správa cizího majetku (§ 1409 až § 1410 obč. zák. Další pravidla správy cizího majetku vyplývající z § 1412 až 1437 obč. zák. a zahrnují i povinnost správce činit obezřetně investice související se spravovaným majetkem (§ 1432 až § 1435 obč. zák.);¹⁵⁰

¹⁵⁰Púry, F.: Úpadkové trestné činy v České republice, C.H. Beck, 2015, s. 123

2. jde-li o povinnost opatrovat nebo spravovat cizí majetek vyvozovanou z jiných, zvláštních ustanovení některých právních předpisů, např.:

- u člena statutárního nebo jiného orgánu obchodní společnosti nebo družstva ve vztahu k majetku této obchodní společnosti nebo družstva podle § 159 odst. 1 obč. zák. a § 51 odst. 1 a § 52 odst. 1 ZOK, z nichž vyplývá povinnost členů statutárních a jiných orgánů obchodních korporací vykonávat svou působnost s nezbytnou loajalitou, s potřebnými znalostmi a pečlivostí a v neposlední řadě s péčí řádného hospodáře,

- u zaměstnance nebo vedoucího zaměstnance ve vztahu k majetku jeho zaměstnavatele v rámci pracovněprávních vztahů (§ 301 písm. d) a § 302 písm. g) zákoníku práce); to platí i ve vztahu k zaměstnanci, který je v pracovním poměru ke státu, resp. státnímu orgánu, nebo je zaměstnancem krajské či obecní samosprávy, a jemuž je svěřeno hospodaření s majetkem státu, kraje či obce;

- u státního zaměstnance vykonávajícího státní službu nebo u vedoucího státního zaměstnance vykonávajícího státní službu, který je ve služebním poměru a jemuž je svěřeno hospodaření s majetkem státu (§ 77 odst. 1 písm. p) a § 78 písm. c) zákona č. 234/2002 Sb., o státní službě);

- u úředníka územního samosprávného celku, který je zaměstnancem krajské či obecní samosprávy a jemuž je svěřeno hospodaření s majetkem kraje či obce (§ 16 odst. 2 písm. c) zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů);

- u likvidátora právnické osoby ve vztahu k majetku likvidované právnické osoby (§ 193 obč. zák.);

- u insolvenčního správce (§ 21 a násl. ins. zák. , § 2 zákona o č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů), na něhož přecházejí oprávnění nakládat s majetkovou podstatou (např. podle § 140 odst. 1 ins. zák. nebo podle § 246 odst. 1 ins. zák.), a který má mimo jiné povinnost při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí (§ 36 odst. 1 ins. zák.); podle § 128 tr. zák. se insolvenčním správcem rozumí i další správci vystupující v insolvenčním řízení a také správce konkurzní podstaty nebo vyrovnací správce. Je-li insolvenčním správcem ustavena veřejná obchodní společnost, zahraniční obchodní společnost nebo zahraniční sdružení (§ 2 odst. 2 zákona o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů), trestní odpovědnost za porušení povinnosti spravovat majetek dlužníka by nesl ten společník

nebo člen, který by vykonával za veřejnou obchodní společnost, zahraniční společnost nebo zahraniční sdružení (podle jejich oznámení soudu) funkci insolvenčního správce,¹⁵¹ - opatrovníka pro správu jmění dítěte podle § 948 a násl. obč. zák., opatrovníka osoby s omezenou svéprávností (§ 465 a násl. obč. zák.), přičemž rozsah opatrovníkovy působnosti určuje soud ve svém rozhodnutí.

Zákonem stanovená povinnost opatrovat nebo spravovat cizí majetek vyplývá přímo ze zákonného ustanovení a je dána právní povahou vztahů mezi dotčenými subjekty. Pro založení této odpovědnosti pak stačí toto zákonné ustanovení a není třeba dalšího výroku státního orgánu (např. u statutárního orgánu), u některých osob se však vyžaduje zákonné zmocnění vydané příslušným orgánem (soudem), protože tyto povinnosti „aktivuje“ (např. u insolvenčního správce nebo likvidátora).

Smluvně převzatou povinnost opatrovat cizí majetek lze dovodit zejména u advokátů, notářů, prokuristů nebo zmocněnců na základě dohody o zastupování a plné moci, u nájemce na základě nájemní smlouvy ve vztahu k pronajaté věci či dopravnímu prostředku, případně pachtu, u nájmu věci v případě uzavření smlouvy o koupi najaté věci (kdy zatím k přechodu vlastnického práva nedošlo (může se týkat i tzv. leasingových smluv) a dále o příslušného zaměstnance, pokud z jeho pracovního poměru přímo vyplývá povinnost spravovat (opatrovat) majetek zaměstnavatele.¹⁵²

Pro účely insolvenčního řízení lze považovat za zásadní zejména zákonem uloženou povinnost spravovat či opatrovat cizí majetek, a to zejména ve vztahu k insolvenčnímu správci, konkurznímu správci, případně likvidátorovi.

Pokud pachatel porušuje povinnost opatrovat nebo spravovat cizí majetek, jedná v rozporu s obecným nebo konkrétním vymezením obsahu této povinnosti. K porušení může dojít buď konáním, nebo opomenutím. Při konání je vyžadováno aktivní chování pachatele, který disponuje se svěřeným majetkem tak, že snižuje různými způsoby hodnotu spravovaného majetku, ať už se jedná o rizikové investice, nepřiměřeně nízkou prodejní cenu, bezplatný převod majetku na cizí osobu apod. Opomenutí zahrnuje neučinění takových právních jednání, která zamezí např. promlčení pohledávek, zániku práva, neuplatnění majetkových sankcí vůči třetí osobě, nepožadování úroků, nepřihlášení nároku na náhradu škody do trestního řízení, nepřihlášení pohledávky do řízení insolvenčního, ale i v nedostatečné údržbě spravovaného majetku atp.

¹⁵¹PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

¹⁵² tamtéž

K porušení povinnosti při správě cizího majetku může dojít i v případě nakládání s cennými papíry a uplatňování akcionářských práv insolvenčním správcem.

Dále lze trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku spatřovat i v nesprávném postupu insolvenčního správce, který ve svém důsledku vede k poškození práv věřitelů.

Ustanovení § 221 upravuje nedbalostní skutkovou podstatu tohoto trestného činu. Oproti ustanovení § 220 tr. zák. sankcionuje jen porušení důležité povinnosti při opatrování nebo správě cizího majetku, vyžaduje, aby porušením byla způsobena značná škoda, a v neposlední řadě zákon vyžaduje, aby zavinění bylo ve formě nedbalosti, ale musí jít o hrubou nedbalost (§ 16 odst. 2 tr. zák.).

Nestačí tedy jakékoli porušení povinností, ale musí se jednat o významnější povinnost, přičemž toto hodnocení je třeba provést s co největší mírou individualizace (např. zda a jaká práva a povinnosti k majetku měly být porušeny a jaký význam pro vyčíslení náhrady škody mělo případné porušení jejich povinností.¹⁵³

Za důležitou bude proto třeba považovat takovou povinnost, jejíž porušení je zpravidla spojeno s nebezpečím značných škod na cizím majetku, jestliže tedy jejím porušením může snadno dojít k takovému následku, resp. účinku. Může se jednat o povinnost zabezpečit ochranu majetku před jeho poškozením, znehodnocením či odcizením, povinnost obezřetně nakládat se svěřeným majetkem, povinnost učinit včas vhodná opatření ke zhodnocení majetku.¹⁵⁴

Specifickou podmínkou trestní odpovědnosti podle § 221 odst. 1 tr. zák. je způsobení značné škody jinému, a to na cizím opatrovaném nebo spravovaném majetku. Vznik značné škody musí být v příčinné souvislosti s porušením důležité povinnosti při správě cizího opatrovaného majetku. Z hlediska zavinění je vyžadováno, aby byla značná škoda způsobena při porušení povinnosti při opatrování nebo správě cizího majetku, ke kterému došlo z hrubé nedbalosti ve smyslu § 16 odst. 2 tr. zák. a není rozhodné, zda bylo spácháno z vědomé či nevědomé nedbalosti. V obou případech se však vyžaduje vyšší intenzita v podobě hrubé nedbalosti. V jakém rozsahu si pachatel počínal vůči cizímu svěřenému či opatrovanému majetku bezohledně, bude třeba posoudit individuálně s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu.

¹⁵³PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

¹⁵⁴ tamtéž

V insolvenčním řízení se často tyto trestné činy dotýkají jednání insolvenčních správců, kteří tak činí buď úmyslně, případně z nedbalosti. Lze říci, že insolvenční zákon a zákon o insolvenčních správcích klade na tyto osoby větší míru odpovědnosti a povinností, zároveň jsou tyto osoby pod větším dohledem soudu i věřitelů už jen proto, že veškeré listiny jsou okamžitě zveřejňovány v insolvenčním rejstříku, zatímco v konkurzním řízení vedeném podle zákona o konkurzu a vyrovnání řada úmyslných, případně nedbalostních kroků správce konkurzní podstaty zůstala skryta a byla odhalena až (a je otázka, zda vůbec) v samém závěru konkurzního řízení. Naposledy bylo konkurzním soudem v působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem signalizováno jednání správkyně konkurzní podstaty, která bez vědomí věřitelského orgánu a konkurzního soudu uzavřela smlouvu o půjčce peněz s fyzickou osobou. Tyto skutečnosti vyšly najevo až po projednání konečné zprávy, když bylo správkyni uloženo vyplatit odděleného věřitele. Vzhledem k tomu, že správkyně neměla prostředky na účtu a k vyplacení věřitele nedošlo, bylo státním zastupitelstvím mimo jiné z důvodu využití poznatku pro trestní působnost do tohoto konkurzního řízení vstoupeno. Právní kvalifikaci jednání konkurzní správkyně bude třeba určit podle dalších okolností případu, nicméně právě trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku je jednou z možností. V tomto řízení považuji přenos poznatků z konkurzního řízení do řízení trestního jako zvláště důležitý – jednak proto, že se jedná o řízení podle zákona o konkurzu a vyrovnání a je třeba ve věci pro dozorujícího státního zástupce i policejní orgán učinit relevantní skutkový a právní rozbor z hlediska zákona o konkurzu a vyrovnání, jednak z důvodu předávání informací z tohoto řízení do řízení trestního, neboť účastníci řízení se obvykle chovají odlišně v konkurzním řízení a řízení trestním. Je tedy třeba zajistit, aby měly orgány činné v trestním řízení komplexní informace ke správnému určení právní kvalifikace skutku.

12 Vztah mezi insolvenčním řízením a trestním řízením obecně

Insolvenční právo a insolvenční řízení jsou upraveny v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení a souvislost s občanským právem, obchodním právem, a v některých otázkách i právem pracovním a finančním, je zcela zřejmá. Právní předpisy však dostatečně neupravují vztah mezi trestním a insolvenčním řízením. Zahájení insolvenčního řízení nemá přímou souvislost s řízením trestním, nicméně vztah mezi trestním řízením a insolvenčním řízením je vymezen v § 266 odst. 1 písm. a) ins. zák.,

podle kterého se trestní řízení nepřerušuje prohlášením konkurzu na majetek dlužníka. Trestní řízení a insolvenční řízení tak mohou probíhat současně, a nejsou na sobě přímo závislá.

Je však třeba uvést, že může docházet k situacím, kdy spolu trestní řízení a řízení insolvenční přímo souvisí, resp. některé procesní kroky např. insolvenčního správce jsou závislé na rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Souvislost mezi trestním řízením a řízením insolvenčním lze však sledovat i z hlediska průběhu obou řízení a jejich provázanosti ve vztahu k určitým subjektům, vůči kterým jsou obě řízení zároveň vedena. V průběhu obou souvisejících řízení se mohou objevit okolnosti, které významným způsobem mohou ovlivnit např. zpeněžování majetku, míru uspokojení věřitelů, splnění oddlužení dlužníkem včetně osvobození od placení zbytku dluhů, případně i mají vliv na výši odměny insolvenčního správce.

Výsledky insolvenčního řízení mohou mít dále vliv na rozhodnutí v adhezním řízení o nároku na náhradu škody způsobené některými úpadkovými trestnými činy nebo o nároku na vydání bezdůvodného obohacení. V soudní praxi byly výsledky insolvenčního (konkurzního) řízení posuzovány např. z toho hlediska, zda a jaký majetek byl podle § 233 a násl. ins. zák. (dříve podle § 15 odst. 2 ZKV) vydán z neplatných nebo neúčinných právních úkonů do majetkové (konkurzní) podstaty a použit k uspokojení pohledávek poškozených věřitelů. To pak mělo význam pro přiznání nároku na náhradu škody způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem poškozeným věřitelům podle § 228 tr. řádu, resp. na výši tohoto nároku, ale nikoli na rozsah spáchání trestného činu poškození nebo zvýhodnění věřitele z hlediska jimi způsobené škody.¹⁵⁵

12.1 Konkrétní problémy střetu insolvenčního řízení a trestního řízení

12.1.1 Problematika zániku právnické osoby

Trestní právo vůbec nepočítá se situací, kdy je vedeno trestní řízení proti právnické osobě podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a zároveň tato právnická osoba vystupuje jako dlužník v insolvenčním řízení. Podle § 308 odst. 1 písm. d) ins. zák. insolvenční soud rozhodne i bez návrhu o zrušení konkurzu zjistí-li, že pro uspokojení věřitelů je majetek dlužníka zcela nepostačující. V takovém případě podle § 312 odst. 3 ins. zák. je zrušení konkurzu podkladem pro výmaz dlužníka z obchodního

¹⁵⁵PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

rejstříku. Pokud insolvenční soud podá po výše uvedeném rozhodnutí podnět obchodnímu rejstříku k výmazu dlužníka, obchodní rejstřík tak bezodkladně učiní bez ohledu na probíhající trestní řízení, právnická osoba zaniká bez právního nástupce. Trestní řízení je pak nutné ve vztahu ke stíhané právnické osobě buď ukončit odložením, nebo zastavit. Je zcela evidentní, že v případě nulového majetku dlužníka by nemělo ukládání jakéhokoli trestu trestně stíhané právnické osobě žádný význam.¹⁵⁶ Státní zastupitelství v řadě případů působí v insolvenčním řízení, kde je proti právnické osobě zároveň vedeno i trestní řízení, případně takové insolvenční řízení sleduje a v okamžiku, kdy dojde k zániku právnické osoby, signalizuje tento poznatek pro trestní řízení vedené proti této právnické osobě. Bohužel zániku právnické osoby při uplatnění výše uvedených ustanovení ins. zák. svou mimotrestní působností státní zastupitelství zabránit nemůže. V tomto směru tedy nelze uplatnit pravidlo, že trestní řízení má proti řízení likvidačnímu (což v případě konkurzního řízení jako likvidačního způsobu řešení úpadku nepochybně lze za takové likvidační řízení považovat) přednost.

12.1.2 Problematika uplatňování náhrady škody a jiných sankcí

Souvislost insolvenčního řízení s řízením trestním je zřejmá v ustanovení § 140b ins. zák. O pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, která mají být v insolvenčním řízení uplatněna přihláškou, nebo na které se pohlíží v insolvenčním řízení jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují, nelze v jiných soudních nebo rozhodčích řízeních po dobu, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, rozhodnout. Výjimku zde tvoří pohledávky věřitelů na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka.

Zároveň je v ustanovení § 170 ins. zák. stanoveno, že v insolvenčním řízení se neuspokojují žádným ze způsobu řešení úpadku mimo jiné mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků a jiných

¹⁵⁶Naproti tomu řízení o likvidaci obchodní korporace podle § 85 písm. a) a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, lze přerušit do pravomocného rozhodnutí v trestním řízení, a v této souvislosti je třeba konstatovat, že přerušování řízení v těchto situacích je naopak žádoucí, neboť by nemělo docházet k maření účelu trestního řízení. Pokud již totiž trestní řízení proti právnické osobě probíhá, je v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe, že stíhaná právnická osoba se dopustila jednání takové společenské škodlivosti, kdy použití norem civilního práva nestačí k uplatnění odpovědnosti, tedy kdy sankce zrušení právnické osoby (obchodní korporace) je sankcí za neplnění určitých zákonem stanovených podmínek a povinností, které podmiňují existenci této právnické osoby (obchodní korporace).

obdobných peněžitých plnění, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku.

Ohledně mimosmluvních sankcí se jedná o pokuty ukládané správními orgány, správní sankce ukládané správními orgány podle zvláštních zákonů a o peněžité tresty ukládané soudy podle trestního zákona. Výjimkou je pouze penále vzniklé před rozhodnutím o úpadku, související s daněmi, poplatky, cly, pojistném na sociálním zabezpečení a veřejném zdravotním pojištění. V tomto případě stát dobrovolně rezignuje na své pohledávky plynoucí z veřejnoprávních sankcí, aby nedocházelo ke zvyšování počtu věřitelů dlužníka.

Z historických zákonných úprav úpadkového práva v českých zemích vyplývá, že některé druhy pohledávek byly vyloučeny z uspokojení v určité míře vždy. Jednalo se o Císařské nařízení č. 337/1914 ř.z., jímž se zavádí řád konkursní, vyrovnací a odpůřčí, recipované Československou republikou a platné na jejím území až do 1. 4. 1931. Z tohoto nařízení vyplývá, že jako konkursní pohledávky nemohou být požadovány mj. peněžité tresty pro trestné činy jakéhokoli druhu, stejná právní úprava je obsažena v zákoně č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řady konkursní, vyrovnací a odpůřčí.

Podle § 33 odst. 1 písm. d) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání jsou z uspokojení pohledávek vyloučeny mimosmluvní sankce postihující majetek úpadce (dlužníka), s výjimkou penále za nezaplacení daní, cla, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti nebo pojistného na veřejné zdravotní pojištění včas a ve správné výši, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před prohlášením konkurzu.

Právní úprava týkající se vyloučení pohledávek z uspokojení v insolvenčním řízení uvedená v § 170 písm. d) ins. zák. je srovnatelná s výše uvedenými právními úpravami platícími na území ČR v minulosti. Peněžitý trest uložený soudem podle tr. zák. se považuje podle komentářové literatury za mimosmluvní sankci.¹⁵⁷ Obdobně se k problematice vymezení mimosmluvních sankcí staví i judikatura¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Např.: ZOULÍK, F. *Zákon o konkursu a vyrovnání: Komentář* [Systém ASPI]. WoltersKluwer [cit. 2021-11-22]. ASPI_ID KO328_1991CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X. K insolvenčnímu zákonu pak např. KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-2

¹⁵⁸ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2017, sp. zn. 29 NSČR 16/2016

V tomto směru je třeba připomenout, že věřitelé, kteří své pohledávky uplatňují podáním přihlášky, se uspokojují v závislosti na způsobu řešení úpadku, a to rozvrhem při konkurzu, plněním reorganizačního plánu při reorganizaci nebo plněním při oddlužení, nestanoví-li zákon jinak (§ 165 odst. 1 IZ). Zákon stanoví, že podle odst. 1 se uspokojí někteří věřitelé, kteří nepodávají přihlášku pohledávky, splňují-li zákonem stanovené podmínky. Jinak než postupem podle § 165 odst. 1 ins. zák. lze po prohlášení konkurzu na majetek dlužníka uspokojit z majetkové podstaty pouze ty pohledávky, o kterých to stanoví tento zákon. Uspokojení jiných pohledávek je podle § 165 odst. 3 ins. zák. vyloučeno, což je ostatně i případ výše uvedených mimosmluvních sankcí (§ 170 ins. zák.).

S odkazem na výše uvedené se vztah insolvenčního a trestního řízení významným způsobem projevuje v rozhodnutí o nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení podle § 228 a § 229 trestního řádu.

Podle § 228 odst. 1 tr.ř. části věty za středníkem soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody, jestliže výše škody je součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo nebylo-li bezdůvodné obohacení dosud v tomto rozsahu vydáno. Po dobu, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, není možné rozhodnout o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují; to neplatí, jde-li o pohledávky věřitelů na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka (§ 47 tr. ř.). K rozhodnutím vydaným v rozporu s tímto zákazem se v insolvenčním řízení nepřihlíží (§ 140b IZ). To znamená, že poškozený sice může v adhezním řízení uplatnit takovou pohledávku podle § 43 odst. 3 tr. ř., ovšem v trestním řízení ji soud nemůže přiznat poškozenému podle § 228 tr. ř., nemůže tedy zavázat obviněného k povinnosti nahradit škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, ale musí poškozeného podle § 229 odst. 1 tr. ř. odkázat s tímto jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.¹⁵⁹

¹⁵⁹PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

Problematika vztahu insolvenčního řízení a řízení trestního je však složitější, než bylo nastíněno výše. Za stěžejní lze považovat náleze Ústavního soudu České republiky z 20. 6. 2017, sp. zn. I ÚS 3523/16, podle kterého § 140b IZ představuje ve vztahu k trestnímu řádu *lex specialis*, který brání vydání rozhodnutí o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, dále o pohledávkách, na které se pohlíží jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují. Výjimku z tohoto pravidla tvoří řízení soudní a rozhodčí, která nejsou přerušena podle § 140a ins. zák. Jedinou výjimkou ve vztahu k trestnímu řízení pak představuje věta za středníkem v ustanovení § 140b ins. zák. kdy se jedná o pohledávku věřitele na náhradu škody způsobené trestným činem v případě, že tato pohledávka byla zajištěna v trestním řízení majetkem, který náleží do majetkové podstaty dlužníka.

Účinky rozhodnutí o úpadku jsou vymezeny v § 140 a násl. ins. zák. a mají dalekosáhlé důsledky. Ustanovení § 140 ins. zák. se dotýká nařízených předběžných opatření insolvenčním soudem, jejichž účinky trvají i po rozhodnutí o úpadku, a dále přípustnost (resp. nepřípustnost) započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele. Dalším důsledkem rozhodnutí o úpadku je přerušování některých řízení. Účinky rozhodnutí o úpadku nastávají okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku, přerušují se tím soudní a rozhodčí řízení týkající se práv a pohledávek náležejících do majetkové podstaty, které mají být uplatněny přihláškou, dále ty, na které se hledí jako na přihlášené a pohledávky, které se v insolvenčním řízení neuspokojují s odkazem na § 170 ins. zák. V těchto řízeních do konce trvání účinků úpadku nelze pokračovat. Na toto ustanovení navazuje ustanovení § 140b ins. zák. když stanoví, že v jiných soudních řízeních, která nejsou uvedena v § 140a ins. zák., nelze rozhodnout o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, přičemž se jedná o stejné druhy pohledávek jako v § 140a. Výjimku tvoří pouze pohledávky věřitelů na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka. Pokud by k vydání takového rozhodnutí došlo, v insolvenčním řízení se k němu nepřihlíží. Obdobný postup se uplatňuje u řízení, která by byla nově zahájena. Ve smyslu § 140c ins. zák. nelze zahájit soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, dále ty, na které se pohlíží jako na přihlášené

(vyjma incidenčních sporů) a dále o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (opět s poukazem na § 170 ins. zák.).

Jinými slovy, rozhodnutí o úpadku brání jednak pokračování již zahájených soudních a rozhodčích řízení, stejně jako vydání rozhodnutí v těchto řízeních a nakonec i zahájení řízení nových, a to ve vztahu k pohledávkám a jiným právům týkajícím se majetkové podstaty, a to jednak těch, které mají být uplatněny přihláškou, dále ty, na které se pohlíží jako na přihlášené a dále těch, které se v insolvenčním řízení žádným způsobem neuspokojují. Které to jsou, stanoví § 170 ins. zák., z nichž ve vztahu k řízení trestnímu jsou stěžejní mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků, cla a jiných obdobných peněžitých plnění, dále pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku.

K problematice náhrady škody a adhezního řízení vedeného v rámci trestního řádu považuji za vhodné uvést, v jakých případech dochází ke střetu insolvenčního a trestního práva. Obvyklými případy jsou věřitelé nepřihlášení do insolvenčního řízení dlužníka, kteří jsou zároveň poškozeni trestným činem spáchaným dlužníkem. K trestné činnosti dlužníka může dojít před zahájením insolvenčního řízení nebo v jeho průběhu. Následky trestného činu mohou opět vyjít najevo před zahájením insolvenčního řízení nebo v jeho průběhu, případně se může dlužník dopustit trestného činu po zahájení insolvenčního řízení a důsledky tak vyjdou najevo v průběhu insolvenčního řízení.

Podle § 43 odst. 1 tr. zák. je poškozeným ten, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda (tedy škoda vyčíslitelná v penězích), dále ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, nebo komu byla způsobena nemajetková újma a ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (tedy nárok bez spravedlivého důvodu – bezdůvodné obohacení). Poškozený je subjektem trestního řízení, je zároveň stranou trestního řízení (§ 12 odst. 6 tr. řádu), výkon jeho práv je omezen účelem trestního řízení a s nárokem na náhradu škody je možné jej odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na jiné řízení, pokud by dokazování ohledně výše nárokované škody přesahovalo dokazování v řízení trestním a zbytečně by toto řízení protahovalo.

Poškozeným může být právnická i fyzická osoba, své nároky může uplatňovat přímo v řízení trestním, v tzv. adhezním řízení. Subjektem adhezního řízení je pouze ten poškozený, který může vůči obžalovanému uplatňovat nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Při posuzování nároku

poškozeného může soud buď nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu § 228tr. řádu přiznat, jestliže výsledky trestního řízení poskytují dostatečný podklad pro takové rozhodnutí. Pokud tomu tak není, může soud poškozeného odkázat s celým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, nejsou-li výsledky dokazování dostatečným podkladem pro takové rozhodnutí a provádění dalšího dokazování by přesahovalo potřeby trestního stíhání. Nárok lze však přiznat i z části a se zbytkem odkázat poškozeného do příslušného řízení.

Adhezní řízení je tedy součástí řízení trestního v případě, že poškozený uplatnil řádně a včas svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Samotný příklad za všechny z praxe netrestního specialisty je trestní řízení vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 33 T 61/2019, ve kterém byl obviněný dlužník rozsudkem ze dne 21. 1. 2020 shledán vinným zločinem podvodu podle § 209 odst. 1 odst. 4 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání 2 let, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu 4 let. Podle § 229 tr. řádu byla poškozená odkázána se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních. Uvedeného zločinu se měl obviněný dlužník dopustit tím, že vylákal jako fyzická osoba s úmyslem obohatit se od poškozené na základě smluv o zápůjčce celkovou částku 1.000.000,- Kč se splatností do 31. 12. 2017, a vzhledem k tomu, že v době, kdy si od poškozené finanční prostředky půjčoval, měl již u Krajského soudu v Ústí nad Labem podaný návrh na povolení oddlužení, je zřejmé, že jednal od počátku s úmyslem svým závazkům nedostát, minimálně si pak mohl být vědom skutečnosti, že svůj závazek nebude schopen s ohledem na svou finanční situaci splnit, tedy uvedl poškozenou v omyl a způsobil jí škodu ve výši 880.000,- Kč. Rozsudkem Městského soudu v Praze č.j. 44 To 112/2020-ze dne 6. 5. 2020 byl rozsudek zrušen toliko ve výroku o náhradě škody, a bylo rozhodnuto znovu tak, že podle § 228 odst. 1 tr. řádu je obviněný dlužník povinen nahradit poškozené škodu ve výši 880.000,- Kč. K náhradě škody se Městský soud uchýlil k velice stručnému odůvodnění, ve kterém uvedl, že insolvenční řízení nebrání přiznání nároku na náhradu škody v adhezním řízení v rámci trestního řízení a odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 799/2015. Tento výrok bylo třeba s ohledem na výše uvedené úvahy ve vztahu k zákazu vydání rozhodnutí podle § 140b ins. zák. a § 170 ins. zák. považovat za vadný. Dovolání proti tomuto rozsudku podal obviněný dlužník. Po přezkoumání důvodnosti dovolání Nejvyšší soud ve svém usnesení č.j. 7 Tdo 1139/2020-

636 ze dne 2. 12. 2020 mimo jiné uvedl, že podle § 140b ins. zák. platí, že nejde-li o řízení uvedená v § 140a ins. zák., nelze v jiných soudních nebo rozhodčích řízeních po dobu po kterou trvají účinky úpadku, rozhodnout o pohledávkách a jiných právech týkajících se majtkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170 ins. zák.); to neplatí, jde-li o pohledávky věřitelů na náhradu škody nebo nemajtkové újmy způsobené trestným činem, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majtkové podstatě dlužníka. K rozhodnutím vydaným v rozporu s tímto zákazem se v insolvenčním řízení nepřihlíží. V dané věci tedy rozhodnutí o povinnosti obviněného k náhradě škody ve smyslu § 228 odst. 1 tr. řádu bránila skutečnost, že bylo ve vztahu k němu vedeno řízení insolvenční. Městský soud v Praze pochybil, pokud navzdory tomuto stavu a navzdory citovanému § 140b ins. zák. takový výrok o pohledávce týkající se majtkové podstaty vyslovil. Na tomto místě pak Nejvyšší soud odkazuje na rozsáhlou judikaturu k této problematice¹⁶⁰. Odvolací soud tedy nemohl přiznat poškozené nárok na náhradu škody podle § 228 odst. 1 tr. řádu, ale bylo nutné odkázat poškozenou na řízení ve věcech občanskoprávních, v němž by byla pohledávka posuzována v rámci mnohostranného uspořádání a ve smyslu pravidel insolvenčního řízení. Pokud odvolací soud v rámci odůvodnění odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 5 Tdo 799/2015, publikované pod č. 39/2017 Sb. rozh. tr., které mu mělo umožnit zmíněné rozhodnutí o náhradě škody, k tomu Nejvyšší soud uvedl, že se jednalo o situaci, v níž poškozený uplatňoval nárok vůči pachateli- fyzické osobě, a insolvenční řízení bylo vedeno stran obchodní korporace, za níž pachatel jednal, tedy vůči jiné osobě. V tomto případě nebránilo rozhodnutí soudu o povinnosti obviněného nahradit škodu poškozeným ve smyslu § 228, kterou jim způsobil trestnými činy poškození věřitele podle § 222 tr. zák. nebo zvýhodnění věřitele podle § 223 tr. zák., neboť insolvenční řízení, do kterého poškození své pohledávky přihlásili, bylo vedeno ohledně majetku obchodní korporace, za niž obviněný při páchání trestné činnosti jednal.

¹⁶⁰Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1511/2019, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. 7 Tz 83/2019, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 8 Tdo 833/2015

V tomto konkrétním případě pak došlo z iniciace státního zastupitelství ke zrušení oddlužení dlužníka (obviněného). Tímto krokem pak došlo ke zlepšení postavení poškozené, která své pohledávky do insolvenčního řízení nemohla včas přihlásit, ale po zrušení oddlužení mohla své pohledávky uplatnit v občanském soudním řízení a vymáhat je výkonem rozhodnutí. V neposlední řadě pak bude mít možnost přihlásit se do nového insolvenčního řízení dlužníka, pokud jej dotýčný k umoření svých pohledávek využije a bude mu insolvenčním soudem povoleno. Vzhledem k tomu, že se při rušení oddlužení ukázalo, že dlužník nedisponuje prakticky žádným postižitelným majetkem, zůstala situace poškozené ohledně vymáhání pohledávky nadále nejistá.

Jak již bylo uvedeno výše, jsou různé okamžiky, kdy poškozenému nárok na náhradu škody vznikne a kdy jej může uplatňovat. V praxi poměrně často vyvstávají situace, kdy je obžalovaný zároveň dlužníkem v řízení insolvenčním, a tyto situace vyvolávají neméně často vadná rozhodnutí soudů. Nutno podotknout, že změny v úpravě konkurzního a insolvenčního práva v rozhodovací praxi trestních soudů mohou vést k vadnému rozhodnutí právě ve vztahu k výroku o náhradě škody, případně dalším majetkovým sankcím. K tomu navíc přistupuje i určitá míra nezájmu trestních soudců a státních zástupců a insolvenčních soudců a insolvenčních správců o trestní či insolvenční právo alespoň v té míře, kde se tyto obory navzájem protínají. Mimetrestní specialista by tak měl mimo jiné přispívat i právě k vzájemnému povědomí mezi oběma obory práva.

12.1.3 Problematika zjišťování úpadku

Další oblastí střetu trestního práva s insolvenčním je zjišťování úpadku v trestním řízení. Z judikatury Nejvyššího soudu totiž plynou odlišné názory na zjišťování úpadku dlužníka jako předběžnou otázku, kterou orgány činné v trestním řízení musí vyřešit. Usnesením Nejvyššího soudu č.j. 29 NSČR 30/2010 soud vyjádřil názor, že rozhodnutí soudu prvního stupně, kterými bylo rozhodnuto ve věci samé, jsou především tzv. rozhodnutí statusová, mezi která se řadí i rozhodnutí o úpadku podle § 136 ins. zák. . Naopak v trestních věcech, např. v usnesení 5 Tdo 1412/2009 ze dne 16. 12. 2008 Nejvyšší soud konstatoval, že otázka posouzení stavu úpadku hodnotí orgány činné v trestním řízení samostatně jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1 tr. řádu, a to i přes existenci rozhodnutí příslušného soudu o prohlášení konkurzu. Nejvyšší soud zastával v tomto rozhodnutí názor, že orgány činné v trestním řízení nemohou nekriticky vycházet toliko z existujících rozhodnutí konkurzních soudů o prohlášení konkurzu, jakkoli pravomocných, protože závěr o vině obviněného je založen mj. na tom, že obviněný

jednal až po skutečném a zákonném prohlášení konkurzu na majetek dlužníka. Obdobný názor Nejvyšší soud zopakoval v usnesení ze dne 25. 2. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1570/2014. I zde Nejvyšší soud konstatoval, že otázku úpadku dlužníka posuzují orgány činné v trestním řízení jako otázku samostatnou, nehledě na usnesení insolvenčního soudu o vyslovení úpadku dlužníka a prohlášení konkurzu na jeho majetek. Civilní úsek Nejvyššího soudu tedy považuje rozhodnutí o úpadku dlužníka podle § 136 odst. 1 ins. zák. za otázku statusovou, trestněprávní úsek stejného soudu naopak přiznává orgánům činným v trestním řízení pravomoc tuto otázku jako předběžnou podle § 9 odst. 1 tr. řádu odpovědět. Z usnesení Nejvyššího soudu 29 NSČR 30/2010 vyplývá, že statusovými rozhodnutími insolvenčního soudu jsou ta, kterými bylo rozhodnuto ve věci samé. Mezi tato rozhodnutí patří rozhodnutí o úpadku podle § 136 ins. zák., rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu podle § 143 ins. zák., rozhodnutí o tom, že dlužník není v úpadku včetně rozhodnutí o zamítnutí návrhu na vydání takového rozhodnutí podle § 158 ins. zák., rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, jímž se ve smyslu § 4 odst. 2 ins. zák. rozumí rozhodnutí o prohlášení konkurzu na majetek dlužníka (a to i v těch případech, kdy dochází ke změně způsobu řešení úpadku ze sanačního na likvidační v režimu úprav obsažených v § 363 a § 418 ins. zák.), rozhodnutí o povolení reorganizace a rozhodnutí, jímž se návrh na povolení reorganizace zamítá, rozhodnutí o povolení oddlužení a rozhodnutí, jímž se návrh na povolení oddlužení zamítá, dále (v mezích jednotlivých/přijatých/způsobů řešení úpadku) usnesení o schválení konečné zprávy a vyúčtování odměny a výdajů insolvenčního správce (§ 304 ins. zák.), rozvrhové usnesení (§ 306 ins. zák.), včetně usnesení o povolení částečného rozvrhu (§ 301 ins. zák.) a dalšího rozvrhového usnesení (§ 307 ins. zák.), usnesení o zrušení konkurzu a o zamítnutí návrhu na vydání takového usnesení (§ 308 ins. zák.), usnesení o schválení reorganizačního plánu (§ 348 ins. zák.), rozhodnutí o zamítnutí reorganizačního plánu (§ 351 ins. zák.), usnesení o schválení oddlužení (§ 406 ins. zák.) a usnesení o neschválení oddlužení (§ 405 ins. zák.), usnesení o osvobození dlužníka od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení (§ 414 ins. zák.) a usnesení, jímž se návrh na vydání takového rozhodnutí zamítá, jakož i usnesení o odnětí přiznaného osvobození (§ 417 ins. zák.) a usnesení, jímž se návrh na vydání takového rozhodnutí zamítá.

Z této řady rozhodnutí, která může insolvenční soud vydat, je pro trestní řízení nejpodstatnějším rozhodnutí o úpadku podle § 136 ins. zák. a rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu podle § 143 ins. zák. Ačkoli se jedná o statusová rozhodnutí ve věci samé, a měl by na tato rozhodnutí insolvenčního soudu dopadat § 9 odst. 2 tr. ř., tedy že

orgány činné v trestním řízení nejsou oprávněny řešit samostatně předběžné otázky týkající se osobního stavu, o nichž se rozhoduje v řízení ve věcech občanskoprávních. Jestliže takové rozhodnutí nebylo dosud vydáno, vyčkají orgány činné v trestním řízení na jeho vydání. S ohledem na výše citovaný judikát Nejvyššího soudu o rozhodování ve statusových věcech, by se nabízelo řešení, tj. že v případě rozhodování o úpadku dlužníka jsou orgány činné v trestním řízení povinny respektovat bez dalšího rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku dlužníka a s ním související výroky. V trestním právu se však uplatňuje opačný princip, tedy že se jedná o předběžnou otázku, kterou orgány činné v trestním řízení posuzují samostatně. V souladu s § 9 tr. řádu, a to navzdory tomu, že zde již bylo vydáno pravomocné rozhodnutí insolvenčního soudu o prohlášení konkurzu na majetek dlužníka, se otázka úpadku hodnotí jako otázka předběžná. K této problematice se naopak vyjadřoval Nejvyšší soud v trestních věcech, např. v usnesení ze dne 16. 12. 2009 sp. zn. 5 Tdo 1412/2009, 5 Tdo 1570/2014 a 5 Tdo 490/2019¹⁶¹. V prvním citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu k posouzení předběžné otázky podle § 9 odst. 1 tr. řádu dochází ve vztahu k existenci zákonných důvodů vedoucích k prohlášení konkurzu na majetek úpadce (obchodní společnosti) a tedy k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu porušení povinnosti v řízení o konkurzu podle § 126 odst. 1 tr. zákona (ve znění účinném do 31.12.2007). Vzhledem ke skutečnosti, že se ani soud prvního stupně, ani soud odvolací nezabývaly řádně námitkami odvolatele právě ve vztahu i absenci zákonných podmínek, uložil mj. Nejvyšší soud soudu prvního stupně projednat věc obviněného a odstranit tyto vady, zejména pak náležitě posoudit skutečnost, jaký význam měla z hlediska viny obviněného v posuzované věci skutečnost, že nebyly dodrženy zákonné podmínky pro prohlášení konkurzu na majetek obchodní společnosti. Soud se měl zaměřit na otázku, zda lze i za uvedených okolností-jestliže byl obviněný důvodně přesvědčen o nezákonnosti prohlášení konkurzu na majetek obchodní společnosti-dovodit úmyslné zavinění obviněného, popřípadě jestli je možné v jeho jednání spatřovat alespoň pokus trestného činu porušení povinnosti v řízení o konkurzu podle § 8 odst. 1 a § 126 odst. 1 tr. zákona (ve znění účinném do 31. 12. 2007). Za tímto účelem měl soud prvního stupně vyžádat konkurzní spis Krajského soudu v Ostravě a provést jím důkaz. Teprve následně měl soud prvního stupně odůvodnit závěr, zda se

¹⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1570/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 5 Tdo 1412/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 5 Tdo 490/2019

obviněný dopustil posuzovaným skutkem zmíněného nebo jiného trestného činu či jeho pokusu, popřípadě zda nespáchal žádný trestný čin.¹⁶²Opačný postoj nežli Nejvyšší soud zastával v uvedené problematice nejen soud odvolací, ale i státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, který podával ve věci vyjádření, podle něhož nemohla být zákonnost prohlášení konkurzu posouzena jako předběžná otázka ve smyslu § 9 odst. 1 tr. řádu, neboť by tím údajně docházelo k nepřípustnému rozšiřování okruhu otázek, které musí orgány činné v trestním řízení posuzovat jako otázky předběžné.

Obdobně rozhodoval Nejvyšší soud v usnesení publikovaném pod č. 64/2010, podle kterého otázka, zda bylo insolvenční řízení zahájeno v souladu se zákonem a na majetek dlužníka prohlášen konkurz, je předběžnou otázkou, kterou orgány činné v trestním řízení posuzují samostatně (§ 9 odst. 1 tr. řádu), i když je zde zveřejněna vyhláška insolvenčního soudu, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení (resp. pravomocné usnesení konkurzního soudu o prohlášení konkurzu). Zjistí-li orgány činné v trestním řízení, že nebyly splněny podmínky k zahájení insolvenčního řízení (resp. prohlášení konkurzu), třebaže k němu došlo, nemohou dospět k závěru o spáchání trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 tr. zák., i když se obviněný dopustil mařícího nebo hrubě ztěžujícího jednání v průběhu takto vedeného insolvenčního řízení (resp. řízení o konkurzu), ale v úvahu přichází nanejvýš nezpůsobilý pokus tohoto trestného činu.

K tomu je dále třeba uvést, že postoj trestního kolegia Nejvyššího soudu zaznamenal v dané problematice určitý posun, který lze vysledovat právě v posledním citovaném rozhodnutí. Ačkoli se toto rozhodnutí netýká přímo vztahu trestního a insolvenčního řízení, přesto z něj lze učinit závěry, které se dají aplikovat i na řízení insolvenční. Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 5 Tdo 490/2019 vyplývá, že otázka, zda je pachatel přečinu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 tr. zák. dlužníkem, je otázkou předběžnou, kterou posuzují orgány činné v trestním řízení podle § 9 odst. 1 tr. řádu samostatně, nemohou však ignorovat rozhodnutí soudu učiněné v občanském soudním řízení o tom, že nevznikl závazek mezi určitými osobami, jímž se měl obviněný stát dlužníkem (např. na základě notářského zápisu s doložkou vykonatelnosti). Soud rozhodující v trestním řízení nemůže dospět k opačnému závěru založenému jen na argumentu, že je oprávněn samostatně posoudit tuto otázku jako předběžnou odlišně od soudu v občanskoprávním řízení, není-li z takového závěru

¹⁶² Usnesení Nejvyššího soudu č.j. 5 Tdo 1412/2009 ze dne 16. 12. 2009

zřejmé, na základě jaké skutečnosti se obviněný měl stát dlužníkem věřitele. Dospěje –li tedy soud rozhodující v trestním řízení při řešení předběžné otázky k odlišnému právnímu názoru, než jaký zaujal soud rozhodující o téže otázce v občanském soudním řízení, je povinen tuto odchylku náležitě odůvodnit.¹⁶³ Právní věta uvedeného rozhodnutí se zdá být poněkud nejasná, pro její lepší pochopení je třeba prostudovat pečlivě odůvodnění, ze kterého vyplývá, že otázku existence a obsahu závazkového právního vztahu mezi dlužníkem a věřitelem musí soud v trestním řízení posuzovat vždy samostatně jako otázku předběžnou (§ 9 odst. 1 tr. řádu) i v případě, že zde je pravomocné rozhodnutí občanskoprávního soudu o takové předběžné otázce, neboť jde o posouzení viny obviněného. Za otázku viny je přitom nutno považovat nejen každý znak trestného činu, uvedený ať už v obecné, nebo ve zvláštní části tr. zák., ale i každou jednotlivou podmínku nutnou pro závěr, zda jde o trestný čin, či nikoli. Nelze zpochybnit ani skutečnost, že soud v trestním řízení není vázán pravomocným rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení, které nemá konstitutivní povahu. Nicméně i v tomto případě, což Nejvyšší soud zdůrazňuje, je povinností trestních soudů vzít v úvahu rozhodnutí občanskoprávního soudu. Takové rozhodnutí i spisy týkající se této věci jsou důkazním materiálem, s nímž se musí trestní soud náležitě vypořádat, a případné odchýlné rozhodnutí o řešené otázce přesvědčivě odůvodnit, neboť tu jde o rozdílné posouzení určité otázky, o níž bylo vydáno pravomocné rozhodnutí příslušným orgánem, kterému je speciálně svěřeno řešení právě takové otázky. V posuzované věci se soudy nižších stupňů nevypořádaly s rozhodnutími soudů vydanými v exekučním řízení a s jejich argumentací, zejména s podrobně odůvodněným usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci. Tato rozhodnutí jsou postavena na tom, že obviněnému nevznikl žádný závazkový právní vztah vyplývající z notářského zápisu, proto v uvedené části posuzovaného skutku došlo k jeho nesprávnému právnímu posouzení, které je navíc v rozporu se stávající judikaturou.¹⁶⁴ Závěrem je možno konstatovat, že toto rozhodnutí Nejvyššího soudu tak klade na trestní soudy (a rovněž orgány činné v trestním řízení) vysoké požadavky na odbornost ohledně dalších oborů práva. Zároveň mám za to, že orgány činné v trestním řízení se odchýlí od rozhodnutí civilního soudu (a tedy i soudu insolvenčního) spíše v menším množství případů. Obecně si lze představit jiné vyhodnocení zákonnosti zahájení insolvenčního řízení v případě, že insolvenční soud vychází z listin, které nepředstavují pravdivý obraz ekonomické situace dlužníka, typicky v případě, že

¹⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 5 Tdo 490/2019

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 5 Tdo 490/2019, odst. 24

navrhovatel předloží insolvenčnímu soudu listiny, které nejsou pravé, ale insolvenční soud i přesto na základě těchto listin zahájí insolvenční řízení a posléze rozhodne o úpadku dlužníka. Nelze vyloučit (a z praxe jsou mi známy situace), že dlužník sice předkládá k insolvenčnímu soudu listiny osvědčující jeho úpadek, avšak nepředkládá listiny všechny, ale je takové, které jeho úpadek osvědčují. V opačném případě, kdy o podaném insolvenčním návrhu není pochyb, je právě na orgánech činných v trestním řízení, aby náležitě odůvodnily, z jakého důvodu se odchýlily od rozhodnutí soudu v civilním řízení.

Odlišným případem je pak v trestním řízení určit okamžik, kdy se dlužník dostal do úpadkového stavu, neboť tento okamžik se nemusí shodovat s rozhodnutím insolvenčního soudu. Úpadek dlužníka může nastat podstatně dříve, než o něm rozhoduje soud. Pro posouzení trestní odpovědnosti je u některých trestných činů toto určení stěžejní. Je také otázkou, zda bylo ze strany trestního kolegia Nejvyššího soudu reagováno na usnesení 29 NSČR 30/2010, které jednoznačně a logicky vymezuje, která rozhodnutí insolvenčního soudu je třeba považovat za statusová. Toto je jedno z míst, kde je evidentní, že se insolvenční a trestní právo zcela mívají, ačkoli praxe by měla být právě opačná. Zde není možné nepoznamenat, že insolvenční řízení a stav dlužníka tomuto řízení předcházející je častým zdrojem různorodé (zejména hospodářské) trestné činnosti. I z tohoto důvodu je s podivem, že trestní a insolvenční předpisy nejsou lépe provázány.

12.1.4 Problematika zajištění majetku v případě zahájeného insolvenčního řízení

Střet trestního a insolvenčního práva je patrný i v případech, kdy jsou orgány činné v trestním řízení nuceny s ohledem na charakter trestné činnosti řešit odčerpání výnosů z trestné činnosti některou z forem zajištění majetku. Konkurence obou předpisů spočívá v rozdílných objektech ochrany. Zatímco insolvenční zákon cílí na poměrné uspokojení dlužnických věřitelů v souladu se zásadou spravedlivého zacházení s věřiteli stejného postavení, trestní právo chrání zájmy poškozeného trestným činem. Skutečnost, že se tato osoba dostává zároveň do postavení věřitele vůči dlužníkovi (pachateli trestného činu), s sebou nese řadu výkladových problémů.

Zahájení insolvenčního řízení na sebe váže omezení uplatnění a nabytí práva na uspokojení ze zajištění majetku ve vlastnictví dlužníka nebo majetku náležejícího do majetkové podstaty pouze za podmínek stanovených insolvenčním zákonem (§ 109 odst. 1 písm. a) ins. zák.).

Následují účinky rozhodnutí o úpadku, které se již zajištění majetku v trestním řízení dotýkají konkrétním způsobem. Podle § 140a se přerušují soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou, nebo se na které se v insolvenčním řízení hledí jako na přihlášené, anebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují, což jsou pohledávky vymezené v § 170 ins. zák. Podle § 140b ins. zák. nelze v jiných soudních nebo rozhodčích řízeních po dobu, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, rozhodnout o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být uplatněny přihláškou, nebo na které se hledí jako na přihlášené, anebo o pohledávkách vymezených v § 170 ins. zák.; to však neplatí, jde-li o pohledávky věřitelů na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka. Insolvenční právo tak jednoznačně zvýhodňuje ty poškozené v trestním řízení, na jejichž nárok byl zajištěn majetek obviněného dlužníka oproti těm, jejichž práva na náhradu škody takto „pojištěna“ nebyla. Výjimku tvoří ti poškození trestným činem dlužníka, u nichž došlo ke vzniku pohledávky na náhradu škody způsobené na zdraví (§ 169 odst. 1 písm. b) ins. zák.), tyto pohledávky mají v insolvenčním řízení postavení stejné jako pohledávky za majetkovou podstatou.

Podle § 167 odst. 2 ins. zák. jsou věřitelé vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem uspokojeni ze zpeněžení věci, práva pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, byly-li tyto hodnoty zajištěny v trestním řízení o tomto trestném činu a přihláška pohledávky byla podána v době, kdy zajištění trvá podle trestního řádu. Pro pořadí uspokojení zajištěných věřitelů je rozhodující doba vzniku zajištění podle trestního řádu. Věřitelé vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem podávají přihlášky pohledávek u insolvenčního soudu kdykoli v průběhu insolvenčního řízení, pokud v trestním řízení o tomto trestném činu byl zajištěn majetek v majetkové podstatě dlužníka a přihláška byla podána v době, kdy zajištění podle trestního řádu trvá (§ 173 odst. 1 ins. zák.). Jedná se tedy pouze o pohledávky vykonatelné.

Insolvenční správce je pak při zpeněžení majetkové podstaty dlužníka omezen v tom smyslu, že bez souhlasu orgánů činných v trestním řízení nemůže zpeněžit majetek sepsaný do majetkové podstaty dlužníka, na který se vztahuje rozhodnutí o zajištění

vydané v trestním řízení. Pokud tento souhlas orgánů činných v trestním řízení dán nebyl, neměl by insolvenční správce takový majetek zpeněžovat. Pakliže tak učiní, vystavuje se sankci za takový postup ve formě zproštění výkonu své funkce ve smyslu § 32 ins. zák. Nutno podotknout, že ani takový postup není insolvenčním správcům cizí, ačkoli se zřejmě jedná o naprosté výjimky. V konkrétním případě došlo ke zpeněžení majetku dlužníka, na který se vztahovalo zajištění v trestním řízení. Bohužel tento nezákonný postup měl negativní dopad do majetkové sféry poškozeného, neboť z původního zajištění se mu nedostalo ničeho. I přes snahu státního zastupitelství v insolvenčním řízení o zproštění funkce insolvenční správkyně funkce k takovému rozhodnutí nedošlo, neboť soud svým laxním přístupem o podnětu státního zastupitelství ohledně zproštění insolvenční správkyně funkce rozhodoval více než po roce od podání podnětu, což se ve světle dalšího postupu insolvenční správkyně jeví jako neefektivní. Insolvenční správkyně své povinnosti po této události plnila řádně a s ohledem na časový odstup od události a od podnětu státního zastupitelství do rozhodování insolvenčního soudu bylo navrženo toliko nepřiznat za zpeněžení konkrétního majetku správkyni odměnu, na což soud přistoupil. Insolvenční zákon však nedává žádné možnosti orgánům činným v trestním řízení, potažmo poškozenému, jak tento nezákonný stav napravit. Insolvenční správce je pochopitelně ze své funkce odpovědný škodu způsobenou nesprávným postupem, nicméně pro poškozeného přihlášeného se svým nárokem na náhradu škody původně v trestním řízení jinou osobou je tak významným způsobem komplikovanější, se takové náhrady škody po insolvenčním správcem domoci.

K uspokojení pohledávky poškozeného, který ji uplatnil jako zajištěný věřitel, může dojít z výtěžku zpeněžení věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, jimiž byla zajištěna (§ 298 odst. 1 ins. zák.). Zároveň platí, že pohledávky za majetkovou podstatou, pohledávky postavené jim na roveň (mj. pohledávka na náhradu škody na zdraví) a zajištěné pohledávky v rozsahu stanoveném v § 167 a § 298 ins. zák. se uspokojují kdykoli v průběhu konkurzního řízení, přičemž jejich pořadí je stanoveno v § 305 odst. 2 ins. zák. pro případ, že dosažený výtěžek ze zpeněžení majetkové podstaty nestačí k uspokojení všech těchto privilegovaných pohledávek (tento postup dopadá na pohledávku na náhradu škody na zdraví, ne však na pohledávku zajištěného věřitele, která je uspokojována v jiném režimu).

Pokud tedy nemá poškozený vykonatelnou pohledávku za dlužníkem, tj. byla mu v trestním řízení přiznána za podmínky, že byl v trestním řízení zajištěn majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka (za jiných okolností mu totiž náhrada škody

přiznána být nemůže dle § 140b ins. zák.), nemůže tuto pohledávku do insolvenčního řízení přihlásit, leda že tak činí v zákonné lhůtě ve smyslu § 136 odst. 2 písm. d) ins. zák.

Poškozený tedy musí v trestním řízení vyčkat na rozhodnutí soudu o svém nároku na náhradu škody, teprve v okamžiku, kdy má vykonatelné rozhodnutí, může svou pohledávku zajištěnou majetkem v řízení trestním uplatnit i v řízení insolvenčním. Ohledně souhlasu se zpeněžením zajištěného majetku bylo již psáno výše. Nicméně v případě, že orgány činné v trestním řízení insolvenčnímu správci souhlas se zpeněžením tohoto majetku nedají, má v tento okamžik insolvenční správce dvě možnosti. Buď musí vyčkat konce trestního řízení, ve kterém bude o zajištěném majetku rozhodnuto, nebo může požádat insolvenční soud a věřitelský výbor o vyloučení tohoto majetku z majtkové podstaty ve smyslu § 227 ins. zák., který mu takový postup výslovně umožňuje. Je však v takovém okamžiku otázkou, zda bude s takovým postupem věřitelský výbor a insolvenční soud souhlasit, neboť pokud by došlo k vynětí takového majetku z majtkové podstaty a jeho hodnota přesahovala nároky poškozeného, věřitelé by měli sice šanci na získání takového majetku, ale už nikoli v rámci insolvenčního řízení, ale běžným výkonem rozhodnutí či exekucí (a to pouze v případě, že by se nejednalo o dlužníka v oddlužení, neboť ten by byl od placení zbytku pohledávek pravděpodobně osvobozen). K takovému kroku, tj. k vynětí majetku z majtkové podstaty z důvodu jeho zajištění v trestním řízení by se reálně odhodlal zřejmě málokdo, výjimečně by mohlo jít o situace, kdy je nárok poškozeného téměř jistý a hodnota zajištěného majetku jeho nárok zcela jistě nepřesahuje.

Celý proces uplatňování vykonatelných (případně i nevykonatelných) pohledávek, pro které je zajištěn majetek v majtkové podstatě v trestním řízení komplikuje ještě právní úprava týkající se vyloučení mimosmluvních sankcí z uspokojení v rámci insolvenčního řízení. Za mimosmluvní sankce jsou považovány i majtkové tresty a ochranná opatření, která byla uložena v trestním řízení (peněžitý trest, propadnutí věci, propadnutí náhradní hodnoty, propadnutí majetku, ochranná opatření zabrání věci, zabrání náhradní hodnoty, zabrání části majetku a zabrání spisů a zařízení).¹⁶⁵

Domnívám se s ohledem na výše uvedené, že zákonodárce zcela nekonceptně zvýhodnil určitou skupinu poškozených, jejichž nárok byl v rámci trestního řízení zajištěn majetkem dlužníka náležejícího do majtkové podstaty. Ostatní poškozené, kterým dlužník způsobil trestným činem škodu, ale jejichž nárok nebyl majetkem v majtkové

¹⁶⁵ § 2 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majtkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů

podstatě zajištěn, naopak znevýhodňuje, neboť v průběhu insolvenčního řízení by neměl soud v řízení trestním o jejich nároku rozhodnout s ohledem na zákaz vyslovený v § 140b ins. zák., a navíc do ukončení insolvenčního řízení nemohou svou pohledávku, která je nevykonatelná (neboť ji nemohou v insolvenčním řízení po zákonné lhůtě uplatnit, např. proto, že trestný čin byl spáchán buď až v průběhu insolvenčního řízení, nebo proto, že vyšel najevo až po rozhodnutí o úpadku a uplynutí lhůty pro podání přihlášek), vůči dlužníkovi uplatnit. Tato situace může být zvlášť závažná v okamžiku, kdy se insolvenční řízení z nějakého důvodu prodlužuje, i když promlčecí lhůty po zahájení insolvenčního řízení nezačínají nebo neběží (§ 109 odst. 3 ins. zák.). V neposlední řadě je třeba připomenout, že na „běžné trestné činy“, např. krádeže podle § 205 tr. zák., podvodu podle § 209 tr. zák., zpronevěry podle § 206 tr. zák., kterými pachatelé – fyzické osoby způsobí škodu poškozenému a učiní z něj tak věřitele i pro své insolvenční řízení, běžně majetek zajištěn není, nehledě na skutečnost, že tito pachatelé jsou obvykle nemajetní a jejich jediným majetkem rozdělovaným mezi věřitele je zabavitelná část příjmu.

12.1.5 Problematika ukládání trestů právnickým osobám, proti nimž je zároveň vedeno insolvenční řízení

Jak již bylo uvedeno, trestní řízení se podle ustanovení § 266 ins. zák. prohlášením konkurzu nepřerušuje. V praxi to znamená, že obě řízení, tedy jak řízení trestní, tak řízení insolvenční, probíhají současně. Pokud je řízení insolvenční, kde je úpadek dlužníka řešen likvidačním způsobem (tj. konkurzem) ukončeno dříve než trestní řízení, tj. insolvenční soud zruší konkurz z důvodů uvedených v § 308 odst. 1 písm. c) a d) ins. zák., nastává zrušení a zánik dlužníka bez právního nástupce (§ 311 ins. zák.), neuspokojené pohledávky zanikají a v případě zrušení dlužníka pro případ podle § 308 odst. 1 písm. d) je zrušení konkurzu pro nedostačující majetek dlužníka pro uspokojení věřitelů podkladem pro výmaz dlužníka z obchodního rejstříku.

Nestandardní situace může nastat v případě, že probíhá insolvenční řízení na dlužníka - právnickou osobu a zároveň trestní řízení, ve kterém je uložen právnické osobě trest zrušení právnické osoby. Samotné uložení takového trestu by žádné vážnější důsledky pro osobu dlužníka nemělo, ovšem v případě jeho výkonu nastává situace, na kterou ani insolvenční zákon, ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nepamatuje, resp. insolvenční zákon ve svém § 245 odst. 2 uvádí, že se přerušuje likvidace právnické osoby. Pak by tedy likvidace nařízená ve smyslu § 38 odst. 1 TOPO musela být okamžitě po jejím nařízení přerušena.

Stejně tak může být nestandardní situací, nikoli však v praxi neznámou, že je dlužníkovi-právnícké osobě uložen v trestním řízení trest zákazu činnosti, ačkoli je např. provoz podniku dlužníka ukončen ve smyslu § 261 odst. 2 insolvenčního zákona, takové rozhodnutí tvoří překážku výkonu živnosti ve smyslu § 8 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Získání takové informace orgány činnými v trestním řízení a trestním soudem vyžaduje studium insolvenčního spisu, kde je taková informace pochopitelně zachycena. Je tedy otázkou, zda je takový trest účelný a zároveň, kdy začne běžet lhůta takového zákazu činnosti. Pokud dlužník nezanikne po zrušení konkurzu a ukončení insolvenčního řízení, může pak vykonat trest zákazu činnosti.

12.1.6 Shrnutí poznatků

Tam, kde se protínají trestní řízení a řízení insolvenční, může být využití mimotrestní působnosti státního zastupitelství přínosné pro obě tato řízení. Prvořadým úkolem netrestního specialisty je zjištění, že je zároveň vedeno řízení trestní a řízení insolvenční. Poté by mělo následovat vyhodnocení vzájemné souvislosti obou řízení včetně vyhodnocení míry veřejného zájmu, která je potřebná ke vstupu do řízení insolvenčního.

Sledováním insolvenčního rejstříku ve vztahu k právníckým osobám (v působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem) lze tato insolvenční řízení zachytit. Svoji roli zde hraje i povinnost pro dozorové státní zástupce vytěžovat poznatky z trestního řízení pro mimotrestní působnost, kdy dozorový státní zástupce by měl v insolvenčním rejstříku ověřit, zda proti fyzickým a právníckým osobám, proti kterým je trestní řízení vedeno, není vedeno i insolvenční řízení v případech úpadkových trestných činů a dalších trestných činů majetkových i hospodářských, které jsou popsány níže. Dozoroví státní zástupci mají k této praxi obvykle výhrady, argumentují objemem práce a časovou náročností, nicméně je s ohledem na výše uvedené zřejmé, že informace o probíhajícím insolvenčním řízení může zásadním způsobem ovlivnit např. rozhodování soudu o náhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení.

Zároveň zjištění učiněná v trestním řízení mohou mít vliv nejen na rozhodování o poctivosti záměru dlužníka (§ 395 odst. 1 písm. a) IZ), o zpeněžení majetkové podstaty, o povolení oddlužení či jeho zrušení, o nepřiznání osvobození od placení zbytku pohledávek, ale také v incidenčních sporech a v neposlední řadě k osobě insolvenčního správce, popřípadě složení věřitelského výboru či zástupce věřitelů. Stejně tak vliv na

samotné rozhodnutí o úpadku může mít trestní řízení v samém prověřování, kdy okolnosti uváděné v trestním oznámení a zjištěné v dalším postupu orgány činnými v trestním řízení mohou takové rozhodnutí ovlivnit.

Zajímavá situace by mohla nastat v případě, kdyby se státní zastupitelství účastnilo insolvenčního řízení a navrhovalo po provedeném dokazování rozhodnout o úpadku dlužníka, přičemž v souvisejícím trestním řízení by zákonnost tohoto soudního rozhodnutí přezkoumávaly orgány činné v trestním řízení jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 tr. řádu a dospěly by k opačnému závěru ohledně rozhodnutí o úpadku a prohlášení konkurzu na majetek dlužníka než insolvenční soud beroucí v potaz důkazy a právní názor s těmito důkazy korespondující, prezentované státním zastupitelstvím v insolvenčním řízení.

13. Souvislosti mezi výkonem trestní působnosti v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob a mimotrestní působností státního zastupitelství v oblasti právnických osob

O návrhové a vstupové činnosti krajského státního zastupitelství ve vztahu k právnickým osobám bylo již pojednáno v kapitole 8 a jejích podkapitolách 8.3 až 8.5. Míra veřejného zájmu potřebná k prokázání procesní legitimace k podání takového návrhu byla rozebrána podkapitole 6.2).

Zejména v souvislosti s hospodářskou trestnou činností (ale nejen s touto) sestátní zástupci při výkonu trestní působnosti státního zastupitelství setkávají s právnickými osobami, které vystupují v různém postavení (poškození, obvinění), právnické osoby však nemusí přímo v trestním řízení žádné procesní postavení mít, ale k těmto osobám se váže řada poznatků využitelných pro mimotrestní působnost státního zastupitelství. Kromě již výše popsanych souvislostí s insolvenčním řízením a řízením o zrušení obchodní korporace mohou být právnické osoby zneužívány pro trestnou činnost svými statutárními orgány, případně dalšími osobami (např. na základě plné moci), a v trestním řízení může vyjít najevo, že tyto právnické osoby nevykazují již dlouhou dobu žádnou činnost, jejich statutárními orgány nebo jejich členy mohou být osoby v postavení tzv. bílých koní, cizinci nebo zcela fiktivní osoby. Další podstatné skutečnosti ve vztahu k právnickým osobám typicky vyjdou najevo v řízení o trestní odpovědnosti právnických osob podle zákona č. 418/2011 Sb.

V praxi tedy nastávají i situace, kdy je státní zastupitelství povinno zabývat se existencí právnické osoby a jejím dalším působením v právním prostoru právě v rámci své mimotrestní působnosti zejména na základě vytěžených poznatků, popřípadě i poznatků získaných v rámci své vlastní činnosti.

Je ve veřejném zájmu, aby právnické osoby, které nesplňují zákonné předpoklady pro svou další existenci nebo které porušují své zákonné povinnosti vůči orgánům veřejné moci, byly zrušeny, pokud z objektivního důvodu tak nemohly učinit statutární orgány nebo jejich členové, a byla nařízena likvidace těchto právnických osob soudem.

Mimotrestní působnost státního zastupitelství v této oblasti směřuje zejména k podávání podnětů či návrhů na zrušení obchodních korporací.

Jak již bylo uvedeno v kapitole VIII., souvisí tato mimotrestní působnost státního zastupitelství s působností trestní. Zároveň je však zřejmé, že civilní předpisy týkající se důvodů zrušení obchodní korporace (ať už se jedná o důvody specifikované v § 172 obč. zák., nebo důvody uvedené v § 93 ZOK) nejsou dostatečně v souladu s předpisy trestního práva a naopak.

13.1 Spolupráce trestních a netrestních specialistů při posuzování právnických osob jako tzv. prázdných schránek

V návaznosti na problematiku trestní odpovědnosti právnických osob je třeba účelně využívat poznatky získané jak z trestní, tak mimotrestní působnosti, čehož lze dosáhnout především spoluprací státních zástupců navzájem (tedy dozorových státních zástupců a netrestních specialistů).

Při trestním stíhání právnických osob se poměrně často vyskytují případy, kdy právnické osoby vykazují celé roky velmi nízkou nebo v podstatě žádnou ekonomickou aktivitu, nesídlí v místě zapsaném v obchodním rejstříku jako sídlo a ani na jiném místě, případně nemají statutární orgán nebo nenaložily s uvolněným podílem (obvykle po jediném společníkovi, kterému byl podíl exekuvován), v neposlední řadě takové společnosti nezakládají do sbírky listin ty listiny, které vyžaduje zákon o veřejných rejstřících v ustanovení § 66, přičemž trestná činnost obvykle spadala do období předcházejícímu útlumu ekonomické činnosti. Všechny tyto skutečnosti vedou k domněnce, že se jedná o tzv. mrtvou schránku. K těmto okolnostem pak dále přistupuje obvykle skutečnost, že statutárním orgánem je osoba s kriminální minulostí (i přítomností), a sídlo společnosti bylo umístěno na adresu, která slouží pro velké množství společností (tzv. virtuální sídlo). Pokud se jedná o poslední dvě zmíněné

skutečnosti, k odhalení tzv. bílých koní obvykle slouží jak lustrace osoby v Centrální evidenci stíhaných osob, výtěžené poznatky z trestního řízení, jakož i znalosti netrestního specialisty k místním poměrům.

Ačkoli při prověřování trestné činnosti orgány činné v trestním řízení takovými poznatky, vedoucími k závěrům o možnostech zrušení a zániku právnické osoby disponují, nesignalizují je dostatečným způsobem k využití v rámci výkonu mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Státní zástupci vykonávající trestní působnost by tak měli ve svých postupech, vycházejících ze zásady legality (§ 2 odst. 3 tr. řádu), které primárně vedou k dosažení účelu trestního řízení ve smyslu § 1 odst. 1 tr. řádu, signalizovat netrestním specialistům poznatky získané z trestního řízení. Lze proto předpokládat, že zejména v průběhu zjišťování okolností skutkově významných pro naplnění definičních znaků formálních a materiálních podmínek přičitatelnosti ve smyslu § 8 odst. 1, odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., vyjdou najevo poznatky odůvodňující shora zmíněné postupy směřující ke zrušení a případně též zániku konkrétní právnické osoby z důvodů předpokládaných v § 93 písm. b) ZOK, případně podle § 172 odst. 1 obč. zák. a § 105 zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.¹⁶⁶

Metodické doporučení počítá zejména se situací, že statutární orgán nebo osoba oprávněná za společnost jednat, tzv. bílý kuň, je osobou bez přístřeší. Nemusí tomu tak být vždy, lze však konstatovat, že se jedná o osoby „na pohybu“, které mají trvalý pobyt evidován na obecním či městském úřadě a zdržují se na jiných adresách, než řídka se jedná o uživatele omamných a psychotropních látek, může se jednat o osoby, pro které znamená pár podpisů snadný výdělek, neboť obvykle na převod podílu u takové „mrtvé společnosti“ neplatí původnímu společníkovi nebo společníkům nic, naopak sami obdrží určitou sumu za to, že se nechali do společnosti jako členové statutárního orgánu zapsat a byl na ně převeden podíl. Z výpovědí takových osob plyne, že obvykle jednaly přes prostředníka, kterého na základě inzerce oslovili z nějakého důvodu původní členové statutárního orgánu a/nebo společníci se zadáním společnost zlikvidovat. Je naprosto zřejmé, že oproti převodu obchodního podílu je samotná likvidace obchodní společnosti dlouhý a finančně náročný proces (záleží samozřejmě na velikosti obchodní korporace), přičemž pouhý převod podílu, byť zprostředkovatelem, může stát původního společníka v porovnání s likvidací méně peněz. V neposlední řadě nelze nezmínit ani fakt, že řada takových společností se nachází v úpadku, případně hrozícím úpadku, kdy mají statutární

¹⁶⁶Metodická doporučení OTR NSZ k aplikaci zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, část X., odst. 4

orgány povinnost podat insolvenční návrh. Kromě toho je obvykle problémem účetnictví, které nebylo v řadě případů řádně vedeno a jeho přezkoumání by mohlo vést k závěrům o spáchání některého z daňových deliktů. Účetnictví obvykle řádně předáno není, resp. pokud si jej neponechali bývalí společníci, končí u zprostředkovatele a je zašantročeno. V průběhu trestního řízení tak původní společníci a členové statutárních orgánů tvrdí, že účetnictví předali prostředníkovi nebo novému členovi statutárního orgánu, který však tvrdí opak, tj. že žádné účetnictví nepřevzal a prostředník obvykle tvrdí, že si jej původní statutární orgány ponechaly.

Jak již bylo uvedeno výše, tzv. bílé koně nepředstavují pouze lidé bez přístřeší, existuje řada profesionálních „bílých koní“, kteří využili obchodní společnost k páčání další trestné činnosti (např. pro třetí osoby vydávali jménem takové společnosti potvrzení o zaměstnání, ačkoli zaměstnancem taková osoba nikdy být nemohla a potvrzení využila pro protiprávní získání finanční částky např. v podobě spotřebitelského úvěru).

Tyto osoby jsou obvykle státnímu zastupitelství známy z jeho trestní působnosti, přičemž pokud dochází k řádnému vytěžování poznatků z trestního řízení, může být celkové působení takové osoby velice dobře zachyceno.

V průběhu prověřování trestné činnosti právnických osob může být zjištěno, že taková právnická osoba má charakter tzv. mrtvé schránky (což obvykle souvisí s působením „bílých koní“ ve statutárních orgánech takové právnické osoby) a podle metodického stanoviska je tudíž neúčelné ji trestně stíhat, neboť jako tzv. prázdná schránka nevykazuje žádnou činnost. Vykazování či nevykazování činnosti je dle mého názoru nutné chápat šířeji a musí být předmětem šetření. O nevykazování činnosti např. nejde, pokud společnost pouze nezakládá příslušné listiny do sbírky listin obchodního rejstříku, stejně tak pokud každý rok podává daňové přiznání, ze kterého však vyplývá, že nemá žádné ekonomické výsledky¹⁶⁷. Zákon o obchodních korporacích v § 93 písm. b) uvádí jako důvod zrušení obchodní korporace neschopnost po dobu delší než 1 rok vykonávat svou činnost a plnit tak svůj účel, přičemž se musí jednat o objektivní stav, nikoli o nedostatek vůle obchodní společnosti vykonávat činnost. Může se např. jednat o stav, kdy společnost nenaložila s uvolněným podílem, zároveň došlo k zániku funkce jednatele, nevlastní žádný majetek a její sídlo je pouze fiktivní apod.¹⁶⁸ Pro vyslovení závěru, zda se jedná o tzv. mrtvou schránku, u které není trestní stíhání žádoucí, neboť by

¹⁶⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4030/2017

¹⁶⁸ K problematice zrušení obchodní společnosti z důvodu uvedeného v § 93 písm. b) ZOK se vyjádřil Nejvyšší soud v rozhodnutí 27 Cdo 4030/2017.

bylo neúčelné (z hlediska uložení jakéhokoli trestu), je tedy nezbytná spolupráce dozorového státního zástupce a netrestního specialisty, který má o takových právnických osobách širší přehled. Jak je ve zmiňovaném metodickém stanovisku zdůrazněno, nelze takový postup paušalizovat a dozorový státní zástupce by neměl postupovat podle obecného návodu, ale každý případ je třeba posoudit přísně individuálně.

Poznatky výtěžené o trestně stíhané právnické osobě lze využít i po pravomocném skončení trestního stíhání, a to jak vůči této právnické osobě, tak vůči fyzické osobě či jiné obchodní korporaci. Využití takového poznatku může směřovat k ověření postupu odsouzeného člena statutárního orgánu, případně společníka a samotné společnosti, např. v tom, zda byly v době podmíněného odsouzení pro přečin podle § 254 tr. zák. založeny do sbírky listin účetní závěrky nebo zda společník zvolil nového jednatele namísto fyzické osoby, která byla pravomocně odsouzena a nesplňuje tak podmínku bezúhonnosti ve smyslu § 6 odst. 1, odst. 2 písm. b) živnostenského zákona ve spojení s § 46 ZOK.

Zároveň je třeba připomenout, že podle § 32 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., nemůže být právnická osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, zrušena do pravomocného skončení tohoto trestního stíhání a nemůže dojít k její přeměně ani k jejímu zániku (jak již bylo uvedeno výše, k zániku může dojít pouze po skončení insolvenčního řízení, kdy právnická osoba zaniká ze zákona výmazem z obchodního rejstříku).

Nedůslednost ustanovení § 32 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se může projevit při souběhu trestního řízení vedeného proti právnické osobě a řízení o zrušení této právnické osoby vedené podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. V praxi může nastat celkem snadno situace, kdy z jakéhokoli podnětu či na návrh zahájí místně příslušný krajský soud řízení o zrušení obchodní korporace. V takovém případě si k zahájenému řízení připojí spis obchodního rejstříku vedený pro tuto obchodní korporaci. V tomto okamžiku proti obchodní korporaci žádné trestní řízení vedeno není. Následně je rejstříkový spis vrácen obchodnímu rejstříku zpět a řízení o zrušení obchodní korporace probíhá, soud vydá usnesení o zahájení tohoto řízení, jmenuje společnost, která nemá statutární orgán nebo je nekontaktní, opatrovníka, společnost je vyzvána k doložení určitých právních skutečností ve snaze napravit závadový stav (doplnění listin do obchodního rejstříku, jmenování nových členů statutárního orgánu, sdělení nového sídla atd.) a k tomu je jí stanovena určitá lhůta. Pokud společnost uloženou povinnost nesplní, je vydáno usnesení o jejím zrušení s likvidací a jmenován likvidátor. Pokud však ještě před tím, než dojde

k vydání usnesení o zrušení obchodní korporace s likvidací a jmenování likvidátora, dojde obchodnímu rejstříku oznámení orgánů činných v trestním řízení o trestním řízení vedeném proti dotyčné obchodní korporaci, tato informace se nedostává dál než do obsahu rejstříkového spisu, tudíž i nadále běží na jiném soudním oddělení řízení o zrušení obchodní korporace se všemi svými důsledky. Pokud se jedná o společnost, jež má sídlo v obvodu krajského soudu totožného se státním zastupitelstvím, které trestní řízení proti právnické osobě vede, obvykle se tento poznatek v rámci signalizačních opatření dostane k netrestnímu specialistovi působícímu u tohoto krajského státního zastupitelství. Problém nastává v okamžiku, kdy je trestní řízení vedeno proti právnické osobě v obvodu jiného krajského státního zastupitelství, než má společnost sídlo, tudíž se toto krajské státní zastupitelství o trestním stíhání této právnické osoby nemusí dozvědět a nespojí si ho s řízením vedeným o zrušení obchodní korporace, ačkoliv o takovém řízení (civilním) je informováno ze strany krajského soudu a v případě, že funguje systém ISYZ, je málo pravděpodobné, že by se tato dvě řízení nepodařilo v rámci provedené lustrace v systému propojit. Včasným návrhem netrestního specialisty lze podle § 109 odst. 2 písm. d) o.s.ř. soudní řízení přerušit do pravomocného ukončení řízení trestního. Pokud však informaci o trestním stíhání právnické osoby mimotrestní specialista k dispozici nemá, je reálnou hrozbou, že usnesení o zrušení obchodní korporace s likvidací a jmenování likvidátora nastane dříve, než bude vůbec na právnickou osobu podána obžaloba, a pokud bude likvidátor dostatečně aktivní a právnická osoba nebude mít žádný majetek, dojde k jejímu zániku a výmazu z obchodního rejstříku. Pak vyvstává otázka, jak by měly dále postupovat orgány činné v trestním řízení za situace, kdy je právnická osoba zrušena s likvidací, ale stále existuje (až do doby, kdy je vymazána z obchodního rejstříku). Podle § 170 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je možné změnit rozhodnutí toho, kdo rozhodl o likvidaci, do okamžiku, kdy je naplněn účel likvidace. Účelem likvidace je podle § 187 obč. zák. vypořádat majetek zrušené právnické osoby (likvidační podstatu), vyrovnat dluhy věřitelům a naložit s čistým majetkovým zůstatkem, jenž vyplyne z likvidace (likvidačním zůstatkem), podle zákona. Dokud tedy není účelu likvidace ve smyslu § 187 odst. 1 obč. zák. dosaženo, může statutární orgán právnické osoby zrušit rozhodnutí o její zrušení a o její další existenci. Zároveň tak může na návrh společníků nebo příslušného orgánu společnosti rozhodnout i soud, který rozhodoval o zrušení obchodní společnosti a nařízení její likvidace. V takovém případě je třeba zkoumat, zda zanikl důvod, pro který byla soudem společnost zrušena, dále musí zkoumat i další podmínky pro zrušení takového rozhodnutí a v neposlední řadě se zabývat tím, zda by

takovým rozhodnutím nebylo zasaženo do práv či právem chráněných zájmu třetích osob.¹⁶⁹

Cílem této práce není poukazovat na nedostatky zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Z praxe se však ukazuje, že právnické osoby, jimž je přičítána trestní odpovědnost ve smyslu § 8 zákona č. 418/2011 Sb., mají různé vnitřní poměry včetně majetkových. Právní praxe pak naráží na velké množství společností, které v době spáchání trestného činu splňují některý z důvodů zrušení právnické osoby podle předpisů civilního práva a trestněprávně relevantní jednání, které je jim v trestním řízení přičítáno, je důsledkem jednání jejich statutárních orgánů nebo jejich členů, avšak bez reálného prospěchu nebo činnosti právnické osoby, tak jak předpokládá ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb. Jedná se především o právnické osoby, které jsou tzv. prázdnými schránkami, obvykle převedenými původními společníky či akcionáři na osoby, které nejsou schopny vykonávat funkci statutárních orgánů, neboť figurují ve velkém množství obchodních korporací, aniž by vůbec měly tyto osoby přehled, o jaké společnosti se jedná. Obvykle se jedná o osoby bez stálého bydliště, kriminálně závadové osoby, které za převod podílů a uvedení do funkce člena statutárního orgánu obdrží menší finanční obnos. U těchto společností, které nejsou činné, ale původní společníci či akcionáři se rozhodli se těchto společností bez likvidace zbavit, nelze očekávat, že budou tyto společnosti vykonávat jakoukoli činnost, vlastnit jakýkoli majetek a plnit své zákonné povinnosti vůči orgánům veřejné moci. U těchto společností jednak uložení trestu zrušení právnické osoby naráží na to, že její činnost nespočívala zcela nebo převážně v páchání trestného činu, ale i na to, že takové právnické osobě lze jen těžko uložit jiný trest předvídaný zákonem č. 418/2011 Sb., neboť jak již bylo uvedeno výše, společnost nevykonává žádnou činnost a nevlastní žádný majetek. Jako by zákonodárce zcela pominul mimotrestní působnost státního zastupitelství a jeho oprávnění podat návrh na zrušení obchodní korporace ve smyslu § 93 ZOK, což se u těchto takzvaně mrtvých společností jeví jako nejrychlejší a nejefektivnější postup.¹⁷⁰ Stejně tak může být ze strany státního zastupitelství využito podnětu na zrušení právnické osoby podle § 172 obč. zák., neboť podnětem sice není zahájeno řízení o zrušení obchodní korporace (a soud se jím nemusí zabývat), nicméně pokud by ve svém podnětu státní

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2012, sp. zn. 29 Cdo 419/2012

¹⁷⁰ Záleží především na krajském soudě (Městském soudě v Praze). U většiny soudů je tento proces poměrně rychlý, ovšem u Krajského soudu v Ústí nad Labem naráží na zahlcený obchodní úsek zdejšího soudu a není tak výjimkou, že toto řízení trvá tři roky, než soud vydá usnesení o zrušení obchodní společnosti a nařízení její likvidace.

zastupitelství předložilo právně významné skutečnosti, které ze své činnosti v rámci trestní působnosti získalo, mělo by být takové řízení zahájeno a státní zastupitelství je do takového řízení následně po jeho zahájení oprávněno vstoupit, což by ostatně mělo učinit, když už takový podnět soudu podalo. Nadto v mezidobí mohou vyjít v rámci trestního řízení najevo další okolnosti, které lze považovat v civilním řízení o zrušení obchodní korporace za podstatné.

V tomto směru lze poukázat na již citovaná Metodická doporučení OTR NSZ k aplikaci zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim č. 7 SE 126/2019, v platném znění.

Vstupové a návrhové oprávnění týkající se právnických osob náleží do mimotrestní působnosti státního zastupitelství (§ 4 odst. 1 písm. c) zákona o státním zastupitelství ve spojení s § 8 odst. 1 písm. i ZŘS), věcně příslušným státním zastupitelstvím je krajské státní zastupitelství (Městské státní zastupitelství v Praze).

V průběhu trestního řízení obvykle státní zástupci sledují zejména linii trestního řízení a obvykle pozornost případným excesům právnických osob, pokud tyto excesy nedosahují míry společenské škodlivosti, nevěnují pozornost. Vzhledem k tomu, že ale ve vztahu k právnickým osobám státní zastupitelství působí i v řízení civilním a disponuje v této oblasti mimotrestní působností, je povinností státních zástupců takové poznatky vytěžovat pro mimotrestní působnost. Ačkoli autorka této práce nikterak nezpochybnuje odbornost státních zástupců, je zřejmé, že při rozsahu dnešní specializace je velmi obtížné zachytit právě civilní přesah poznatků získaných v trestním řízení. Metodickou činností lze na mimotrestní působnost v oblasti korporačního práva poukázat na určité okruhy poznatků, které jsou pro mimotrestní působnost využitelné.

13.2 Mimotrestní působnost ve vztahu k trestní odpovědnosti statutárních orgánů obchodní korporace a principu loajality podle předpisů civilního práva

Za jeden ze základních principů fungování obchodní korporace lze považovat princip loajality. Jedná se o základní zásadu, na které stojí nejen právní úprava obchodních korporací, ale celý systém smluvního práva. Jedná se o výkladové pravidlo chování, které není konkrétně upraveno v právním řádu. Principem loajality se rozumí povinnost akcionáře/společníka obchodní korporace vykonávat svá práva takovým způsobem, který přiměřeně zohledňuje zájmy obchodní korporace a ostatních akcionářů/společníků a zároveň tato práva nezneužívá.

Tyto principy popsané níže by měly být státním zástupcům vykonávajícím dozor v přípravném řízení zejména v řízení o trestní odpovědnosti právnických, ale i v trestních řízeních u trestných činů popsaných v kapitole XI. známy. Tyto principy totiž souvisí s jednáním akcionářů, společníků nebo osob majících konečný vliv na právnickou osobu. Tyto principy a následky jejich nedodržení viděné optikou civilního práva mohou mít vliv na posouzení trestní odpovědnosti těchto osob v souvislosti s dodržением zásady subsidiarity trestní represe, proto je o nich níže pojednáno a jsou zde popsány i případy, kdy porušení principu loajality dosáhne takové míry společenské škodlivosti, že využití odpovědnosti podle předpisů civilního práva není dostačující.

Základním východiskem všech povinností akcionáře/společníka je loajalita vůči společnosti. Princip loajality platí obecně v každém soukromoprávním vztahu, tedy i v rámci obchodní společnosti. Princip loajality má značný praktický význam. Je výkladovým pravidlem, v jehož rámci je třeba interpretovat jednotlivé dílčí povinnosti akcionáře/společníka vůči společnosti. Může plnit i regulační funkci, tedy být obecným pravidlem chování v situacích, které nelze detailně postihnout právní úpravou. Vedle toho může mít i derogační význam. Je tomu tak v případech, kdy sice existuje speciální norma upravující chování společníka, ale její aplikace by vedla k věcně nespravedlivému rozhodnutí odporujícímu právě povinnosti loajality.¹⁷¹

Základ povinné loajality společníka jakékoliv obchodní společnosti vůči této společnosti, resp. vůči cílům, pro něž byla společnost založena, bylo lze opřít byť jen o obecné ustanovení § 830 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Toto ustanovení ukládalo každému účastníkovi sdružení povinnost vyvíjet činnost k dosažení sjednaného účelu způsobem stanoveným ve smlouvě a zdržet se jakékoli činnosti, jež by mohla znemožnit nebo ztížit dosažení tohoto účelu.¹⁷²

Za použití principu loajality lze pak nepochybně dovodit, že jednou z povinností společníka při převodu obchodního podílu je, aby převodem obchodního podílu neúměrně a neodůvodněně neohrozil další činnost a existenci společnosti, resp. aby právo převést obchodní podíl nezneužil k obejití povinností, jež by mu jinak plynuly z případné likvidace či prohlášení konkurzu na majetek společnosti.¹⁷³

V zahraničí se princip loajality nejčastěji zobecňuje tak, že loajální společník:

¹⁷¹DĚDIČ, J., ŠTENGOVÁ, I., KŘÍŽ, R., ČECH, P. *Akciové společnosti*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 697 s. ISBN 978-80-7400-404-9.

¹⁷²tamtéž.

¹⁷³ tamtéž

- aktivně podporuje účel společnosti, pro který se s ostatními společníky smluvně spojil k vytvoření společnosti, resp. pro nějž do společnosti vstoupil,
- neškodí společnosti, resp. odvrací škody, které společnosti hrozí,
- v krajních případech upřednostňuje zájem společnosti před zájmem vlastním,
- nezneužívá postavení většiny či menšiny hlasů ve společnosti a
- participuje na nezbytných vnitřních změnách, vyžaduje-li to naléhavě zájem společnosti a lze-li to po společníkovi spravedlivě požadovat.¹⁷⁴

Principem loajality se zabývala již i česká judikatura. Nejznámějšími rozhodnutími Nejvyššího soudu jsou rozhodnutí publikovaná pod sp. zn. 29 Odo 1007/2005 a 29 Odo 387/2006. První z citovaných rozhodnutí reaguje na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2005 sp. zn. 7 Cmo 117/2004, ve kterém Vrchní soud v Praze uvedlo, že „Zvyšování zisku, snižování ztrát a možnost rozvoje podnikání je cílem nejenom společnosti, ale i jejích společníků. Společnice, místo aby přispívala k rozvoji společnosti nebo alespoň umožnila její činnost...opakovaně resp. soustavně komplikovala a později i znemožnila společnosti užívání nebytových prostor. Tím ztížila a po určitou dobu znemožnila podnikání společnosti a tím i dosažení jejího základního cíle...“ V tom Vrchní soud v Praze spatřoval závažné porušení (nepísaných) povinností společníka a společníci z tohoto důvodu ze společnosti vyloučil, jak umožňovalo ustanovení §149 obchodního zákoníku (resp. tento soud jako věcně správné potvrdil rozhodnutí soudu nižšího stupně, který o takovém vyloučení rozhodl). Dovolání podané proti tomuto rozhodnutí Nejvyšší soud zamítl. V odůvodnění k tomu uzavřel, že „povinnosti společníka ve smyslu § 149 obchodního zákoníku nemusejí vyplývat ze zákona, společenské smlouvy či jiných „listin“. Takové povinnosti mohou vyplývat též ze zásad, na kterých je postaven obchodní zákoník, z jiných než písemných závazků převzatých společníkem vůči společnosti, popřípadě z jiných právních skutečností...“¹⁷⁵(viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005).¹⁷⁶

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 387/2006 vyjádřil svůj názor na princip loajality poměrně jednoznačně, přičemž toto rozhodnutí lze považovat pro využití při mimotrestní působnosti státního zastupitelství za důležité. Z právní věty

¹⁷⁴ tamtéž

¹⁷⁵Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005

¹⁷⁶DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., KRÍŽ, R., ČECH, P. *Akciové společnosti. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, 697 s. ISBN 978-80-7400-404-9.

tohoto rozhodnutí se podává, že z principu loajality plyne, že jednou z povinností společníka při převodu obchodního podílu je, aby převodem obchodního podílu neúměrně a neodůvodněně neohrozil další činnost a existenci společnosti, resp. aby právo převést obchodní podíl nezneužil k obejití povinností, jež by mu plynuly z případné likvidace či prohlášení konkurzu na majetek společnosti. Ze skutkové situace zřejmě z odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu vyplynulo, že jediný společník převedl svůj podíl ve společnosti s ručením omezeným na třetí osobu, což vedlo věřitele k úvaze, že tak učinil s úmyslem poškodit společnost a tím i její věřitele, neboť nabyvatel podílu neměl v úmyslu se společností dále vykonávat podnikatelskou činnost. Věřitel pojal podezření, že původní společník se chtěl vyhnout problémům se zadluženou společností (tj. provést její likvidaci či podat návrh na prohlášení konkurzu, pokud byla společnost ve stavu úpadku.). Z odůvodnění tohoto rozhodnutí dále vyplývá, že respektuje již dříve dovozenou zásadu loajality společníka vůči společnosti, která je základním východiskem všech jeho povinností. Princip loajality je výkladovým pravidlem, v jehož rámci je třeba interpretovat jednotlivé dílčí povinnosti společníka vůči společnosti. Za použití principu loajality pak lze nepochybně dovést, že jednou z povinností společníka při převodu obchodního podílu je, aby převodem obchodního podílu neúměrně a neodůvodněně neohrozil další činnost a existenci společnosti, resp. aby právo převést obchodní podíl nezneužil k obejití povinností, jež by mu jinak plynuly z případné likvidace či prohlášení konkurzu na majetek společnosti.

Odlišný názor vyslovil ve svém stanovisku Havel s tím, že rozsudek Nejvyššího soudu publikovaný pod sp. zn. 29 Odo 387/2006 ve shodě s částí odborné literatury označuje princip loajality jako výkladové pravidlo hodnocení chování společníka vůči společnosti a přiklání se tak pravděpodobně k německé a rakouské koncepci specifické péče společníka o společnost, avšak i v Německu a Rakousku jsou tato pravidla předmětem odborných sporů. Statutární orgán, v daném případě jediný společník, sleduje určité povinnosti. Princip loajality však dle jeho názoru nelze extenzivně aplikovat na vztah věřitele a společnosti, ale v případě převodu obchodního podílu na tzv. bílého koně sledovat možnost dovolání se neplatnosti/neposkytnutí právní ochrany, resp. neúčinnosti sporné smlouvy v insolvenčním řízení. Důvod pro neplatnost/neposkytnutí právní ochrany bylo možné spatřovat ve zneužití (subjektivního) vlastnického práva; převodce využil jeho derivát proto, aby se vyhnul rizikům spojeným s likvidací nebo úpadkem, a nabízí se tedy postupu podle § 256 ObchZ, případně podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb.,

občanský zákoník.¹⁷⁷ Autor považuje za vhodnější využít nástroje insolvenčního (konkurzního) práva, v případě společnosti zadlužené (v hrozícím úpadku) je jednatel, který nesplnil svou povinnost podat insolvenční návrh, odpovědný za škodu, resp. ručí ve výši stanovené v § 99 ins. zák. Režim odpovědnosti je tedy dán dle jeho názoru nikoli extenzí prostřednictvím § 66 odst. 6 ObchZ nebo principu loajality, ale prostřednictvím platného práva.

Jednatel společnosti se v souladu s ustanovením § 159 odst. 1 OZ zavazuje, že svou funkci bude vykonávat s nezbytnou loajalitou, potřebnými znalostmi a pečlivostí. Podle názoru Nejvyššího soudu je součástí nezbytné loajality povinnost jednatele dát při rozhodování přednost zájmům společnosti před zájmy svými či zájmy třetích osob, včetně zájmů společníka, který jej do funkce jednatelem vahou svých hlasů prosadil.¹⁷⁸

Podle ustanovení § 159 odst. 2 obč. zák. vykonává člen statutárního orgánu svoji funkci osobně, může však pro jednotlivý případ zmocnit jiného člena téhož orgánu, aby za něj při jeho neúčasti hlasoval. Dle usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 27 Cdo 844/2018 jednatel, který vykonává svou funkci pouze formálně, ve skutečnosti svou funkci nevykonává a plnění povinností statutárního orgánu bez dalšího přenechává druhému jednatele, popř. zaměstnancům společnosti, a ani nekontroluje, jak je společnost řízena a jak jsou její záležitosti spravovány, zpravidla nelze než uzavřít, že takový člen statutárního orgánů (jednatel) nejednal s péčí řádného hospodáře.¹⁷⁹

Pravidla jednání členů statutárního orgánu jsou upravena v § 51 a násl. ZOK. Od členů statutárních orgánů obchodních korporací se očekává, že budou při řízení společnosti podstupovat kalkulované riziko, využívat mezer na trhu a využívat obchodních příležitostí. Ustanovení § 51 odst. 1 ZOK chrání jednatele před odpovědností za negativní následky jeho jednání, ovšem pouze tehdy, mohl-li při svém podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně, v obhajitelném zájmu společnosti a s nezbytnou loajalitou. Povinnost jednat s péčí řádného hospodáře není dotčena ani tím, že jednatel může v souladu s ustanovením § 51 odst. 2 ZOK požádat valnou hromadu o udělení pokynu týkajícího se obchodního vedení. Výčet toho, co spadá do obchodního vedení, uvedl Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 31

¹⁷⁷ JUDr. Bohumil Havel, Ph.D.

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3325/2016, uveřejněný pod č. 88/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

¹⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 27 Cdo 844/2018

Cdo1993/2019.¹⁸⁰ Pod obchodní vedení společnosti spadá např. rozhodování o provozních záležitostech společnosti, např. o zásobování, odbytu či reklamě, zda a jaký majetek společnost nabude a zda jej převede na třetí osobu, zda a jak společnost bude vymáhat pohledávky za svými dlužníky, zda společnost uhradí svůj závazek, o přemístění provozovny společnosti do nových prostor, neboť stávající prostory jsou nevyhovující, o řízení zaměstnanců, jejich náboru, vytváření pracovních úkolů, vzdělávání, rozvoji a jejich hodnocení, financování provozu společnosti, zda společnost jako investor uzavře smlouvu o spolupráci na realizaci projektu a zda za tímto účelem poskytne dodavateli půjčku (úvěr).

Posuzuje-li soud, zda bylo určité jednání jednatele učiněno v souladu s požadavkem péče řádného hospodáře, musí (mimo jiné) přihlídnout ke všem okolnostem projednávané věci; zpravidla nelze učinit paušální závěr, podle něhož by určité jednání bylo vždy v rozporu s péčí řádného hospodáře.¹⁸¹ Judikatura rovněž dovodila, že jednatel odpovídá za řádný výkon své funkce, tedy výkon funkce s péčí řádného hospodáře, nikoli za výsledek své činnosti. Jedná-li s péčí řádného hospodáře, není povinen hradit společnosti škodu, byť by v důsledku takového jednání vznikla.¹⁸²

U odborné veřejnosti převažuje názor, že porušení péče řádného hospodáře statutárním orgánem je porušením smluvní povinnosti, a jednatel, který nejednal s péčí řádného hospodáře, podle ustanovení § 2913 odst. 1 obč. zák. má povinnost nahradit škodu z toho vzniklou. Této povinnosti se jednatel zproští, pokud prokáže, že mu ve splnění povinnosti bránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli.

Nenahradil-li jednatel společnosti škodu, kterou jí způsobil porušením povinnosti při výkonu funkce, ačkoli byl povinen škodu nahradit, ručí podle § 159 odst. 3 obč. zák. věřiteli společnosti za její dluh v rozsahu, v jakém škodu nenahradil, pokud se věřitel plnění na společnosti nemůže domoci.¹⁸³

K vyloučení z funkce statutárního orgánu může být využito tzv. diskvalifikačního řízení za podmínek stanovených v §§ 63 až 65 ZOK. Poruší-li zákaz, který mu byl uložen

¹⁸⁰ Novák, T. Povinnost péče řádného hospodáře jednatele společnosti s ručením omezeným. In: *epravo.cz* [online] 14. 1 2020 [cit. 25. 2. 2020] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/povinnost-peceradneho-hospodare-jednatele-spolecnosti-s-rucenim-omezenym-110473.html>

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 5279/2016 ze dne 30. 8. 2017

¹⁸² Novák, T. Povinnost péče řádného hospodáře jednatele společnosti s ručením omezeným. In: *epravo.cz* [online] 14. 1 2020 [cit. 25. 2. 2020] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/povinnost-peceradneho-hospodare-jednatele-spolecnosti-s-rucenim-omezenym-110473.html>

¹⁸³ tamtéž

rozhodnutím o vyloučení, ručí za splnění všech povinností společnosti, které vznikly v době, kdy vykonával přes zákaz činnost člena jejího statutárního orgánu, ač se jím nestal anebo jím být přestal. Soud dále může, v souladu s ustanovením § 66 ZOK, na návrh rozhodnout o tom, že jednatel společnosti ručí za splnění jejích povinností, jestliže bylo rozhodnuto, že je společnost v úpadku, a jednatel hrozící úpadek v rozporu s péčí řádného hospodáře neodvracel.¹⁸⁴Závěrem autor citovaného článku konstatuje, že porušení péče řádného hospodáře může mít mimo soukromoprávních důsledků i trestně právní následky (např. trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 222 tr. zák., tr. čin zneužití informace v obchodním styku podle § 255 tr. zák.).

V praxi se objevují případy, kdy porušení principu loajality je naprosto flagrantní. Pokud bývalý člen statutárního orgánu a zároveň společník (může být současně i více členů statutárního orgánu a více společníků) převádí obchodní podíl a změni jednatel, při řádném zachování tohoto principu by bylo lze očekávat od těchto osob, že nahlédnutím do obchodního rejstříku zjistí, zda dotyční již funkci člena statutárního orgánu nevykonávají ve větším množství obchodních korporací nebo obchodní korporace zastupují. Lze rovněž nahlédnout do sbírky listin předmětných korporací a z něj zjistit, zda je společnost ekonomicky aktivní. V neposlední řadě, a to je z pohledu státního zastupitelství a naplňování jeho poslání zejména, je třeba uvést, že porušení principu loajality může signalizovat trestnou činnost společníků, na což je třeba zaměřit pozornost při výkonu netrestní působnosti a takové poznatky dále prošetřit a vytěžit pro trestní působnost státního zastupitelství. K tomu lze uvést, že tato případná trestná činnost zůstává obvykle skryta, neboť ani jedna ze zúčastněných stran nemá zájem na jejím odhalení, a co víc, takové jednání nepovažují za trestné, což ovšem neznamená, že by takové jednání nemělo zůstat nepovšimnuto zvláště za situace, kdy státní zastupitelství má možnost z vlastní činnosti toto protiprávní jednání zjistit a zasáhnout proti němu.

14. Význam mimotrestní působnosti ve vztahu k trestnímu řízení - shrnutí

Mimotrestní působnost státního zastupitelství je zejména založena na získávání a využívání poznatků z trestního řízení. Aby tyto poznatky mohly být využity v občanském soudním řízení a mohlo tak být naplněno působení státního zastupitelství

¹⁸⁴ tamtéž

v jiném než trestním řízení, je třeba předložit tyto poznatky soudu spolu s relevantními důkazy. Právě využití důkazů z trestního řízení pro mimotrestní působnost je dlouhodobě diskutovanou otázkou nejen na půdě státního zastupitelství. Ke sjednocení postupu státních zastupitelství při využití důkazů opatřených v trestním řízení vydalo Nejvyšší státní zastupitelství pod č. 2/2019 stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestní působnosti.

Vytěžování poznatků by mělo probíhat jak z trestního řízení, tak z řízení civilního (jakož i řízení vedená proti dětem mladším patnácti let podle hlavy III. zákona č. 218/2003 Sb.), případně správního či při výkonu dozoru v místech, kde je omezována osobní svoboda.

Možnost vytěžování poznatků z mimotrestní působnosti státního zastupitelství je limitována řízeními, do kterých může státní zastupitelství vstoupit nebo může podat návrh na jejich zahájení. Do mimotrestní oblasti je třeba zahrnout i výkon dozoru v zařízeních, kde je vykonávána ústavní a ochranná výchova, výkon trestu a vazba. I v této působnosti jsou vytěžovány poznatky pro trestní řízení, jsou však opatřovány právě při výkonu dozoru v těchto místech.

Poznatky mohou vytěžovat mimotrestní specialisté nejen na úrovni okresních státních zastupitelství, ale i ostatních stupňů soustavy. Domnívám se, že nelze jednoznačně určit, zda se poznatky více vytěžují z mimotrestní působnosti do trestní či naopak. Pokud jsou státnímu zástupci jakékoli poznatky k předání z jedné působnosti do druhé známy, je třeba tak učinit, a v případě pochybností věc konzultovat se státním zástupcem zpracovávajícím předmětnou agendu.

Netrestní specialisté okresních státních zastupitelství mají mnohdy přidělenou specializaci, která úzce souvisí s výkonem mimotrestní působnosti. Je obvyklé, že státní zástupce vykonávající tuto mimotrestní působnost zároveň zpracovává i agendu řízení podle zákona 218/2003 Sb., a to jak pro mladistvé, tak nezletilé pachatele. Zároveň jsou mu přidělovány trestní věci ve věcné působnosti okresního státního zastupitelství týkající se trestných činů proti rodině a dětem a trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Vytěžování a přenos poznatků se i v takovém případě řídí stejnými pravidly, tj. pokynem obecné povahy POP 9/2008 a příslušnými metodickými pokyny, *de facto* státní zástupce vytěžuje poznatky z trestního řízení i z řízení civilního „sám sobě“, nicméně takové přidělení specializace zajišťuje státnímu zástupci vyšší míru znalosti případu a skutkových okolností, které může pak využít v obou řízeních. Z praxe mohu konstatovat,

že mnohdy se účastníci řízení chovají rozdílně před civilním soudem a před trestním soudem, což může rozhodování státního zástupce o postupu ve věci rovněž ovlivnit.

Vytěžování a přenos poznatků má však pro výkon mimotrestní působnosti zásadní význam. V průběhu trestního řízení dochází v řadě případů ke zjištění poznatků využitelných při mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Stěžejní pro spolupráci netrestních specialistů s dozorovými státními zástupci je v první řadě povědomost dozorových státních zástupců o mimotrestní působnosti státního zastupitelství, se kterou se seznamují obvykle již jako právní čekatelé státního zastupitelství. Pro konkrétní postupy státních zástupců slouží již zmiňovaný pokyn obecné povahy č. 9/2008, o mimotrestní působnosti státního zastupitelství a dále metodické pokyny jednotlivých krajských státních zástupců (městského státního zástupce v Praze) k postupu při vytěžování poznatků z trestního řízení. V metodickém pokynu jsou pak v příloze uvedena čísla paragrafů jednotlivých trestných činů, které jsou vhodné pro vytěžení pro mimotrestní působnost. Tento výčet je pouze demonstrativní, neboť poznatek využitelný pro mimotrestní úsek státního zastupitelství se může objevit v jakémkoli trestním řízení.

Státní zástupce vykonávající dozor v trestním řízení může takový poznatek získat kdykoli v průběhu trestního řízení, ať už se jedná o fázi prověřování, vyšetřování či řízení před soudem. Obvykle se stává, že státní zástupci soustředí pozornost na takové poznatky zejména v okamžiku psaní obžaloby, ale i při jednání před soudem mohou nastat situace, kdy se státní zastupitelství o využitelném poznatku v průběhu řízení před soudem dozví a je potřeba s takovým poznatkem naložit. Stejně tak již ve fázi prověřování může být získán poznatek pro mimotrestní působnost a státní zástupci by měli takový poznatek vytěžit co nejdříve. Zvláště poznatky týkající se nezletilých a domácího násilí by měly být vytěžovány prakticky okamžitě, aby mohlo být v civilním řízení ze strany státního zastupitelství iniciováno řízení, které sleduje nejlepší zájem dítěte a zajistí jeho zdravý vývoj, stejně tak jako účast při řízení ve věcech domácího násilí za využití poznatků z trestního řízení může zajistit bezpečnost oběti domácího násilí.

Další oblastí pro vytěžování poznatků a jejich využití pro mimotrestní působnost je řízení proti právníkům osobám, kdy poznatek vytěžený pro mimotrestní působnost ve stádiu prověřování může být efektivně využit, přičemž netrestní specialista v součinnosti s dozorovým státním zástupcem může předejít zbytečnému trestnímu stíhání právníké osoby, která je tzv. prázdnou schránkou, přičemž na místě se nabízí její zrušení ve smyslu

§ 93 ZOK nebo za využití § 105a zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů.

Praxe stanovená metodickým pokynem u Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem je vedena tak, že dozorový státní zástupce poznatek vytěží nejpozději při podání obžaloby. Pokud z trestního řízení vyplyne takový poznatek a je takzvaně vytěžen, dozorový státní zástupce vyhotoví ve spise záznam o vytěžení a tento záznam předá státnímu zástupci pověřenému mimotrestní působností státního zastupitelství. K záznamu je třeba připojit příslušné listiny, které souvisí s vytěženým poznatkem. Obvykle se jedná o usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 tr. ř., úřední záznamy, protokoly o výpovědi svědka, obviněného či poškozeného, dále mohou být součástí vytěženého poznatku znalecké posudky, lékařské zprávy apod. V neposlední řadě samozřejmě obžaloba či usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání či usnesení o zastavení trestního stíhání. Využitelnost poskytnutých důkazů z trestního řízení v občanském soudním řízení vždy v první řadě záleží na dohodě netrestního specialisty s dozorovým státním zástupcem. Prioritou je totiž použití důkazů v řízení trestním a dozorový státní zástupce má svou představu o tom, v jakém okamžiku by konkrétní důkaz při hlavním líčení mohl být proveden, a pokud je poznatek využitelný pro mimotrestní úsek státního zastupitelství vytěžen v průběhu prověřování nebo vyšetřování, je otázkou taktiky orgánů činných v trestním řízení, kdy hodlají takové důkazy použít.

Vytěžení poznatku se vyznačí (v případě státních zastupitelství v působnosti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem) na spisový přebal, záznam o vytěžení poznatku s přílohami se předá do sběrného spisu v rejstříku KZC¹⁸⁵ (v případě krajského státního zastupitelství) nebo v rejstříku ZC¹⁸⁶ (v případě okresního státního zastupitelství). Ze sběrného spisu jej pak mimotrestní specialista převede buď do příslušného oddílu občanského soudního řízení nebo jej v případě své věcné nebo místní nepříslušnosti postoupí věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství.

Vytěžený poznatek musí být netrestním specialistou dále zpracován, a to v režimu části páteř zákona o státním zastupitelství. Mimotrestní specialista je vytěžený poznatek povinen vyhodnotit, zda je využitelný při mimotrestní působnosti státního zastupitelství a šetřením je povinen zejména zjistit, zda v dané věci probíhá u příslušného soudu občanské soudní řízení či zda je třeba toto řízení na základě vytěženého poznatku iniciovat. V rámci prováděného šetření si státní zástupce vyžádá zprávy od dalších

¹⁸⁵ Rejstřík státního zastupitelství pro občanské soudní řízení

¹⁸⁶ totéž

subjektů, obvykle od orgánu sociálně právní ochrany dětí, orgánu sociální prevence, neziskových organizací spojených s poskytováním pomoci sociálně znevýhodněným rodinám apod. Při tomto postupu však netrestní specialista nevystupuje jako orgán činný v trestním řízení, informace a zprávy tudíž získává na základě zákonného oprávnění ve smyslu § 14 a § 15 zákona o státním zastupitelství.

O vyhodnocení poznatku sepíše záznam, ve kterém vyhodnotí skutkový stav věci a zpracuje právní rozbor věci. Zároveň by měl vyhodnotit míru veřejného zájmu, která je určujícím kritériem pro účast státního zastupitelství v konkrétním občanském soudním řízení (či řízení insolvenčním).

Součástí skutkového a právního rozboru je dále závěr, jakým způsobem bude s poznatkem naloženo, přičemž poznatek může být využit různými způsoby. Pokud je k mimotrestní působnosti věcně a místně příslušné státní zastupitelství, u kterého byl poznatek vytěžen, může jej podle charakteru využít ke vstupu do řízení, k podání návrhu tam, kde to zákon umožňuje, poznatek může odložit, pokud neshledá dostatečnou míru veřejného zájmu, v některých případech pak může věc sledovat (např. vývoj insolvenčního řízení). V některých případech se totiž poznatek projeví jako využitelný až později, v okamžiku jeho získání nebyl důvod k jeho využití.

V současné době vnímám vytěžování poznatků z trestního řízení pro mimotrestní působnost a naopak nikoli jako jednorázovou záležitost, která končí odesláním poznatku konkrétnímu státnímu zástupci, ať už se jedná o poznatek vytěžený netrestním specialistou nebo dozorovým státním zástupcem. Za současného stavu vyžadují některá řízení trvalejší spolupráci a poznatky bývají průběžně předávány v průběhu obou řízení.

Poznatky z mimotrestní působnosti by měly být přenášeny jednak pro probíhající trestní řízení a jednak využity jako poznatek, který by měl být prověřen (resp. zapsán do rejstříku ZN a postoupen k prověření policejnímu orgánu). K přiřazení poznatku ke konkrétnímu již probíhajícímu trestnímu řízení slouží již výše uvedená lustrace věci v systémových pomůckách státního zastupitelství – ISYZ a CESO. Zejména lustrace v systému CESO je důležitá, neboť trestní řízení související s civilním (insolvenčním) řízením může zachytit řízení vedená v působnosti jiného státního zastupitelství, ať už se jedná o státní zastupitelství okresní, krajské či vrchní.

V konkrétních případech poznatku vytěženého z mimotrestní působnosti státního zastupitelství pro působnost trestní pochopitelně záleží jednak na stavu konkrétního trestního řízení, jednak na obsahu poznatku, neboť se nemusí jednat jen o poznatek obsahující podezření ze spáchání trestného činu, ale při znalosti věci může takový

poznatek (např. listina předložená v civilním řízení stranami sporu) být využitelný pro konkrétní trestní řízení.

Je třeba poznamenat, že některé poznatky jsou získány zcela náhodně. V konkrétním případě provádění šetření v části páté zákona o státním zastupitelství, kdy byl od obvodního soudu vyžádán trestní spis, v němž jako jeden z obžalovaných měl být zájmovou osobou pro mimotrestní úsek, tzv. bílý kůň figurující v řadě společností, byly zjištěny skutečnosti ohledně svědka v tomto řízení, který v jiném trestním řízení v působnosti krajského státního zastupitelství vystupoval v pozici obžalovaného s procesní „obranou“ závažné nemoci, která mu dlouhodobě bránila dostavit se k hlavnímu líčení. V řízení u obvodního soudu byla mj. obžalovanou jeho družka, která jej sama navrhla jako svědka ve svůj prospěch a o jeho zdravotních indispozicích se vůbec nezmiňovala. K jejímu překvapení a směle se tento svědek omluvil ze zdravotních důvodů, přičemž sama předsedkyně senátu označila jeho omluvu jako ryze účelovou a nedůvodnou. Vzhledem k jeho pobytu na Slovensku a dostatečné skutkové objasněnosti neshledala důvody pro výslech tohoto svědka. Nicméně poznatek byl předán státnímu zástupci činnému v trestní věci u krajského soudu, aby tento soud ve svém trestním řízení mohl podniknout příslušné procesní kroky vůči osobě obžalovaného.

Poznatky tedy mohou být jednak ty, které lze využít v již probíhajícím trestním řízení, nebo ty, pro které je třeba trestní řízení iniciovat.

Signalizace v obvodu Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem probíhá i v případech, kdy je právnická osoba stíhána podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Krajské státní zastupitelství vede sběrný spis, do kterého jsou povinna všechna okresní státní zastupitelství v působnosti krajského státního zastupitelství (včetně) zakládat usnesení o zahájení trestního stíhání právnické osoby podle § 160 odst. 1 tr. ř. Vzhledem k tomu, že tato skutečnost je zanesena do příslušného elektronického systému, je zřejmé, že v případě jakéhokoli dalšího poznatku bude tato skutečnost o trestním stíhání dotyčné osoby známa státnímu zastupitelství známa. Netrestní úsek krajského státního zastupitelství k plnění svých úkolů zároveň provádí tzv. monitoring insolvenčního rejstříku týkající se právnických osob, proti kterým je bylo u Krajského soudu v Ústí nad Labem zahájeno insolvenční řízení. Po zjištění, proti kterým právnickým osobám je insolvenční řízení vedeno, je provedena lustrace právnické osoby v rejstříku vedeném státním zastupitelstvím. Pokud nastane situace, že lustrace má pozitivní výsledek, netrestní specialista se dále tímto poznatkem zabývá. Při negativním výsledku nejsou ze strany státního zástupce

přijata další opatření a věci se dále nezabývá, nicméně do budoucna je tato právnická osoba v systému ISYZ zaznamenána a při jakémkoli dalším „setkání“ s touto osobou v jakémkoli procesním postavení bude lustrace vždy pozitivní, což může v budoucnu poskytnout cenné vstupní informace.

Pro využití pozitivního výsledku monitoringu insolvenčního rejstříku je ze strany netrestního specialisty nutné přijmout další opatření. Tímto opatřením je v první řadě zajištění listin podstatných pro další vyhodnocení věci, a to přehled listin v oddíle A nebo B insolvenčního rejstříku podle toho, v jaké fázi se řízení před soudem nachází. Následně je nutné do spisu založit samotný insolvenční návrh, vyjádření dlužníka, pokud se jedná o návrh věřitelský, dále úplný výpis z obchodního rejstříku, ze kterého by byla seznatelná majetková struktura dlužníka a její změny v čase, informace z dalších veřejných registrů, tj. živnostenský rejstřík, údaje o plátcích DPH, registr ekonomických subjektů. Dále je třeba vždy ověřit, zda sídlo právnické osoby je skutečné či pouze fiktivní a zjistit případné převody obchodních podílů a změny ve složení statutárních orgánů, a v neposlední řadě nahlédnout do elektronické sbírky listin, zda obchodní korporace plní své povinnosti jednak vůči obchodnímu rejstříku, jednak vůči svým věřitelům, neboť listiny zakládané do sbírky listin vedené obchodním rejstříkem mají veřejnosti (a potencionálním obchodním partnerům) poskytnout ucelený obraz o hospodářské situaci společnosti. Zároveň je možné od 1. 6. 2021 nahlížet do evidence skutečných majitelů, což může přinést další poznatky o vlivu na sledovanou právnickou osobu. Tyto listiny je třeba konfrontovat s usnesením o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř., případně dalšími listinami, které netrestní specialista vyhodnotí jako podstatné pro vyhodnocení věci samé jakož i míry veřejného zájmu na vstupu do tohoto řízení. Výsledkem je záznam netrestního specialisty o vyhodnocení věci, ve kterém je zohledněna samotná existence právnické osoby, vývoj insolvenčního řízení a vyhodnocení listin ve vztahu k trestnímu řízení včetně toho, jaký lze očekávat přenos poznatků z jednoho řízení do druhého a naopak. V této souvislosti je třeba vyhodnotit i míru veřejného zájmu na vstupu do takového řízení. Výsledkem je obvykle vstupové prohlášení učiněné státním zastupitelstvím do konkrétního insolvenčního řízení.

V konkrétním případě obchodní společnosti bylo krajskému státnímu zastupitelství v rámci dohledové a metodické činnosti zasláno okresním státním zastupitelství usnesení o zahájení trestního stíhání právnické osoby pro přečin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 tr. zák. Této signalizace bylo využito pro mimotrestní působnost krajského státního zastupitelství

v tom smyslu, že byl jednak obchodní rejstřík upozorněn na probíhající trestní řízení, neboť bylo zjištěno, že tato okolnost není obchodnímu rejstříku známa. Dotyčná právnická osoba byla dále označena jako zájmová, neboť pravidelným monitoringem insolvenčního rejstříku bylo zjištěno, že proti této osobě bylo zahájeno insolvenční řízení. Výsledky monitoringu insolvenčního rejstříku po provedení lustrace byly předloženy netrestnímu specialistovi, který rozhodl o dalším postupu. V takovém případě je na místě provést šetření podle části páté zákona o státním zastupitelství a získat informace z trestních řízení vedených proti dlužníkovi. Je vhodné zjistit veškerá trestní řízení, tedy nejen skončená, ale i ta, která stále probíhají a jsou v různých fázích. K tomuto šetření je vhodné využít lustraci právnické osoby v centrální evidenci stíhaných osob, ve které by měla být evidována všechna řízení vedená proti dotyčné osobě na území ČR. Vhodným se jeví provést i lustraci členů statutárních orgánů právnické osoby, ačkoli v případech hospodářských trestných činů je obvykle využíván princip přičitatelnosti, nelze vyloučit, že budou členové statutárních orgánů prověřováni orgány činnými v trestním řízení odděleně od právnické osoby, případně úkony trestního řízení vůči nim budou zahájeny dříve.

Lustrace zájmových osob je jedno ze stěžejních kritérií, která určují míru veřejného zájmu na vstupu do insolvenčního řízení. V daném případě bylo zjištěno (ovšem ze systému ISYZ), že proti dotyčné právnické osobě jsou zahájeny úkony trestního řízení pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zák. u okresního státního zastupitelství a dále pro trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 tr. zákoníku a trestný čin poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 tr. zákoníku. Pokud jsou proti právnické osobě, která se nachází v insolvenční, vedena dvě trestní řízení, která souvisí s její podnikatelskou činností, dožaduje tato okolnost zvyšuje míru veřejného zájmu potřebnou ke vstupu do řízení. K nikoli nezajímavé stránce celé věci přistupuje řada dalších okolností včetně toho, kým je dlužník při projednávání insolvenčního návrhu zastoupen. V daném případě byl dlužník zastoupen svým zaměstnancem, u kterého vyšlo najevo, že ačkoli vystupoval jako právník společnosti v zaměstnaneckém poměru, právnické vzdělání v danou dobu dosažené neměl a vystupoval na veřejnost s nabídkou právních služeb, které nebylo možné realizovat. V neposlední řadě bylo s určitým časovým odstupem zjištěno, že internetové stránky dlužníka i nadále fungují, funguje i facebookový profil a byla zachycena osobní auta s reklamou na činnost dlužnice. V tomto směru byl dán soudu podnět k výkonu dohlédací činnosti, neboť bylo zjištěno, že

správkyně se hodnotou doménového jména vůbec nezabývala, čímž mohla poškodit věřitele za situace, kdy by doménové jméno původně dlužnici nebo osobě blízké náleželo a správkyňe neučinila kroky k jeho sepsání do majetkové podstaty. I tento poznatek nemůže nechat netrestní specialista bez povšimnutí a po provedeném šetření podle části páte by měl takový poznatek vytěžit k dalšímu postupu pro orgány činné v trestním řízení. Není úkolem ani cílem netrestního specialisty provádět vyšetřování, k vytěžení poznatku postačí obecně podezřené, že mohlo dojít ke spáchání trestného činu. Pokud by netrestní specialista šetřil věc nad rámec svých oprávnění zakotvených v zákoně o státním zastupitelství, jednalo by se z jeho strany o vážné pochybení. Funkce netrestního specialisty spočívá ve vyhledání poznatku svědčícím o případné trestné činnosti a jeho postoupení věcně a místně příslušným orgánům činným v trestním řízení.

V jiném případě z činnosti státního zastupitelství bylo zachyceno insolvenční řízení společnosti, které bylo zahájeno na návrh zaměstnance (ředitele společnosti). Na počátku se celá věc jevila jako spor mezi společníky, provedenou lustrací bylo zjištěno, že orgány činné v trestním řízení již zahájily úkony trestního řízení. Z průběhu insolvenčního řízení se pak začaly objevovat další skutečnosti, které svědčily o intenzivnější hloubce sporu mezi společníky nejen u společnosti dlužnice, ale i u dalších společností. Ačkoli na počátku byla situace řešitelná občanskoprávní cestou, popř. zrušením společnosti pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky ve smyslu § 93 písm. c) ZOK, společníci a jednatelé následně spustili kolotoč právních jednání, která svou intenzitou již mohla dosáhnout takové společenské škodlivosti, že uplatnění norem trestního práva by bylo na místě. V tomto směru postupně docházelo (a i nadále dochází) k vytěžování poznatků pro trestní řízení. I u tohoto insolvenčního řízení a souvisejících trestních řízení je stálá spolupráce dozorového státního zástupce a netrestního specialisty nezbytná.

Závěr

Mimotrestní působnost státního zastupitelství je neoddělitelnou a historicky zakotvenou součástí jeho působnosti celkově. Přestože trestní působnost státního zastupitelství co do důležitosti a plnění jeho úkolů je oprávněně vnímána jako zásadní a spočívá v ní podstatná role státního zastupitelství jako justičního orgánu v soustavě justice, bez mimotrestní působnosti by s ohledem na úkoly, kterou jsou státnímu zastupitelství svěřeny, nemohlo tyto úkoly vykonávat beze zbytku dostatečně. Státní

zastupitelství jakožto orgán zastupující veřejnou žalobu v trestním řízení může těžko existovat odtrženo od reality civilního a správního soudnictví a těžko může tyto části práva ignorovat. Pro pochopení právních vztahů mezi subjekty práva je třeba na tyto vztahy nahlížet nejen z pohledu trestněprávního, ale i civilně nebo správněprávního. Bez tohoto náhledu zůstává aplikace trestního práva na právní vztahy neúplná a může způsobit nesprávné vnímání těchto vztahů a jejich hodnocení ve vztahu k normám trestního práva.

Jako mimotrestní působnost bych vnímala nejen zákonem vymezený okruh řízení, do kterých v rámci této působnosti může státní zastupitelství zasáhnout, ať už jako účastník řízení nebo zvláštní procesní subjekt, ale i metodickou a podpůrnou činnost jak ve vztahu k netrestním specialistům, tak i k státním zástupcům v trestním řízení, spočívající ve vyhodnocení právních vztahů v rámci civilního nebo správního práva, pokud o to konkrétní státní zástupce požádá. Proti tomu lze pochopitelně namítnout, že by státní zástupci, soudci i advokáti měli ovládat právo jako celek, ovšem zvláště v dnešní době je třeba vnímat skutečnost, že obory práva jsou vysoce specializované a nelze při nejlepší vůli ovládat všechny. Pokud státní zástupci zaměřují svou odbornou pozornost na právo trestní (které má také různé specializace), je pochopitelné, že pro ně právo insolvenční nebo právo korporační stojí na okraji jejich zájmu a v případě, že se s tímto oborem práva v některé z kauz přijdou do styku, považují za kolegiální v takových případech poskytnout odbornou podporu ze strany netrestního specialisty.

Z hlediska naplňování mimotrestní působnosti vystupuje státní zastupitelství ve veřejném zájmu. Nelze tedy působnost státního zastupitelství spočívající v oprávnění vstoupit do zákonem vymezených řízení paušalizovat a vstupovat do všech zahájených řízení. Míru veřejného zájmu je potřeba hledat v každém konkrétním případě zvlášť a hodnotit ji s ohledem na okolnosti případu a na účel, kterého je třeba v konkrétním řízení dosáhnout, ať už se jedná o ochranu práv věřitelů, nezletilého dítěte nebo osoby neschopné samostatně právně jednat či osoby hospitalizované bez svého souhlasu.

Zároveň je stále nutné, aby státní zastupitelství vystupovalo nestranně a nesuplovalo roli právního zástupce konkrétního účastníka řízení. Taková role státnímu zastupitelství nepřísluší, ačkoli by ji někteří účastníci rádi viděli. Státní zastupitelství zároveň musí zvažovat, zda jeho účast v civilním (případně správním) řízení může mít přínos pro toto řízení samotné, právě z pohledu hájení veřejného zájmu. Do těchto řízení může státní zastupitelství vnést poznatky z řízení trestního a tím přispět k objasnění věci, stejně tak mohou být v průběhu civilního řízení zjištěny poznatky nasvědčující spáchání trestného činu, které je třeba dále podrobit šetření v rámci zákonem a podzákonnými

předpisy stanoveným způsobem. Pokud je přínos státního zastupitelství v takovém řízení nulový, je třeba zvážit další účast státního zastupitelství a případně z řízení vystoupit, neboť účastí v řízení, kde není dána dostatečná míra veřejného zájmu k účasti státního zastupitelství, by mohlo dojít k nedovolenému ovlivnění takového řízení.

Zároveň je s ohledem na nastíněnou problematiku zřejmé, že mezi trestním právem a dalšími obory existují nevyjasněné otázky, které nejsou do současné doby vyřešeny ani judikaturou. Na tyto sporné otázky, kterými jsem se zabývala, navíc existují různé právní názory. Rozdílné vnímání problematiky vztahu insolvenčního práva a trestního práva je patrné i v judikatuře Nejvyššího soudu.

Ačkoli se jeví nesoulad trestního práva s dalšími právními obory (insolvenčním právem, právem obchodních korporací) okrajovou záležitostí, důsledky těchto vzájemně nekompatibilních právních úprav se začínají v praxi spolu se vzrůstajícími počty insolvenčních řízení projevovat čím dál častěji, přičemž nevidím vůli odborné veřejnosti ani vůli politickou ke změně těchto nedostatků zejména v tom směru, aby měli poškození a věřitelé jasně stanovené možnosti uplatnění svých pohledávek, které vznikly trestnou činností dlužníků. Zároveň mám pochybnosti o tom, zda jsou práva věřitelů s ohledem na rozpory mezi předpisy trestního a insolvenčního práva chráněna dostatečným způsobem.

Stejně tak vyvstávají nedostatky ohledně trestní odpovědnosti právnických osob, a to zejména v případě, že se jedná o právnické osoby nefunkční, osoby bez statutárních orgánů (popř. s osobami tzv. bílých koní), stejně jako obchodní korporace, které jsou mrtvými schránkami. Zdá se, že zákonodárce v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim pozapomněl na mimotrestní působnost státního zastupitelství, které má, jak bylo uvedeno v jiné části této práce, možnost podat návrh nebo podnět ke zrušení obchodní korporace za určitých podmínek. Vezmeme-li v úvahu čtyři základní obecná kritéria pro ukládání trestů právnickým osobám, u tzv. mrtvých společností se při posuzování těchto kritérií podaří zhodnotit pro uložení adekvátního trestu pouze jedno, a to povaha a závažnost činu. Vyloučíme-li možnost uložení trestu zrušení právnické osoby, neboť u těchto společností nepřichází v úvahu, když trestná činnost právnické osoby nespočívala zcela převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů, ostatní možnosti trestů nelze s ohledem na obecná kritéria sankcionování právnických osob uložit, neboť společnost nevykonává dlouhodobě žádnou činnost, většinou jí zanikla všechna živnostenská oprávnění a nemá žádný majetek. Jedinou možností se tak jeví postup s využitím mimotrestní působnosti státního zastupitelství, jenž bude spočívat v podání návrhu na zrušení takové obchodní

společnosti, popřípadě podání podnětu na její zrušení. Takový postup však vyžaduje důsledné vytěžování poznatků z trestního řízení pro mimotrestní působnost, přičemž je otázkou, zda je současná úprava pokynem obecné povahy Nejvyššího státního zástupce, popř. metodickými pokyny, jak pro státní zástupce, kteří poznatky vytěžují, tak pro mimotrestní specialisty, dostatečná.

S odkazem na souvislosti uvedené v této práci je zcela evidentní, že se v průběhu trestního řízení vyskytnou skutečnosti, které se mohou promítnout do civilního řízení, ovšem za situace, že si těchto souvislostí v trestním řízení státní zástupce všimne a předá je netrestnímu specialistovi takovým způsobem, aby je bylo možné využít v řízení civilním, popř. správním. K tomu, aby bylo možné takové poznatky v trestním řízení podchytit, je třeba, aby dozorový či intervenující státní zástupce v trestním řízení byl schopen takové poznatky především rozpoznat. Státní zástupci si musí být vědomi mimotrestní působnosti státního zastupitelství včetně toho, co tato působnost zahrnuje. Formou metodiky, stanovisek a dalších nástrojů je třeba s mimotrestní působností státní zástupce opakovaně seznamovat, aby byli schopni poznatky v trestním řízení odhalit a takzvaně vytěžít. V každém konkrétním případě je pak na netrestním specialistovi, aby poskytl tomuto státnímu zástupci podporu např. formou konzultace apod.

Hlavním problémem, který spatřuji ve spolupráci státních zástupců vykonávajících dozor v trestním řízení se státními zástupci – netrestními specialisty, jsou délky řízení insolvenčních (případně řízení ve věcech obchodních korporací) a trestních, případně v jiných civilních řízeních (ovšem vycházím pouze ze zkušenosti délky soudních řízení vedených u soudů v obvodu Krajského soudu v Ústí nad Labem včetně, což je dosti specifický region). Pokud je například poznatek ohledně nepoctivého záměru v jednání dlužníka v insolvenčním řízení nebo poznatek vyplývající z incidenčních sporů (typicky vedoucí k podezření z poškození nebo zvýhodnění věřitele) v takovém insolvenčním řízení vytěžen a postoupen věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství, muselo by prověřování ve smyslu § 158 a násl. tr. řádu skončit v zákonem stanovených lhůtách (§ 159 odst. 1 tr. řádu), což je u hospodářských trestných činů naprosto nereálné. Pokud má k věci následovat vyšetřování a řízení před soudem, je pravděpodobné, že insolvenční řízení je ukončeno dříve, než trestní řízení soudní. Pokud je např. získán poznatek o úmyslném trestném činu dlužníka, který podstatně ovlivnil schválení nebo provedení oddlužení anebo přiznání osvobození, případně kterým jinak poškodil věřitele, přiznané osvobození zaniká do 3 let od právní moci rozhodnutí o osvobození dlužníka od placení pohledávek. Pokud je tento poznatek získán po právní

moci přiznaného osvobození, nelze vyloučit, že trestní řízení nestihne v této lhůtě proběhnout. V konkrétním případě i přes veškerou snahu orgánů činných v trestním řízení došlo k odsouzení dlužníka (nepravomocnému) půl roku po uplynutí této tříleté lhůty.

Zároveň je třeba poznamenat, že pokud netrestní specialista vytěží poznatek z insolvenčního (nebo jiného civilního) řízení, ve většině případů jej více či méně zajímá výsledek řízení trestního, neboť ten může ovlivnit právě i výsledek řízení civilního. Nezřídka se však stane, že je netrestní specialista nucen opakovaně žádat orgány činné v trestním řízení, resp. dozorové státní zástupce, o tzv. zpětnou vazbu, tedy jak bylo s věcí naloženo a jaký je průběh a výsledek trestního řízení, což je z pohledu dozorového státního zástupce někdo, kdo jej zbytečně atakuje svými dotazy. Mezi státními zástupci se tak najdou jedinci, kteří s netrestním specialistou spolupracují a informace mu na požádání poskytují, jsou ochotni i probírat z různých úhlů pohledu další průběh věci, který by co nejvíce prospěl oběma druhům řízení, a jako protipól jsou jedinci, kteří s odkazem na evidenci věci v aplikaci InfoSoud¹⁸⁷ sdělí spisovou značku, pod kterou je věc projednávána, bez dalšího sdělení relevantních informací. Dokonce se najdou i tací, kteří poté, co je jim postoupen vytěžený poznatek z mimotrestní působnosti (v tomto případě z insolvenčního řízení) výslovně vyjádří svůj požadavek, aby je mimotrestní specialista o průběhu insolvenčního řízení neinformoval, ačkoli je zcela zřejmé, že celá věc (jednání různých zúčastněných osob v trestním řízení a souvisejícím insolvenčním řízení) má určitou dynamiku a stále se vyvíjí a je potřeba na takový vývoj adekvátně reagovat jak v trestním řízení, tak v řízení civilním.

Není tedy záměrem netrestního specialisty komplikovat ostatním státním zástupcům život předáváním poznatků z mimotrestní působnosti, ale naopak tyto poznatky mají být přínosem pro trestní řízení. I přes četnou osvětovou činnost se autoři práce nedaří přesvědčit ostatní státní zástupce o nezastupitelné roli státního zastupitelství v mimotrestní řízení.

V tomto směru je třeba upozornit i na fakt, že uchazeči o funkci státního zástupce obvykle netuší, že státní zastupitelství působí i v jiném než trestním řízení a jaká je funkce této působnosti. O to více jsou (obvykle nemile) překvapeni, je-li jim po jmenování do funkce státního zástupce přidělena mimotrestní agenda. O něco lépe jsou na tom právní

¹⁸⁷ Aplikace Ministerstva spravedlnosti poskytující elektronicky veřejnosti základní údaje o soudních řízeních.

čekatelé, kteří projdou čekatelskou přípravou u státního zastupitelství a v průběhu této přípravy mají šanci se s mimotrestní působností státního zastupitelství seznámit. Ovšem i v těchto případech (až na výjimky) nastává rozčarování v okamžiku, kdy je jim po jmenování do funkce tato agenda přidělena.

Pouze na okraj lze uvést, že nejméně oblíbenou a umístěnou na pomyslné poslední příčce je mimotrestní agenda zabývající se dozorem nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda, v tomto případě zejména výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody, výkon trestu odnětí svobody mladistvými, výkon trestu odsouzenými matkami, výkon trestu odsouzenými s duševními poruchami a poruchami chování a výkon zabezpečovací detence.

Závěrem je pak nutné připomenout, že mimotrestní specialista je stále státním zástupcem a spojitostí případů trestního řízení a mimotrestního řízení by měl vždy vnímat optikou míry veřejného zájmu, který se do obou těchto řízení promítá, proto také je státnímu zastupitelství do vybraných mimotrestních řízení povoleno vstoupit či podat návrh na zahájení řízení a tohoto řízení se účastnit, ať už jako účastník řízení nebo jako zvláštní procesní subjekt.

Bohužel existují řízení, do kterých státní zastupitelství nemůže ingerovat. Např. řízení o určení neplatnosti veřejné dražby, které bylo původně v mimotrestní působnosti zahrnuto jako řízení, do kterého mělo státní zastupitelství vstupové oprávnění, je řízením, ze kterého je možné poznatky o případné trestné činnosti získat. Veřejné dražby samy o sobě svým charakterem zavdávají pochybnosti o transparentním postupu zúčastněných osob. V případě zjištěných nezákonností tak nemůže být ze strany státního zastupitelství napadena, ačkoli státní zastupitelství disponuje informacemi, že byla provedena nezákonným způsobem. Pokud sami účastníci dražby nemají zájem na podání žaloby, není možné nezákonný stav zvrátit.

Proč bylo z o.s.ř. vypuštěno řízení o určení neplatnosti veřejné dražby, není dost jasné, když zrovna toto řízení by mohlo být přínosné ve vztahu k vytěžování trestné činnosti a zároveň je veřejná dražba procesem, na kterou dopadají pravidla veřejného práva a dražebníkům a licitátorům je svěřena určitá míra pravomoci, která je regulována předpisy veřejného práva a existuje zde míra veřejného zájmu na řádném a zákonném průběhu veřejné dražby (ačkoli se jedná o majetek soukromých osob), přičemž právě způsob zpeněžení určitého majetku může představovat pro jeho vlastníka určité riziko obdobně jako v řízení insolvenčním. Zároveň jsou osoby angažované v dražbě do jisté míry zatíženy rizikem zavadového jednání, které může mít trestněprávní následky. Proces

veřejné dražby a následná žaloba na neplatnost veřejné dražby mohou představovat zdroj poznatků využitelný v řízení o neplatnost dražby, stejně jako poznatky z tohoto řízení mohou ovlivnit výsledek řízení trestního.

I do budoucna by tedy měla být mimotrestní působnost zachována minimálně ve stejném rozsahu, jaký zákonodárce státnímu zastupitelství svěřil. Je otázkou, zda by některé její části nebyly stejně efektivně vykonávány veřejným ochráncem práv, a to zejména v té části, která se týká výkonu dozoru v zařízeních, kde je omezována osobní svoboda, přičemž státnímu zastupitelství by mohla být jeho působnost rozšířena například do oblasti veřejných dražeb (což již v minulosti do mimotrestní působnosti státního zastupitelství spadalo), nebo do oblasti veřejných zakázek a jejich zadávání, neboť právě zadávání veřejných zakázek patří do exponovaných procesů přitahujících vyšší míru hospodářské trestné činnosti.

Prostor pro změnu právní úpravy by pak bylo možné vnímat v již výše zmiňované provázanosti insolvenčního řízení a trestního řízení a v aplikaci trestní odpovědnosti právnických osob v souvislosti s korporáčním právem. V prvním případě jsou někteří věřitelé nedůvodně diskriminováni zejména za situace, kdy jim dlužník způsobí trestným činem škodu, přičemž její náhradu nemohou efektivně uplatňovat ani v trestním, ani v insolvenčním řízení, přičemž se mnohdy jedná o situaci, kdy poškozenému věřiteli tato škoda vznikla zcela náhodně bez jeho vlastního přičinění. Ve druhém případě, tj. u věcí korporáčních, je dle mého názoru třeba efektivně využívat možnosti poskytované civilním právem. Bylo by ze strany zákonodárce vhodné reagovat na situace, se kterými si praxe poradit neumí, např. na ukládání trestů právnickým osobám, které jsou zjevně nezákonné, ale zákon č. 418/2011 Sb. prakticky jinou možnost nedává. Navíc může dojít k situaci, kdy právnické osobě může být uložen trest zrušení za situace, kdy je již zrušena s likvidací, nebo se nachází v insolvenčním řízení a na její majetek je prohlášen konkurz, tedy její úpadek je řešen likvidačním způsobem. Kumulace takových opatření je neefektivní a zbytečně zatěžuje státní rozpočet. V neposlední řadě pak chybí právní jistota, zvláště za situace, kdy státní zastupitelství podá návrh na zrušení obchodní korporace, následně je této obchodní korporaci v trestním řízení uložen trest zrušení, z důvodu přednosti trestního řízení je řízení občanskoprávní přerušeno a po právní moci trestního rozsudku zastaveno. Následně konstatuje Nejvyšší soud, že trest uložený v trestním řízení byl nezákonný a zruší jej. Pak se tedy ocitá netrestní specialista i dozorový státní zástupce zpět na začátku celé anabáze. Dle mého názoru by pro řešení

takových situací, které nejsou ojedinělé, postačily pouze dílčí změny příslušných norem, k nimž však evidentně zatím není zákonodárná vůle.

Seznam zkratk

Sb.	Sbírka zákonů
ISIR	insolvenční rejstřík
ISYZ	informační systém administrativy státních zastupitelství
CESO	centrální evidence stíhaných osob
POP	pokyn obecné povahy
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
LZPS	listina základních práv a svobod
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ins. zák.	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
z.ř.s.	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
tr. zákon	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
s.ř.s.	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
Obč. zák.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZKV	zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007
ZVR	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, 379 s. ISBN 978-80-7400-594-7

SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 458 s. ISBN 978-80-7400-279-3

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges 2018, 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné, Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, 1 000 s. ISBN 978-80-7502-380-3

POKORNÁ, J., HOLEJŠOVSKÝ, J., LASÁK, J., PEKÁREK, M., a kolektiv. *Obchodní společnosti a družstva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 448 s. ISBN 978-80-7400-475-9

PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9

HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kolektiv. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 1824 s. ISBN 978-80-7400-691-3

FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, 215 s.

HLAVSA, P. *Předpisy z oblasti organizace justice a prokuratury*. 1. Vydání. Praha: Panorama, 1980, 446 s.

WINTEROVÁ, A., RUBEŠ, J., POKORNÝ, M. *Občanský soudní řád a předpisy související*. 6. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1996, 606 s. ISBN 80-7201-003-4

HANDL, V., RUBEŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád – komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1985, 864 s.

HANDL, V., RUBEŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád – komentář. II. díl*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1985, 684 s.

ZDOBINSKÝ, S. a kolektiv autorů. *Československá ústava. Komentář*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1988, 536 s.

BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 7. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1066 s. ISBN 80-7179-378-7

LAVICKÝ, P. *Civilní proces. Praktický komentář*. Praha: WoltersKluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-869-7.

KOZEL, R. *Problémy konkursního řízení a jejich řešení*. Praha: Linde Praha a.s., 2003. 471 s. ISBN 80-7201-400-5

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s. ISBN 978-80-7400-673-9

- HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník. 3. podstatně rozšířené vydání* Praha: C. H. Beck, 2012, 11459 s. ISBN 978-80-7400-059-1
- KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2010, 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-2
- KRČMÁŘ, Z. *Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání.* Praha: ASPI, a.s. 2005. 712 s. ISBN 80-7357-067-X
- VOPÁLKA, V., MIKULE, V., ŠIMŮNKOVÁ, V., ŠOLÍN, M. *Soudní řád správní, 1. vydání.* Praha: 2004, 338 s. ISBN 80-7179-864-9
- SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J.: *Ústava České republiky. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2016, 1264 s. ISBN 978-80-7400-590-9
- KOUDELKA, Z. *Zákon a státním zastupitelství s komentářem a judikaturou.* Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-8721-225-7.
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s. ISBN 978-80-7400-297-7
- KOCOUREK, J., ZÁRUBA J. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství. 2. vydání.* Praha: 2004, 621 s. ISBN 80-7179-761-8
- ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0
- ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol.: *Obchodní zákoník. Komentář. 13. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2010, 1469 s. ISBN 978-80-7400-354-7
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník, 2. vydání,* Praha: C.H.Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5
- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. aj. *Trestní zákoník. Komentář.* Praha: WoltersKluwer, 2015, 3264 s. ISBN 978-80-7478-790-4
- ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0
- ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání.* Praha C. H. Beck, 2018, 930 s. ISBN 978-80-7400-592-3
- ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2. vydání.* Praha: 2007, 1227 s. ISBN 978-80-7179-375-5
- ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 3. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, 1316 s. ISBN 978-80-7400-799-6
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2020, 1250 s. ISBN 978-80-7400-795-8
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání,* Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2014, 2072 s. ISBN 978-80-7400-287-8

DĚDIČ, J., ŠTENGLOVÁ, I., KRŽIŽ, R., ČECH, P. *Akciové společnosti. 7., přepracované vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, 697 s. ISBN 978-80-7400-404-9

LATA, J., PAVLÍK, J., ZEZULOVÁ, J. *Zákon o státním zastupitelství. Komentář [Systém ASPI].* WoltersKluwer [cit. 2021-11-11]. ASPI_ID KO283_1993CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upravené vydání.* Praha: Linde Praha a.s., 1999, 572 s. ISBN 80-7201-167-7

ZOULÍK, F. *Zákon o konkursu a vyrovnání: Komentář [Systém ASPI].* WoltersKluwer [cit. 2021-11-22]. ASPI_ID KO328_1991CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

KÜHN, Z., KOCOUREK, T. aj. *Soudní řád správní: Komentář [Systém ASPI].* WoltersKluwer [cit. 2021-11-26]. ASPI_ID KO150_2002CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP, Jana SKÁLOVÁ aj. *Zákon o obchodních korporacích: Komentář [Systém ASPI].* WoltersKluwer [cit. 2021-11-28]. ASPI_ID KO90_2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

2. Seznam použitých právních předpisů

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve

věcech mládeže a změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně některých zákonů

zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých zákonů

zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (o soudech a soudcích)

zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek

zákon č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů

zákon č. 191/2020 Sb., o některých opatřeních ke zmírnění dopadů epidemie koronaviru SARS CoV-2 na osoby účastnící se soudního řízení, poškozené, oběti trestných činů a právnické osoby a o změně insolvenčního zákona a občanského soudního řádu.

zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

usnesení Předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

zákon č. 66/1952, o zániku Státního soudu, ve znění účinném do 5. 7. 1961

zákon č. 65/1956 Sb., o prokuratuře, ve znění účinném do 1. 7. 1965

prováděcí zákon č. 65/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, ve znění účinném do 31. 12. 1956

ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, ve znění účinném do 10. 7. 1960

zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád

dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úředního věstníku československého o obnovení právního pořádku

nařízení č. 143/1942 Sb., jímž se protektorátní trestní právo přizpůsobuje právu říšskému

dekret č. 17/1945 Sb., o národním soudu

dekret prezidenta republiky č. 79/1945 Sb., o zatímní úpravě soudnictví v České a Moravskoslezské zemi

zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění účinném do 5. 7. 1961

zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění účinném do 26. 4. 1935

zákon č. 11/1918, o zřízení samostatného státu československého

zákon č. 217/1896 ř.z., o soudní organizaci, ve znění účinném do 31. 6. 1931

zákon č. 113/1895 ř.z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění účinném do 31. 12. 1947

prozatímní trestní řád č. 25/1850 ř.z.

císařský patent č. 266/1850 ř.z., organický zákon pro zastupitelství státní

císařské nařízení č. 207/1916 ř.z., řád o zbavení svéprávnosti

vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a o podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli

Pokyn obecné povahy č. 7/2004 ze dne 1. 1. 2005, jímž se vydává kancelářský řád státního zastupitelství (kancelářský řád)

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2012 ze dne 2. 11. 2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda, ve znění pozdějších změn

3. Seznam použité judikatury

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 5 Tdo 1226/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2018, č.j. 5 Tdo 1138/2017-50

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2016, sp.zn. 5 Tdo 182/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2019, sp. zn. Tdo 1160/2019

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 5 Tdo 710/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 5 Tdo 490/2019

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2018, sp. zn. 6 To 14/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2013, sp. zn. 7 Tdo 677/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2020, č.j. 7 Tdo 1139/2020-636

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1482/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1249/2016

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 8. 2019, č.j. 3 To 100/2019-48

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2019, sp. zn. I. ÚS 448/19

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2009, sp. zn. 5 Tdo 1412/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1570/2014
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 5 Tdo 769/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 15 Tdo 885/2013
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 1. 2019, č.j. 4 Tz 43/2018-9
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 8. 2019, č.j. 3 To 100/2019-48
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2019, č.j. 7 Tz 63/2019-332
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2017, sp. zn. 8 Tdo 924/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2018, sp. zn. 4 Tdo 1368/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 8 Tdo 833/2015
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 8 Tdo 1163/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 5 Tdo 1511/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2015, sp. zn. 5 Tdo 799/2015
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. 7 Tz 83/2019
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1158/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4030/2017
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 1. 2. 2017, sp. zn. 8 Cmo 362/2016
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 7 Cmo 405/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 29 NSČR 53/2016
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 11. 2016, č.j. 7 Cmo 125/2016-43
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2014, sp. zn. 29 Cdo 914/2014
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2015, sp. zn. 30 Cdo 999/2015
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2743/2004
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2012, sp. zn. 29 Cdo 419/2012
Nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 3523/16
Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 1017/15
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2017, sp. zn. 29 NSČR 16/2016
Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 1. 2015, č.j. 4 As 6/2015-18
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 7. 2018, č.j. 4 As 149/2017-212

Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 946/16
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2016, sp. zn. 29 Cdo 1136/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 29 NSČR 30/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2020, sp. zn. 5 Tz 26/2020
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2021, sp. zn. 29 ICdo 142/2019
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2007, sp. zn. 29 Odo 387/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 29 Odo 1007/2005
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2014, sp. zn. 32 Cdo 685/2013
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4262/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, sp. zn. 29 ICdo 69/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015, sp. zn. 29 Cdo 1436/2014
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 2846/2016
Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 6. 2015, č.j. 2 As 103/2015-128
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2017, sp. zn. 29 NSČR 103/2015
Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2018, č. u. II. ÚS 3189/16
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp.zn. 29 NSČR 112/2015
Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2018, sp. zn. III. ÚS 1210/16
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 4. 2019, č.j. 7 As 415/2018-47
Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2975/18
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, č.j. 29 ICdo 69/2017-317
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2020, sp. zn. 29 NSČR 8/2020
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2020, č.j. 24 ICdo 63/2020-333
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. 29 ICdo 128/2018
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2020, sp. zn. 29 ICDo 113/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1135/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, 29 Odo 257/2002,
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2012, 29 Cdo 4462/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2008, sp. zn. 29 Cdo 4837/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2006, sp. zn. 29 Odo 389/2005
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2.1996, sp. zn. 15764/89 [ASPI ID: JUD358121CZ]
Nález Ústavního soudu - pléna ze dne 28. 6.2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10 - 2 [ASPI ID: JUD201055CZ]

4. Seznam časopiseckých článků

KOTLÁN, P. Problémy spojené s tr. odpovědností právnických osob. Trestněprávní revue, č. 2/2020, s. 87.

DÁVID, R., TAUCHEN, J. Vývoj působnosti státního zastupitelství v civilním řízení od roku 1848 do současnosti. Státní zastupitelství, č. 10/2007.

BERGER, P. Úpadkové delikty. Bulletin advokacie, č. 9/2012, s. 49

SVOBODA, J. Problémy souběhu zajištění věci v trestním řízení a insolvenčním řízení. Státní zastupitelství, č. 2/2021, s. 41

KRUPIČKA, J. Uspokojování pohledávek a majetkové dispozice při střetu insolvenčního a trestního řízení. Soudce, č. 5/2019, s. 44

ZÁRUBA, J. Nová právní úprava účasti státního zastupitelství v civilním procesu. Státní zastupitelství, č. 6/2014, s. 8

PÚRY, F. Některé zásadní souvislosti nové právní úpravy soukromého práva s postihem hospodářské a majetkové kriminality, Bulletin advokacie, č. 9/2015, s. 25

KŘIVÁNKOVÁ, N. Vztah práva insolvenčního k ostatním oblastem práva. Soudce, č. 5/2019, s. 37

SEDLÁČKOVÁ, J. Krátké zamyšlení nad dvěma úskalími uplatnění, přiznání a následného vymáhání nároku poškozeného. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 1/2016, s. 79

KUTNAROVÁ, K. Zákonná vyživovací povinnost rodiče ve vztahu k insolvenčnímu řízení. Bulletin advokacie, č. 12/2015, s. 35

MARŠÍKOVÁ, J. „Nové dluhy“ dlužníka v insolvenčním řízení. Konkurzní noviny, č. 7/2014, s. 16

KRČMÁŘ, Z. Majetkové sankce vůči členům orgánů obchodní korporace v úpadku. Bulletin advokacie, č. 6/2017, s. 20

MIČKAL, M. K trestnému činu maření spravedlnosti podle § 347a tr. zák. Státní zastupitelství, č. 6/2019, s. 31

DERKA, L. Vstup osoby do insolvenčního řízení, která přihlášenou pohledávku věřitele zčásti uspokojila. Obchodní právo, č. 12/2017, s. 5

PÚRY, F. Některé souvislosti trestního a insolvenčního práva v aktuální rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu. Bulletin advokacie, č. 5/2019, s. 48

TICHÝ, S. Zamyšlení nad signalizační povahou trestného činu podle ustanovení § 254 odst. 2, alinea 3tr. zák. z pohledu trestní a netrestní působnosti státního zastupitelství. Státní zastupitelství, č. 4/2014, s. 34

HRADIŠŤAN, R. Možnosti státního zastupitelství v insolvenčním řízení z pohledu praxe. Státní zastupitelství, č. 6/2014, s. 4

PACHL, L. Výběr z judikatury: Oddlužení a náhrada škody v trestním řízení Konkurzní noviny, č. 3/2016, s. 16

TROJAN, L. Přesahy insolvenčního řízení do trestního práva v judikatuře Nejvyššího soudu. Bulletin advokacie, č. 5/2019, s. 50

ŠABATA, K. Insolvenční řízení a trestní řízení – vybrané souvislosti. Státní zastupitelství, č. 6/2013, s. 48

ŠÁMAL, P., ELIÁŠ, K. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového obč. zák.“. Trestněprávní revue, č. 3/2016, s. 59

5. Seznam ostatních zdrojů

Stanovisko č. 9 (2014) Poradního výboru evropských prokurátorů pro Výbor ministrů Rady Evropy o Evropských normách a zásadách týkajících se veřejných žalobců ze dne 17. 12. 2014, CCPE(2014)4Final

Otázka práva státního zastupitelství podat opravné prostředky v řízeních podle insolvenčního zákona, Vrchní státní zastupitelství v Praze, 25. 10. 2019, VZC 406/2018

Záruba, J. Mimotrestní působnosti státního zastupitelství po 1. 1. 2014, kdy nastává účinnost rekodifikace soukromého práva. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 4 NZN 1003/2014 ze dne 2. 1. 2014

Záruba, J. Návrhy státního zastupitelství na zahájení soudního řízení v mimotrestní oblasti po rekodifikaci soukromého práva, Brno 2013, 2014

Vyhodnocení kvality návrhové činnosti u vybraných okresních státních zastupitelství. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 NZC 2503/2018 ze dne 27. 9. 2018

Vyhodnocení zjišťování poznatků získaných podle § 12h odst. 1 zákona o státním zastupitelství o využívání pravomoci podle § 8 odst. 1 písm. i) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 0 NZC 2021/2014 ze dne 18. 12. 2014

Rozbor uplatňování žalobního oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního (zákona č. 150/2002 Sb.). Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 NZC 2546/2020

Vyhodnocení využívání signalizace soudů ke vstupu státního zastupitelství do řízení podle z.ř.s. Nejvyšší státní zastupitelství, Odbor veřejné žaloby v netrestních věcech, sp. zn. 1 NZC 2512/2020 ze dne 24. 5. 2021

Uplatňování zásad stanovených novelou ins. zák. provedenou zákonem č. 64/2017 Sb., z pohledu ochrany před zneužitím insolvenčního řízení k nedovoleným účelům. Nejvyšší státní zastupitelství, Odbor veřejná žaloby v netrestních věcech, sp. zn. 1 NZC 2502/2018 ze dne 10. 12. 2018

Informace o významném rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ve věci řízení o zrušení právnické osoby. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 NCZ 1330/2017 ze dne 14. 7. 2017

Vyhodnocení. Využívání poznatků signalizujících zneužití insolvenčního návrhu zjištěných státním zastupitelstvím při účasti v insolvenčním řízení, Nejvyšší státní zastupitelství, Odbor veřejné žaloby v netrestních věcech, sp. zn. NZC 2507/2015 ze dne 29. 2. 2016

Vyhodnocení poznatků z výkonu netrestních působností po účinnosti rekodifikace soukromého práva za I. pololetí r. 2014. Nejvyšší státní zastupitelství, Odbor veřejné žaloby v netrestních věcech, sp. zn. 4 NZN 1071/2014

Vyhodnocení zjišťování poznatků získaných podle § 12h odst. 1 zákona o státním zastupitelství o využívání pravomoci podle § 8 odst. 1 písm. i) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, Nejvyšší státní zastupitelství, Odbor veřejné žaloby v netrestních věcech, sp. zn. 0 NZC 2021/2014 ze dne 18. 12. 2014

Vyjádření odboru veřejné žaloby v netrestních věcech Nejvyššího státního zastupitelství k příslušnosti státního zastupitelství ke vstupu do insolvenčního řízení. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. z. NZC 2554/2015 ze dne 26. 6. 2015

Zápis z pracovního setkání státních zástupců specializovaných na výkon netrestní působnosti (insolvenční řízení) konaného dne 28. 11. 2019, Nejvyšší státní zastupitelství, Odbor veřejné žaloby v netrestních věcech, č.j. 1 NZC 2552/2019-24 ze dne 23. 1. 2020

Metodická doporučení OTČ NSZ k aplikaci zákona č. 418/2001 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (aktualizace ke dni 1. 11. 2021). Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 7 SE 126/2019

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice sdělování poznatků z trestního řízení pro účely mimotrestního řízení poř. č. 2/2019. Nejvyšší státní zastupitelství, Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 SL 706/2018

K problematice aktivity státního zastupitelství na netrestním úseku v případech zneužití § 19 zákona č. 191/2020 Sb. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 1 NZC 2558/2020 ze dne 9. 2. 2021

Sjednocení činnosti nižších státních zastupitelství v obvodu Vrchního státního zastupitelství v Praze při podávání návrhů na zrušení obchodní korporace podle § 93 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů. Vrchní státní zastupitelství v Praze, netrestní a analytický odbor, sp. zn. VZC 360/2020, ze dne 10. 11. 2020

Zápis z pracovního setkání vybraných specialistů z netrestního úseku konaného dne 28. 2. 2013, sp. zn. 4 NZN 701/2013 ze dne 28. 2. 2013

Vyhodnocení zjišťování poznatků získaných podle § 12h odst. 1 zákona o státním zastupitelství o využívání pravomoci podle § 8 odst. 1 písm. i) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Nejvyšší státní zastupitelství, sp. zn. 0 NZC 2021/2014 z 18. 12. 2014

Záruba, J. Komentář k § 35 zákona č. 99/1963 Sb., stav k 7. 4. 2015 do částky 31/2015 Sb. a 14/2015 Sb. m. s. Systém ASPI

Novák, T. Povinnost péče řádného hospodáře jednatele společnosti s ručením omezeným. In: *epravo.cz* [online] 14. 1. 2020 [cit. 25. 2. 2020] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/povinnost-pece-radneho-hospodare-jednatele-spolecnosti-s-rucenim-omezenym-110473.html>

Janošek, V.: Co vás čeká a (a možná) i nemine v případě převodu firmy na tzv. bílého koně. In: *epravo.cz* [online] 11. 7. 2019 [cit. 24. 2. 2020] Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/co-vas-ceka-a-amosna-i-nemine-v-pripade-prevodu-firmy-na-tzv-bileho-kone-109653.html>

Abstrakt

Tato rigorózní práce se zaměřuje na mimotrestní působnost státního zastupitelství a její provázanost s působností trestní se zaměřením na úpadkové trestné činy. Cílem této práce bylo jednak popsat obsah mimotrestní působnosti státního zastupitelství jako celku, procesní postavení a legitimaci jednotlivých stupňů státního zastupitelství při účasti v občanském soudním řízení, jednak se zaměřit na získávání a využívání poznatků získaných z mimotrestní působnosti v řízení trestním.

Zvláštní pozornost je pak zaměřena na působení krajského státního zastupitelství v mimotrestní oblasti práva, jeho specifická činnost v této oblasti a zejména pak na poznatky získávané z mimotrestní působnosti této složky soustavy a jejich využití jak pro probíhající trestní řízení, tak pro jejich prověření v rámci trestního řízení. Pozornost krajského státního zastupitelství při získávání poznatků z mimotrestní působnosti je zaměřena zejména na úpadkové trestné činy a hospodářskou trestnou činnost jako celek, a v neposlední řadě je zjišťována provázanost jednotlivých právních oborů, tj. trestního práva s ostatními dotčenými právními odvětvími, zejména právem občanským, obchodním (včetně práva korporálního) a insolvenčním. Autorka čerpá své poznatky mimo jiné z praxe státní zástupkyně netrestního úseku Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem.

Samotná rigorózní práce je členěna do čtrnácti kapitol, vyjma úvodu a závěru. První kapitola se zaměřuje na právní rámec úpravy působnosti státního zastupitelství a předpisy upravující jeho působnost trestní i mimotrestní, se zaměřením právě na mimotrestní část. Další kapitolou je stručný historický exkurs do vývoje mimotrestní působnosti státního zastupitelství, následovaný kapitolou obsahující evropskou úpravu mimotrestní působnosti. V kapitolách čtvrté a páté jsou popsány základní zásady a úkoly veřejné žaloby a soustava státního zastupitelství z pohledu mimotrestní působnosti se specifiky uspořádání v obvodu Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem. V kapitole šesté se autorka věnuje vymezení veřejného zájmu jako stěžejního pojmu při výkonu mimotrestní působnosti státního zastupitelství. Kapitoly osm až jedenáct jsou zaměřeny na samotný výkon mimotrestní působnosti státního zastupitelství, popis jednotlivých civilních řízení, procesní postavení státního zastupitelství v jednotlivých druzích řízení, prostředků využívaných k výkonu mimotrestní působnosti a popis získávání a nakládání s poznatky. V další části práce se pak autorka zabývá vymezením úpadkových trestných

činů, které přímo souvisí s mimotrestní působností státního zastupitelství, následně hodnotí vztah mezi insolvenčním a trestním řízením a souvislostí mezi právem obchodních korporací a trestní odpovědností právnických osob. Závěr je pak věnován těm oblastem, kde dochází v praxi k obtížně řešitelným střetům insolvenčního a korporálního práva s právem trestním, jakož i úvahám, zda je současná mimotrestní působnost dostačující.

Klíčová slova

státní zastupitelství, mimotrestní působnost, veřejný zájem, úpadkové trestné činy, trestní odpovědnost právnických osob

Non-criminal competence of public prosecution and its utilization in criminal proceedings with a focus on economic crimes

Abstract

This rigorous thesis focuses on the non-criminal competence of the public prosecutor's office and its interconnection with the criminal competence with a focus on bankruptcy crimes. The aim of this thesis was, on the one hand, to describe the content of the non-criminal competence of the public prosecution as a whole, the procedural position and legitimacy of the different levels of the public prosecution when participating in civil court proceedings and, on the other hand, to focus on the acquisition and use of knowledge gained from the non-criminal competence in criminal proceedings.

Particular attention is then focused on activities of the regional prosecutor's office in the non-criminal area of law, its specific activities in this area and, in particular, on the knowledge obtained from the non-criminal activities of this part of the system and their use both for the ongoing criminal proceedings and for their examination in the criminal proceedings. The attention of the Regional Public Prosecutor's Office in obtaining knowledge from the non-criminal jurisdiction is focused in particular on bankruptcy offences and economic crime as a whole, and last but not least, the interdependence of individual legal fields, i.e. criminal law with other legal fields concerned, in particular civil law, commercial law (including corporate law) and insolvency law, is ascertained. The author draws her knowledge from the practice of the prosecutor of the non-criminal section of the Regional Prosecutor's Office in Ústí nad Labem.

The thesis is divided into fourteen chapters, except for the introduction and conclusion. The first chapter focuses on the legal framework regulating the competence of the prosecutor's office and the regulations governing its criminal and non-criminal competence, with a focus on the non-criminal part. The next chapter is a brief historical excursus into the development of the prosecutor's non-criminal jurisdiction, followed by a chapter on the European regulation of non-criminal jurisdiction. The fourth and fifth chapters describe the basic principles and tasks of public prosecution and the system of public prosecution from the perspective of extra-criminal jurisdiction, with the specifics of the organization in the district of the Regional Public Prosecutor's Office in Ústí nad Labem. In chapter six the author focuses on the definition of public interest as a key concept in the exercise of the non-criminal competence of the public prosecutor's office. Chapters eight to eleven focus on the actual exercise of the prosecutor's extra-criminal

jurisdiction, a description of individual civil proceedings, the procedural position of the prosecutor's office in individual types of proceedings, the means used to exercise extra-criminal jurisdiction and a description of the acquisition and disposal of knowledge. In the next part of the thesis, the author deals with the definition of bankruptcy offences, which are directly related to the non-prosecutorial jurisdiction of the prosecutor's office, then evaluates relationship between insolvency proceedings and criminal proceedings and connection between corporate law and criminal liability of legal persons. The thesis concludes with a discussion on some issues that are difficult to resolve in practice due to conflicts between insolvency law and corporate law on one side and criminal law on the other side. The author analyzes whether current non-criminal jurisdiction is sufficient.

Keywords

public prosecutor's office, non-criminal jurisdiction, bankruptcy offences